*Dan Brudașcu**

OCTAVIAN GOGA – OTRĂVIT DIN ORDINUL LUI CAROL AL II-LEA

Recent s-a aniversat, între altele, nașterea uneia dintre marile personalități ale vieții culturale și politice românești interbelice cu un destin aparte – Octavian Goga. După cum s-a mai observat, Octavian Goga a fost nu doar poetul capabil să scoată poezia și publicistica vremii din impas, ci și luptătorul ferm și demn care va răsturna multe din convențiile sociale și idolii anacronici, chiar dacă, pentru acest țel, a îndurat închisoarea și și-a riscat permanent viața și libertatea. Privită retrospectiv, activitatea sa mai conține încă foarte multe aspecte prea puțin, incomplet sau incorect cunoscute publicului contemporan. Datorită unei critici tendențioase și, cu mici excepții, slugarnic aservită obtuzității ideologiei marxiste sau altor ideologii și dogme, el mai este încă perceput exclusiv ca un politician extremist, naționalist, de dreapta. Nu ne-am propus a demonstra aici inconsistența unor atari „etichete", dar considerăm de datoria specialiștilor, a istoricilor în primul rând, să elucideze acest caz spre a-l reda pe Octavian Goga posterității așa cum a fost – un om de aleasă cultură și un patriot de excepție.

După anul 1918 Octavian Goga s-a lansat în viața politică a României reîntregite, ocupând efemere posturi ministeriale și de membru al Camerei Deputaților. Astfel, el a deținut funcția de ministru al Instrucțiunii și Cultelor (5-16 decembrie 1919, în guvernul lui Al. Vaida-Voevod, respectiv 13 iunie 1920 - 13 decembrie 1921, în guvernul condus de mareșalul Al. Averescu), pe cea de ministru de interne (30 martie 1926-4 iunie 1927) în guvernul prezidat de mareșalul Al. Averescu, precum și înalta demnitate de prim ministru al României (28 decembrie 1937-10 februarie 1938).[1]

Dovedind o justă și profundă înțelegere a situației creată după unirea de la 1 Decembrie 1918, Octavian Goga, ca demnitar de stat și om politic, va acționa pentru soluționarea realistă a problemei minorității maghiare din Transilvania. El a contribuit, astfel, între altele, la asigurarea condițiilor materiale și financiare pentru continuarea activității Operei și Teatrului Maghiar din Cluj, a altor instituții cultural-artistice de pe cuprinsul Transilvaniei, devenită parte a României întregite, la aniversarea sau comemorarea unor personalități progresiste maghiare a căror operă o tradusese, parțial, încă în primii ani ai secolului al XX-lea. De asemenea, a inițiat și semnat Pactul de la Ciucea, document politic realist, extrem de important pentru eliminarea tensiunilor în relația clasei politice românești cu elita politicienilor maghiari și asigurarea participării acesteia, într-un climat firesc, legal, la viața social-economică și politică a României Mari.

Un alt element, mai puțin cunoscut, este legat de lupta sa hotărâtă pentru încetarea activității Consiliului Dirigent al Transilvaniei, ca premisă a asigurării exercitării prerogativelor autorităților de la București asupra întregului teritoriu reîntregit al țării, precum și pentru eliminarea partidelor regionale, fapt considerat, pe bună dreptate, o frână în calea unității politice a statului național român.

Subliniind aceste aspecte pozitive, progresiste chiar, nu vrem, desigur, să trecem cu vederea nici erorile sau exagerările, nu puține, pe care le-a făcut ca om politic. E de datoria specialiștilor, totuși, cu dovezi și argumente corespunzătoare, să clarifice, *sine ira et studio*, și această latură importantă a personalității și activității omului politic Octavian Goga, renunțându-se definitiv la blamarea și etichetarea lui. Evident că, analizată în strânsă legătură cu evoluția propriu-zisă a activității politice românești din perioada 1918-1938, activitatea sa va fi mai exact și nepărtinitor înțeleasă, eliminând astfel optica socialist științifică obtuză și comodă, ideologizantă excesiv.

Sesizând efectele negative ale regenței prelungite, după decesul regelui Ferdinand I și comportamentul aberant, imoral și iresponsabil, al prințului moștenitor, ca și absența oricăror soluții viabile, eficiente, de ieșire din starea de criză profundă creată (inclusiv corupția, fauna politică din jurul membrilor regenței), el a susținut, totuși, la fel ca majoritatea politicienilor români ai vremii, ideea readucerii la cârma țării a aventurierului principe moștenitor Carol, chiar dacă acesta renunțase, public, în câteva rânduri, la prerogativele și drepturile ce-i reveneau la succesiunea monarhică din România. După cum avea să noteze în jurnalul său din 1931, O. Goga a avut, în acest scop, câteva întâlniri directe, la Paris, cu principele Carol, insistând pe renunțarea de către acesta la amanta Elena Lupescu (Wolf) ca o condiție a acceptării de către clasa politică românească a revenirii sale în țară și la tron. Dar Carol – „rege tranzacționist în chestiuni de morală, timid și fără orizont în probleme de Stat", cum îl va caracteriza, inspirat și realist, poetul în propriul său testament[2] – va înșela toate așteptările și își va încălca, cu

* Dan Brudașcu (n. 27 martie 1951, Ciucea, Cluj). Facultatea de Filologie a UBB Cluj. Studii postuniversitare de comerț exterior, de marketing și management internațional. Specializare în Marea Britanie și Danemarca. Profesor onorific al Universității Districtului Columbia SUA, cadru didactic la Universitatea „Avram Iancu" din Cluj-Napoca. Expuneri și prelegeri la universități din SUA, Iran, Coreea. Colaborări la publicații științifice și reviste literare din SUA, Australia, Canada, Israel, Marea Britanie, Ungaria, Croația, Coreea de Sud, Republica Moldova. Peste 2500 articole, 47 de volume publicate (traduceri, eseuri, istorie literară, cursuri universitare, dicționare, antologii, ediții îngrijite). Diploma și medalia de Aur a Academiei Braziliei, Diplomă de Excelență și titlul de Profesor Onorific Adjunct al Universității Districtului Columbia, SUA. Membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România, al Societății „Lucian Blaga", al Societății Cultural Patriotice „Avram Iancu". Președintele Asociației SEDCENT, Cluj-Napoca.

[1] cf. Ioan Scurtu și colab., ***Enciclopedia de Istorie a României***, Editura „Meronia", București, 2002, p. 131, 132 și 138

[2] cf. I.D. Bălan, **Octavian Goga,** Editura „Minerva", 1971, p. 151

o suspectă ușurință, angajamentul asumat.

Perioada domniei lui Carol al II-lea a fost, înaintea dictaturii comuniste și inspirându-o pe aceasta în multe privințe, cea mai dezastruoasă pentru societatea românească (el a inventat, între altele, ***Cântarea României"*** ca și ciclu de manifestări cultural-politice menite a aduce osanale monarhului, politica de formare a *„omului nou",* asasinatul politic cu sânge rece, a încurajat subminarea fragilei democrații interne, dezbinarea constantă a partidelor politice, manipularea guvernelor, amestecul în treburile curente ale Parlamentului și Guvernului, sfidarea Constituției și încălcarea legilor țării etc). Ambițiile politice, personale îl vor situa pe monarh într-o permanentă opoziție cu clasa și partidele politice din România. După revenirea sa în țară și urcarea pe tron, Carol al II-lea își va fixa ca obiectiv esențial distrugerea regimului politic democratic, subordonarea partidelor politice, crearea unui așa zis guvern de uniune națională (în realitate, un guvern total aservit camarilei regale și intereselor spoliatoare ale acesteia), iar în final, crearea partidului unic, desființarea Parlamentului, impunerea unei noi Constituții. Acest comportament bizar, nedemn pentru un șef de stat, nu a rămas fără urmări, atât pe plan intern, cât și extern, conducând nu doar la izolarea diplomatică, treptată, a României, slăbirea legăturilor tradiționale ale țării cu Franța și Anglia, aruncarea ei în sfera intereselor expansionist-agresive ale Reichului german, ci și, în final, la pierderea a importante teritorii în favoarea revizioniștilor ruși, bulgari și maghiari.

În atenția machiavelicului rege va intra și poetul politician. Carol al II-lea va cocheta periculos pentru stabilitatea politică a țării, cu extremismul, servindu-se de el pentru șantajarea și exercitarea de presiuni asupra partidelor politice istorice și a liderilor acestora. În logica acestui joc, Carol al II-lea, sfidând rezultatele alegerilor electorale din toamna anului 1937, încredințează[3] formarea noului guvern lui Octavian Goga (la 29 decembrie 1937). Asta cu toate că Partidul Național Creștin, condus de Goga și A.C. Cuza, obținuse doar 9,15 la sută din voturi la alegerile generale recente.[4] Într-o deplin corectă practică și conform Constituției, Carol al II-lea ar fi trebuit să înceapă consultările cu șefii partidelor, respectiv cu Constantin I.C. Brătianu (35,92 la sută) sau cu Iuliu Maniu (20,40 la sută)[5] . E adevărat că, potrivit propriilor sale mărturisiri, Carol al II-lea, vrând să creeze o breșă și mai puternică în P.N.Ț., a încercat o manevră cu Ion Mihalache. „Considerând că relațiunile personale nu permiteau o bună colaborare cu Maniu, l-am chemat pe Mihalache[6], rugându-l pe el a forma Guvernul, punându-i însă o condiție de a colabora cu unele elemente naționaliste de dreapta..." În urma eșecului său în materializarea unei asemenea formule, regele a repetat, însă, practica din 1926 a tatălui său, convingând o serie de fruntași țărăniști[7] să intre în guvernul prezidat de Octavian Goga. În felul acesta exercita un util control asupra primului ministru, se implica în buna funcționare și asigura, chipurile, armonia necesară guvernului pentru a-și îndeplini programul propus. Lui Carol al II-lea formarea unui guvern sub președinția lui Goga i s-a părut unica soluție. În jurnalul său, în consemnarea **<.216, p. 72> Marți, 2 noiembrie –31 decembrie**, regele va recunoaște, totuși că: „Mi-a rămas deci o singură soluție constituțională, aceea de a face apel Național Creștinilor lui Goga și Cuza. Este desigur o soluție proastă, dar totuși cea mai puțin.

Sunt perfect conștient că o guvernare cu aceste elemente, destul de hotărât antisemite, nu va putea fi una de lungă durată și că după aceea voi fi liber să pot lua măsuri mai forte, măsuri cari să descătușeze atât Țara cât și pe mine, de tirania, adesea atât de nepatriotică, a meschinelor interese de partid"[8].

În același jurnal, cu cinismul ce-l caracteriza, regele recunoaște că, astfel, el evita venirea la putere a țărăniștilor, dar și îndepărtarea adepților Gărzii de Fier, surprinzătoarea ocupantă a locului al III-lea în opțiunile electoratului român.

Potrivit istoricului Florea Nedelcu[9], care, la rândul său, îl cita pe A. Hillgruber, „Într-o comunicare făcută în anul 1952..., Fabricius a arătat că atât el cât și ministrul Italiei la București, Sola, erau convinși că regele Carol formase guvernul Goga pentru a dovedi că această formulă nu este viabilă și pentru a evidenția absurditatea politicii promovată de Alfred Rosenberg, care-și pusese principala speranță în P.N.C., pentru a cărui formare și încurajare cheltuise sume importante".

După cum s-a observat, „gestul regelui a produs un puternic șoc în viața politică românească, contribuind la adâncirea derutei și amplificarea «nebuniei filmului» – după expresia lui Goga. Reacția a fost puternică și de durată"[10] .

Unii istorici au considerat că decizia regelui ținea, într-un fel, cont și de „eventualitatea că Reich-ul III devine realitate în Europa"[11] .

Așa cum se va dovedi și cu prilejul instalării noului guvern, Octavian Goga, deși vechi politician, cu contribuții importante la lupta pentru făurirea României Mari, nu dispunea de un program de guvernare care să propună soluții viabile, complexe, pentru soluționarea problemelor cu care se confrunta țara. Potrivit consemnărilor din jurnalul lui Armand Călinescu[12] , acesta, „discutat cu regele într-o audiență particulară în după masa zilei" (de 23 decembrie 1937) cuprindea: „1. Chestia națională: verificarea evreilor intrați după război, sesizarea Genevei, controlul averilor evreiești, anularea brevetelor de cârciumi evreiești etc.

2. Probleme sociale: ieftinirea traiului, anularea delictelor silvice, libertatea fabricării țuicii etc.

3. Politice: ridicarea cenzurii, dizolvarea consiliilor comunale etc."

Un asemenea program, care făcea abstracție de probleme care împinseseră țara într-o profundă criză social-economică și politică, era departe de prioritățile și urgențele momentului.

---

[3] Decretul regal nr. 4321 din 28 decembrie 1937

[4] idem, op. cit., p. 197

[5] ibidem, op.cit., p. 67

[6] Carol al II-lea, ***Între datorie şi pasiune. Însemnări zilnice, Vol. I (1904-1939)***, p. 232, Editura „Carte Veche", București, 2003

[7] E vorba de Armand Călinescu, ministru de Interne, Vasile Potârcă, ad-int. la Min. Agr. Dom., V. Rădulescu-Mehedinți, ministrul Justiției, Dinu Simian, subsecretar de Stat la Ministerul de Interne (cf. ***Enciclopedia de istorie a României,*** Ed. „Meronia", București, 2002, p. 139)

[8] Carol al II-lea, ***Între datorie şi pasiune. Însemnări zilnice, vol. I (1904 - 1939)***, p. 233, Editura „Carte Veche", București, 2003

[9] Florea Nedelcu, **De la Restaurație la Dictatura Regală**, Editura „Dacia", Cluj-Napoca, 1981, p. 386

[10] Mihai Fătu, ***Cu pumnii strânşi***, Ed. „Globus", București, 1993, p. 266

[11] Dr. Șerban Milcoveanu, ***Corneliu Z. Codreanu altceva decât Horea Sima***, Biblioteca „Învierea", București, 1996, vol. I, p. 106-107

[12] Armand Călinescu, ***Însemnări politice 1916-1939***, ediție îngrijită și prefațată de dr. Al. Gh. Savu, Editura „Humanitas", București, 1999, p. 362-363

Totuși, regele nu avea deplină încredere în primul său sfetnic. Elocventă, în acest sens, este chiar aprecierea monarhului: „Cum era de așteptat, atât a așteptat Goga, era împlinirea ambițiilor sale; umflându-se ca un broscoiu, primește a forma guvernul în condițiunile pe cari i le-am impus“.[13] Aceasta cu atât mai mult cu cât Goga, la rându-l său, condiționase formarea guvernului de acceptarea, ca ministru al Armatei (Apărării Naționale), a generalului Ion Antonescu, care îl sfidase, în anul 1935, pe rege, obligându-l să-l surghiunească. Chiar regele e nevoit să recunoască[14]: „I. Antonescu la Apărarea Națională, o ultimă încercare cu acest ambițios nestabil“.[15]

Așa cum va sublinia și Pamfil Șeicaru[16]: „Această formație eteroclită era de la început sortită eșecului“. Dar Octavian Goga, acceptând formarea guvernului, avusese în atenție posibilitatea organizării unor noi alegeri electorale. „Goga considera ... că el conduce un «guvern de alegeri»... Credea că viitoarea consultare a corpului electoral va consacra victoria P.N.C. și în bătălia urnelor“[17]. În acest sens, el se preocupa de redactarea unui manifest către țară, prin care să își facă cunoscută politica, dar și intenția organizării unui nou scrutin. De remarcat, însă, că regelui nu-i surâdea deloc o asemenea inițiativă[18]. El recursese la această formulă hibridă pentru a da o lovitură puternică lui Iuliu Maniu și, în egală măsură, pentru a demonstra clasei politice, dar și opiniei publice necesitatea suspendării Constituției și justețea instalării dictaturii regale, așa cum îl sfătuise, încă din primăvara lui 1937, Constantin Argetoianu[19].

Din păcate pentru el, Octavian Goga nu conștientizase deloc că regele, în realitate, se temea de el, îl disprețuia, dar se folosea de el pentru a-și materializa diabolicele planuri. Pamfil Șeicaru, potrivit propriilor declarații[20], a încercat să-l aducă la realitate pe naivul politician poet. Intervenția lui Șeicaru pare să-l fi bulversat pur și simplu pe acesta, dar el va avea tăria să declare, totuși: „Dacă în loc de șef de guvern, regele caută un călău, las lui Călinescu (Armand – n.n.) această misiune. Dar refuz să cred. Este absurd, monstruos; ar fi saltul dement în prăpastie pe care l-ar face monarhia... Nu cred. Înseamnă o lovitură de moarte dată instituției monarhice“[21].

Evenimentele interne și internaționale tensionate îl încurajaseră pe Carol să treacă la materializarea mult visatei dictaturi personale. Decizia urgentării ei a fost motivată de apropierea între O. Goga și Corneliu Zelea-Codreanu[22] (care, la aceleași alegeri, obținuse 15,58 la sută[23]. Pamfil Șeicaru afirma, însă, că scorul electoral obținut de Garda de Fier ar fi fost de 17 la sută[24]) și acordul încheiat între ei. Nu numai Goga fusese interesat de apropierea de Garda de Fier. Demersuri, în acest sens, făcuseră și partidele istorice, inclusiv P.N.Ț.-ul lui Iuliu Maniu[25], având în vedere orientarea electoratului românesc spre extrema dreaptă. Însuși Carol al II-lea era conștient că: „elementele extremiste ale Gărzii de Fier iau un avânt[26]“.

După instalarea noului executiv, „la sfârșitul lunii ianuarie (1938 – n.n.) șeful legionarilor acorda presei un interviu în care fixa următoarea atitudine față de guvernul Goga: «Față de guvernul Goga, Garda de Fier menține o atitudine binevoitoare; chiar colaborare... Este totuși un guvern naționalist... nu pot nici să-l atac, nici să-l combat»“[27].

Dar, în paralel cu asemenea declarații – menite a pune pe gânduri, totuși, pe șeful statului – „Garda de Fier se organiza tot mai fățiș în vederea ducerii războiului civil. În acest scop, conducerea legionară a trecut la intensificare pregătirilor militare și la crearea unor noi organizații înarmate“[28].

Autoritățile statului se dovedesc destul de neputincioase în stăvilirea și descurajarea acțiunilor legionare. De aceea, cu „trecerea timpului, cutezanța Gărzii a degenerat în amenințări deschise la adresa conducerii statului și în pregătiri de luptă, antrenând sute de cadre înarmate“[29].

Cercurile carliste au considerat că se impunea intensificarea măsurilor menite să preîntâmpine degenerarea acestei crize politice într-un război civil, regele însuși cerând lui Armand Călinescu, dar și generalilor Gabriel Marinescu și Bengliu să inițieze acțiuni armate împotriva forțelor gardiste. Întreprinse în numele guvernului Goga, asemenea acțiuni, care au condus inclusiv la arestări, morți și răniți din rândurile forțelor legionare, au creat nemulțumiri din partea lui C.Z. Codreanu, care a cerut explicații primului ministru.

Pe bună dreptate s-a subliniat faptul că, speriat de perspectiva unor înțelegeri dintre PNC și Garda de Fier, prin miniștrii pe care i-a impus în Cabinetul Goga, regele a urmărit, cu cinismu-i specific, declanșarea unei lupte între cele două forțe politice de extremă dreaptă, facilitând monarhiei trecerea la măsuri de

---

[13] Carol al II-lea, op. cit. p. 233

[14] Carol al II-lea, op. cit., p. 233

[15] Această observație tăioasă, ca și alte pasaje din ***Jurnal***, în care regele a încercat să se disculpe sau să dea vina exclusiv pe ceilalți factori politici, ne întăresc convingerea că, mult după plecarea din țară, în raport cu noile realități vest-europene, Carol al II-lea a vrut să convingă posteritatea că el nu s-a făcut vinovat de nimic. Cu alte cuvinte, dând dovadă de o crasă lașitate, acest om nefast pentru poporul român în unul din cele mai grele momente ale istoriei sale, nu are demnitatea să își vadă și asume greșelile care au produs atâta suferință și mizerie țării și poporului. Tocmai cel caracterizat ca „ambițios nestabil“ va încerca să salveze țara și să elimine marile erori politice săvârșite de Carol al II-lea, plătind, însă, cu viața pentru temerara sa implicare.

[16] Pamfil Șeicaru, ***Poezie și politică Octavian Goga***, Editura „Carpații“, Madrid, 1956, p. 27

[17] Mihai Fătu, op. cit., p. 274

[18] Carol al. II-lea, op. cit., p. 233-234. Regele nu scapă, însă, nici un cuvânt măcar în legătură cu o asemenea idee a alegerilor anticipate. Prin aceasta el confirmă jocurile murdare, de control dictatorial și manipulare, de care nu și-a scutit nici cei mai apropiați colaboratori.

[19] În audiența acordată acestuia la 19 aprilie 1937, Constantin Argetoianu a insistat, cu argumente diverse, asupra necesității unui guvern de mână forte. În opinia sa, „Soluția era ca regele Carol al II-lea să ia personal puterea în mână pentru a instaura «un fel de cvasi-dictatură cu schimbarea Constituției»“ (apud Cristian Troncotă, ***Mihail Moruzov și Serviciul Secret de Informații al Armatei Române***, Editura „Evenimentul Românesc“, București, 1997, p. 102)

[20] Pamfil Șeicaru, op. cit. p. 28-29

[21] Pamfil Șeicaru, ibidem, op. cit. p. 29

[22] Este știut faptul că generalul Ion Antonescu s-a deplasat la Predeal, unde C.Z. Codreanu se afla la schi, și i-a propus, din însărcinarea lui Goga, un pact de neagresiune. Șeful legionar a acceptat și, astfel, a rupt acordul anterior încheiat cu Iuliu Maniu și P.N.Ț. (cf. C. Troncotă, op. cit., p. 104)

[23] ibidem, op. cit. p. 67.

[24] Pamfil Șeicaru, op.cit., p. 22

[25] Este vorba de pactul de așa-zisă neagresiune electorală încheiat între Iuliu Maniu și C.Z. Codreanu, semnat în noiembrie 1937, cf. Mihai Fătu, idem, op. cit., p. 261

[26] Carol al II-lea, op. cit., p. 232

[27] Mihai Fătu, op. cit., p. 274

[28] Olimpiu Matichescu, op. cit., p. 367

[29] ibidem, op. cit. p. 368

forță și impunerea supremației în stat.

Simțindu-se direct amenințat – dată fiind tocmai această orientare a unei mari părți a electoratului spre extrema dreaptă (orientare ce se datora tocmai temerii ce cuprinsese o mare parte a populației țării amenințată constant de mișcarea revizionistă, iredentistă și revanșardă promovată, în principal, de cercuri ungurești și bulgărești, dar și, aproape oficial, de diplomația sovietică, pe de o parte, și de accentuarea degringoladei economice și sociale din țară ca rezultat direct al politicii impuse de viitorul dictator) – Carol al II-lea îl împinge pe Goga la dizolvarea corpurilor legiuitoare, deoarece era deranjat de prezența masivă în parlament a forțelor anticarliste[30]. Pe de altă parte, regele era conștient de posibilitatea riscului de a fi obligat să accepte un guvern de coaliție cu Garda de Fier, deoarece el nu avea naivitatea poetului demnitar să creadă în victoria la alegeri a actualului guvern.

Carol nu s-a mulțumit doar cu acțiunile de forță întreprinsă de Armand Călinescu. El a trecut la măsuri de suprimare a lui C.Z. Codreanu. La începutul lui februarie 1938 circulau deja zvonuri privind iminenta suprimare a șefului mișcării legionare. De remarcat, în acest sens, discursul lui Nicolae Iorga, ca și inițiativa lui Istrate Micescu, care a oferit mari sume de bani prefectului de Neamț în schimbul asasinării lui C.Z. Codreanu[31].

Fruntașii P.N.C., în frunte cu Goga, au făcut eforturi pentru trecerea mișcării legionare sub steagul lor, pentru a contracara sporirea măsurilor represive antilegionare. Paralel cu aceste demersuri, cu prilejul unei întrevederi avute cu fruntașul legionar M. Sturdza, Goga îl asigură că guvernul său se dezice de toate represiunile îndreptate împotriva membrilor Gărzii. În plus, el solicită o întrevedere personală cu C.Z. Codreanu în vederea coordonării activității viitoare a celor două formațiuni politice.

Și Germania nazistă era îngrijorată de tensiunea în relațiile dintre cele două partide fasciste românești. De aceea, prin intermediul Legației germane la București, solicită demararea unor tratative care să asigure apropierea dintre Garda de Fier și P.N.C.

Serviciile secrete, dar și personalul aflat sub conducerea directă a lui A. Călinescu, îl informau permanent pe rege în legătură cu toate demersurile, întâlnirile și discuțiile dintre O. Goga și fruntașii legionari. Astfel, Carol al II-lea a fost informat despre întâlnirea, din 8 februarie 1938, în casa lui I. Gigurtu, dintre Octavian Goga, pe de o parte, și Corneliu Zelea Codreanu și Mihail Sturdza, pe de alta. În cadrul ei, Goga a obținut o victorie absolută: decizia legionarilor de a se retrage din campania electorală și asigurarea întregului sprijin P.N.C. pentru a câștiga alegerile.

Anunțarea acestei decizii majore a zguduit atât cercurile carliste, cât și restul forțelor politice ale momentului. Carol al II-lea a sesizat imediat gravul pericol pe care un asemenea acord îl reprezenta și a trecut urgent la măsuri ferme. El cere, încă din 8 februarie 1938, lui Armand Călinescu și lui Ion Gigurtu să-și dea demisia din guvern, invocând imposibilitatea colaborării cu gruparea cuzistă.

Regele urmărea crearea unei crize la nivelul guvernului, pentru a-i face imposibilă funcționarea în continuare. Lui îi era clar că nu se putea baza pe Goga, care, prin acordul încheiat cu legionarii, risca zădărnicirea planurilor personale ale suveranului.

Iată de ce Carol al II-lea dorea cu putere demisia, la 10 februarie 1938, a guvernului minoritar condus de Octavian Goga. După cum notează istoricul C. Troncotă[32], „La 31 ianuarie 1938, regele a avut o întrevedere cu unul dintre sfetnicii săi apropiați, Armand Călinescu. Acesta nota: «țara e bolnavă» și propunea suveranului: «punerea în vacanță a partidelor» și instaurarea imediată a unei dictaturi personale. Carol al II-lea încă ezita".

Doar poziția lui Dinu Brătianu, exprimată la 8 februarie 1938, viza o altă soluție, respectiv formarea unui guvern de uniune națională, ceea ce contravenea interesului său direct.

Carol al II-lea va primi însă un sprijin substanțial din partea altor politicieni și a camarilei regale. Astfel, la 9 februarie[33], în cadrul așa-zisului „dejun al miliardarilor" – determinat, se pare, ca reacție la cartelul dintre Goga și legionari – cercurile industriale și financiare au luat decizia de a se propune regelui instaurarea imediat a dictaturii personale. În aceeași zi, într-o consfătuire de lucru convocată la palat de Carol, la care au fost prezenți Ernest Urdăreanu, Armand Călinescu, dar și de liberalul Gheorghe Tătărăscu, regele a început pregătirile în vederea destituirii Cabinetului prezidat de Goga, dar și pentru instaurarea dictaturii carliste[34].

Joi, 10 februarie 1938, orele 12,30, primul ministru în funcție este primit în audiență de rege. Pe parcursul acesteia, monarhul l-a încunoștiințat pe primul său sfetnic că „situațiunea gravă internă și externă îl determină să se gândească la formarea unui guvern de uniune națională, prezidat de patriarhul Miron Cristea, din care să facă parte toți foștii președinți de consiliu, ca miniștri fără portofoliu. Octavian Goga a anunțat pe rege că în acest caz ține demisia guvernului la dispoziția sa"[35].

Regele s-a referit, însă, și la încheierea acordului dintre P.N.C. și Garda de Fier, înțelegere care impunea intervenția sa imediată, în calitate de șef al statului.

Revenit la Palat, după întâlnirea la el acasă cu toți miniștrii național-creștini, precum și după ședința de guvern, Goga a „declinat onoarea de a face parte din noul guvern"[36] și a înaintat demisia cabinetului pe care îl condusese[37].

---

[30] Guvernul Goga a decis, la 13 ianuarie 1938, dizolvarea Parlamentului și organizarea de noi alegeri în data de 3 martie 1938.

[31] Constantin Argetoianu, ***Însemnări zilnice***

[32] Ibidem, op. cit., p. 105

[33] Ibidem, op. cit., p. 105

[34] La sfârșitul lunii ianuarie 1938, Sir Reginal Hoare, ministrul Marii Britanii la București, era de părere că guvernul Goga nu putea pune capăt situației grele prin care trecea țara, mai ales situațiilor antisemite, și nici un alt guvern nu putea să-și asigure o majoritate parlamentară, de aceea, spre a se evita întărirea pozițiilor Gărzii de Fier, aprecia că „ar fi de preferat o dictatură veritabilă". (cf. C. Troncotă, ***Mihail Moruzov și frontul secret***, Editura „Elion", București, 2004, p. 100)

[35] Mihai Fătu, ibidem, op. cit., p. 287

[36] Mihai Fătu, ibidem, op. cit., p. 287

[37] Cunoscutul fruntaș legionar M. Sturdza arată (cf. F. Nedelcu, op. cit., p. 387) că a cerut lui Octavian Goga să nu se supună hotărârii regelui de a-l demite, punându-se în fruntea unei revolte fasciste. „I-am spus – afirmă acesta – Demisia d-voastră nu este încă dată. Sunteți încă prim-ministru. Stați unde sunteți. Cămășile verzi (legionarii) și cămășile albastre (național- creștinii) împreună, și răspunsul pe care-l vor găsi în popor, ar putea alcătui o putere greu de înlăturat". Simțindu-se izolat pe plan intern și neavând sprijinul concret al Germaniei hitleriste care pregătea anexarea Austriei, Octavian Goga a refuzat să se pună în fruntea unei rebeliuni anticarliste, ceea ce pare că puțin mai târziu a regretat. În acest sens, Mihail Sturdza relatează: „Eram cu Goga la Viena la intrarea triumfală a diviziilor motorizate germane (în Austria). «Dacă știam că pot veni atât de repede – mi-a spus el – nu m-aș fi lăsat răsturnat atât de ușor»".

Gestul lui Octavian Goga l-a surprins, se pare, pe Iuliu Maniu, care fusese convins că acesta va accepta propunerea regelui. Pamfil Șeicaru consideră că: „Printr-un demn refuz, Octavian Goga câștigase cea mai frumoasă victorie politică“[38] . Biograful de mai târziu al lui Goga a fost, însă, de altă părere, considerând, dimpotrivă, că activitatea sa politică „se sfârșise deplorabil“[39]

Demisia lui Goga i-a creat serioase probleme regelui, obligându-l să ia măsurile care îi vor aduce oprobiul opiniei publice: instalarea guvernului prezidat de patriarhul Elie Miron Cristea, dizolvarea și, la scurt timp, interzicerea partidelor politice, suspendarea parlamentului, înființarea unui partid politic propriu, renunțarea la preconizatele alegeri democratice prevăzute pentru data de 3 martie etc. Ulterior, pentru a motiva, într-un fel, presiunile exercitate asupra guvernului, propaganda oficială a epocii, dar și, mai târziu, cea a regimului comunist vor susține că „gruparea lui Goga-Cuza pregătea un putch de sugestie hitleristă“[40] .

Așadar, după doar 44 de zile de existență, cabinetul Goga s-a prăbușit la fel de spectaculos pe cât de neașteptat ajunsese la putere, semnând, în același timp, și actul de deces al P.N.C. „Prin compromiterea și discreditarea Partidului Național Creștin, regele lăsase să se consume și ultimul act al planului său. Demonstrând că nici guvernarea unui partid fascist nu are sorți de izbândă în rezolvarea problemelor majore ale țării, Carol al II-lea prezenta monarhia în postura unicei instituții capabile să lichideze anarhia internă și să asigure în mod eficient apărarea intereselor statului pe plan internațional[41].“

Cu diverse prilejuri, Octavian Goga a descris împrejurările care au determinat demisia guvernului său. În plus, el a făcut precizări dure atât la adresa unor lideri și partide politice. Între altele, el dezvăluie atitudinea PNL: „Sub pretextul că vom înregistra un eșec electoral, mi-au cerut să nu mai fac alegeri, să guvernez cu forme electorale. Curioase îndemnuri din partea unui partid democrat...“[42]. El critică, totodată, în termeni categorici, noul guvern: „Vin din nou la cârmă toți foștii prim-miniștri, oameni cari au fost răspunzători de situația de astăzi, ce înnoiri aduc ei, în numele trecutului lor? E o răzbunare a morților... Vor fi adunați toți laolaltă și pe cadavrele lor, în temeiul certificatului de neputință, se va lansa o nouă îndrumare a Statului ... Aceasta nu e o reformă, nu e resurecție, e un parastas!...“[43] . Pe același ton este și declarația făcută de Octavian Goga în cadrul ședinței Marelui Consiliu al Partidului Național Creștin din data de 15 februarie 1938. Acolo Goga a ținut să precizeze: „Guvernarea pe care o avem astăzi, o socotim mai amorală fiindcă adună la un loc tocmai pe acei răspunzători de starea în care se găsește astăzi țara, și în al doilea rând apolitică fiindcă n-are decât sprijinul acelor partide pe care țara le-a respins la alegeri, lăsându-le în afara Parlamentului... Mergem spre o înnoire a vieții publice? Dar atunci de ce au fost alese toate aceste vechituri?“ Tot în acest context el și-a justificat poziția adoptată, spunând: „N-am putut să participăm la guvernul de astăzi, fiindcă n-am voit să stăm la un loc cu morții; nu facem parte din lumea lor...“[44]

Jodeph Neuhauser – ***Castelul de la Uioara***

Viața a arătat că, într-adevăr, decizia politică de mare răspundere asumată de rege, prin instalarea dictaturii personale, nu fusese una în interes național, iar falimentul regimului său de dictatură personală, dar și al țării, avea să se producă destul de curând.

„Trădarea“ lui O. Goga și a lui C. Zelea-Codreanu, dar mai ales afrontul adus regelui prin refuzul de a intra în guvernul prezidat de patriarhul Elie Miron Cristea și mai ales opiniile critice formulate, cu impact asupra unei părți importante a opiniei publice, dar mai ales a cercurilor anticarliste în creștere, nu vor rămâne fără urmări. Cu primul prilej oferit, C. Zelea-Codreanu a fost arestat, i s-a intentat un proces (în mai 1938, luna în care va muri și O. Goga), a fost întemnițat, cu intenția de a fi ucis în detenție. De altfel, în noaptea de 29/30 noiembrie 1938, C.Z. Codreanu va fi asasinat din ordinul lui Armand Călinescu, care, așa cum prevăzuse O. Goga, devenise președintele Consiliului de Miniștri.[45]

O. Goga reprezenta, însă, un simbol național, era o importantă personalitate a vieții politice și literare românești. El se bucura de respectul și prețuirea a milioane de români. Nu exista nici un motiv plauzibil pentru arestarea lui. În ciuda terorii și cenzurii excesive impuse de noul guvern, poetul nu putea fi tras la răspundere pentru opiniile sale politice. O asemenea măsură ar fi primit oprobiul cercurilor politice interne și externe. De asemenea, Goga era foarte cunoscut și apreciat în cercurile politice, academice și literare străine, dar și în cele diplomatice europene. Mai mult, cu puțin timp înainte el fusese primul ministru al României. Deci, cu el nu se putea proceda cu metodele brutale, de forță, ca și cu C. Zelea-Codreanu. Eliminarea lui trebuia făcută, așadar, cu prudență, abil, spre a părea opiniei publice un lucru absolut firesc. Tocmai de aceea misiunea aceasta importantă și delicată (avându-se în vedere relațiile personale externe ale demnitarului român) a fost încredințată eminenței cenușii a regelui, Mihail Moruzov[46], șeful serviciilor secrete. Iar măsura la care s-a recurs a fost otrăvirea.

Poetul, scârbit de politică, dar mai ales de comportamentul lipsit de scrupule al regelui, a intenționat, inițial, să părăsească definitiv România și să se stabilească în Elveția. Astfel, în seara

[38] Pamfil Șeicaru, op. cit., p. 29
[39] I.D. Bălan, op. cit., p. 151
[40] cf. I.D. Bălan, op. cit., p. 150
[41] Florea Nedelcu, op. cit., p. 386
[42] Mihai Fătu, op. cit., p. 288
[43] Mihai Fătu, op. cit., p. 289
[44] Ibidem, op. cit., p. 291

[45] cf. Ioan Scurtu și col., op. cit., p. 168
[46] Moruzov a fost considerat „un misterios personaj“ care a „exercitat o imensă putere în stat“ și a fost „unul dintre intimii Palatului“ (apud. C. Troncotă, op. cit., p.126). Însuși Horea Sima l-a considerat pe Mihail Moruzov „unul dintre acești favoriți“ ai regelui, omul prin care monarhul își materializa cele mai odioase atacuri împotriva personalităților și forțelor politice ostile.

zilei de luni, 21 februarie 1938, poetul, soția sa și colaboratorul său apropiat, Alexandru Hodoș, au plecat la Viena. De aici, joi, 24 februarie 1938, poetul va pleca la München, unde se va întâlni, în aceeași zi, cu Rosenberg, Urban și Aman, demnitari ai regimului nazist. Rămâne în Germania până în dimineața zilei de 27 februarie 1938, când pleacă în Elveția, cu popasuri la Zürich și Berna. Rămâne în Elveția până luni, 14 martie 1938. În acest interval are mai multe convorbiri și întâlniri cu prințul Barbu Știrbey, precum și cu unii colaboratori politici. Vroia chiar să își cumpere o casă în Elveția și să se stabilească definitiv acolo. Din motive pe care doar le intuim, el renunță, însă, la această idee și se întoarce în țară. Nu înainte de a se opri, pentru scurt timp, la Viena, unde asistă la intrarea trupelor germane de ocupație, eveniment pe care îl va evoca, de altfel, în ultimul său discurs rostit la Academia Română. Era foarte îngrijorat de agresivitatea și virulența acțiunilor iredentist-revanșarde ale cercurilor de la Budapesta, de atacurile acestora împotriva României. Cu toată scârba pe care i-o producea politica, Goga se angajează, pe cont propriu, în discuții cu unii din reprezentanții clasei politice maghiare, având avantajul bunului renume de care se bucura încă, mai ales ca literat și traducător din poezia maghiară, în țara vecină. În plus, avea atuul extraordinar de a fi semnat „Pactul de la Ciucea“, document politic încă insuficient cunoscut, dar de o importanță aparte pentru atragerea reprezentanților clasei politice maghiare la viața politică a României întregite. El obține chiar unele succese în demersurile sale, așa cum soția sa îl va informa pe regele Carol al II-lea în timpul unei audiențe.

Revenit în țară, Octavian Goga ajunge în București abia în data de 19 martie. Tot aici, în 24 martie, va avea un dejun, acasă, cu Fabricius și Pochhamer, reprezentanți ai Legației germane din România. La rândul ei, Veturia Goga, din însărcinarea soțului ei, dar și, credem noi, din inițiativă personală, nu rămâne indiferentă față de cele întâmplate. Ea era poate chiar mai afectată decât fostul prim ministru, atât ca prestigiu, cât mai ales material. Ea observă că „Tăvicuțu... a început să fie neliniștit. N'are nici un motiv. Toate sunt în perfectă ordine“. Dar, duminică, 27 martie 1938, ea pleacă, totuși, din nou la Viena, unde rămâne până marți, 29 martie 1938. Bănuim că, în acest interval de două zile, ea a avut întâlniri importante cu unii demnitari naziști, care urmăreau interesați evenimentele din România. În perioada următoare, poetul, însoțit de apropiați politic, va naveta între București, Predeal, Sinaia și Ciucea. Participă la reuniuni restrânse, cele mai multe de familie, dar și la manifestări publice, așa cum a fost cea organizată, de 1 aprilie, ziua sa de naștere, de Academia Română. Evident că îl va preocupa, văzând cele ce se întâmplă în țară, și politica. Intenționa să reintre în viața politică abia după data de 10 mai, când ar fi vrut să aibă o audiență la rege. (El i-ar fi declarat, la Cluj, lui Sebastian Bornemisa, potrivit declarațiilor ulterioare ale acestuia: „Cred că în actualele împrejurări rolul meu trebuie să fie acela... de a netezi cât mai mult drumul unei perfecte înțelegeri și împăcări între suveran și națiune“. Apoi S. Bornemisa mai adaugă: „Credința lui era că evenimentele îl vor justifica definitiv și că cel mult în șase luni va fi chemat din nou la cârmă“[47]. S-ar putea ca această convingere să-i fi fost inspirată și întreținută și de întâlnirile personale – sau cele ale soției sale – cu reprezentanți ai regimului nazist, regim deranjat de situația creată în România în urma instaurării dictaturii personale a lui Carol al II-lea. Aceasta constituia un obstacol în calea ascensiunii forțelor de extremă dreaptă, care puneau pe prim plan, în politica lor externă, întărirea legăturilor cu Germania.) Încredințează această misiune soției sale, care ia legătura cu Palatul, dar căreia îi cere și să-i comunice ministrului de externe Nicolae Petrescu-Comnen rezultatele discuțiilor avute de el recent cu partea maghiară, precum și soluțiile convenite. Veturia Goga se deplasează la București, iar de acolo, în absența ministrului Petrescu-Comnen din Capitală, la Iași – potrivit celor ce mi-a relatat chiar ea prin anii '60 ai secolului trecut. Acest periplu i-a luat câteva zile, revenind la Ciucea abia după decesul soțului ei. Între timp, el își permite o deplasare, în data de 5 mai, la Cluj, unde se întâlnește cu prietenii și cu unii dintre partenerii săi politici (între care și cu Sebastian Bornemisa[48], fostul primar al municipiului de pe Someș și membru în guvernul Goga), și un popas la restaurantul „New York“. Aici consumă, între altele, și bere, prilej cu care i se administrează otrava aducătoare de moarte. În aceeași zi, Goga pleacă la Ciucea, unde, seara, otrava pusă de oamenii lui M.

[47] Mihai Fătu, op. cit., p. 294

[48] Potrivit unor opinii, de fapt, ucigașul poetului a fost chiar S. Bornemisa, cunoscut nu doar ca om politic și membru al P.N.Ț, ci și ca membru al cercurilor francmasonice din România. Justificarea acestei crime ar constitui-o faptul că Octavian Goga își dăduse, cu mai puțin de 5 ani în urmă, demisia din rândurile francmasoneriei. Ca o mărturie a acestei demisii stă scrisoarea de răspuns a lui Jean Paul, datată „București, 25 noiembrie 1933“, care îl asigura pe O. Goga că: „...voi supune această chestiune, cât de urgent, deliberării forurilor competente masonice“ (cf. Mircea Popa, ***Octavian Goga – francmason***, în „Curierul Primăriei municipiului Cluj-Napoca“, an VII, nr. 331, 16 iulie 2001). Nu cunoaștem, însă, alte cazuri, din viața politică românească, în care francmasoneria să fi dispus suprimarea fizică a cuiva. Este la fel de adevărat că, din câte se știe, gestul lui Goga de a-și da demisia din această organizație secretă era unul singular. Credem că a recurs la el întrucât, ca urmare a viitoarelor sale orientări politice de extremă dreaptă, adeseori însoțite de acțiuni și decizii antisemite, intra în contradicție cu „politica“ francmasoneriei. Nu deținem nici un fel de dovezi că, într-adevăr, fostul primar al Clujului și membru al Cabinetului Goga s-ar face vinovat de o asemenea crimă odioasă. Nu excludem, însă, în totalitate posibilitatea ca S. Bornemisa să fi colaborat cu M. Moruzov pentru otrăvirea poetului. Poate primise ordin chiar din partea regelui în acest sens. Să nu se uite că Bornemisa fusese acceptat în Cabinetul Goga la insistențele lui Carol al II-lea. Căci, din punct de vedere politic, cum arătam mai sus, acesta aparținea PNȚ, nicidecum PNC-ului goghisto-cuzist. Oricum, S. Bornemisa a fost ultimul om politic important pe care Goga l-a întâlnit înaintea neașteptatei sale morți. Sebastian Bornemisa a păstrat, însă, o tăcere totală asupra multor aspecte ale ultimei lor întâlniri. Este cert, însă, că și el a fost unul dintre cei care, după demisia sa din fruntea Guvernului, avea misiunea de a-l informa pe rege despre deplasările, întâlnirile, acțiunile și declarațiile lui Octavian Goga. Fragmentele citate mai sus pot fi considerate ca o mărturie în acest sens.

Dacă, cercetări viitoare vor confirma implicarea lui S. Bornemisa în săvârșirea acestei crime, ele vor trebui să mai clarifice și altceva. Pe de o parte, dacă crima a fost dictată direct de „forurile competente masonice“ sau acestea au achiesat doar la măsura luată de Carol al II-lea. E important, de asemenea, de știut dacă S. Bornemisa a fost mandatat în legătură cu sau informat despre crima pusă la cale personal de regele Carol al II-lea – și el membru al francmasoneriei – sau direct de către „forurile competente francmasonice“. În această fază a cercetărilor rămâne o singură certitudine în legătură cu acest caz: S. Bornemisa s-a întâlnit cu poetul la Cluj, l-a însoțit inclusiv la restaurant și a luat notă de intențiile viitoare ale acestuia în plan politic, intenții aduse, după cum se știe, ulterior la cunoștința monarhului.

Moruzov[49] și-a făcut efectul. Medicul satului, dr. Perciun, pune diagnosticul „congestie cerebrală", fie din nepricepere, fie, probabil, ca urmare a vreunui ordin primit[50].

Un asemenea diagnostic nu se justifica prin nimic. Octavian Goga frecventase, ani la rând, pentru tratament și refacerea forțelor, diverse stațiuni, în special Karlsbad, dar și unele din Elveția sau medici curanți din Austria. Mai ales după 1935, poate și ca urmare a șocului suferit în urma pierderii fratelui său, Eugen Goga, poetul a fost în mai multe rânduri bolnav. Astfel, în mai 1936, Goga a fost țintuit la pat, vreme de vreo două săptămâni (mai exact între 10-22 mai), cu temperaturi de până la 40 de grade, dar din cauza unei afecțiuni la rinichi. De altfel, atunci, mai exact la 17 mai 1936, Veturia Goga a notat: „mână păcătoasă, mână criminală. vom mai vorbi, vom desluși". În acest moment nu putem confirma bănuielile Veturiei Goga, dar nici nu deținem informații că tentativa de eliminare fizică a poetului ar data, într-adevăr, mai devreme de deznodământul tragic din 7 mai 1938. Dacă ea a existat cu adevărat, va trebui lămurit cine ar fi avut interesul să-l elimine pe poet, dar mai ales din ce cauză. Mai exact, pe cine deranja, în acel moment, Octavian Goga, care era în opoziție și nu deținea nici o funcție importantă. Nu credem că simplele luări de poziție critice, de la tribuna Camerei Deputaților sau din mesajele personale adresate regelui, să fi determinat o asemenea măsură.

Singura supoziție pe care o putem formula acum și aici este legată de intuiția diabolică a regelui cu privire la evoluția vieții politice din România în anul viitor, respectiv ascensiunea rapidă a partidelor extremiste, fapt ce ar fi putut face din Goga un adversar de temut. Acesta, deși monarhist înfocat, la fel ca majoritatea clasei politice a momentului, nu uitase, cu siguranță, nici ușurința cu care prințul Carol și-a încălcat jurămintele de a renunța la Elena Wolf Lupescu, ca o condiție a sprijinirii revenirii sale la tron, nici manevrele făcute de rege pentru discreditarea partidelor politice și formarea unui guvern obedient, mai presus de rezultatul voinței electoratului.

Avem mărturia Veturiei Goga, încă din mai 1936, cu aproape 2 ani înaintea morții poetului, că se atenta la viața lui de o „mână păcătoasă, mână criminală".

Prin șantaj și presiuni, deși descoperită și cunoscută multor contemporani ai evenimentului, crima rămâne într-un con de umbră. Pentru opinia publică, care-l prețuia pe poetul, publicistul și omul de mare rafinament spiritual și aleasă cultură care a fost Octavian Goga, s-a ales ca explicație varianta congestiei cerebrale, afecțiune perfect posibilă și plauzibilă având în vedere viața trepidantă, tensionată a poetului, ca și deziluziile de care acesta avusese parte după plecarea din fruntea guvernului. (Anunțat, în 6 mai, de starea gravă a sănătății lui Goga, renumitul medic clujean Iuliu Hațieganu s-a deplasat la Castelul de la Ciucea. După ce l-a consultat pe bolnav, potrivit unor martori oculari locali, între care s-a numărat și notarul Popa, el i-a reproșat medicului Perciun de ce nu și-a dat seama că era vorba de otravă, nicidecum de congestie cerebrală, de ce nu a folosit un antidot împotriva otrăvii imediat ce a fost chemat la căpătâiul bolnavului, dar și că l-a chemat mult prea târziu, că „acum nu se mai poate face nimic". Dar, până la urmă, n-a obiectat ca în certificatul de deces să figureze cauza morții sugerată de dr. Perciun. De ce oare?)

Poate că declararea imprudentă de către poet, în compania prietenilor și colaboratorilor săi, a intențiilor sale de a reveni în viața politică, i-a grăbit sfârșitul. Pentru a nu mai fi nevoit a-l înfrunta (căci Goga a refuzat categoric și în mod neechivoc invitația ca, în calitatea sa de fost premier, să devină ministru secretar de stat în noul Cabinet prezidat de patriarh, la fel ca A. Averescu, A. Văitoianu, A. Vaida-Voevod, N. Iorga, C. Angelescu sau Gh. Tătărescu) în condițiile deteriorării continue a climatului social-politic intern și a unei recrudescențe a atacurilor cercurilor iredentist-revanșarde externe, Carol al II-lea a preferat această metodă de tip medieval: suprimarea adversarilor politici periculoși.

Nu numai pe O. Goga și C.Z. Codreanu a vrut Carol al II-lea să îi suprime fizic. Potrivit unor însemnări rămase de pe urma mareșalului Ion Antonescu și a lui Armand Călinescu, în noiembrie 1938 ar fi urmat să aibă loc și asasinarea lui Iuliu Maniu, odată cu cea a liderului legionar. C. Troncotă notează[51]: „Cert rămâne faptul că Armand Călinescu s-a opus ca liderul P.N.Ț. – Iuliu Maniu – și el un adversar politic al regelui Carol al II-lea, să fie eliminat fizic împreună cu Codreanu și că a ținut să consemneze în ***Jurnalul*** său cât mai lapidar o problemă secretă".

Carol al II-lea îl ura pe fostul său sfetnic, chiar și după moartea sa. Astfel, în jurnalul deja amintit, el nota **<Vineri, 27 mai>**, la aproape trei săptămâni de la moartea poetului: „După

[49] Acesta „a afirmat că asemenea acte – uciderea adversarilor regelui – n.n. – sunt de multe ori necesare și corpului omenesc, sacrificând un membru, pentru a salva restul și viața individului" (apud. C. Troncotă, idem, op. cit., p. 132).

De altfel, chiar Eugen Cristescu, care i-a succedat lui M. Moruzov la conducerea SSI, a menționat că unii subordonați, „cu autorizarea și îndemnul lui Moruzov, ... întrebuințează violența sub toate formele, ajungând până la suprimarea mai multor conducători legionari..." (ibidem, op. cit. p. 132)

[50] C. Troncotă precizează, între altele, (cf. ***Istoria serviciilor secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu***, Editura „Ion Cristoiu", București, 1999, p. 181-182): „Realizările incontestabile pe frontul secret, dublate de încrederea și sprijinul primite din partea vârfurilor politice și militare, l-au făcut pe Moruzov să perceapă în mod eronat că i se poate îngădui orice, inclusiv să se amestece în viața particulară a oamenilor, fie personalități ale clasei politice, fie cetățeni de rând. Așa a ajuns să acumuleze o impresionantă cantitate de informații și documente compromițătoare despre toți cei ce se situau pe o poziție de adversitate față de regele Carol al II-lea ... Fire extrem de ambițioasă și orgolioasă și cu o încredere nemăsurată în calitățile sale, Moruzov a căutat să profite de ambițiile Palatului regal pentru a-și satisface propriile interese". Față de gruparea politică a lui Goga și unii din miniștrii Cabinetului său – mai ales generalul Ion Antonescu – Moruzov a avut o atitudine ostilă. Iată de ce, ordinul primit din partea Palatului de a-l suprima fizic pe O. Goga i-a oferit o șansă în plus „să profite de ambițiile Palatului regal pentru a-și satisface propriile interese".

După săvârșirea crimei Moruzov a recurs la tot felul de mijloace pentru ca secretul să intre în mormânt odată cu mortul. La începutul anilor '70 ai secolului al XX-lea, când l-am întrebat pe Simion, fostul valet al poetului, despre acest act criminal, el a avut o reacție surprinzătoare, de teamă. A privit speriat în jurul lui și a schimbat imediat subiectul. La plecare, câteva ore mai târziu, l-am însoțit până la ieșirea pe poarta Castelului de la Ciucea. Ceruse persoanelor cu care venise să coboare înaintea sa la mașină și să-l aștepte. Am reluat, obstinat, întrebarea. S-a mulțumit doar să spună că ar fi bine să las lucrurile așa cum sunt. „E mai bine așa și pentru dumneata", a spus el în încheiere. Să nu fi uitat, oare, nici la peste 30 de ani de la asasinat, praticile de intimidare și amenințare folosite împotriva lui și a celorlalți care au cunoscut adevărul?

[51] Ibidem, op. cit., p. 135

Aloisie Hora – ***Peisaj cu animale***

masă, în audiență[52] , D-na Goga, soi-disant, să-mi spună lucruri <pe> cari el avea intenția de a le <spune> într-o audiență pe care era s-o ceară după 10 mai. Cam același lucru ce mi l-a spus zilele trecute Hodoș. Conversația cu Bethlen, care, zice ea, conduce din umbră politica externă a Ungariei. Zice că s-ar fi înțeles, pe baza «Pactului de la Ciucea»; nu cunosc pactul și ea a promis să mi-l trimeată. Pe urmă, Goga se laudă că, grație lui, în ultima adunare antirevizionistă, România n-a fost atacată. Pe urmă, mai spune... coana Veturia că n-are pretenții politice și că ar trebui găsit cineva care să conducă partidul, adică să fie un punct de raliere a foștilor partizani, până ce se va putea reorganiza legal partidul sub un om de valoare. În momentul de față se gândește la Brătescu Voinești. Mi-a mai vorbit de marea dragoste și devotament ce le avea el pentru mine, de proiectul de mausoleu de la Ciucea și de mănăstirea ce ar dori să se facă acolo[53]. Arată o ură fără margini pentru Maniu[54]".

Este surprinzător faptul că ideea congestiei cerebrale – soluție menită a ascunde adevărata cauză a morții celui ce a fost „poetul pătimirii noastre" – a persistat și mult după 1938, fiind preluată, în monografia sa, și de I.D. Bălan[55] , care declara, totuși, în 1971, că: „Nimic ... nu semnala o congestie cerebrală care se produce în seara zilei de 5 mai 1938". Biograful poetului avea dreptate, deoarece afecțiunile de care suferise acesta nu puteau duce la o congestie cerebrală.

Spre a acoperi crima săvârșită (deși locuitorii din Ciucea și împrejurimi știau cu certitudine că „domnul prim ministru" fusese otrăvit, fapt transmis și generațiilor viitoare, în pofida abilei propagande oficiale, a presiunilor și amenințărilor, inclusiv asupra Veturiei Goga, văduva sa, ca adevărul să rămână necunoscut opiniei publice), regele Carol al II-lea aprobă organizarea de funeralii naționale, cu toate onorurile cuvenite – inclusiv înmormântarea la Bellu (la data de 12 mai 1938). Ce glumă stranie a sorții: Goga revenea în București – dar pe catafalc, nu pentru preluarea puterii – în data când își propusese! – pentru cel ce ar fi putut – dată fiind evoluția vieții politice – să-i devină un extrem de incomod oponent. El încerca astfel să lase impresia că regreta dispariția lui Goga, la fel ca milioanele de români cu adevărat îndurerați de neașteptata sa moarte. În realitate, maleficul Carol al II-lea era satisfăcut (stă mărturie indubitabilă și ura ce transpare din însemnările făcute de el în jurnalul amintit, la o dată foarte apropiată decesului fostului său sfetnic) că eliminase un adversar redutabil, un politician cu un prestigiu deosebit, un om care, mai devreme sau mai târziu, s-ar fi ridicat și mai ferm și mai hotărât, împotriva aventurierului cu apetit dictatorial. (Crima în sine era și un avertisment sever dat liderilor partidelor politice, ostili dictaturii regale și poftelor de putere și avere ale regelui aventurier și ale camarilei sale).

De curând s-a descoperit în arhivele nemțești privind cel de-al treilea Reich un memoriu depus, în anul 1938, la Bertechsgaden, de către Veturia Goga. Textul acestuia este redactat în nemțește și cuprinde, pe lângă prezentarea generală a situației reclamate, dovezile privind otrăvirea lui Octavian Goga (între altele și constatările competente ale renumitului profesor uni-

[52] Din informațiile pe care le deținem, audiența a avut loc, în realitate, chiar la începutul lunii mai 1938, pe când poetul mai era în viață, iar starea sănătății lui era bună, încurajându-l să revină, după cum intenționa, în viața politică și publică, după data de 10 mai. Nimic nu anunța atunci neașteptata sa dispariție și nimeni nu bănuia că crima pusă la cale de însuși regele se va petrece atât de curând. De altfel, poetul însuși încredințase soției sale misiunea de a informa principalii factori, pe ministrul de externe Nicolae Petrescu-Comnen, dar și pe rege, despre demersurile făcute în cercurile influente maghiare în favoarea cauzei românești, pentru atenuarea atacurilor sălbatice de grupările revizionist-revanșarde împotriva României.

[53] Voit sau nu, regele încurcă datele. Veturia Goga nu avea cum să îi vorbească, în cadrul audienței de vineri, 27 mai 1938, de reorganizarea fostului P.N.C., partid condus, până în 30 martie 1938, de Octavian Goga, după ce acesta nu mai era în viață. De altfel, toate partidele politice românești, deci și PNC-ul, au fost interzise de rege, care a impus propriul partid pe scena politică românească. Nu se mai justifica, în opinia noastră, să mai fie evocată intenția poetului de a reveni în viața politică după audiența la rege preconizată după 10 mai 1938. Știm, însă, cu certitudine, că regele i-ar fi spus văduvei: „D-ta ești datoare să urmezi calea lui". Apoi, cu un sentiment vădit de culpabilitate, Carol al II-lea a cerut: „Să ne faci favoarea să tipărim noi poeziile". Dar este adevărat că ea s-a referit, în cadrul audienței respective, la intenția de a încredința construirea mausoleului de la Ciucea lui Constantin Brâncuși, cu care, de altfel, se întâlnise în 25 mai 1938. Acesta îi era recunoscător marelui dispărut că scrisese primul articol despre el, în revista „Luceafărul" din 1906, iar ulterior, întâlnindu-l, l-a prins de umeri și l-a întrebat: „Ce zici de România Mare?". Este, de asemenea, adevărat că Veturia Goga a vorbit monarhului despre intenția de a înființa la Ciucea o mănăstire. Era dorința poetului ca, după moartea Veturiei, proprietatea de aici să fie administrată de o mănăstire de călugări intelectuali, dorință exprimată, pe la începutul deceniului al III-lea al secolului XX, cu prilejul unei întâlniri, la Ciucea, a episcopilor Nicolae Popovici și Nicolae Ivan, al Oradiei și, respectiv, al Clujului, prieteni și colaboratori apropiați ai lui Octavian Goga. Mănăstirea și-a încetat activitatea în 1946, din ordinul autorităților sovietice de ocupație. Ea a fost reînființată după 1990, din inițiativa unor localnici, între care m-am numărat și eu, cu sprijinul marelui cărturar și mitropolit Antonie Plămădeală, dar, din păcate, nu îndeplinește încă rolul pe care însuși poetul i-l hărăzise, implicându-se foarte puțin în administrarea patrimoniului muzeal de la Ciucea.

Nu înțelegem de ce, chiar și la aproape 3 săptămâni de la moartea lui Goga, Carol al II-lea nu și-a putut controla sentimentele față de fostul său prim ministru și nu i-a recunoscut, măcar de complezență, meritele reale avute în atenuarea atacurilor împotriva României din partea cercurilor iredentist-revanșarde și revizionist-șovine de la Budapesta. Avem convingerea că, dacă Octavian Goga ar fi trăit, în mare parte, s-ar fi putut evita dezastrul produs în anii ulteriori, respectiv chiar și Diktatul de la Viena, din 30 august 1940, dar mai ales exodul și suferințele de neimaginat a milioane de români din teritoriul retrocedat al Ardealului. Ne îndreptățește să afirmăm acest lucru chiar atitudinea autorităților horthyste de ocupație care, în perioada 1940-1944, au manifestat un oarecare respect față de poetul defunct și proprietatea sa de la Ciucea, renunțând la devastarea acesteia sau, eventual, la trecerea ei în proprietatea statului maghiar. Și mort, Octavian Goga s-a bucurat de mai mult respect decât morganaticul rege Carol al II-lea rămas în viață, dar plecat, în mod laș, din fruntea țării.

[54] Carol al II-lea, op. cit., p. 242-243

[55] I.D. Bălan, op. cit., p. 151

versitar doctor Iuliu Hațieganu, medicul sosit prea târziu și inutil la căpătâiul victimei, declarațiile făcute de valetul Simion, cazul întâmplat în mai 1936, semnalat de noi mai sus, ca și „aranjarea“ ca Veturia Goga să sosească la Ciucea abia după ce poetul decedase etc.).

Memoriul a fost citit de Fuehrer. Acesta l-a însărcinat, după cum rezultă din rezoluția sa pe documentul respectiv, pe dr. Goebels să verifice pe teren faptele reclamate. Referatul lui Goebels, care confirmă întru totul veridicitatea acuzației Veturiei Goga, este, în același timp, o riguroasă și minuțioasă analiză a vieții politice românești interbelice. Din cuprinsul lui rezultă, însă, și intențiile urmărite de germani în România, ca și personalitățile politice de aici avute în vedere de ei în perspectiva preconizatei ofensive spre Est: generalul Ion Antonescu, Octavian Goga și Corneliu Zelea-Codreanu. Chiar și înainte de omorârea celor doi, favorit rămânea tot generalul, datorită calităților și pregătirii personale, precum și experienței sale cazone, mult mai utilă părții germane și intereselor sale în zona României și a Balcanilor. (De aceea ne-am pus întrebarea firească: s-ar putea, oare, vorbi de implicarea directă, în august-septembrie 1940, inclusiv prin adoptarea Diktatului de la Viena, a nemților în îndepărtarea regelui cu apucături dictatoriale și criminale și în crearea condițiilor de preluare a puterii de către generalul Ion Antonescu?).

Așadar, memoriul Veturiei Goga, ca și concluziile cercetărilor ordonate de Adolf Hitler însuși, confirmă faptul că Octavian Goga a fost otrăvit la cererea și din dispoziția regelui Carol al II-lea.

La aproape 40 de ani de la trecerea lui Octavian Goga la cele veșnice, în „Vatra. Foaie românească de opinie și informație, iulie-sept. 1977, nr. 143, XXVII, 3, care apărea în Germania (7800 Freiburg, Erbprinzstr. 17A), după părerea noastră editată de cercuri legionare sau apropiate acestora, apare o consemnare ce ne-a atras atenția. Se afirmă astfel că la 15 martie 1939 ar fi apărut în „Welt-Dienst“ un articol consacrat lui Codreanu. Autorul, anonim, al acestei consemnări afirmă că publicația germană ar fi preluat, la rându-i, un articol, publicat la 5 ianuarie 1939, sub semnătura ziaristului evreu de origine franceză, Alexander Heranger, într-un ziar evreiesc, „Israel“, ce apărea la Cairo, în Egipt.

O altă publicație, la fel de anonimă, dar și ea legată de cercurile legionare, intitulată „Exilul solidar. Publicație de luptă anticomunistă din exilul românesc“, anul VI, mai 1978, nr. 64, afirmă că, de data asta, revista americană „The liberty bell (Vocea noii revoluții americane)“ „publică în limba engleză reproducerea dintr'un ziar iudeu apărut la Cairo în 1939“. Este vorba, în general, de același text, cu accente antisemite vizibile.

Textul care inflamează cercurile legionare din exil sugerează implicarea evreilor în suprimarea lui Corneliu Zelea Codreanu și a lui Octavian Goga. Potrivit publicațiilor amintite, Herenger (Heranger, conform ultimei foi citate de noi) ar fi scris în ziarul **Israel** din 5 ianuarie 1939: „Două lovituri puternice ... au căzut anul trecut pe capul antisemitismului român. Ambii lui conducători[56] au fost lichidați în decurs de 6 luni. Ambii au fost locotenenții lui Hitler peste regatul moldo-valah, certându-se între ei pentru cinstea de-a fi năpasta Israelului[57]. Mărunțelul Goga[58] a fost doborât în Mai, după ce abia ajunsese la putere... Iar recent i-a venit rândul rivalului său, Corneliu Codreanu... să cadă... sub gloanțele jandarmilor, cari au primit ordinul de a trimite prizonierii lor pe lumea cealaltă[59]...“

Și ziaristul evreu de origine franceză a reținut esența: O. Goga și C.Z. Codreanu au fost lichidați în decurs de 6 luni. Cercurile carliste, chiar dacă în țară impuseseră tăcerea absolută, ba chiar, prin comunicatul difuzat de RADOR cu privire la C.Z. Codreanu, acreditau ideea morții ca urmare a tentativei fugii de sub escortă, erau neputincioase și nu aveau cum influența sau cenzura (și) presa străină.

La mai puțin de un an de la moartea lui O. Goga, Alexander Herenger afirma că fostul prim ministru român fusese lichidat, adică ucis. El nu avea absolut nici un motiv – chiar dacă nu o declară direct – să se îndoiască în legătură cu uciderea celor doi politicieni de extremă dreaptă, declarați antisemiți, de către una și aceeași persoană: Carol al II-lea. Cel puțin în cazul ultimului el arată clar că a fost victima jandarmilor. Ori aceștia nu au acționat la voia întâmplării, ci conform ordinului primit. Mai mult, ei trebuiau să găsească, de ochii lumii, și o explicație: tentativa de fugă de sub escortă. Nici ziaristul francez, însă, nu crede într-o astfel de variantă.

Cele două publicații legionare acreditează, fals, după părerea noastră, ideea că, de fapt, textul lui A. Herenger ar fi o primă recunoaștere că: „Codreanu și oamenii săi au fost victimile unui asasinat evreesc brutal, sistematic“. Dacă am accepta această logică a urii, având în vedere jubilația lui Herenger în relatarea celor două dispariții, am putea trage concluzia că și Goga ar fi fost victima acelorași cercuri. O asemenea concluzie ar fi, însă, absurdă și fără temei.

Este adevărat că Goga nu și-a ascuns sentimentele antisemite, iar ca demnitar a luat decizii menite a aduce, adesea, atingere intereselor comunității iudaice din România. Din această cauză personalități din presa timpului l-au supus unui nesfârșit tir critic, dezvăluind caracterul periculos al politicii promovate de acesta.

Au fost, însă, și excepții, pe care trebuie să le reamintim. Astfel, în anul 1907, Octavian Goga a tradus și publicat[60] poezia ***Iudita***[61] din creația poetului maghiar de origine evreiască Kiss Jozsef. Prin traducerea acestui poem, consacrat vieții pline de privațiuni și umilințe a evreimii din imperiul austro-ungar, Octavian Goga s-a arătat solidar cu ea și a făcut din cauza populației evreiești o formă de a protesta împotriva nedreptății.

Lucru total necunoscut opiniei publice, politicianul acuzat mai târziu de atitudine antisemită, a participat, în 1921, la instalarea în funcție a noului rabin șef al României. În discursul rostit, la 11 iulie 1929, dr. I. Niemirower, senator de drept, a precizat: „La instalarea mea a luat parte ministrul cultelor de atunci, care era d. Octavian Goga“[62].

Uneori chiar, potrivit declarației din 1 iulie 1931, a deputatu-

[56] Se referă la O. Goga și C.Z. Codreanu. Este adevărat că amândoi erau promotorii unei politici filogermane, că avuseseră mai multe întâlniri personale cu Hitler și înalți demnitari ai statului nazist. Amândoi intrau în calculele naziste privind acțiunile germane viitoare în România și zona Balcanilor.

[57] „pedepsitorii evreilor“, cf. „Exilul solidar“

[58] „neînsemnatul Goga“, cf. op. cit.

[59] Există diferențe, nesemnificative, în general de traducere, între textele apărute în cele două publicații. Aceste diferențe nu modifică, însă, deloc, esența informației.

[60] „Luceafărul“, VI, nr. 23-24, 15 decembrie 1907, p. 512

[61] Simon Judit, în original, în limba maghiară

[62] apud „Parlamentari evrei în forul legislativ al României“, Editura „Hasefer“, București, 1998, p. 225

lui evreu Theodor Fischer, politicianul Octavian Goga a emis opinii politice însușite și de comunitatea evreiască din România. Fischer a subliniat că: „...este o realitate incontestabilă că aici în țară cu națiа românească conviețuiesc o serie de colectivități compuse din elemente de populație de origine etnică neromânească, fiecare din aceste colectivități nu reprezintă decât un fragment și nu totalitatea unui popor, tot atât de puțin se poate contesta. A relevat acest fapt dl. deputat Goga“[63].

Asemenea opinii și fapte au determinat exprimarea și de către personalități ale comunității evreiești a prețuirii față de poetul și politicianul O. Goga, la împlinirea a 50 de ani de viață[64] .

Cunoscutul scriitor I. Peltz, care a beneficiat de sprijinul material și financiar al demnitarului și omului politic Octavian Goga, nu se sfia, la rândul său, să afirme, într-o scrisoare olografă aflată în arhiva de la Ciucea și publicată de noi[65]: „Am primit... cincisprezece mii de lei care au însemnat salvarea unui ins și a familiei sale dintr'o extrem de critică împrejurare. ...N'am să uit, nu pot uita gestul ăsta, al unui mare poet și al unui mare om; și de astă dată sufletul Excelenței Voastre s'a manifestat generos și de o caldă sensibilitate. ...Cel mai reprezentativ poet al neamului și cel mai strălucit om politic al generației – mai adaugă I. Peltz – s'a dovedit totodată și exemplarul cel mai rar de omenie și înțelegere. Credeți-mă, nu vă scriu vorbe; fiecare silabă are răsunet în mine și pornește din adâncurile unei convingeri nesdruncinate“.

Luând în considerare doar cele de mai sus, în pofida disputelor frecvente între reprezentanții comunității evreiești și politicianul Octavian Goga, respingem categoric ideea implicării acesteia în asasinarea lui.

Este surprinzător și inexplicabil faptul că pregătirea și realizarea asasinării lui Octavian Goga au scăpat atenției serviciilor secrete străine, care au urmărit și ele activitatea politică a fostului demnitar. Să fi încetat ele, oare, să mai acorde vreun credit viitorului său politic și, deci, să nu-i mai fi acordat atenția cuvenită?

Numeroși autori – unii cunoscuți, alții doar modești autori de biografii sau memorii trucate – au vorbit despre posibilele legături – după unii chiar ca agent dublu – a Veturiei Goga cu aceste servicii secrete străine. Dacă așa au stat lucrurile, de ce nu a fost ea avertizată în legătură cu maleficul complot pus la cale de rege și Moruzov?

Uciderea lui Octavian Goga și ulterior a lui Codreanu a lovit puternic în interesele Germaniei în România. În primul caz, ea a fost urgentată – și motivată – inclusiv de contactele avute de fostul prim ministru în Germania cu înalți responsabili ai regimului nazist. Dar și de contactele, destul de frecvente și importante și ele, în țară și străinătate, dintre Veturia Goga și oficiali naziști (nu excludem posibilitatea ca printre ei să fi fost membri ai serviciilor secrete, care ar fi putut fi utili soțului său în activitatea sa politică viitoare), inclusiv cu reprezentanți ai Legației germane din București.

Regele nu a primit cu satisfacție anunțul făcut, neinspirat, după părerea noastră, de Octavian Goga, cu privire la intenția de a reveni, după 10 mai 1938, în politică și mai ales convingerea acestuia că monarhul va fi obligat să îi ofere un post în conducerea țării. În contextul jocurilor și presiunilor politico-diplomatice externe îndreptate împotriva României, această declarație, repetată de Goga față de mai mulți fruntași politici, inclusiv față de cei care raportau de obicei regelui tot ceea ce considerau că l-ar fi putut interesa, ar fi putut fi – și poate a și fost – interpretată ca o certitudine a iminentei intervenții directe în politica internă a României a susținătorilor extremei drepte, respectiv a Germaniei hitleriste.

Privită din această perspectivă, decizia regelui Carol al II-lea de suprimare a celor doi lideri ai extremei drepte românești – dar și a lui Iuliu Maniu, partenerul politic al lui C.Z. Codreanu – ar putea fi considerată ca justă, deoarece ar fi urmărit apărarea țării în fața pericolului nazist, asigurarea independenței și neatârnării ei. Atâta doar că ostilitatea în creștere față de țara noastră, după instaurarea dictaturii personale a regelui, s-a datorat dezacordului față de politica sa aventuristă și irresponsabilă, care s-a dovedit un eșec și a condus, pe parcursul anului 1940, la pierderea unor mari suprafețe din teritoriul național în favoarea forțelor revizioniste sovietice, ungurești și bulgare.

Carol al II-lea a fost, în cele din urmă, părăsit inclusiv de aliații de nădejde ai țării, Franța și Anglia (chiar dacă, spre exemplu, Sir Reginald Hoare, ministrul Marii Britanii la București, fusese favorabil ideii instaurării dictaturii personale a regelui), fiind nevoit, la 6 septembrie 1940, după ce a făcut atât de mult rău României și poporului român, să abdice și, ieșind pe ușa din dos a istoriei, să plece în exil.

Efectele dezastruoasei sale politici (ca inițiator al dictaturii, dar și arhitect al marilor pierderi teritoriale, care au mutilat trupul țării și au anulat, practic, marile câștiguri ale Unirii de la 1 Decembrie 1918) au culminat, după ruinarea țării și obligarea ei să intre într-un război devastator, fără sorți de izbândă, îndreptat inclusiv împotriva foștilor aliați de nădejde, cu abandonarea României, de către nefericitul său urmaș, în favoarea dictaturii comuniste.

Materializând, parcă, dorința ascunsă a morganaticului său părinte, urmașul său la tron avea să decidă, în mod laș, sacrificarea lui Ion Antonescu – fostul ministru în Cabinetul prezidat de Octavian Goga, omul care a încercat, în cele mai dramatice momente din istoria României, după abdicarea lui Carol al II-lea, să salveze România de la distrugerea sa totală.

---

[63] idem, op. cit. p. 295

[64] Rabinul șef dr. I. Niemirower a rostit, la 16 decembrie 1931, următorul discurs: „În clipe înălțătoare, când Parlamentul român sărbătorește o personalitate centrală, o individualitate strălucită, o figură istorică de talia lui Octavian Goga, evreii din România nu iau în seamă nici o considerație, ci împărtășesc din toată inima la ridicarea altarelor de recunoștință.

Ca reprezentant al cultului mozaic, exprim și eu sentimentele de admirație ale populației evreiești față de marele poet și patriot Octavian Goga.

După concepția ***Bibliei***, 50 de ani formează o unitate și al cincizecilea an este un timp de jubileu – iebel în limba ebraică –, un timp care aduce libertate și liberare. Vârsta de 50 de ani a unei vieți închinate ideii libertății și luptei pentru liberarea conaționalilor, unei vieți intelectuale închinate înaltei poezii, este un timp de jubileu, în adevăratul înțeles al noțiunii. După un dicton original al iudaismului, abia (la) vârsta de 50 de ani, la timpul perfecțiunii și maturității, omul are forța înțeleaptă de a da sfaturi comesenilor săi. Oratorul și scriitorul Octavian Goga, care de decenii dă sfaturi patriotice și poetice, ne sfătuiește și acuma să închinăm patriei ceea ce e poetic în sufletul nostru. Sfatul lui va găsi un ecou puternic în conștiința noastră“.

La sărbătorirea lui Octavian Goga a luat cuvântul și senatorul Iancu Finchelstein. Acesta a adus omagiul său: „aceluia care, cu atât nepieritor talent și cu atât de scânteietoare simțire, a întrupat idealul românilor de pretutindenea: Uniunea tuturor românilor sub sceptrul aceluiași Rege și în hotarele istorice ale sfântului nostru pământ“. (apud, ibidem, op. cit. pp. 309-310)

[65] Dan Brudașcu, op. cit., p. 126

D.R. Popescu

LĂCAȘUL FĂRĂ ASEMUIRE

Locul în care va fi înălțată monastirea de pe Argiș e căutat zile la rând: e un loc privilegiat, poate sfânt, un topos, un spațiu în care s-a mai încercat ridicarea unui locaș fără asemuire? E vorba – în Manole! – de un act de creație, de o tragedie a creației, nu de o omucidere?! În urma destăinuirii vocii din vis, Manole, în pofida rațiunii sale, găsește că e rațional să accepte că, fără o jertfă, lăcașul de închinare nu va putea fi înălțat! Sigur, nu se gândește în acele clipe la dalba sa soțioară!… Sătul de tenacitatea nimicului și de asprul teasc al morții ce ne așteaptă, Manole parcă începe să deprindă vibrația divinității…

Verișanii din ***Miorița*** nu cred și nici nu-și imaginează că, prin coborârea la nivelul crimei, ei se vor înălța spre divin! Mobilul hotărârii lor funeste – lăsând la o parte oile păcurărașului! – este meschin, vulgar!… Ei nici măcar nu simt tulburarea invidioasă a lui Cain! Nu aud voci în vise, nimic rău sau bun!… Ei nici vise nu au! Vocea pe care Manole o aude în timp de noapte poate fi o vibrație divină, care intră în rezonanță cu puterea de înțelegere a Meșterului, a omului…

Dar poate ar trebui să încercăm, pe scurt, o circumscriere a locului unde se va înălța monastirea dorită de Negru-Vodă și a locului unde se va pune la cale uciderea păcurărașului… Și când, în ce anotimp? Dacă în primul caz anotimpul e mai ușor sau mai dificil de găsit – fiindcă nici nu deține o importanță majoră! Fiindcă în nici un caz nu e vorba de iarnă! – în al doilea caz răspunsul pare destul de simplu: totul se va întâmpla pe un picior de plai, pe-o gură de rai, când oile coboară de la munte… Într-un apus de soare, într-o zi încă nefixată – se va înfăptui crima! E o geografie paradisiacă – o gură de rai un topos miraculos! Verișanii nu-și pun problema îngropării păcurărașului! Nici în acest rai de sub munte, nici în altă parte! Sunt atât de siguri de invulnerabilitatea lor încât nu le pasă de viața morților. Știu că nu vor fi bănuiți și dovediți niciodată de nimic!… Nici nu e sigur că au vreo credință creștină sau că se abat cu bună știință de la interdicția divină a vărsării de sânge! Astfel că, în cazul lor, e destul de dificil să presupunem că ei l-au *jertfit* pe mândrul ciobănel, cel tras ca prin inel! Gândul lor de a-și ucide verișanul – care e rudă de sânge cu ei; va să zică nici măcar nu e un străin! – îi dezumanizează din capul locului! Omuciderea nu este jertfă… Negru-Vodă ce părere va avea în această chestiune? Măcar Manole, în urma ascultării Glasului din noapte, aflând taina care poate duce la ridicarea monastirii nemaiîntâlnite, *nemaivăzute* – acceptă ideea sacrificării celei mai credincioase soțioare – pentru că această jertfă va fi întru slava lui Dumnezeu! Întru slava cui pun verișanii la cale uciderea păcurărașului? Care era din neamul lor, repetăm! A spus vreodată păcurărașul – precum Iisus! – să nu se dea dajdie Cezarului, căci el, păcurărașul este Cel Uns, Hristos? Nici vorbă! Dar chiar de-ar fi spus, ar fi spus de pomană, căci n-avem nici o dovadă că, în drumurile lor, verișanii au trecut pe la biserici sau că au citit Evanghelia lui Luca! Mai mult ca sigur, verișanii erau analfabeți! Iar privirile lor nu se înălțau până la cer, decât, poate, când fulgera și-i apuca frica de trăsnete… Orizontul lor cuprindea doar cozile oilor.

Spațiul pe care se va înălța monastirea dorită de Negru-Vodă se află pe malul Argișului. E un loc în care s-a mai încercat înălțarea unui sfânt locaș – și nu s-a reușit, dovadă stau mărturie niște ziduri începute, neterminate, mucegăite! Sau acel lăcaș s-a ruinat și a putrezit? Nu aflăm exact și nici din ce cauze acele ziduri au ajuns niște ruine! Ce le-a cutremurat? Ce forță diavolicească? Poate la temelia lor n-a existat nicio jertfă? A fost, cumva, dacă nu o biserică, un schit, o chilie, o criptă domnească, un cimitir? Grinzile acoperișului au putrezit cumva, de n-a mai rămas *nimic* din ele? Doar piatra din temelii, mucegăită, mai stă drept mărturie a trecerii unor meșteri zidari prin aceste meleaguri! Acoperișul s-a spart și s-a risipit în vânt – dacă s-a ajuns până la acoperiș cu înălțarea zidirii! – ploaia a bătut în altar, dacă a existat cumva un altar! A fost prin preajmă o vatră voievodală, o cuhne sau în acest teritoriu paradiziac, între păduri și Argiș, nu s-a putut înălța nimic trainic și sfânt? E un topos sacru părăsit de ce, pustiit de ce?… Negru-Vodă vrea să întemeieze în acest spațiu al smereniei un locaș nemaiîntâlnit, nemaivăzut! Dar nu cumva noua construcție se va ridica pe ruinele unui vechi cimitir? Cuvântul „cimitir“ vine din grecescul „koemitirion“, care înseamnă „loc de dormit“ (Unchiul Silică Gurean din Dănceu, Mehedinți, îi spunea cimitirului – ciumitir, de la ciumă!…) E un cimitir de zidiri monastirești, de schituri, cripte – semne ale unor timpuri degradate, căzute în părăgiuire? Ce fel de ciumă a necredinței a mistuit pe aici orice suflare omenească? Oare vechii meșteri mari, care au înălțat monastirea de odinioară, n-au fost părăsiți pe acoperiș de domnitorul de odinioară, oare n-au putrezit și ei în cimitirul deschis, de pe acoperiș, oare n-au fost mâncați de păsările cerului, oare nu din această cauză lumea s-a înspăimântat și n-a mai venit să se închine într-un locaș al crimei? Oare Negru-Vodă vrea să ridice noul locaș și pentru a încerca – pentru cei morți, meșteri și năpăstuitori! – o împăcare în fața lui Dumnezeu, o iertare a lor de toate păcatele cele săvârșite cu voie sau fără de voie?… Știa cumva, ceva, Negru-Vodă, despre o asemenea sumbră istorie – cu niște meșteri părăsiți pe acoperiș, depărtați pe acoperiș, morți în cimitirul fără de pământ de pe acoperiș, mai aproape de cer și de Dumnezeu, morți sub ochiul celui pentru

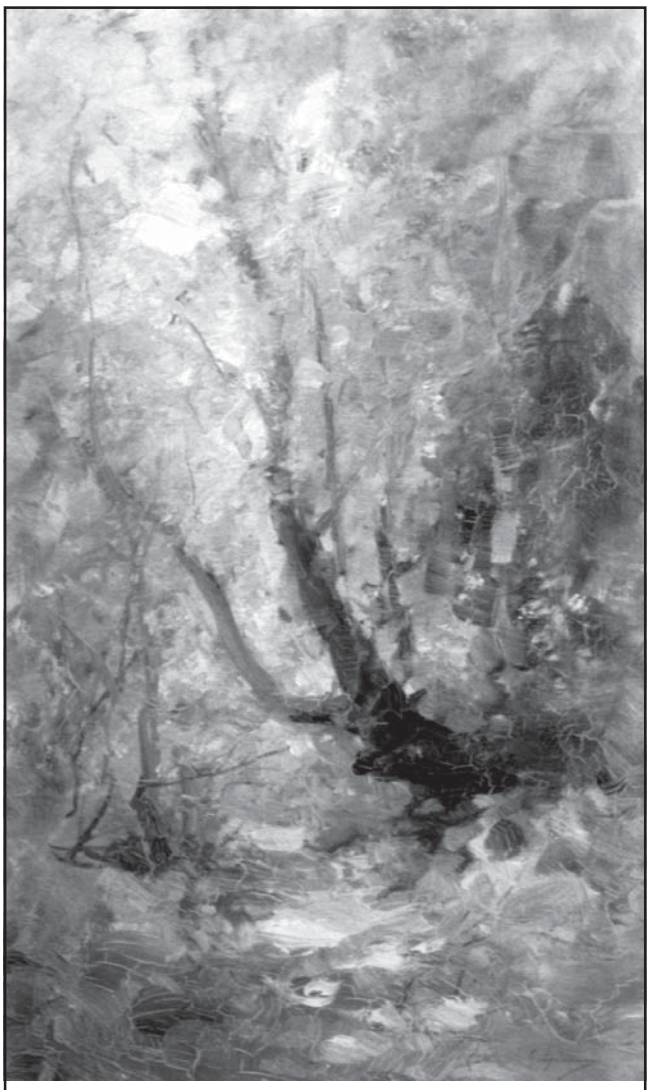

Nicolae Grigorescu – ***Luminiș***

care au zidit monastirea? Sau poate aici, pe Argiș, s-a ridicat un locaș potrivnic crucii creștine, un templu închinat Anticristului?…

Sau nu cumva domnitorul de altădată îi lăsase pe meșteri pe acoperiș – ca pe o jertfă, socotindu-i drept cei mai buni bărbați demni de a fi jertfiți? În spațiul de timp, lax și confuz, dintre vechile tradiții și creștinism nu se putea întâmpla aproape orice?… În ritualurile geto-dacice nu aflăm cum o dată la cinci ani erau aruncați cu pieptul în suliți – și trimiși ca mesageri la Zalmoxes? – cei mai de frunte bărbați, trași la sorți? Așa zice Herodot!…

Dar câte umbre n-au intrat neștiute în pământ, câte umbre nu și-au luat zborul de pe pământ, fără ca lumina să le mai aducă vreo mângâiere? E formidabil ce s-a întâmplat la *Cina cea de taină*: Iisus le-a spus apostolilor că va fi trădat – știa chiar de cine va fi vândut! – dar n-a fugit, ca să nu fie prins, nu s-a apărat! Când păcurărașul află că verișanii săi i-au pus la cale moartea, nu fuge, nu se apără! Iisus putea (oare?) să se apere, să nu fie jertfit? Păcurărașul ce-ar fi putut să facă? Să fugă, călare pe un armăsar bărbat și de neajuns de alți cai? Să pună mâna pe topor – și să dea năvală, în timpul nopții, peste verișanii săi toropiți de somn și total neștiutori că el aflase de planurile lor? Manole acceptă jertfirea soției iubite! Nici el nu se împotrivește o clipă – când vede că nici ploile-șuvoi n-au putut-o opri pe Ana din drum! Pătimirile trupești ale divinului Iisus sunt suferințe omenești. El a acceptat… voia Tatălui! În voia cui se lasă păcurărașul? Manole acceptase spusele Glasului cel de peste noapte… Pătimirile sale vor fi sufletești! Suferințele sunt la fel de vechi ca pământul! Avraam a fost gata-gata să-și sacrifice fiul, pe Isac, Dumnezeu și-a sacrificat Fiul, Manole și-a jertfit soția, păcurărașul e sacrificat de către verișanii săi? Sau ei pur și simplu vor să-l omoare ca să-i ia oile, caii, câinii? Vor verișanii, prin jertfire, să aducă pace pe pământ, să mântuiască oamenii? Sau, după crimă, ei vor simți o neîmpăcare cu propria lor faptă? Conștiința lor va fi atât de tulburată încât ei vor pătimi cumplit? Iar dacă păcurărașul nu va fi ucis – și nu va intra în nunta cosmică! – va fi îngrijorat și chiar supărat că n-a murit? Că jertfirea sa nu s-a împlinit, n-a fost acceptată? Ar fi înseamnat că era și el plin de gânduri păcătoase? Acceptă planurile verișanilor săi de ce? Și de ce n-ar încerca să le ceară iertare înainte de a-l omorî, de ce n-ar încerca să le spele picioarele asasinilor săi, cu smerenie? Răstignește-L! Răstignește-L!, îi cer lui Pilat arhiereii și cărturarii. Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai, nici urmă de Pilat din Pont, nici urmă de arhierei și de cărturari! Nimeni nu cere ca păcurărașul să fie *osândit*! Dacă ar fi cerut cineva așa ceva, mioreaua ar fi aflat și i-ar fi spus stăpânului ei.

Să devină, mai apoi, mormântul păcurărașului un loc tulburător? Ca să nu spunem chiar sacru! Locul din dosul stânii, unde voia să fie îngropat, cu fluiere la căpătâi, să devină un spațiu al plânsului, al mântuirii? Mai mult poate decât o monastire? Oare oile îl vor plânge pe păcurăraș cu lacrimi de sânge? Natura întreagă îl va jeli? Dar măicuța bătrână, totuși, n-o să știe în veci că acest mormânt există – ca și cum fiul ei n-a putut să moară, n-a murit și nu va muri niciodată! Păcurărașul va ieși din timpul cel de toate zilele, va fi îndumnezeit? Iarăși e ceva ciudat: vorbind despre posibila sa ucidere, păcurărașul nu simte nici el vreo spaimă, nu simte nici soi de „crucificare“, de tulburare sufletească! Pare, mai degrabă senin, când vorbește de pieirea sa! Cu cine se aseamănă? Iisus, pe cruce, lăcrimează! Se plânge că a fost părăsit. Se umanizează! Ana lui Manole, pusă în zidul ce o acoperă ca un mormânt vertical, se plânge că trupul rău o strânge. Păcurărașul, într-o senină totuși tulburare, se vede printre păsări-lăutari, în marea nuntă cosmică, ridicat la cer, între lumini paradisiace. Trupul lui Iisus va purta, după Înviere, semnele cuielor ce l-au răstignit pe cruce. Trupul bisericii din cărămidă și var – ființă sacră, prin jertfirea Anei! – nu păstrează nicio urmă a celor jertfiți pentru înălțarea ei? Va rămâne inertă – monastirea! – când Negru-Vodă îi va osândi pe meșteri – și pe Manole! – să moară pe acoperișul ei… O, cei nouă meșteri mari, calfe și zidari, și cu Manole zece, care și în moarte îi va întrece – o, ce cumplită poveste! Ziditorii monastirii, părăsiți, răstigniți pe acoperișul ei, ce poveste cumplită! Negru-Vodă și-a construit un locaș de închinare, nemaivăzut – cu ajutorul meșterilor sfinți! Cine să se mai închine în acest locaș fără asemuire în afară de Negru-Vodă, Anticristul?!

Irina Mavrodin

DINAMICA UNEI FIGURI TRIUNGHIULARE SAU OBSEDANTA LIMBĂ ROMÂNĂ

Citãm adeseori, „din memorie“, textele lui Cioran care se referă la traducere. Sunt texte – numeroase! – care au circulat atât de mult încât și-au pierdut, chiar și pentru noi, fervenți cititori, exegeți, traducători ai lui Cioran, primul lor impact, fabulos, comportând, adică, deja, o poveste, ținând de miraculos, de mit, de legendă. Iată de ce, ca traducătoare a volumelor ***Précis de décomposition*** (***Tratat de descompunere***) și ***La Chute dans le temps*** (***Căderea în timp***), îmi spun că ar fi bine să mai invoc o dată acele texte, sperând eu că, prin această monotonă, obsedantă și, o, cât de necesară repetiție, voi reuși să le fac să-și lase o amprentă indelebilă în Spiritul, aș spune în Spiritualitatea noastră. Traducerea s-ar plasa deci pentru Cioran într-o zonă predilectă, *preferată*, am putea spune, cu precizarea că ea nu-i pentru Cioran o preferință printre numeroasele lui preferințe, ci o preferință majoră, preferința cuiva care nu numai că a făcut el însuși o tentativă de a-l traduce pe Mallarmé, dar și a cuiva care, traversând experiența trecerii de la o limbă la alta, de la română la franceză, a trăit, la extrema limită, acel teribil salt în gol pe care-l trăiește, transpunând pe pagina albă un poem, un roman, un eseu, o piesă de teatru, cuvânt cu cuvânt, frază cu frază, reconstituindu-le cu o răbdare de meșteșugar chinez sau de călugăr benedictin.

Am scris cândva că Cioran a trăit trecerea de la o limbă la alta ca pe o revelație, o iluminare, o stare epifanică, dar și ca de un rapt, în urma căruia intra, în mod dureros, dintr-o identitate în alta.

Era un „eveniment“ în care totuși intrase în mod voluntar pe care îl provocase el însuși totuși, care presupusese o muncă pregătitoare acerbă, îndârjită, de ani de zile (să ne amintim că, în momentul când vine la Paris, Cioran nu știe decât puțină franceză).

Dar poate că trebuie să aduc un retuș celor spuse de mine mai sus. Am vorbit de teribilul salt în gol pe care-l face Cioran, trecând de o limbă la alta, și am comparat această experiență cu cea a traducătorului de literatură. Retușul ar consta în schimbarea singularului cu un plural; „acele teribile, pentru că mereu posibile salturi în gol“. dacă mă mențin în registru metaforic, aș putea spune că atât în cazul lui Cioran trecând de la română la franceză – trecere pe care el o vrea totală, absolută – cât și în cazul traducătorului performant de literatură (performant, căci numai la el se referă comparația mea, numai el *asumându-și* riscul de a se situa mereu la limită), putem mai curând vorbi de un mers pe o frânghie întinsă deasupra unei prăpăstii. Văd așadar în Cioran – iată o altă fațetă a lui, printre numeroasele fațete pe care i le descoperim mereu – pe *traducătorul absolut, total*, pe cel care se traduce pe sine o dată cu fiecare vorbă rostită și scrisă, procesul acesta de traducere sui generis fiind conștientizat doar până la un punct (căci el e integrat în profunzimea subconștientului și ale inconștientului), doar până la un punct spun, căci altfel de ce le-ar fi cerut Cioran cu insistență tuturor celor din jur (există o mărturie clară în sensul acesta într-o convorbire pe care am avut-o cu Alexandru Vona) să-i vorbească numai în franțuzește, căci a-i vorbi în română ar fi însemnat a-i deregla un mecanism pe care cu greu și l-a pus la punct, a-i modifica ritmul și siguranța pașilor pe care-i face pe frânghia întinsă deasupra abisului. Pașii aceștia fuseseră cândva potriviți în funcție de configurația unei structuri lingvistice, și iată, dintr-odată, ei trebuie potriviți altminteri, după configurația altei structuri. Fără să facă propriu-zis o teorie a diferenței de structură dintre limbi, diferență care, la modul absolut, face ca orice traducere să fie mai curând un țel cu neputință de atins, să fie, adică, imposibilă, Cioran, într-un text antologic, compară ceea ce am putea numi „structura“ sau mai curând „modul de a fi“ al limbii franceze, așa cum o percepe el la unsprezece ani după ce și-a publicat prima carte scrisă în franceză, ***Tratat de descompunere***, cu „structura“ sau „modul de a fi“ al României. Trimit la acest text, mai prețios, prin descoperirile fulgurante pe care le face, decât orice analiză înarmată cu un aparat conceptual și terminologic mult elaborat, ori de câte ori vreau să-mi silesc interlocutorul să ajungă la o „prise de conscience“ care mi se pare foarte importantă: până și limbile care par că se aseamănă (româna, franceza, de exemplu) au totdeauna structuri (foarte) diferite. Aceste structuri sunt un obstacol pe care traducătorul nu-l poate depăși decât în relativ, niciodată în absolut.

Lucian Grigorescu – ***Peisaj***

Trimit mereu la acest text scris de Cioran în legătură cu felul cum se raportează atât la română, cât și la franceză, pentru că eu cred că nu s-a mai făcut niciodată – în termeni metaforici, dar efectul este cu atât mai intens , iradiațiile sale se propagă foarte departe – o comparație atât de pertinentă între limba română și limba franceză, raportate una la cealaltă ca binom antimonic.

Iată deci ce spune Cioran, adresându-se prietenului său Constantin Noica: „Vous voudriez savoir si j'ai l'intention de revenir un jour à notre langue à nous, ou si j'entends rester fidele à *cette autre où vous ne supposez bien gratuitement une facilité que je n'ai pas, que je n'aurai jamais*. Ce serait entreprendre le récit d'un cauchemar que de vous raconter par le menu l'histoire de *mes relations avec cet idiome d'emprunt* avec tous ces mots pensées et repensés, affinés, subtils jusqu'à l'inexistence, courbée sous les exactions de la nuance, inexpresifs nous avoir tout exprimé, effrayants de précision, chargés de fatigue et de pudeur, discrets jusque dans la vulgarité"[1] (subl. n.).

Și Cioran continuă, într-o franceză care este ca o ilustrare a francezei pe care o descrie: „Il n'en existe pas un seul dont l'élégance extenuée ne me donne le vertige: plus aucune trace de terre, de sang, d'âme en eux. Une syntaxe d'une raideur, d'une dignité cadavérique les enserre et leur assigne une place d'où Dieu même ne pourrait les déloger"[2] .

Și infinit, infernal este chinul celui care vrea să treacă această nouă limbă așa cum te convertești la o altă religie, care te atrage puternic, dar pe care totuși nu o iubești încă, știind totodată că până la urmă o vei iubi (dar încă nestiind că ea te va abandona la urmă de tot, în preajma morții, când vei reveni la marea ta iubită, la preferata ta, la limba română): „Quelle consommation de café, de cigarettes et de dictionnaires pour écrire une phrase tant soit peu correcte dans cette langue inabordable, trop noble et trop distinguée à mon gré!"[3]

Vedem, încă o dată, un lucru de care traducătorii și exegezii lui Cioran trebuie să țină mereu seama: trăirea, gândirea, textul său țin de paradox și trebuie menținute în ordinea paradoxului. Cioran resimte ca pe o sfâșiere, ca pe o pierdere de identitate trecerea sa de la română la franceză, dar merge mereu mai departe pe noul său drum, alegerea sa paradoxală este definitiv făcută.

Și iată-l spunându-ne din nou, pe tonul unei lamentații: „Je ne m'en apperçus malhereusement qu'apres coup, et lorsqu'il était trop tard pour m'en détourner; *sans quoi jamais je n'euss abandonné la nôtre*, dont il m'arrive de regretter l'odeur de fraîcheur et de pourriture, la mélange de soleil et de bouse, la laideur nostalgique, le superbe débraillement. Y revenir, je ne puis *quelle qu'il fallut adopter* me retient et me subjugue par les peines mêmes qu'elle m'aura coûtées"[4] (subl. n.).

Aceste reflecții ale lui Cioran asupra limbii de care se „separă", deși în chiar momentul separării îi simte mai mult ca niciodată expresivitatea proaspătă și inepuizabilă,

Sabin Popp – ***Hambare la Brașov***

și asupra limbii pe care a adoptat-o și care l-a adoptat, văzută de Cioran ca limbă a ordinii și rigorii (româna fiind caracterizată de un „superbe débraillement"), ne oferă cele mai bune argumente pentru o abordare teoretică, dar și practică, ce pune în lumină paradoxul unei posibile / imposibile traduceri: traducerea este totdeauna „fidelă" / „infidelă", în sensul că ea este lovită de păcatul originar al diferenței de structură dintre limbi, diferență pe care, cred, traducătorul nu o poate depăși decât opunându-i paradoxul „fidelă" / „infidelă" pe care tocmai l-am invocat.

Dacă vom corobora toate acestea cu alte texte ale lui Cioran vom constata că pentru adoptarea francezei (repet: trăită ca o iluminare, dar și ca un rapt) este sinonimă cu trecerea la o stare de ordine și de rigoare carteziene în însuși modul său de a scrie și a gândi, pe care le remodelează. Limba franceză și limba română sunt resimțite de Cioran ca două tipare: unul, propriu „delirului" – termen utilizat de el însuși de mai multe ori –, regăsirii, despletirii baroce din cărțile lui scrise în limba română, celălalt favorizând autocontrolul, luciditatea rațională. Opțiunea pentru franceză are deci, în cazul lui Cioran, importante reverberații în plan existențial, care însoțesc procesul scriptural pe traiectoria lui.

Dar stratul cel mai profund, cel în care, fie și prin susținută opoziție, se construiește totul, și care, din nou în mod paradoxal, alimentează totul, rămâne limba română, posesiune, sau mai bine-zis zestre inalienabilă, multiubită, deși bine ascunsă, și care reapare, devine iar vizibilă în apropierea sfârșitului, în timp ce franceza – conform mărturiilor celor mai credibile – se retrage, dispare, după ce însă menirea ei a fost îndeplinită: l-a proiectat pe Cioran, ca scriitor și filosof, pe cerul literelor și al filosofiei universale.

Limba română, limba franceză, „traducere" (într-un sens special aici, și care ar urma să fie definit): iată o triadă în care termenul al doilea se sprijină pe primul și al treilea, în sensul că, deși aparent cel mai funcțional cu începere de la un moment dat, este produs și există în capul fenomenului Cioran doar ca aparținând acestei figuri triunghiulare.

[1] Cioran, ***Oeuvres***, Gallimard, Paris, 1995, p. 979
[2] Ibidem, p. 979-980
[3] Ibidem, p. 980
[4] Ibidem

Eugen Barbu

PAGINI DE JURNAL

1974

Octombrie. Marin Preda la MAI, în legătură cu conflictele repetate cu cea de-a treia nevastă, o mahalagioaică reputată care se comportă ca o curvă și o beție ce este (între altele, se culcă și cu Breban, care se pare că a luat în custodie toate nevestele impotenților din U.S.) Apropos de infidelități: spânzurata lui Breban trăia cu Vasile Nicolescu (poetul, director în Ministerul Culturii). Ce carusel, și uite așa se leagă toate…

Țăranul se pare că e infernal. Se scoală de la 5 dimineața, terorizează familia, scoală copiii și pe nevastă și țipă la ei. Păi nu am văzut-o eu pe Aurora Cornu la miezul nopții la Mogoșoaia culegând din iarbă greierii, pentru că Moncherul nu putea dormi? Dar pisica pe rețou? (vezi și războiul undelor)

* * *

Emil Manu îmi spune, când eu mă vait că Cioculescu a refuzat-o pe Bungărzan, care cerea în numele meu de la Biblioteca Academiei: ***Viețile și petrecerile sfinților*** de Dosoftei.

–Are dreptate. Foarte mulți membri ai Academiei au cerut manuscrise și cei în cauză nu le-au mai înapoiat. Cei mai răi: Bogza și Camilar. Dan Zamfirescu poate să dea mai multe amănunte, dar cine ar publica un articol pe o temă atât de delicată: academicieni hoți. (hazul e că însuși Cioculescu a furat, ca director al Bibliotecii susnumite, toate manuscrisele lui Mateiu Caragiale pe care fii-său le-a publicat mai apoi, semnând) plus alte manuscrise rare. Țara lui Pește…

* * *

Păunescu a scris un volum tare: ***Repetabila povară*** (Scrisul Românesc, Craiova). E aprobat de însuși Dumitru Popescu, care-l felicită. Mici modificări, dar cel ce decide, gâdilat mereu la coițe de șmecherul poet, se face că nu înțelege pilele de acolo, destul de îndrăznețe. De altfel, însuși patronul lui P. dă la gioale în volumul ***Un om în Agora***. De la un nivel în sus, poți să mai dai și în tactu, că ține… O să-i dau și eu ***Janus***-ul meu, dacă mai apucă să fie acolo după Congres.

* * *

Cu Păunescu la Frații Chivu. Acesta îmi citește jumătate din volumul în chestie. Tipul e tare, retorică bună, dar nu îndrăzneală prea mare, firesc, la ora asta joacă carte cea mai tare, vrea să-i lase în urmă pe Ion Gheorghe și pe Ioan Alexandru, singurii care mai contează în poezia de azi.

* * *

Se zice că lui Jebeleanu și lui Radu Popescu li s-au trimis înștiințări că au spații excedentare și deci sunt siliți să primească oaspeți nedoriți în spațiu (era numai un zvon!). Actorii la fel, unul de la **Nottara** a vorbit de așa ceva. Se îngroașă gluma…

* * *

Petru Popescu ar fi rămas la Londra. Vom vedea dacă se va confirma. Sunt toate datele: idila eșuată cu fiica Cuiva, lăcomia de bani, apatrid, jumătate evreu. Se zvonește același lucru despre S. Damian și N. Manolescu (primul a rămas la Heidelberg ca lector de limbă română, deci cu statut, peste câțiva ani, al doilea ne mănâncă încă sufletul aici).

Au mai dezertat: Doina Tuțescu și cântărețul Buzea de la Operă, Ion Piso, Silvia Marcovici și alții. Când fug evreii de undeva, războiul e aproape. Dar uite că fug și românii… Oare asta nu dă de gândit cuiva?

* * *

Lăncrăjan (pornit, crezându-se geniu, ceea ce nu este) atacă la alegerile de partid de la U.S. Pe Popescu, dar și pe mine (de ce particip ca membru al CC-ului?). Nu particip pentru că sunt sătul de lichele ori de carieriști cu șapcă, precum e el, care o face în particular pe amicul și în lume se dă obiectiv.

* * *

Romul Munteanu, cu hainele pătate de grăsime, mereu but, profesor universitar, șeful în Sinceritate al lui Marian Popa, îmi cere mereu ***Janus***-ul ca să toarne; îmi spune:

–Marți trebuie să dau afară 50 la sută din personalul de la Editura Univers (unde e șef). Ce zici?

Nu zic nimic.

* * *

Amza Săceanu, președintele Comitetului de Artă București, mă roagă să scot din articolul de fond al S., semnat de Dumitru Constantin, criticile adresate de Nr. 1 primarului Cioară. Le scot. El se minunează. Nu a uitat cum l-a primit primarul cu ostilitate într-o dimineață. De ce o fac? Pentru că trecem cu toții pe sub norul unei nebunii.

* * *

Se scumpesc toate: ulei, carne, alcool, chirii. Veniturile, conform ultimului discurs, vor fi *echitabile* (citește mizerabile).

* * *

Paler, o mare decepție. Rubrica mea ***Spirale*** apare sporadic. Am devenit incomod. Și-a făcut suma cu mine. L-am lăudat exagerat la apariția unui volum al său, acum ce mai contează?

* * *

Păunescu despre Mitache:

– E cel puțin căpitan!

Mutașcu despre același:

– El ne turna…

Dacă avea ce…

Mitache despre Mutașcu:

– E pederast!

Lotreanu, pe care l-a adus Mutașcu, îl admonestează pe acesta. Poetul plânge ca o damă. Eu: Facerea de bine duce la futere de mamă! (ce bine mi se va potrivi și mie chestia în anul '85). O lume dezgustătoare…

* * *

Belphegor, nebun ca Gheorghe, râde de acesta, dar nu se vede pe sine:

– Noi suntem hipnotizați, cineva ne programează să ne meargă rău!

Mă uit la el, pare serios.

Peste tot, fuduli: Lotreanu, Păunescu, Săraru, toți olteni ca și Mitache, ca și Mutașcu. Săraru se crede mai mare ca Preda și o afirmă în familie fără rușine. Ce dracu, toată lumea cerșește laude?

* * *

Stancu, lucid încă din când în când, își împarte hainele la frați și surori, țărănește.

* * *

Bucuroiu, omul lui Pană (pe linie de soție), zice Păunescu, vrea un premiu de la mine pe '74, pentru poezie. Nu le mai ajunge! Asta vrea și Tătuca, acesta cel puțin a scris ceva ca lumea.

* * *

Sântimbreanu (omul lui Dodu) îl toarnă pe Romul Munteanu la Secu. La confruntare, delatorul în picioare, pe scaun. Romul:

–Mă, eu sunt mai vechi.

Relatare de la Mutașcu, care e cam mincinos, deși nu ar fi exclus să fie și el ofițer. O fi el antisemit, dar nici așa.

* * *

Insuccese pe toată linia. O cruzime și-o lăcomie la fiecare. Ce se vor face când n-o să mai fie găina cu oul de aur? Acasă la mine scene sentimentale, cu soacra în rolul principal care se dă tuberculoasă, jucându-și martirul; destul cu o actriță în casă.

* * *

Din toate părțile – cereri de angajare, avansări, chestii. M-am săturat. Toți vor ceva, de dat nu dă nimeni.

* * *

Reluat ***Janus***, circa 100 de pagini noi. Deocamdată blând. Romanul se umflă. Trebuie să tai mult. Nu-mi place destul.

* * *

Păunescu la alegeri: 37 – pro, 173 – contra. Reflectează:

–Ne mănâncă jidanii! (asta nu l-a împiedicat ca peste ani să scrie balada: ***Baciul și Rabinul***, citindu-l în Cenaclul Flacăra, '85).

Drăguțul de el! Ce credea, că-i se iartă succesele?

A fost ales Hobană (alt ovrei), Dimisianu (țigan), ce ascensiune (prin muiere care dă cu p…-n populație, n.a.). În urmă cu șase ani era corector la „*Cronica*“ din Iași!

* * *

Dar prietenul meu, Dragoș, parcă nu e și el, de undeva? Turbatu îi prevedea o mare carieră încă din 68, când ne aflam în Paris. Deci pe la organ se fac ascensiunile!

* * *

Mutașcu despre Păunescu (invidios că-i laud ultimele versuri):

– Patroane, le-a citit întâi lui Bobu în cabinet!

Curat murdar, Coane Fănică. Numai bronzuri în jurul meu.

* * *

Trebuie să plec la Iași la ceremoniile Dosdoftei. Mi s-a cerut să repet comunicarea de la Academie (redată de posturile noastre de radio integral, în urmă cu două zile). Refuz. Dacă mă voi duce totuși acolo, le voi aminti celor ce mă vor asculta că la Comunicarea de la Academie, Al. Graur, șeful Secției de filologie, a părăsit ședința solemnă după prima comunicare, pretextând că se duce la o altă ședință, ca și Zoe Bușulenga, care pe vremuri voia să mă aia la Brașov, făcându-mi complimente, doar oi deghia și care acum nu mai are nici un fel de interes pentru că a obținut și locul în CC și la Academie. Cel puțin Graur era sincer. El se ducea la Tel Aviv, la sărbătorirea lui Ion Pribeagu…

* * *

Poetul Ion Meițoiu, 47 de ani, cercetător la folclor, e concentrat, face după masă instrucție, condus de un majur, deși el e căpitan, dimineața rămâne pe post de funcționar. Dragostea față de om. Mai e puțin și vine și glonțul iubit al patriei, vorba lui Petru Popescu.

* * *

Revoluționarea presei în stil chinezesc Pe coperta revistei „*Cinema*“ nu mai apare doar un actor, ci câte doi sau trei. Nu de altceva, dar să nu se facă cultul personalității…

În comunicatele despre primirile la primul ministru, numele acestuia nu mai e menționat, el atât este, prim-ministru, nume n-are. Dacă citești un alt comunicat cu trimiterea unui ambasador într-o țară străină, numele lui va apare pe la coada textului, anonim, între o mie de alte chestiuni, mult mai importante. E o dibăcie și asta să reușești să alcătuiești astfel de texte, din care numai un nume răsare totdeauna. Felicitări.

* * *

Și apoi crizele Cuiva de partea feminină, care tot schimbă palatele și le repară (bine face, zic), dar în ce crize! Vase scumpe sunt aruncate și sparte pentru că nu corespund unui gust suveran. Odoarele de la Peleș sunt transferate la Posada și invers, mereu o instabilitate și iluzia că se muncește pentru patria română. Piesele de la Bruckenthal, cărate și ele și mutate, de colo, colo, mereu neastâmpărul acesta creator. Cică s-ar fi tocat o marmură care nu convenea, bucățele, bucățele, dintr-o baie sacră. Nu era bună culoarea și câte și mai câte.

Fotografie de Ion Cucu

Gura lumii slobodă și răutăcioasă. Grasa L. măcar se mulțumea să se ducă zilnic la Viena să-și facă părul și să joace în filme… Ce modestă mi se pare acum.

* * *

Se zice că Editura Moncherului a trecut la Eminescu, adică la Casa Scânteii. Să-l vedem acum pe țăran dacă va mai fi atât de iubit…

* * *

Nici Fănel, cu toată gașca lui, nu a luat voturi multe la alegerile de partid de la U.S. Se preferă oamenii șterși și dacă e să vorbim pe șleau, ai noștri se toacă mărunt unii pe alții, pe când Crohmălnicenii sunt totdeauna sus, în toate organismele.

* * *

Zvonuri (sursa Păunescu) B. Primar. Cioară vicepreședinte la guvern (cădere) A, la Cultură pe locul lui B. Mitea pe locul lui A. La secția organizatorică a partidului, Petrescu de la Craiova. Iliescu ar reveni. La fund, Leonte Răutu, Trofin, Mizil și alții. Omul care vine – Oprea, despre care nu știu nimic.

* * *

Țâțuca spune că toți cei care au rude dincolo nu vor mai putea ocupa nici măcar postul de șef de secție. Nu mi-e frică mie, toți vor avea de suferit numai ovreii nu, pentru că ei sunt cei mai mulți în această situație. Noi pierim, nu ei.

* * *

Despre mine. Păunescu plus Săraru: tăcere, ezitare. Adică nu sunt speranțe ca vestitul Complex de presă să se mai facă. Se zice că Șeful ar fi fost gata să iscălească. Era vorba de „Săptămâna“, „Informația“, „Universul“ (care ar fi fost reînființat), o mică Editură, redeschiderea Teatrului lui Camil Petrescu (sala de deasupra redacției noastre, 80 de locuri, bună pentru un teatru experimental) și chiar și alt ziar, „Seara“. Gogu Rădulescu l-ar fi oprit pe nr. 1.

– Ați auzit de Stelian Popescu, dar de Pamfil Șeicaru, dar de Mircea Damian, toți laolaltă fac cât Barbu acesta. O să ne doară capul…

Dacă minte cineva, mint și eu.

Am fost loial. Nu mai cer nimic, am primit și așa destul. Cred că mi-am făcut datoria. Dacă nu e nevoie de mine, cu atât mai bine. Dumnezeu a dat, fie numele lui binecuvântat!

Eu l-am iubit pe el, el nu m-a iubit pe mine. Și poate bine face. În situația lui, sentimentalismul e cel mai rău lucru…

* * *

Avertismentul meu pentru cult n-a contat. Aceeași febrilitate domină viața noastră, același târâtor. Multe semnături lipsesc. Chiar Păunescu scrie imnuri, dar nu le semnează. Ce precauție de șarlă.

* * *

Volumele de versuri arată la ora asta ca niște scrumbii. Maximum 62-75 de pagini, dar ziarele? Parcă nici nu sunt! Cultura română e pe ducă. Să-i mulțumim lui Mao și soției sale. Se pare că și eu, cu ceilalți radicali, am contribuit la acest dezastru. Arătându-i că are o opoziție Șefului, el a găsit de cuviință să ne snopească pe toți. Ce naiv sunt, eu cred în politician, în loc să cred în poeți. Politicienii sunt oameni ai momentului. Amarnic final!

* * *

Era Socialistă (citește Voicu) atacă serialul ***Un august în flăcări***. E numit serial cu baruri și împușcături, în numele unor idei, scumpe nouă (adică a ovreilor). Era de așteptat, mă pândesc cu toții, ar fi vrut probabil să fac un film stil Matrozov, că lor nu le mai iese din cap cretinitatea rusească cu care s-au hrănit din mica lor copilărie.

* * *

21 octombrie. Telefon de la Rosetti.

– Domnu'Eugen, Balaci îmi spune că de la 1 ianuarie se dă numai leafa, fără nici un drept de autor.

– Nu cred, zic eu.

– SOS, rămân în sapă de lemn.

– Și noi…

Dar totul e alimentat cu astfel de zvonuri. Cineva voiește a crea o situație limită, un climat de teroare culturală. O vor avea…

* * *

Ieri, la Casa Academiei cu Bocancea, Iancu și nevasta. Soare, frumos. Aici domnește de ani de zile, Miron Niculescu, președintele Academiei care locuiește aproape permanent în fosta casă a unor Mavrocordați care au donat totul Academiei. Un doctor, mare trăgător de sfori de-al lui Burghele (licheaua lichelelor) spune că aici exista o minune de bibliotecă cu cărți îmbrăcate în piele, pe

care țăranii au distrus-o în '45, și statui. Totul, dezolat, neîngrijit. Au fost concediate slugile. A rămas numai o ruină nobilă. Un lac (unde s-au filmat mai apoi scene din ***Ioanide***, '85) somnoros, plin de lintiță, dar creând atmosferă. Totul conjugat cu o inflație generală. Peste tot măsuri de urgență, arabii au declanșat totul odată cu scumpirea petrolului. Ruina ne așteaptă pe toți, mai ales pe țările sărace care nu vor avea cu ce-și plăti lumina, energia pentru industrie etc. La capătul firului, războiul, adică cel mai rău lucru. Toate de la desființarea statului palestinian, pentru că toate aceste scumpiri sunt plata pentru agresivitatea iudeilor care vorbesc de nazism ca de o ciumă, dar îl practică cu ardoare. Să nu se uite, imediat după război, armata israeliană a fost instruită de foștii naziști care au fost recuperați.

* * *

Nina Cassian, congestie cerebrală. Telefon de la Aly, soțul ei, lui Iancu. Trebuie operată de dr. Arsene. Sincer îmi pare rău. Nu mai suntem prieteni demult și nu din vina mea, dar o apreciez ca pe o poetă inteligentă și ființă fermecătoare.

* * *

Neica Zaharia ne lasă. Dispare șeful bandei, kilerul literar, omul care a introdus în literatura română metodele Mafiei. Să-i fie țărâna ușoară, că mult a mai păcătuit! Rudele sunt interogate discret unde să fie înmormântat? Scuipă tot ce înghite. Iancu nu l-a mai recunoscut.

– Tu ești, Mateescule? l-a întrebat când acesta a ajuns la el acasă.

* * *

„Cartea Românească" în anchetă. Un milion șase sute de mii avansați autorilor fără forme legale. Marin Preda, cu Gafița și Iacob, acesta-i triunghiul morții. Organele financiare sunt puse pe stabilit adevărul (mă înșelam, nu au pățit nimic, Gogu să trăiască, el e drastic cu dușmanii și cu prietenii închide ochii!). Dar cifrele: Marinică: 250.000; Jebeleanu: 40.000 (modest), Păunescu: 600.000! Stancu: 30.000.

– Nu-l reedita, zice Moncherul lui Gafița, să-l avem la mână.

Virgil Teodorescu: 25.000

Cred că nu lipsea Breban, dar Juncu nu a ținut minte (coniacul, săracul).

Cicerone Teodorescu (mort și el): 40.000. Deci echipa completă dacă nu-l uităm pe Radu Boureanu, care s-a cam dat la fund. Pomana lui Mielu pe banii scriitorilor! Emil Manu îmi spune că cei de la U.S., marea masă, sunt indignați, te cred și eu! Unii cer 500 la Fond dacă sunt bolnavi, dar pentru ei nu se găsesc bani. Și escrocul acesta de țăran își avansează din bugetul editurii cât voiește pe cărți pe care nu se știe dacă le va scrie pentru că e și greoi la treaba asta.

* * *

George Emil Palade, medic român, ginerele lui Malaxa, fugit din țară e primul român care ia Premiul Nobel! S-a rupt lanțul, în sfârșit. Ungurii au trei Nobel.

* * *

Vreme de război. În toate blocurile noi nu ard caloriferele. Economii! Toți avem gripă. Femeia de serviciu, eu, a doua oară. Altă dată casa asta era foarte călduroasă, iarna. Acum mecanicul care e cam securist ne ține în frig, cu hotărârea de la Ministerul nu știu care în dreapta.

* * *

Ceva de coșmar, cu cât crește mizeria, cu atât se întețesc discursurile.

* * *

Discuție cu cei de la „Scânteia" care mi-au trucat un articol pe care refuz să-l semnez. Luam poziție împotriva celor care ne cred lăutari, amintindu-le că uzina Eminescu, Creangă, Caragiale, Rebreanu produce fără reparații capitale de un secol.

N-a convenit.

* * *

Băbălău, ministrul electricității, destituit. A lăsat să fie reparate vanele de la Argeș, aiurea. Pagube de milioane. Îl văd la Masa Presei lângă Păunescu, care curtează tot ce e sus.

* * *

Primarul Mustață, zis Cioară, ce-i spune lui Gârceag:

– Scriitorii, niște curve!

Omul prins în patul unei dame, într-o casă peste care a dat un camion, are idei! Are și el fanteziile lui, dar e pe dric: a raportat cheltuieli de un milion pentru ștergerea geamurilor din blocurile Dorobanți, care era de fapt făcută prin muncă voluntară. Cineva a observat că munca voluntară a costat mai mult, ea fiind făcută de arhitecți, proiectanți, plătiți cu o sută de lei pe zi. Niște țigani ar fi făcut aceeași treabă contra a 25 de lei și poate o făceau mai bine. Plus alte economii de același gen. Numai demagogi și șarlatani peste tot. Dar le place.

* * *

Belphegor relatează viața scriitoricească de la Mogoșoaia: Marin Preda s-a certat cu Mircea Micu (țuțărul lui Fane).

– Ce, dom'le, zice Micu, te crezi singurul scriitor din România?

– Care mai e?

– De Barbu, ce zici?

– E mimetic.

– Ce spui domle!

Și Păunescu (dator Nașului 60.000) care spunea că el, Marinică, m-a apărat la Fănel în cazul ***Principelui***?

– Dar ***Ciuma***, dom'le Preda de unde-a luat-o?

* * *

Chemat de Popescu, Preda cedează.

– Vă lăsăm administrația „Cărții Românești", dar controlul ideologic și chemarea la răspundere trec la Ministerul Culturii. Dai afară jumătate din personal?

– Dau! (sursa Iancu)

Ce laș, ca să-și țină scaunul, face orice i se cere. Nenorocitul.

Vasile Andru

PRACTICA CELOR 9 FERICIRI: TERAPIE ȘI ILUMINARE

„Fericirile“ (din *Predica de pe Munte*) propun și prilejuiesc o terapie și o iluminare. Ele au o parte terapeutică și una iluminatorie.

În analogie cu *Rugăciunea Domnească,* ea însăși având două părți, fluid unite: prima parte este iluminatorie; a doua este terapeutică, vindecătoare.

Ca, de altfel, toată învățătura Marelui Doctor Hristos, care este vindecare-iluminare-mântuire: vindecarea trupului (terapie), a minții (iluminare), a duhului (mântuire).

Foarte didactic vorbind, zicem că: Fericirile II-V sunt terapeutice; Fericirile VI-IX sunt iluminatorii. În realitate, ele toate sunt un ansamblu soteriologic.

* * *

Nefericirea este agitația minții.

Fericirea este liniștea minții.

Cele 9 Fericiri scot din mental germenii neliniștii, ai agitației, ai frustrării, ai rumegării de gânduri. Scot din minte prejudecăți zdrobitoare, între altele: că hulirea ar fi înjositoare, suprimantă. Mintea, purificată de acest balast, este mintea sănătății.

„Fericirile“ dau și șocul iluminării.

La drept vorbind, iluminarea nu este un spectacol fosforescent: ci iluminarea este un aspect al deplinei sănătăți.

* * *

Fericirea întâi:

„*Fericiți cei săraci cu duhul că a lor este împărăția cerurilor*“.

Șocantă, paradoxală rostire; ea are rol aparte: de a produce „încălzirea ascetică“, a face corectarea firii, corectarea mișcării minții, corectarea „agitației“, trecerea minții spre un registru special de percepție, valorizând exact ceea ce pare mai disprețuit în om: *sărăcia duhului*. Valorizând la maximum „piatra“ pe care meșterii o „aruncă“, dar Mântuitorul face din ea „piatra unghiulară“.

Este și fericirea stării naturale: încurajarea ei, elogiul ei. Săraci cu duhul: gradul zero al imaginației, al viciului, al egoului. Starea-copil care a dobândit împărăția. Fericirea „kenosis“.

Fericirea a II-a:

„Fericiți cei ce plâng, că aceia se vor mângâia“

Interiorizarea acestei „fericiri“ tămăduiește intoleranța la frustrare.

Plânsul este un semn al nesuportării frustrărilor.

Sunt mai multe feluri de lacrimi și de plânsuri.

Există tristețea *mortifer* și cea *salutifer.*

Mântuitorul se referă la cea foarte des întâlnită: a celor depășiți de posibilitatea de a îndura frustrările de tot felul.

Plânsul intoleranței, al jenei, al excluderii.

Dar plânsul este valorizat ca semn care atrage mângâierea. Ca slăbiciune care cheamă un beneficiu.

Plânsul nu inferiorizează, ci valorizează.

Dar mai ales, repară frustrările… Tămăduiește *intoleranța la frustrare,* boala românilor la acest răgaz de veac.

Fericirea a III-a:

„Fericiți cei blânzi că aceia vor moșteni pământul“.

Prin aceasta se realizează terapia agresivității. Nu prin pedepsirea ei, ci prin transformarea sa în opusul ei.

Hristos nu-i „didactic“, ci practic: arată ce beneficiu imens vor avea cei care vor topi agresivitatea și se vor îmblânzi.

Hristos face o promisiune (sau o revelare) mare: *Cei blânzi vor moșteni pământul!* Omul reacționează puternic pozitiv la sugestia *moștenirii.* Și când i se conferă o moștenire atât de însemnată, mintea cunoaște o transformare, o mutație: trăirea predestinării. El înțelege spontan că blândețea este foarte rentabilă, predestinată! O încurajare teribilă, o recompensă fertilă…

Perspectiva răsplătirii blândeții topește agresivitatea (inconștientă adesea).

Un psihoterapeut poate folosi această revelație în tratarea complexului Cain.

Am cunoscut un duhovnic care dădea canon „medical“ repetarea unei „fericiri“, aleasă în funcție de lacuna morală ori temperamentală a penitentului sau în funcție de o dizabilitate psihică. La mulți din satul unde păstorea, le-a cerut repetarea ***Fericirii a II-a***, asociată cu mătănii.

El indica repetarea acelei Fericiri în perioada postului, cu care o asocia.

El obținea rezultate însemnate într-o comunitate rurală. Astăzi el are 92 de ani. Nu-și etalează merite în „îmblânzirea“ satului (care, prin anii ’60, era renumit prin bătăușii săi și prin disprețul general al „blândeții“, considerată o slăbiciune!).

El îmi zice: De altfel, repetarea consecventă a „fericirilor“ a fost propriul meu canon, ca să nu se învârtoșeze mintea.

Fericirea a IV-a:

Fericiți cei ce flămânzesc și cei ce însetează pentru dreptate, că aceia se vor sătura“.

Tămăduiește reacția de primaritate. Deci tămăduiește primitivismul nostru, dependența de biologic, cedarea la înfometare și sete. Vom înțelege și la propriu și la figurat. Și sete biologică și sete de dreptate. Tămăduiește nerăbdarea, tămăduiește impulsivitatea, (căci cei însetoșați de dreptate, pot lesne deveni impulsivi, primejduiți).

Iar când această îndemnare hristică ne spune: „Fericiți cei însetați de dreptate!“ reușește să prevină reacția de impulsivitate, sentimentul revoltei, al nerăbdării și, spuneam, previne reacția de *primaritate,* care este și o trăsătură națională.

Noi avem temperamente de primaritate. Adică, la o insultă, reacționăm imediat; la o lovire reacționăm imediat.

Orientalii, iată, nu reacționează imediat. Orientalii au reacții de secundaritate. Dacă l-ai lovit sau l-ai vexat pe un chinez, el nu reacționează deloc, amână replica, revanșa.

Amânarea înseamnă îmbunătățirea reacției. El o îmbunătățește în două moduri: fie creștinește, adică, anulând-o; fie viclenește, făcând-o subtilă și atât de dureroasă, încât o pățești

întreit. Picătura chinezească, da?

Noi, creștinii, ca să exersăm reacția de secundaritate, îmbunătățim răspunsul la o vexare întorcând și celălalt obraz. Iertând. Vindecând. Este cel mai bun răspuns.

***Fericirea a V-a**:*

„Fericiți cei milostivi că aceia se vor milui".

Este terapia egoului, a hipertrofiei egoului.

Multe tulburări de personalitate sunt cauzate de egou hiperdezvoltat.

Cei care se suspectează de egoism, trebuie să opteze pentru Fericirea a 5-a.

Milostenie = ofrandă. Eul este simbolizat în obiecte. Câte posesiuni aduni, atâta egou hrănești, manifești. Și invers: câte obiecte dăruiești, atâta egou arunci, eliberezi, mântuiești.

* * *

Fericirea a VI-a este din seria *Fericirilor iluminării:*

„Fericiți cei curați cu inima, căci aceia vor vedea pe Dumnezeu."

Rugăciunea minții în inimă îți purifică mintea de gânduri, de amintiri, de necazuri, de griji.

Purificarea creează condiția iluminării. Nu îți aduce prompt iluminare, ci condiția iluminării. Ce înseamnă: „Îl vor vedea pe Dumnezeu"? Vor trăi starea teoforică sau *teofania*, arătarea lui Dumnezeu.

Este posibilă vederea lui Dumnezeu chiar în viața aceasta! spune Simeon Noul Teolog.

Mulți se îndoiesc. Stă scris că nu poți să-L vezi pe Dumnezeu și să mai trăiești după aceea. Ce înseamnă asta? Asta înseamnă: 1) Fie că Îl vezi pe Dumnezeu doar în clipa finală a morții, dacă ai trăit la mari înălțimi sufletești; 2) Alt sens: dacă L-ai văzut pe Dumnezeu, nu mai poți supraviețui lumescului. Devii altceva, devii altcineva. Nu mai ești din lumea aceasta.

Simeon Noul Teolog zice că poți să-L vezi în condiții cu totul și cu totul excepționale pe Dumnezeu în timpul vieții.

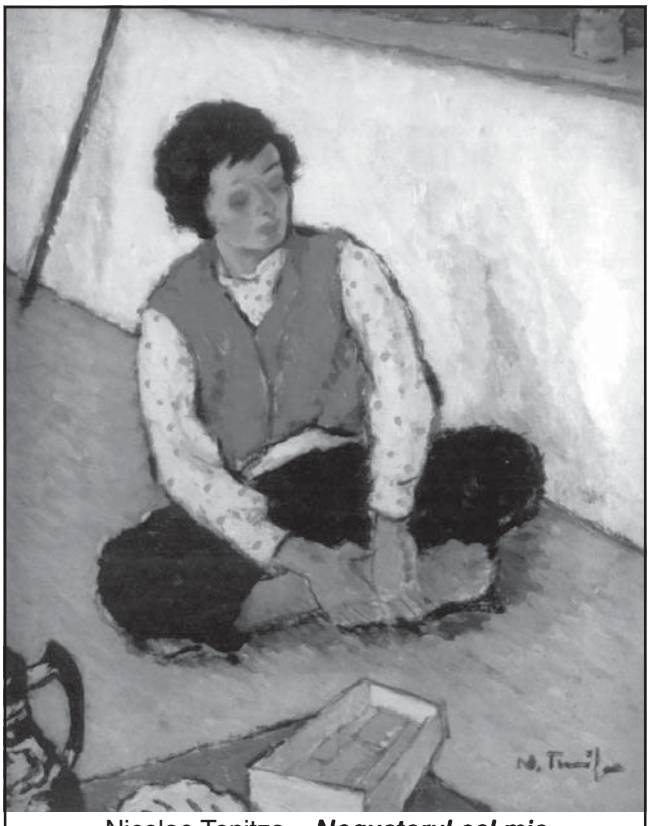

Nicolae Tonitza – ***Negustorul cel mic***

Unii „văzători" spun că au avut parte de arătări divine. Este mai curând vorba de medierea prin „mesageri" care sunt îngerii. A*nghelos* înseamnă veste. Adică Dumnezeu se vestește – își vestește un aspect al voii sale printr-un *anghelos,* printr-un vestitor, care desigur, nu este umanoid, nu seamănă cu un omuleț.

Este o vestire atât de puternică încât poate avea concretețe luminoasă.

O să revenim altă dată la relația dintre viziune și un informațional divin.

Mulți se apropie de un informațional special. Prin inspirație sau prin viziune. Câtă vreme mai ai impurități, „viziunea" este deformată de elaborări subiective.

Purificarea viziunii. Cum se purifică o viziune? De ce trebuie să o purificăm? Poți să ai o viziune care este plină de elaborări subiective, de impresii subiective, de impurități personale, din imediat sau din depărtat, din ancestre.

O viziune, ca să știi că este tot mai aproape de informaționalul divin, trebuie purificată și știm că Antonie cel Mare spunea ucenicului său: – „Azi a venit la mine îngerul și i-am spus să plece". Ucenicul s-a speriat și Antonie i-a zis: – „Nu te speria, să faci la fel când îngerul vine la tine: să-i spui să plece".

De ce? Dacă a fost cu adevărat îngerul, el știe de ce l-am alungat. Dar dacă nu a fost cu adevărat, bine am făcut că l-am alungat. Și va veni mâine încă o dată, dacă sunt într-o stare receptivă.. Îi spun să plece și mâine. Și va mai veni încă o dată. De fiecare dată când el va veni, va veni mai pur.

Purificarea viziunii se face prin înlăturarea viziunii. Pentru că în primele faze ale vieții contemplative, viziunile au multe elaborări personale și scenarii personale. Dar pe măsură ce le spui să plece, ele revin mai curate, până ce într-o zi, când vei avea harul și experiența lui Antonie, viziunile vor fi atât de curate încât poți să speri la atingeri teoforice, aproape de informaționalul dumnezeiesc.

Cine optează pentru Fericirea a VI-a, înseamnă că are predilecții spre iluminare.

***Fericirea a VII-a**:*

„*Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema*".

Este o Fericire iluminatorie.

Ce înseamnă „Făcătorii de pace?". În primul rând, ne referim la pace interioară. Cu cât veți face mai multă pace interioară, cu atât vor veni efluvii de pace spre cetatea agitată și suferindă, care este Bucureștiul actual, și care are nevoie de această pace.

Un grup care se roagă, este un nucleu morfogenetic, adică născător de forme energetice bune. Într-o stare de contemplație, sunteți niște emițători de câmpuri morfogenetice în Bucureștiul acesta năcăjit și agitat și suferind. Se așează un strop de pace în sufletele concetățenilor noștri, chiar dacă ei nu știu.

Important este ca făcătorul de pace să simtă că a făcut pace în el.

Ioan Gură de Aur spune: „Roagă-te și pentru altul". Pentru pacea altora. E bine să te rogi pentru altul, dar Dumnezeu nu vrea trândăvia acelui „altul". Chiar dacă te rogi pentru altul, primul beneficiu va fi al tău. Dacă acel „altul", e bolnav, neputincios, atunci îl ajuți.

În tot cazul , când te rogi, primul efect înălțător îl resimți tu însuți, spune Ioan Gură de Aur.

Fericirile a VIII-a şi a IX-a:

„Fericiți cei prigoniți pentru dreptate, că a lor este împărăția cerurilor".

„*Fericiți veți fi când vă vor ocărî și vă vor prigoni din pricina Mea, și vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră, minținд. Bucurați-vă și vă veseliți, că plata voastră multă este în ceruri*".

Dacă Fericirile a VI-a și a VII-a sunt Fericirile Iluminării *prin asceză*, Fericirile a VIII-a și a IX-a, sunt ale Iluminării *prin martiriu*. Prin ultima probă a sfințirii, care este martiriul.

Căci asceza oricât de puternică ar fii, nu ne duce chiar până la identificarea cu Hristos. Numai martiriul.

Fericirea a VIII-a. A fi prigonit pentru dreptate. Se referă la martirii justiției terestre.

Și Fericirea a IX-a: A fi prigonit pentru Hristos. Înseamnă martiriu pentru justiția divină.

Sunt cele două forme ale martiriului: cu d mic = dreptate; cu D mare = Dumnezeu. Sunt supremele cununi ale desăvârșirii omenești.

* * *

În plan terapeutic, „Fericirile" pot preveni prăbușiri personale și pot prilejui înfloriri spontane, înflăcărări vindecătoare. Extensia emoțiilor pozitive. Iar emoțiile pozitive sunt vindecătoare.

Ștergerea surselor psihogene.

Fericirile pot rezolva așadar probleme emoționale, nevroze, tulburări de personalitate (deprimare, atimie, obsesii, complex de persecuție). Pot „recicla" afecte negative (inferioritate, devalorizare) mutând mintea în planul afectelor pozitive. Preschimbând plumbul depresiei în aurul înseninării.

Transformă psihologia de învins în psihologie de învingător, prin credință, prin revelarea puterii celui „slab". Corectează astfel factori afectivi implicați în echilibrul psiho-somatic și-n destin.

Sunt, în întregul lor, un excelent corector al mișcărilor căzătoare, psihogene, ale minții.

Corectarea mișcării minții

„Fericiți cei ce plâng …" Așa sună o mare descoperire terapeutică: a da un sens pozitiv suferinței. A da suferinței un sens transformator. Mintea care dă sens pozitiv plânsului sau suferinței, grăbește vindecarea.

Tristețea, mânia, nemulțumirea, osândirea – sunt mișcări greșite ale minții.

Psihologia vestică le numește „emoții distructive".

Psihologia orientală vorbește de „cele 4 otrăvuri ale minții".

Mânia, invidia sunt otrăvuri puternice, sunt auto-otrăviri.

Intoleranța la frustrare (însetare, înfometare) îngustează mentalul.

Tristețea, plânsul diminuează prezența persoanei în lume și, când atinge nivelul „mortifier", produce depresie.

Non-blândețea, osândirea semenului – sunt semne ale complexului Cain.

Puterea de șocare, de avertizare a celor 9 Fericiri corectează asemenea mișcări patogene ale minții.

* * *

Cum se practică „cele 9 Fericiri"? În mod curent, la creștinii practicanți, se face în context liturgic. În mod special, se face de către psihoterapeut care le asociază modurilor de *decondiționare mentală.* Și care, în prima fază, se servește de toate 9 „Fericiri", creând condiția trecerii de la simțuri la duh. În faza a doua, el alege spre interiorizare una din cele 9 Fericiri, în funcție de dizabilitatea psihică individuală.

În context liturgic, vedem că Fericirile sunt plasate în prima parte a slujbei, și purifică mintea de apăsări și îndoieli pământene, pregătind penitentul pentru taina euharistiei.

* * *

După „teologia fericirilor", să spunem și un cuvânt despre „fiziologia" lor.

S-a studiat *chimia fericirii* și s-a constatat că corpul nostru produce și un „drog" – se cheamă *endorfină.* Un narcotic.

Așa cum bolnavii în mare suferință trebuie să ia narcotice – există un stadiu când nu se poate altfel: incurabilul ia narcotice, sub supraveghere. Narcoticul ce face? Blochează calea la suferință.

Ei bine, trupul nostru, produce el singur un narcotic, o substanță psihedelică. Este endorfina. Un fel de morfină subtilă și grozavă.

Aflăm astfel că există și narcotice „la purtător", produse de trup.

Cum, în ce condiții trupul poate produce endorfine?

Endorfina este „molecula fericirii". Substanță calmantă, apropiată de opium, ca efecte. Acest drog uman, care prezidează chimia stării de bine, a fost descoperit în 1975. „Vărul" vegetal al endorfinei ar fi macul…

Vincent Borel, care a studiat „chimia dragostei", observa mecanismul natural al corpului: Hipotalamusul, centrala chimică a creierului, stimulat fizic (prin hormoni volatili, de pildă), sau psihic (prin memoria afectivă, din hipocâmp), inundă corpul cu un val de amfetamine naturale (dopamină etc.). Starea de bine se extinde, până la euforie.

Când această „uzină de amfetamine" este pusă-n mișcare de amorul fizic, corpul este solicitat tot mai mult și după 2-3 ani survine un surmenaj amoros chimic, creierul nu mai poate elabora suficient endorfina, acea morfină umană naturală.

Fericirea care depinde de un obiect exterior este trecătoare.

Fericirea care decurge din interior, din progresie spirituală, din stabilitatea minții – este cea care durează.

Rugăciunea minții în inimă poate facilita ea însăși secreția de endorfină, mai ales în faza incipientă, în faza lucrătoare.

În practica isihastă, incidența cu „chimia fericirii" este secundară.

În faza „coborârea minții în inimă", știm că se produc efecte medicale însemnate, între altele activarea acelei „inimi" energetice, care este *thymos*, glanda timus. Timus-ul este un corector energetic, implicat în sporirea imunității, dar și-n acea stare numită „protimie". *Protimia*, sau înflăcărarea inimii, și *agalia*, sau veselia duhovnicească, sunt pași importanți în dobândirea unei fericiri stabile.

Am făcut aceste referințe medicale pentru că ele dau posibilitatea terapeutului să controleze mai bine intervenția sa corectoare. Dar, după toate acestea, vom observa că practica celor 9 Fericiri are efecte spirituale care, depășesc orice altă referință. Ele reușesc acea mutație de la simțuri la duh care, în final, au o încununare soteriologică.

Liviu Ioan Stoiciu

„CONȘTIINȚA ACTULUI DE CREAȚIE S-A TRANSFORMAT ÎNTR-O CONȘTIINȚĂ A ZĂDĂRNICIEI“* (I)

Convorbire realizată de **Alexandru Deșliu**

– Domnule Liviu Ioan Stoiciu, ce trebuie să știe un om în primul rând despre Dvs.? Dați-mi niște repere biografice.

– Voi respecta dorința Dumneavoastră „să spun cam tot ce trebuie să știe în primul și în ultimul rând un om despre mine“, motiv să mă întind la vorbă... M-am născut vineri, 19 februarie 1950, într-o dimineață cu zăpada viscolită până la ferestre, între orele 4 și 5 (întrebat de mine, să-mi spun exact ora nașterii, tatăl meu mi-a răspuns că nu s-a uitat atunci la ceas; asta înseamnă că am ascendentul în Capricorn și că aparțin ultimelor ore ale Zodiei Vărsătorului și primelor ore ale Zodiei Peștilor), într-o locuință de serviciu CFR, în comuna Dumbrava Roșie, la 5 kilometri de Piatra Neamț (regiunea Bacău). Fiind iarnă grea, n-am fost dus la nici o maternitate (degeaba s-a dus tata după moașa comunei, n-a găsit-o acasă), am fost moșit de mama tatălui meu, Steliana, venită special pentru nașterea mea de la București (plecată din Adjud, după ce și-a vândut casa, la copiii săi căsătoriți la București). Tatăl meu (ceferist, șef de echipă la întreținere cale ferată, regionala Bacău) era detașat cu serviciul aici, se construia linia spre Bicaz. Mama mea, Ioana Sandu avea 29 de ani când m-a născut, iar tatăl meu, Ioan Stoiciu, avea 33 de ani (a stat trei ani în prizonierat în Siberia, la o mină de azbest până în 1945). Înainte să mă nasc eu, părinții mei au mai avut un copil, o fată, Livia, soră mie, care a murit la șase luni, de deochi. În acte, eu sunt trecut numai cu prenumele Ioan, dar în familie mi s-a spus numai Liviu – conform tradiției locului, cel ce se naște în familie după ce moare un copil, primește și prenumele celui dispărut. Mama mea avea casa părintească la Adjudu Vechi (aproape de podul de peste Siret, pe șoseaua care duce spre Podu Turcului-Bârlad), iar tatăl meu avea casa părintească la Adjud (în sudul orașului, spre capătul Străzii Mari a Unirii, lângă cimitirul evreiesc), nu prea departe de locul unde se varsă Trotușul în Siret. Dinspre originile părinților mamei mele nu știu altceva decât că erau țărani moldoveni înstăriți din Adjudu Vechi (localitate unde adeseori se oprea Ștefan cel Mare, iubăreț). Dinspre familia de origine a tatălui meu, lucrurile sunt mai complicate: tatăl tatălui meu, Milea Stoiciu a fost un macedonean aromân (din vatra istorică a Macedoniei lui Alexandru cel Mare) prigonit de autorități după ce a participat la o mișcare de eliberare înăbușită în sânge după primul război mondial, urmărit cu arma până la Dunăre, pe care a trecut-o sub burta unui măgar (el a murit la începutul celui de-al doilea război mondial în Oltenia, detașat pe șantier; tatăl tatălui meu era meșter în „lucrări de artă“, în construcția de poduri; eu nu l-am cunoscut). Mama tatălui meu era dintr-o familie de transilvăneni refugiați la Adjud înainte de 1918, în care curgea și sânge unguresc (mama mamei mele era din familie mixtă, tatăl mamei tatălui meu era „ungur“; dar în casa lor nu se vorbea deloc limba maghiară). Părinții tatălui meu au avut 12 copii – serios...

Contează „primii șapte ani de acasă“, că ei îți formează caracterul. Voi insista pe seama copilăriei. Când am împlinit un an și patru luni, pe 21 iunie 1951 mama mea a murit trăsnită în bucătăria de vară a Cantonului 248, halta CFR Adjudu Vechi, raionul Adjud – la trei luni după ce se mutase aici de la locuința de serviciu CFR din Dumbrava Roșie, raionul Piatra Neamț. Mama, Ioana, a ținut cu orice preț să fie aproape de casa părintească, unde avea pământ. N-a avut însă noroc, a murit de tânără (la mijloc e și un blestem în familia ei de origine, Sandu), lăsându-l pe tata cu un copil mic pe cap... Am fost crescut un an de rude (de mama tatălui meu, Steliana, în principal, venită la Cantonul 248 să ajute) și de familia cantonierului, vecină (la Cantonul 248 erau două locuințe de serviciu, una a cantonierului, cel care deschidea bariera pe drumul care lega șoseaua națională București-Bacău de Podu Turcului-Bârlad, și alta a „șefului“, unde locuiau părinții mei). Am copilărit aici, la Cantonul 248, într-o ogradă magică, plină cu tot felul de animale domestice și păsări de curte (cu care duceam adevărate bătălii, de la curcani și gâscani la berbeci și boi) și ascunzișuri pentru comori, dar în care era și o cazarmă cu muncitori la întreținere de cale ferată (țărani veniți de departe să câștige o pâine cinstită la CFR, mereu amețiți de băutură sau de semințele de cânepă puse pe pietre fierbinți, cu miros greu). Și de jur-împrejurul lui, cu „bucăți“ de vii pline de prepeleace cu fete și femei tinere, care-și păzeau strugurii, cu pomi fructiferi („bucăți“ desființate de N. Ceaușescu și transformate în teren agricol pentru grâu și porumb), cu o fântână cu apă tămăduitoare, cu călători veniți în haltă, în așteptarea trenurilor personale care opreau aici și cu fantomele celor tăiați de tren, care nu dispăreau decât după ce se sfințea linia, cu zona căii ferate, pe care mergeam kilometri întregi în recunoaștere... Cantonul 248 (adică 248 de kilometri de la București) era complet izolat în câmpie. La șase ani am fost dat la școală, mergeam pe jos doi kilometri dus, doi kilometri întors singur la Adjudu Vechi, nu numai în zilele lucrătoare (la 12 ani, din clasa a VII-a am fost înscris la o școală din Adjud, mergeam patru kilometri dus și patru întors pe jos; e adevărat, veneam și cu trenul), iarna erau nu numai zăpezi de escaladat, ci și lupi cu care trebuia să te lupți, dacă-ți ieșeau în cale, aveam strategii de apărare împotriva lor, mai ales că-mi plăcea să vin acasă pe întuneric, întârziat la bibliotecă sau la caravana care dădea filme... Mă așteptau la capătul satului tata sau copiii cantonierului (cantonierului Mihai Ghinea a avut zece copii!) să mă conducă doi kilometri. După colectivizare (după ce i s-au luat pământul, animalele de tracțiune și uneltele), tata a scăpătat, a sărăcit văzând cu ochii – cu atât mai mult cu cât după recăsătorie s-au născut patru copii, Mela, Ita-Fănica, Marian și Sofia, „vitregi“ mie (dar întotdeauna ei mi-au fost frate și surioare „bune“), și în casă n-a fost decât un salariu de

* Fragment dintr-o carte de convorbiri aflată în lucru.

şef de echipă la întreţinere a căii ferate. Am fost crescut de „a doua mamă“ (adoptivă), Elena Berescu, adusă de tata la Cantonul 248 în anul 1952 din Bâlca, sat din comuna Coţofăneşti, de pe dealurile împădurite ale Trotuşului, din aceeaşi regiune Bacău. Fiindcă în familie s-a considerat că e mai bine pentru mine să nu ştiu că mama mea a murit şi că am o mamă adoptivă, legăturile cu familia şi rudele mamei mele naturale, Ioana Sandu, au fost întrerupte şi eu n-am conştientizat decât în adolescenţă asta, şi atunci numai la suprafaţă. Prea târziu m-am hotărât să mă interesez (când rudele primare, de sânge, ale mamei mele Ioana nu erau în viaţă) de ceea ce ar fi trebuit să ştiu obligatoriu, să aflu „din cine mă trag“, de fapt, motiv de regret şi amărăciune. N-am îndrăznit să merg singur să-mi descopăr rădăcinile din partea mamei Ioana, tatăl meu a refuzat constant să se complice cu mine în acest sens – abia după ce m-am căsătorit şi m-am aşezat la casa mea, în vara anului 1977, la 27 de ani, după cutremurul devastator (impresionat de deşertăciunea vieţii) am mers cu tata să văd unde e mormântul mamei mele (pe mormântul surioarei mele Livia nu l-am mai găsit; de altfel, tata nici n-a cunoscut-o; în cele şase luni cât a trăit Livia, tata era detaşat la Vatra Dornei pe şantierele CFR militarizate şi nu avea voie să părăsească locul, consemnat la unitate cu anii), în cimitirul din Adjudu Vechi, unde numele ei nu mai era pe cruce, să-i aprind o lumânare şi să-l curăţ de buruieni. Nenorocirea a făcut însă să fie ultima oară când m-am mai dus la mormântul mamei – fiindcă atunci, în vara anului 1977, la puţin timp după ce am ieşit din cimitir, a murit o soră a mea „vitregă“, atât de dragă, Sofia (căreia i-am dedicat volumul meu de debut, „La fanion“), la 18 ani, în condiţii dramatice, nedrepte, nefireşti, sinucigaşe. Urmarea? Am interpretat că moartea surioarei Sofia are legătură directă cu venirea mea la mormântul mamei, pe care am „zădărât-o“ şi i-am stricat liniştea şi ea s-a răzbunat („mortul cere mort dacă nu e lăsat în pace“, cum se spune în Moldova). Superstiţios, mărturisesc, mă tem să mai trec pe la mormântul mamei de atunci, să nu înmulţesc morţii în familia mea... Mai exact, mă sperii că s-a reactivat blestemul funest moştenit din familia mamei mele Ioana Sandu, de care vă pomeneam – un frate al mamei mele s-a sinucis (s-a aruncat înaintea trenului la Adjud), mama mamei mele a murit în biserică (şi e mare păcat; în Moldova se închide biserica şi se resfinţeşte, cu alai impresionant de preoţi şi mireni, în frunte cu episcopul, dacă moare un enoriaş în biserică), primul copil al mamei (de care vă spuneam, Livia, căreia-i port numele) a murit la şase luni, apoi mama mea, Ioana, a murit trăsnită, şi mai apoi un alt frate al mamei, familist cu copii mici, a murit călcat de tren la Cantonul 248, când a traversat linia pe viscol...

Mă întrebaţi de repere biografice. Am făcut caz de cei aprimii şapte ani“ de acasă (petrecuţi în primul an la o locuinţă de serviciu CFR la Dumbrava Roşie-Piatra Neamţ şi în următorii ani la Cantonul 248, halta Adjudu Vechi, raionul Adjud), crescut un an şi patru luni de mama mea naturală, Ioana, apoi de mama tatălui meu, Steliana şi de familia cantonierului Mihai Ghinea, de cele două fete mari ale lui (după ce a murit mama), apoi de mama mea adoptivă, Elena, după ce tatăl meu s-a recăsătorit... Eram timid „ca o domnişoară“, singuratic, visător, dar cu opţiuni ferme în viaţa de zi cu zi. Până la primirea diplomei de bacalaureat, în 1967, am traversat o perioadă de schimbări „locale“ care m-au marcat, descoperindu-mi firea inadaptabilă – plecat din clasa a VII-a de la şcoala comunală din Adjudu Vechi la o şcoală orăşenească, la Adjud, apoi la liceul teoretic de aici, cu trei domicilii în acelaşi timp (la Cantonul 248, în locuinţa de serviciu a tatălui meu, la casa părintească din Adjud, închiriată, şi la internatul liceului, provizoriu, după o exmatriculare), cu frustrări ale vârstei, nemaiîntâlnite (de la primul act sexual, la 11 ani, la pierderea copilăriei, descoperirea şi conştientizarea actului de creaţie, de la 15 ani mi-am regularizat scrisul, aveam „publicaţiile“ mele, scrise de mână; nu uitaţi, scriam poezie, proză, teatru, mă publicam singur; de atunci tot scriu şi nu mă mai opresc, bat în lemn; când mă voi hotărî să nu mai scriu, mă voi sinucide). Venirea la oraş, la Adjud, la 12 ani, în 1962, totodată, m-a schimbat radical, oraşul m-a trezit la realitate, el m-a dat cu capul de pereţi, m-a scos din visul cu ochii deschişi, din fascinaţia locurilor copilăriei, din bătăliile sufleteşti cu miturile greceşti amestecate cu ortodoxia familiară, am început să înţeleg pe ce lume sunt, în definitiv. În liceu (secţia umanistică) am intrat în conflict cu profesorii care ne mînţeau, care ne ascundeau adevărurile elementare, îi atacam în texte pe care le afişam la gazetele de perete, protestam „public“. Deşi toţi colegii spuneau că sunt exagerat de ruşinos, discret, timid, „bine crescut“. Am fost exmatriculat, tata şi-a vândut o vacă să cumpere bunăvoinţa directorului liceului (necunoscut mie) şi după trei zile să mă reînmatriculeze – dar voi reveni asupra acestui aspect. Semnificativ, profesorii de istorie (Udrescu, nu-i mai ştiu prenumele) şi de limba rusă (i-am uitat şi numele) m-au lăsat corigent în clasa a XI-a, dar am reuşit să termin liceul la 17 ani (şi o dată cu liceul, să-mi închei adolescenţa, fără glorie). Zbuciumul „existenţial“ infernal abia avea să înceapă la mine, habar nu aveam de urmare...

Pomeneam de primii şapte ani de acasă (normal ar fi să pomenesc de primii şase ani de acasă, fiindcă am fost dat de şase ani la şcoală). Am observat că e o ciclicitate a schimbării în bine şi în rău din şase în şase ani la mine. Dacă mai vreţi un reper biografic „la grămadă“, atunci să fac un pic aici caz şi de cei şase-şapte ani de boemă... Şase-şapte ani care încep imediat după primirea diplomei de bacalaureat şi părăsirea oraşului Adjud. Au fost şase-şapte ani de „nebunie fără nebunie“, a exceselor de tot felul, a risipirii pe toate planurile, a ratărilor tuturor posibilităţilor de preamărire în plan profesional şi a ruinării sănătăţii (din primul an m-am trezit cu o gastrită hiperacidă, care avea să tot degenereze). Vinovată pentru aceşti şase-şapte ani de boemă a fost tocmai conştientizarea actului de creaţie, subliniată de mine mai sus. Intuitiv, am plecat pe un drum al pierzaniei, pregătit pentru a intra în viaţa literară, nu în viaţa socială (aceea a carierelor profesionale), convins că scrisul artistic în sine e de ajuns, predestinat ca vocaţie. Nu mă interesa să duc la capăt nimic pe plan social, mă lăsam în voia destinului literar (un moft la început, înţeles greşit, dar la prima tinereţe „asigurarea viitorului“ era o abstracţie cu care nu-mi băteam capul). În toamna anului 1967 m-am înscris la o primă facultate de filologie tocmai la Baia Mare, dar am părăsit cursurile, neavând bani pentru cămin şi masă, am vrut să trec de la zi la fără frecvenţă şi am venit profesor suplinitor în comuna Ruginesti, de lângă Adjud – în vara anului 1968, însă, au intrat trupele sovietice (ale „Pactului de la Varşovia“, fără România) în Cehoslovacia şi revolta mea a fost maximă. Am abandonat tot şi am cerut să fiu primit în armată ca voluntar, să merg pe... front, „să lupt împotriva cotropitorilor“ (aveam 18 ani şi nu aveam voie să fiu încorporat), naiv. Am făcut un an şi patru luni de armată la Bârlad, radiotelegrafist (cu grade, aveam în dotare o maşină echipată după ultimul răcnet în radiotelegrafie, cu „soldaţi neinstruiţi“) – am stat mai mult în arestul unităţii, pentru indisciplină şi insubordonare, mereu am avut sabia batalionului disciplinar deasupra capului. În februarie 1970, mulţumind lui Dumnezeu că am scăpat teafăr din armată (ea a atentat la

libertatea mea interioară, motiv să o detest; la lecțiile ideologice protestam ca un prost, contestam tembelismul celor ce studiau socialismul poststalinist, dar nu știam ce să pun în loc), am plecat direct la... mina de cupru din Bălan, județul Harghita. Mină care te îmbolnăvește de silicoză. Fiindcă în armată îndoctrinarea comunistă a atins cote insuportabile (orele de educație erau zilnice pentru cei de teapa mea, „cu liceul teoretic terminat, care mai știu și ce e o facultate"; rețineți, a durat un an și patru luni, de lemn să fi fost și tot ai fi influențat; ajunsesem să scriu pentru sertar până și poezii patriotice „deviaționiste", legate de pământul patriei, niciodată de partid!), rămas cu sechele, am hotărât că trebuie să mă dezintoxic mental pe propria piele, să mă reeduc singur, să descopăr adevărata realitate (nu aceea oficială, promițătoare pentru un poet fără coloană vertebrală) la mină – adică treceam din pușcăria „la lumină" a armatei, într-o pușcărie subterană, prin propria voință. De când mă știu am apelat la asemenea corecții personale în viață, stupefiindu-i pe cei din jur (neiertător cu mine însumi), care să mă oblige să o iau de la zero, să redescopăr lumea și în părțile ei ascunse... Am lucrat în subteran vagonetar, cu târnăcopul și lopata, spetit de buștenii uzi, cărați dintr-o galerie în alta, până li s-a făcut milă minerilor de mine, mirați mereu că „ai mâini fine, ești băiat deștept, ce cauți tu aici?", și m-au trimis la „birouri, la suprafață" – așa că m-am specializat rapid în contabilitate, „calculator" (așa se numea meseria), dar am rămas mereu solidar cu minerii din subteran, al căror reprezentant mă simțeam. Eu le-am îmbunătățit atunci locul de muncă, ajungând la conducere cu jalba în proțap. În același timp, am dat de gustul boemei literare, al iubirilor cu năbădăi (aici am cunoscut sensibilitatea fetelor maghiare) și al bețiilor crunte cu mineri care citeau cărți originale, sau cu creatori de poezie (știți, „cine se aseamănă se adună" e valabil oriunde). Îmi amintesc de statutul de mare poet (recunoscut și între mineri) al lui Dan Verona, care venea în vacanța studențească să muncească aici și era absolvit să intre în subteran, dar primea salariu de miner, cel puțin asta era legenda (în camera lui din căminul de nefamiliști erau întinse peste tot zeci de poezii scrise de mână neterminate, din când în când le mai adăuga un vers, era un stil de lucru nemaipomenit pentru mine, nepreluat însă)... Revenit cu picioarele pe pământ și cu capul pe umeri, radicalizat, am făcut un pas înainte și am scris proteste împotriva condițiilor mizerabile „de muncă și de trai" ale minerilor din Bălan către organele centrale (care le trimitea spre rezolvare organelor județene). Așa se face că m-am trezit într-o zi cu Securitatea județului Harghita pe cap – că pe ce lume cred eu că sunt? Nu m-au impresionat niciodată securiștii, consideram că trebuie să mănânce și ei o pâine, chiar dacă trebuie să facă o meserie murdară, îi detestam din reflex... Le-am dat atunci dovezi concrete de abuzuri la mină, în subteran și la suprafață – și au acționat, schimbând pe ici pe colo situația. În același timp, m-au îndepărtat de la mină. În partea a doua a anului 1971 a sosit la Bălan ziaristul Calistrat Costin (azi poet cunoscut la Bacău, care a ocupat funcții importante și după Revoluție, inclusiv aceea de director al Teatrului G. Bacovia): „dacă tot știi să scrii, vino la noi, la ziarul județean românesc, la Miercurea Ciuc" – bineînțeles, acolo eram și sub supravegherea strictă a Securității. Am fost corector și șef al secției scrisori la ziarul „Informația Harghitei", condus de un activist PCR – care avea să-mi devină un dușman înverșunat după ce eu mi-am luat în serios rolul de ziarist și descriam realitatea de pe teren (aveam o mașină de teren la dispoziție, mergeam până la marginile județului să confrunt reclamațiile cu „adevărul faptelor")... Natural, la Miercurea Ciuc am descoperit scriitori chiar și la ziar – care aveau să publice cărți mai târziu, pe lângă poetul Calistrat Costin, de exemplu, era prozatorul Ioan Nete, îi las deoparte pe cenacliști. Plus viața de dezmăț, într-un oraș neobișnuit, dominat de maghiari (cu care eu m-am înțeles întotdeauna perfect, îmi erau prieteni), care te obliga să fii demn în public! Vă dați seama. Alte tentații (femei „stilate"), alte beții, alt tutun, toate puse sub titulatura de boemă, eram sigur că ele intră în regula creației literare. În toamna anului 1972 redactorul-șef „Gâță" (dacă nu mă înșeală memoria; n-a scris un rând niciodată la ziar, activist PCR, prin care ochiul vigilent al Securității reacționa) mi-a transmis oficial că a venit vremea să merg la București, să învăț să scriu articole de ziar „după cerințe", să mă înscriu la Facultatea „Ștefan Gheorghiu" (care a scos pe bandă ziariști-activiști, „bine dresați"). M-am opus degeaba. Așa că am venit la București – dar nu m-am înscris la Facultatea „Ștefan Gheorghiu", ci la Filologie la fără frecvență și la Filozofie la zi, riscând inutil (fiindcă se va alege praful de toate iluziile). „Aterizarea" mea la București (unde locuiau frații și surioarele tatălui meu, toți familiști; niciunul dintre ei însă nu m-a găzduit; e adevărat, nici nu le-am cerut asta; în familia Stoiciu nu există solidaritatea aceea de mare familie devotată fiecărui membru, din contră, se ignoră unul pe altul și cel mai bine e să nu-l deranjezi cu nimic) a însemnat declanșarea unui dezastru personal... Am intrat într-o boemă literară dezaxată. Alături prozatorului Corneliu Omescu (pe atunci avea renume în literatura SF, azi e uitat cu totul, pe nedrept), am inventat un cenaclu studențesc, intitulat „3,14" (Pi) la Casa de cultură din strada Mântuleasa – pe care l-am condus până în toamna anului 1974 și la care fiecare membru, o tot repet, avea obligația să citească la fiecare ședință săptămânală (pentru a ne profesionaliza scrisul și a ne descoperi identitatea, dacă era posibil). Între membrii acestui cenaclu pot să enumăr viitori scriitori (cu multe cărți publicate), bine cotați de critică: Dumitru Ungureanu la proză sau Mihail Grămescu în SF, sau prozatorii Doina Popa, Gh, Neagu (azi editor și director al revistei „Oglinda literară"), sau poetul Victor Pencu, sau traducătoarea Roxana Procopiescu, dar și poeții remarcabili, morți de tineri Cristian Șișman și Radu Stoenescu, victime ale boemei, să rămân doar la exemplul lor. Bineînțeles, cursurile facultății nu mă interesau (cu atât mai mult cu cât aveam complexul „limbii străine"), stăteam numai prin cârciumi, bându-mi mințile, îndrăgostit de studente din București frumoase și scriind din plăcere – credeam că toată lumea e a mea, comparam creația citită la alte cenacluri bucureștene. Să supraviețuiesc (să am ce mânca, bea și fuma și să-mi plătesc tot felul de gazde și obligații față de femeile de care eram îndrăgostit), a trebuit să-mi caut locuri de muncă – și ele au fost atât de diverse, de la încărcător-descărcător de pâine, cu gestiune, la fabrica „Spicul", la primitor-expeditor pentru export la întreprinderea „Frigotehnica" (operam în Gara Obor, unde era șef de stație un fratele de al tatălui meu, Anghel), de la „normator auto" (intrare-ieșire mașini de transport) la întreprinderea „Aversa", la „controlor de calitate în siderurgie – țevi" (calificat ca atare, după cursuri speciale) la întreprinderea „Republica", sau muncitor necalificat pe un șantier (la „ICM 5"). Plus zilier, nici nu mai țin minte unde (hamal la încărcat vagoane de cale ferată sau ajutor de ospătar). Nu-mi găseam locul, încetul cu încetul, trecând anii în această boemă fără cap și coadă, sentimentul ratării pe toate planurile a crescut până la cer. De fiecare dată când angajatorii deschideau cartea mea de muncă se luau cu mâinile cap, eram dat de exemplu negativ pentru modelul comunist de „om al muncii". În 1973, să mă trezesc brutal, iar, la realitate (prăbușit moral, aflat în pragul sinuciderii), am plecat

în Valea Jiului, la minele de cărbune, la Petroşani, unde am lucrat în subteran (calificat deja ca „miner II“), la Dâlja, mină azi închisă – aici am stat până m-am accidentat grav la o mână. Efectul a fost nul, accidentul a agravat până la paroxism starea mea de depresie. Întors la Bucureşti cu coada între picioare, dezinteresat de facultatea la zi (fără să dau examenele la cea la fără frecvenţă), am hotărât să mă sinucid, să mă las călcat de locomotiva unui tren lângă Mărăşeşti, dinspre Tecuci (tocmai veneam spre casa părintească, să mă reculeg la Adjud, când am coborât la Mărăşeşti să o... termin o dată cu mine; ştiam că tata era exasperat că nu-mi mai găsesc un rost pe lume asta şi mă primea de fiecare dată supărat, profund dezamăgit de involuţia mea). Era vara, căzuse întunericul. Am văzut farurile locomotivei cu abur venind spre mine, m-am aşezat cu spatele între linii şi am aşteptat să mă ucidă, eram în transă. Ca un făcut, însă, locomotiva morţii nu se mai apropia, am auzit înjurături apropiindu-se – erau mecanicii locomotivei oprite la un semnal (de care eu nu aveam habar), care mă văzuseră de departe, voiau să mă bată pentru ce aveam de gând să fac. Am alergat speriat prin grădinile oamenilor atunci, neînţelegând ce mi se întâmplă exact, de fapt... În toamna anului 1973 nu m-am mai interesat dacă mai sunt înscris la facultăţi, dacă am fost radiat din evidenţe sau am fost iertat. Am continuat cu furie să-mi înec amarul în băutură-femei-tutun (ruptura de o iubită, adăugată dezorientării mele generale, avea să mă îngroape de viu) şi să fiu atotprezent la masa de scris şi la cenaclul „3.14“, să muncesc „pe apucate“ – simţeam însă în profunzime că am deja legătură cu lumea cealaltă, că nu mai e nimic de făcut cu mine... În noiembrie 1973 am anunţat „public“ (prietenilor, cenacliştilor, cunoscuţilor) că eu îmi închei zilele, că nu mai pot să-mi duc nici măcar o lună în plus crucea. Un prieten cenaclist, poet, Victor Pencu (azi, familist „la ţară“, autor a două cărţi, prea delăsător) m-a somat să mă las pe mâna lui, să-mi amân sinuciderea, să merg unde merge el, pe banii şi aranjamentele lui, să mai trag de timp, poate mă răzgândesc, poate îl întâlnesc pe Dumnezeu sau destinul mă pune faţă în faţă cu mine însumi şi-mi arată care sunt avantajele şi care dezavantajele dacă mă autodistrug. Am ridicat din umeri, ce mai conta o amânare de câteva zile. Îmi făcusem rost de o sticlă de pepsi plină cu Verde de Paris (otravă cu care gazda mea omora gândacii din apartament, locuiam în cartierul Giuleşti). Aveam 23 de ani, îmi ajunsese cât am trăit, sentimentul ratării era mai important decât sentimentul că mi-am făcut datoria faţă de mine însumi. „Asta e situaţia, unii pierd, alţii câştigă în viaţă“, îmi repetam, aşa mi-a fost dat mie să eşuez... Am plecat cu el unde a dorit, m-a urcat în tren şi am ajuns la... Suceava, unde avea el rude şi cunoscuţi, era zăpadă, viscol, ger. După Suceava a urmat Vatra Dornei şi Năsăud (în fiecare loc am fost cazaţi zile la rând, omeniţi de necunoscuţi mie, care-mi făceau morală pentru ce aveam de gând să fac, dat de gol de prietenul poet). La Năsăud am pus ochii pe o văgăună pe munte (oraşul e la baza unui munte), trebuia să pun capăt, eram găzduiţi de un apartament plin de copii, îmi ascunsesem sticla cu otravă sub cadă, la baie. În decembrie, într-o dimineaţă, când dormeau toţi, m-am furişat să iau sticla cu Verde de Paris, să urc pe munte şi să închei capitolul. Vă puteţi imagina, n-am mai găsit sticla de otravă acolo unde o ascunsesem (o aruncase din prima zi când am ascuns-o prietenul poet) – a fost un dezastru pentru mine. Azi mă amuz cu fixaţia mea să mă omor cu Verde de Paris. De parcă n-ar mai fi existat alte posibilităţi de a mă sinucide atunci la Năsăud (să mă arunc de pe un bloc de locuinţe în cap sau înaintea trenului sau a unei maşini în viteză, să-mi tai cu lama venele sau să

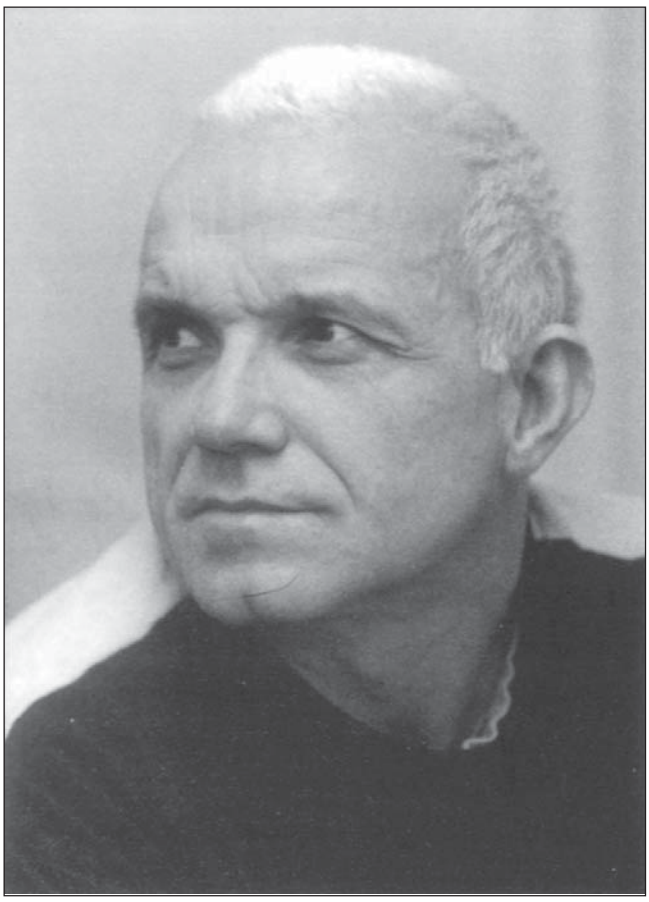

înghit un pumn de pastile de somn sau otravă pentru şoareci, sau să mă electrocutez, să urc pe un stâlp de înaltă tensiune sau să mă înec într-un lac, neştiind să înot), am urcat furios şi disperat la culme în primul tren, fără vreun ban în buzunar, dar cu o geantă de piele roşie plină cu manuscrise (singurele luate cu mine) şi... am coborât la capătul traseului, la Târgu Mureş. Trezit de pe altă lume, mi-am amintit că revista „Vatra“, abia apărută cu noua serie (condusă de Romulus Guga) îmi premiase cu un an în urmă, la un concurs naţional deschis de ea, o... proză scurtă şi că nu-mi trimisese prin poştă banii premiului. Am venit la redacţie, mi s-a explicat că banii pentru premiu n-au fost daţi de autorităţi atunci, că le pare rău (îmi publicaseră proza scurtă în revistă între timp, se intitula „E soare, băieţi“ şi avea legătură cu mina Bălan). Le-am lăsat câteva poeme (poeme care aveau să apară mai apoi în revistă) şi Dan Culcer (azi, personalitate literară la Paris, plecat de dinainte de Revoluţi din ţară) mi-a dat din buzunarul lui 100 de lei, să mă întorc la Adjud, să mă regăsesc la casa părintească... Lungă poveste. Această tentativă de sinucidere a avut o morală ieşită din comun. La casa părintească din Adjud am luat seama, pentru prima oară, la începutul anului 1974, că a sosit momentul definitivării primului meu volum de versuri, „Libertatea de a fi“, voi reveni asupra lui mai încolo – tocmai se anunţau concursurile de debut editorial... Am muncit pe brânci, l-am definitivat de câteva ori, l-am abandonat în sertar, nu eram mulţumit. M-am întors la Bucureşti, am reintrat în boema aducătoare de dezastru personal, de care credeam că am scăpat... Nu mă mai suportam. Am încercat iar o evadare, o rupere de ritm, dar cum să scapi de tine însuţi, când eşti cu tine oriunde ai pleca? I-am anunţat pe cei din Cenaclul „3.14“ că plec la Cluj, să mă înscriu la facultatea de filozofie. Am venit înainte să plec la Cluj la casa părintească şi am dat încă o formă primului meu volum de versuri (rămas

până azi în manuscris). A fost o aventură dactilografierea lui, dar eram mândru că mi-am găsit o portiță de scăpare, că aveam un motiv să cred că nu trăiesc degeaba – l-am trimis la concurs (n-a avut parte de nici un rezultat favorabil, e de la sine înțeles). Între timp o cunoscusem la București (la alt cenaclu, „Luceafărul“) pe prozatoarea Doina Popa: rămăsese însărcinată și ținea cu orice preț să mă urmeze la Cluj (ea avea serviciu în București). Cu Doina Popa la Cluj am pus la cale un cenaclu familial (chiar așa îi spuneam), la care citeam amândoi, obligându-ne astfel „să ne ținem mâna“, aveam conștiința stringentă a „meseriei“ scrisului. Am stat în gazdă la Cluj, în Dâmbul Rotund (aveam să punem numele cenaclului nostru familial „Dâmbul Rotund“) – nu am reușit să mă înscriu la filozofie la Cluj, nu am reușit să-mi găsesc un loc de muncă, trăiam din expediente (în principal fratele meu Marian, licean la București, îmi trimitea colete alimentare, ajutat de surioare). În primăvara anului 1975 (aveam 25 de ani) am venit la Focșani, la casa părintească a Doinei Popa – în luna mai ne-am căsătorit, pe 25 iulie s-a născut Laurențiu Ion.

Din momentul nașterii fiului, boema mea a fost pusă în cui, automat, n-am mai băut un pahar de alcool de atunci, n-am mai fumat, n-am mai căutat să-mi deschid supape prin femei... Am devenit peste noapte alt om, sever, sobru, serios, de nerecunoscut pentru foștii companioni de boemă literară (îmi repetam: „n-are nici o vină că s-a născut Laurențiu, trebuie să-l cresc strângând din dinți, cu onoare, din dragoste“). Și 25 de ani m-am responsabilizat total, am uitat cu totul de sinucidere... M-am dedicat cu totul mesei de scris și de citit, tot timpul liber (și nu numai) mi l-am ocupat cu literatura, ea mă echilibra. Mi-am umplut sertarele și cu volume (care au rămas până azi în manuscris). În 1975 la Focșani am lucrat zilier, ba zidar (la Vinalcool, peste linii), ba la reparat lădițe și la spălat „vane“ la Șampanie și Coniac (în Cartierul Sud) – până ce am aflat de concursul pentru ocuparea unui post de pedagog la Liceul 1 (al ISEH), unde era director profesorul „de română“ Ion Leu. De atunci am intrat în linie dreaptă – am ocupat, tot prin concurs, posturile de pedagog la Liceul 4 (de Construcții) și apoi de mânuitor de carte și de bibliotecar (cu cursuri anuale de omologare) la Biblioteca Județeană din Focșani, „Duiliu Zamfirescu“, unde m-a prins Revoluția din 22 decembrie 1989. În 1977 am avut parte și de primul semn că sunt băgate în seamă volumele mele în manuscris, debutând în „Caietul debutanților – 1977“, el a fost imboldul de a continua, că merita, chiar dacă mă amăgeam... A urmat bomba debutului editorial cu o carte a mea, „La fanion“, premiată de Uniunea Scriitorilor în vara anului următor. Din toamna lui 1981 la Focșani mi s-a deschis dosar operativ de urmărire de către Securitate – după ce Virgil Ierunca a citit la postul de radio Europa Liberă un poem al meu (intitulat „Lanțul“), care-și bătea joc de faraonul N. Ceaușescu. Am fost luat de pe stradă să dau socoteală, că pe ce căi am trimis eu acest poem la Paris, citit la Europa Liberă din Munchen și cum de mi-am permis... Poemul apăruse atunci în revista Viața Românească“ (iată ce înseamnă predestinare, zece ani de ani mai târziu, în 1991, aveam să fiu angajat al acestei reviste din București!), publicat prin bunăvoința poetei Florența Albu, Dumnezeu să o odihnească, dar proștii de la Securitate nu-și putuseră închipui că e posibil așa ceva. Am fost îmbrâncit în birourile Securității vrâncene, înjurat, intimidat (că nu mă gândesc la viitorul copilului) de un individ pe nume „Prodan“, ofițer ridicat în grad la București mai târziu pentru zelul arătat. Dar las pentru altădată amănuntele legate de acest aspect, al necazurilor provocate de Securitate. Am avut noroc atunci că nu m-au „ascuns“ cei de la Securitate deoarece primisem Premiul Uniunii Scriitorilor și eram deja cunoscut pe plan național, fiind favorabil primită de critică prima mea carte. În următorul an, 1982 mi-a apărut la aceeași Editură Albatros volumul „Inima de raze“, care avea să devină document de studiu pentru securiștii vrânceni, scoși din minți că până și pe copertă îmi permisesem să scriu (era o fotocopiere a unui poem scris de mână): „trage / cortina de fier: aici, în / nimica / unde zacem în propriile noastre / excremente // păcătoși, în / utopie“... În anul Revoluției (cine și-ar fi putut imagina vreo clipă că se prăbușește și comunismul, nu numai dictatorul N. Ceaușescu?), în 13 octombrie 1989, deși nu eram membru PCR, am semnat Apelul împotriva realegerii lui N. Ceaușescu la al XIV-lea Congres al PCR – din acea zi a început pentru mine numărătoarea inversă, am fost trecut și pe o listă națională a celor ce ar fi fost lichidați fizic dacă nu venea Revoluția. Am fost anunțat de ștabărimea județeană că mi-am pierdut locul de muncă la Biblioteca Județeană, iar eu le-am cerut o hârtie oficială prin care să mi se comunice asta. N-au îndrăznit să mi-o dea, dar pe 5 decembrie 1989 Securitatea mi-a înscenat un „proces public“ la sediul Comitetului Județean de Educație Socialistă, cu trimiși de la București, unde am fost executat cu mânie proletară inclusiv de fruntașii Cenaclului Uniunii Scriitorilor din Focșani (un fel de asociație de scriitori vrânceni cu cărți publicate; eu n-am fost primit în Uniunea Scriitorilor decât după Revoluție) și unde „adunarea oamenii muncii, activul din cultură“ a cerut să fiu dat afară de la Biblioteca Județeană și să fiu trimis la... mină! De ce? Fiindcă am refuzat și pe 5 decembrie să-mi retrag semnătura de pe Apelul anticeaușist (deși N. Ceaușescu fusese deja reales din 24 noiembrie 1989 în fruntea PCR, trăiam în plin absurd)! Volumul meu „Jurnal stoic din anul Revoluției...“ (apărut în 2002) redă fidel și acest caz...

La Revoluție, pe 22 decembrie 1989 am fost luat pe sus și pus de revoluționari (auziseră de mine la Europa Liberă) „președinte de județ, președinte al CFSN/CPUN Vrancea“. Asta e o altă nebunie, care trebuie povestită în amănunt, separat – regret și azi că n-am ținut un jurnal atunci al acelor evenimente excepționale locale, cu care nu te întâlnești decât o dată în viață, dar era imposibil să găsesc și o oră liberă... În ianuarie 1990 am fondat (profitând de înlesnirile bănești date de funcția politică înaltă ce o ocupam) și condus „Revista V“, care apărea la două săptămâni – mare păcat că a murit în timp pe mâna celor doi scriitori-activiști siamezi, Florin Muscalu și Traian Olteanu. Am stat pe baricadele Revoluției (ținut cu forța; între timp FSN a devenit partid și eu m-am delimitat, n-am fost nici după Revoluție membru al vreunui partid) până pe 5 martie 1990, când am plecat definitiv la București, ales în lipsă redactor-șef la un nou săptămânal al Uniunii Scriitorilor, de 32 de pagini, „Contrapunct“ (cât l-am condus, a fost o revistă de succes, cu tiraj amețitor, de neconceput azi), de la care aveam să plec prin demisie în 1991 – colegii optzeciști de redacție (care toată ziua stăteau la cârciumă sau erau plecați cu burse în străinătate) lăsându-mă singur să duc totul în cârcă... Din 1991 sunt redactor principal la revista „Viața Românească“ (între 2001-2005 am fost și redactor-șef adjunct). După Revoluție am deținut rubrici cu titlu personal, săptămânale sau lunare, la revistele „Contrapunct“ (1990), „Luceafărul“ (cât a fost redactor-șef Laurențiu Ulici), „Convorbiri literare“ (la ambele serii), „Vatra“, „Contemporanul – ideea europeană“, „Revista V“, „Românul liber“, „Phoenix“, „Acum“, „22“, „Cuget“, „Salonul literar“, „Caietele de la Durău“, „Antiteze“, „Viața Românească“

sau „Sud“, și la ziarele „Cotidianul“ (București) sau „Monitorul de Brașov“ și „Curentul“ (București). În ziarul „Cotidianul“ am publicat chiar și zilnic, am fost redactor, publicist-comentator și consilier din 1991 până în 2004. Am fost și cofondatorul unei publicații literare insolite, intitulate „Caietele de la Durău“ din 1995. Din 1990 am domiciliul stabil în București. Până la Revoluție mi-au apărut patru volume de versuri, după Revoluție am publicat alte șase volume originale de versuri (și o antologie), patru romane, un volum de teatru și două volume de jurnal / memorii / eseu /publicistică – ele sunt averea mea, le voi enumera pe rând, vă rog să aveți răbdare, preluate dintr-o fișă biobibliografică, în paranteză cu o selecție a premiilor sau nominalizărilor, de curiozitate (premiile au avut rol esențial de susținere morală).

Am publicat volumele de versuri:

– ***La fanion*** (Editura Albatros, 1980) – Premiul de Debut al Uniunii Scriitorilor);

– ***Inima de raze*** (Editura Albatros, 1982);

– ***Când memoria va reveni*** (Editura Cartea Românească, 1985);

– ***O lume paralelă*** (Cartea Românească, 1989);

– ***Poeme aristocrate*** (Editura Pontica, 1991) – Premiul de Poezie al Uniunii Scriitorilor;

– ***Singurătatea colectivă*** (Editura Eminescu, 1996) – Premiul „Mihai Eminescu“ al Academiei României, Premiul de Poezie al Asociației Scriitorilor Profesioniști din România (ASPRO), Premiul „Poesis“ („Cea mai bună carte a anului 1996“), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova;

– ***Ruinele Poemului*** (Editura Pontica, 1997) – Marele Premiu al ASPRO, Marele Premiu al Festivalului Internațional de Poezie, Ediția I, Oradea, Premiul pentru Poezie pe anul 1997 – Superlativele Revistei „Cuvântul“;

– ***Post-ospicii*** (Editura Axa, Seria „La Steaua - Poeți optzeciști“, 1997) – Premiul Asociației Scriitorilor din București.

– ***Poemul animal*** (Editura Călăuza, 2000, colecția „Poeți români contemporani“) – Premiul de Poezie al Asociației Scriitorilor din București (volum nominalizat la Premiile Uniunii Scriitorilor și ASPRO); Premiul pentru Poezie al Festivalului Internațional de Poezie „Lucian Blaga“ (Cluj); Premiul „Poesis“ („Cea mai bună carte de poezie a anului 2000“); Premiul pentru poezie al Festivalului Internațional de Poezie, Ediția a II-a, 2001, Deva.

– ***La plecare*** (Editura Vinea, 2003).

– ***Cantonul 248***, antologie apărută la Editura Vinea, 2005, în colecția „Ediții definitive – Scriitori români contemporani“ (Premiul pentru Poezie al revistei „Ateneu“).

Am publicat romanele:

– ***Femeia ascunsă*** (Asociația Scriitorilor din București și Editura Cartea Românească, 1997, Colecția „Biblioteca București“) – Marele Premiu „Alexandru Vlahuță“ al Salonului literar Dragosloveni, Vrancea.

– ***Grijania*** (Editura „Paralela 45“, 1999) – volum nominalizat la Premiile Uniunii Scriitorilor, ASPRO și Asociației Scriitorilor din București, Premiul Național de Proză „Ion Creangă“ (Humulești, Neamț).

– ***Undeva, la Sud-Est (Într-unu-s doi)*** (Editura Cronica, 2001).

– ***Romanul-basm (Trup şi Suflet)*** – Editura Dacia, 2002.

Am publicat volumul de teatru:

– ***Teatrul uitat***, Editura Muzeul Literaturii Române, 2005, Premiul Uniunii Scriitorilor din România.

Am publicat volumele de jurnal / memorialistică / eseu / publicistică:

– ***Jurnalul unui martor (13-15 iunie 1990, Piața Universității, București)*** – Editura Humanitas, 1992 (Premiul pentru Publicistică al revistei „Convorbiri literare“).

– ***Jurnal stoic din anul Revoluției, urmat de Contrajurnal*** – Editura Paralela 45, 2002, volum nominalizat la Premiile Uniunii Scriitorilor și Premiile Asociației Scriitorilor din București.

Mi s-a decernat marele premiu al Congresului Național de Poezie (la prima lui ediție, în 2004, la Botoșani) – cu el mi-am cumpărat un laptop ghinionist (nici nu se putea altfel, nu?).

În rest, repere biografice private – din anul 2000, după ce fiul meu a împlinit 25 de ani și nu mai am obligații față de nimeni, am intrat într-o derută existențială totală. Sufletește, sunt la pământ. „Sufăr ca un câine“ în singurătate (Doina Popa, soția, s-a retras la casa părintească Focșani, lângă mama ei, bolnavă), izolându-mă din proprie voință. Fiul meu are viața lui (e absolvent de Drept, dar e specialist în IT, are afaceri mijlocite de Internet). Nu mai am prieteni, despărțindu-mă de toți pentru o plecare răs-anunțată, fără întoarcere. Mă simt deja împăiat de scriitori. Conștiința actului de creație s-a transformat într-o conștiință a zădărniciei. Anul trecut am avut de dus la capăt o altă numărătoare inversă, în septembrie, dar m-am trezit anatemizat de Uniunea Scriitorilor că mi-am permis să public în revista „Viața Românească“ pagini de jurnal incomode ale lui Paul Goma (motiv pentru care am fost alungat din funcția de „adjunct“; de când am plecat de la revista „Contrapunct“, în 1991 am jurat să nu mai accept vreo funcție de conducere; în 2001 nu avea cine să semneze actele în redacția „Viața Românească“ și am acceptat să fiu „adjunct“ cu forța, redactorul-șef Caius Traian Dragomir fiind numit ambasador la Atena, trebuia să nu accept; promit solemn că am încheiat capitolul accederii la vreo „șefie“), eveniment personal care m-a derutat într-atât, încât am uitat de numărătoarea mea inversă, amânând-o încă o dată. M-am răzvrătit: cum adică, după 16 ani recurgem tot la cenzură și considerăm libertatea de expresie un delict public? Îmi stă mintea numai la sinucidere, la a avea o experiență și pe cealaltă lume, la a mă despărți de mine însumi (că m-am săturat de hazul meu). Trăiesc dintr-un salariu de bugetar mizerabil (care ar putea să dispară și el în acest an, după cum sunt avertizat de binevoitori), nu am vilă, nu am mașină mică (dar am carnet de conducere, paradoxal), nici speranța vreunei moșteniri care să mă ajute să-mi duc bătrânețea fără griji. Mai sunt în viață numai fiindcă scriu și citesc și uit că mai sunt pe aici...

„în spațiu“ locul lui natal. În schimb, Cantonul 248 Adjudu Vechi a fost pentru toată copilăria mea un loc magnific, buricul pământului, de neînlocuit – el e și azi haltă pentru trenurile personale în „Mersul Trenurilor“ (prima stație de la Adjud spre Bacău), dar nu mai are cantonier, bariera la drumul asfaltat e automatizată și toate clădirile lui au dispărut! Nu au mai rămas nici ruinele (admirate de mine o vreme), s-a furat tot după ce tata s-a mutat la casa lui la Adjud, la fel cantonierul, iar CFR-ul le-a abandonat o dată cu dispariția proprietăților țărănești, după extinderea cooperativizării socialiste (care le-a transformat în depozite și ateliere pentru mașini-unelte și tractoare), pentru exploatare agricolă „intensivă“, după tăierea viilor și pomilor fructiferi și cultivarea grâului și porumbului, în numele realizării de „recolte record“. A rămas numai spectrul Cantonului 248 – de câte ori trec prin apropiere mi se strânge inima, e atâta energie pozitivă risipită pe aici... Am vizitat acest loc pe 20 mai 2006, cu tata și surioarele mele – erau numai bălării și fantasme...

Marius Sala

ISTORIA CUVINTELOR

VIII. De luni până vineri

Pentru a înțelege mai bine de unde vin numele zilelor săptămânii în română și în celelalte limbi romanice trebuie să ne întoarcem la latină, mai exact la primele secole ale erei noastre. În acea epocă, în toată lumea romană se folosea numele zilelor introduse în limbă de păgânism: *dies Solis, dies Lunae, dies Martis, dies Mercuri, dies Jovis, dies Veneris, dies Saturni*. Acest sistem avea la bază un model babilonian-egiptean. Biserica creștină nu vedea cu ochi buni aceste nume. În comunitățile creștine s-a propagat de timpuriu obiceiul de a folosi numerale luând ca bază la început ziua de sabat. Dar în primii ani ai secolului II, grupurile de creștini, pentru a marca independența de ritul evreesc, au părăsit, din ce în ce mai mult, sărbătoarea sabatului, pentru a marca ziua următoare și a folosit în schimb ziua Domnului. Sistemul nou a căpătat formele următoare: *sabbatus (dies sabbati), dies dominica, secunda sabbati (secunda feria), tertia sabbati (tertia feria), quarta feria, quinta feria, sexta feria*. Acest sistem nu s-a răspândit în masele de creștini (el continuă să existe astăzi doar în portugheză, unde, de exemplu, pentru *vineri* se spune *sexta feira* „a 6-a zi după sărbătoare“, adică după duminică). În latinitatea ce stă la baza limbilor romanice continuă să se folosească sistemul păgân, în ciuda faptului că, la începutul secolului V, episcopul Caesarius din Arles (sudul Franței) insista asupra necesității de a evita numele păgâne.

Eforturile bisericii n-au fost în zadar, deși n-a avut un succes total. Biserica a reușit să introducă pentru duminică numele creștin, *dies dominica (dominicus)*. La fel pentru ziua de ajun, sâmbăta (*dies sabbati*), când lucrul era adesea oprit și când se oficia o slujbă în care credincioșii să fie pregătiți pentru ziua Domnului. În toate limbile romanice *dies dominica* și *sabbatus* (*dies sabbati*) au înlocuit formațiile păgâne *dies Solis* și *dies Saturnis.*

Duminică vine de la *dominica* (se înțelege că e vorba de *dies dominica* „ziua Domnului“). Nu s-a lămurit convingător până acum de ce în unele limbi romanice numele duminicii este masculin (fr. *(le) dimanche*, sp. *(el) domingo*), în timp ce în altele este feminin (it. *(la) domenica,* rom. *duminică*). Este posibil să avem a face cu o influență greacă în răsăritul Romaniei (italiană, română, sarda, retoromană). În greaca ecleziastică, ziua Domnului (*kiriaké emera*) este de genul feminin. În sprijinul acestei explicații poate fi adus faptul că *dies dominica*, forma feminină, a apărut mai târziu, în jurul lui 300, când apar și alte elemente grecești în latina ecleziastică.

Sâmbătă provine dintr-o variantă a lat. *sabbatum,* care la rândul lui vine prin intermediul gr. *sabanon*, din ebr. *šabbāth* „ziua de repaus săptămânal“, derivat de la *šabath* „a se odihni“. În credința mozaică, sâmbăta este ziua de repaus. Este cuvânt panromanic. Explicarea prin slavă a lui *sâmbătă* nu este probabilă decât pentru varianta învechită *sâmbotin* (originea sl. *sąbota* este neclară și cunoscutul slavist Vasmer crede că în slavă este un cuvânt germanic sau latin. Ciorănescu nu exclude chiar posibilitatea ca *sąbota* să fie din română, fiindcă în slavă nu există nici un nume de zi influențat de latină). Limbile romanice au forme care pornesc de la *sabbatum* (it. *sabato*, sp. *sábado*) și forme care pornesc de la *sambatum* (rom. *sâmbătă*, engad. *samda*, fr. *samedi* < *sambedi*). Varianta cu *m* (*sambatum*) este considerată de origine greacă; din ea provine și germ. *Samstag* și stă la baza formelor slave. Se presupune că forma greacă cu *m* a pătruns din regiunea balcanică pe Dunăre și Rin cu primul val de creștinare.

Sâmbăta este o zi nefastă pentru imaginația populară; femeia care o personifică este o zână rea (niciodată nu i se zice *sfântă* ca zilei de *Miercuri, Vineri, Duminică*). De aici și *a purta sâmbetele* „a urî“, *a-i lipsi o sâmbătă* „a-i lipsi ceva, a nu fi în toate mințile“.

Pentru celelalte zile, de luni până vineri, eliminarea numelor păgâne a fost imperfectă. În general, numele romanice ale zilelor săptămânii de luni până vineri au la bază un nume de planetă. Există trei tipuri: a) *lunis, martis* etc., b) *dies lunae, dies martis* etc., c) *lunae dies, martis dies* etc. care se întâlnesc în limbile romanice sub formele:

a) rom. *luni*, sp. *lunes* etc.;

b) cat. *dilluns,* prov. *delun* etc.;

c) fr. *lundi*, it. *lunedi* etc.

În română *luni* < lat. *lunis*, în loc de *lunae (dies), marți* < lat. *Martis (dies), miercuri* < lat. *Mercuri (dies), joi* < lat. *Jovis (dies), vineri* < lat. *Veneris*. De remarcat că în dialectul istroromân din Istria se păstrează trei nume din latină *luni, vineri* și *dumirecă* (în graiul din Jeiăni) și numai *dumirecă* (la Susnerița). Restul sunt nume din croată.

Am spus că eliminarea numelor păgâne a fost imperfectă. Precizez că m-am gândit la *vineri* și *miercuri*.

Între excepții menționez sarda, unde tipul „ziua lui Venus“ a fost înlocuit cu lat. *cena pura* „ziua în care era oprită folosirea cărnii“. Această denumire a apărut la început în limba evreilor din jurul Cartaginei. În predicile Sf. Augustin la Evanghelia Sf. Ioan C II, 5 el precizează că în latina evreilor din Cartagena apare *cena pura* care ar denumi pregătirile pentru *sabbath* „ziua de odihnă“ a evreilor. Rezultă că forma din sardă este rezultatul influenței africane asupra latinității sarde. Nu ar fi singurul exemplu.

Alături de vineri mai era o zi unde postul era recomandat. Aceasta era *miercuri*. Așa se explică de ce Biserica a reușit în unele limbi romanice să se uite numele păgân

al acestei zile. În teritoriul retoroman din Elveția și în unele regiuni din Italia postul de la mijlocul săptămânii a făcut să se nască un nume pentru miercuri *media hebdoma* „jumătatea săptămânii“ care a dat în Toscana *mezzèdima*. Eforturile Bisericii de a înlocui denumirile păgâne au avut succes la extremitatea occidentală a Romaniei, în latina care stă la baza limbii portugheze. În portugheză se spune, așa cum se spunea în primele secole ale creștinătății, *segunda feira* „luni“ până la *sexta feira* „vineri“.

Nu este lipsit de interes de văzut care a fost soarta denumirilor păgâne în alte limbi europene. În țările de limbi germanice nu s-a înregistrat succesul din limbile romanice. Aici până și „dies dominica“ continuă sistemul păgân (germ. *Sonntag* după *dies Solis*). În schimb, în limbile slave nomenclatura zilelor săptămânii este în întregime creștină; ea nu are nici o urmă de denumire planetară păgână anterioară creștinismului.

Toate zilele săptămânii sunt moștenite din latină. În latină numele creștine ale zilelor provin din izvoare diferite: primele cinci (*luni, marți, miercuri, joi, vineri*) au origini îndepărtate păgâne, unul (*sâmbătă*) are origine îndepărtată ebraică, ultimul (*duminică*) este creștin. Termin prin a preciza că *săptămână* este moștenit din lat. *septimana*, derivat de la *septem* „șapte“. S-a transmis multor limbi romanice.

Mircea Radu Iacoban

ACADEMIA SINTEȘTI

„Jurnalul Național“ publică, cu ceva timp în urmă, o fotografie cu următoarea legendă: ***Doisprezece funde negre pentru doisprezece vieți pierdute***. Trebuie să fii complet lipsit nu numaidecât de școală, și de elementarul simț al limbii (române) pentru a așeza în pagina de gazetă un astfel de monumental dublu dezacord! Se pare că numeralul 12 este pândit de-o soartă ingrată nu de ieri, de azi. Startul l-a dat... Ceaușescu, încă de la Congresul XII al PCR, care a devenit, în exprimarea împiedicată și gângavă a eroului între eroi, *Congresul al douăsprezecelea*. Mă rog, ne obișnuiserăm cu *tutulor*, cu *Vienam* și cu celelalte particularități ale vorbirii ceaușiste, ce mai conta o eroare gramaticală în plus? Măcar nu era scandalos-incult-ridicolă, precum a fost utilizarea repetată, în vorbirea academicienei consoartă, a substantivului *scluptor* în loc de sculptor, – și asta tocmai la un congres al... culturii! Pentru delegații și invitații la *Congresul al douăsprezecelea*, momentul reacției la lansarea inovației lingvistice ar fi putut prilejui adevărate studii de psiho-sociologie, în temeiul cărora să se alcătuiască prognoze asupra longevității politice în comunism. Într-o clipită, s-a văzut cine „se orientează“ și cine nu. Unii vorbitori (primul: Dăscălescu) și-au modificat pe loc textele cuvântărilor, adoptând instantaneu și obedient formula prezidențială „Congresul al douăsprezecelea“, în vreme ce alții, mai puțin inspirați și incapabili de reorientări servile, au rămas „pe vechi“. Se puteau preconiza, pentru cei din prima categorie, solide cariere viitoare. Ceilalți... După 1990, numeralul 12 își continuă suferința. Cele două forme (doisprezece – douăsprezece) constituie o particularitate a limbii române și provin din însăși modalitatea de formare a numeralului cu pricina: doi – spre – zece, unde *doi* are, încă din plecare, pentru feminin și neutru, forma *două*. În consecință, vom număra *douăsprezece fete și doisprezece băieți*, sau, în cazul textului reprodus în deschidere, *Douăsprezece funde negre pentru douăsprezece vieți pierdute*. În comunicarea de toate zilele, vraiște! la radio, auzim mereu „este ora doisprezece“, deși femininul „ora“ reclamă acordul gramatical firesc. La fel de incorecte sunt și exprimările „clasa doisprezece“, ori „runda doisprezece“ ș.a.m.d., numeralul cu pricina începând să scurme tot mai agresiv la rădăcina corectitudinii limbii române. Cui îi pasă? Cine intervine? Nimeni! Tot așa – adică, profitându-se de apatia generală, de neatenția Dvs. și de iuțeala de gură a ignoranților, s-a ajuns la generalizarea ridicolă a deplasării accentului pe ultima silabă, incorect diftongată, în cazul numelor proprii terminate în „iu“. Prea târziu să se mai dreagă ceva: faultul lingvistic a devenit regulă nescrisă și nu-l mai fluieră nimeni! Dacă ar exista o elementară preocupare pentru vegherea purității limbii la toate redacțiile radio-tv, dar și din presa scrisă, desigur, astfel de aberații s-ar corecta la timp; din nefericire, tocmai redacțiile în cauză contribuie consistent la stâlcirea limbii românești! Zilnic sunt obligat să-l ascult, în mașină, pe un tânăr gazetar radio ce pronunță excelent în engleză, dar când s-o ia pe românește, n-are habar că, în afară de „a“, acordul mai obligă, din când în când, și la recurgerea la „ai“, „al“, „ale“... Desigur, nu ne propunem să oferim lecții de gramatică într-o pagină de revistă. Se cuvine însă semnalată, măcar aici, somnolența generală vizavi de destinele limbii noastre. Din Legea Pruteanu s-a ales praful și inițiativa a fost potopită de sarcasme și ironii. Colegii noștri de parcurs european, bulgarii, gândesc mai responsabil. În Parlamentul de la Sofia, sociologul și lingvistul Mihail Videnov a cerut adoptarea urgentă a unei legi „pentru vorbirea corectă a limbii bulgare“ (știre din cotidianul „Novinar“). Se propune introducerea de amenzi (bulgarii nu știu ce-a pățit Pruteanu!) pentru gazetele, radiourile și televiziunile ce nu folosesc corect limba literară bulgară și – aici e aici! – „oferă cuvântul unor politicieni agramați“. Consiliul de Miniștri urmează să stabilească cuantumul sancțiunilor sub incidența cărora se vor afla „atât jurnaliștii agramați, cât și instituțiile de presă“ ce difuzează texte incorecte. La noi, e-n toi disputa de competențe între academia Sintești și Academia Română. Constat că învinge la puncte, rundă după rundă, lingviștii de la Sintești!

al acestei zile. În teritoriul retoroman din Elveția și în unele regiuni din Italia postul de la mijlocul săptămânii a făcut să se nască un nume pentru miercuri *media hebdoma* „jumătatea săptămânii“ care a dat în Toscana *mezzèdima*. Eforturile Bisericii de a înlocui denumirile păgâne au avut succes la extremitatea occidentală a Romaniei, în latina care stă la baza limbii portugheze. În portugheză se spune, așa cum se spunea în primele secole ale creștinătății, *segunda feira* „luni“ până la *sexta feira* „vineri“.

Nu este lipsit de interes de văzut care a fost soarta denumirilor păgâne în alte limbi europene. În țările de limbi germanice nu s-a înregistrat succesul din limbile romanice. Aici până și „dies dominica“ continuă sistemul păgân (germ. *Sonntag* după *dies Solis*). În schimb, în limbile slave nomenclatura zilelor săptămânii este în întregime creștină; ea nu are nici o urmă de denumire planetară păgână anterioară creștinismului.

Toate zilele săptămânii sunt moștenite din latină. În latină numele creștine ale zilelor provin din izvoare diferite: primele cinci (*luni, marți, miercuri, joi, vineri*) au origini îndepărtate păgâne, unul (*sâmbătă*) are origine îndepărtată ebraică, ultimul (*duminică*) este creștin. Termin prin a preciza că *săptămână* este moștenit din lat. *septimana*, derivat de la *septem* „șapte“. S-a transmis multor limbi romanice.

Mircea Radu Iacoban

ACADEMIA SINTEȘTI

„Jurnalul Național“ publică, cu ceva timp în urmă, o fotografie cu următoarea legendă: ***Doisprezece funde negre pentru doisprezece vieți pierdute***. Trebuie să fii complet lipsit nu numaidecât de școală, și de elementarul simț al limbii (române) pentru a așeza în pagina de gazetă un astfel de monumental dublu dezacord! Se pare că numeralul 12 este pândit de-o soartă ingrată nu de ieri, de azi. Startul l-a dat... Ceaușescu, încă de la Congresul XII al PCR, care a devenit, în exprimarea împiedicată și gângavă a eroului între eroi, *Congresul al douăsprezecelea*. Mă rog, ne obișnuiserăm cu *tutulor*, cu *Vienam* și cu celelalte particularități ale vorbirii ceaușiste, ce mai conta o eroare gramaticală în plus? Măcar nu era scandalos-incult-ridicolă, precum a fost utilizarea repetată, în vorbirea academicienei consoartă, a substantivului *scluptor* în loc de sculptor, – și asta tocmai la un congres al... culturii! Pentru delegații și invitații la *Congresul al douăsprezecelea*, momentul reacției la lansarea inovației lingvistice ar fi putut prilejui adevărate studii de psiho-sociologie, în temeiul cărora să se alcătuiască prognoze asupra longevității politice în comunism. Într-o clipită, s-a văzut cine „se orientează“ și cine nu. Unii vorbitori (primul: Dăscălescu) și-au modificat pe loc textele cuvântărilor, adoptând instantaneu și obedient formula prezidențială „Congresul al douăsprezecelea“, în vreme ce alții, mai puțin inspirați și incapabili de reorientări servile, au rămas „pe vechi“. Se puteau preconiza, pentru cei din prima categorie, solide cariere viitoare. Ceilalți... După 1990, numeralul 12 își continuă suferința. Cele două forme (doisprezece – douăsprezece) constituie o particularitate a limbii române și provin din însăși modalitatea de formare a numeralului cu pricina: doi – spre – zece, unde *doi* are, încă din plecare, pentru feminin și neutru, forma *două*. În consecință, vom număra *douăsprezece fete și doisprezece băieți*, sau, în cazul textului reprodus în deschidere, *Douăsprezece funde negre pentru douăsprezece vieți pierdute*. În comunicarea de toate zilele, vraiște! la radio, auzim mereu „este ora doisprezece“, deși femininul „ora“ reclamă acordul gramatical firesc. La fel de incorecte sunt și exprimările „clasa doisprezece“, ori „runda doisprezece“ ș.a.m.d., numeralul cu pricina începând să scurme tot mai agresiv la rădăcina corectitudinii limbii române. Cui îi pasă? Cine intervine? Nimeni! Tot așa – adică, profitându-se de apatia generală, de neatenția Dvs. și de iuțeala de gură a ignoranților, s-a ajuns la generalizarea ridicolă a deplasării accentului pe ultima silabă, incorect diftongată, în cazul numelor proprii terminate în „iu“. Prea târziu să se mai dreagă ceva: faultul lingvistic a devenit regulă nescrisă și nu-l mai fluieră nimeni! Dacă ar exista o elementară preocupare pentru vegherea purității limbii la toate redacțiile radio-tv, dar și din presa scrisă, desigur, astfel de aberații s-ar corecta la timp; din nefericire, tocmai redacțiile în cauză contribuie consistent la stâlcirea limbii românești! Zilnic sunt obligat să-l ascult, în mașină, pe un tânăr gazetar radio ce pronunță excelent în engleză, dar când s-o ia pe românește, n-are habar că, în afară de „a“, acordul mai obligă, din când în când, și la recurgerea la „ai“, „al“, „ale“... Desigur, nu ne propunem să oferim lecții de gramatică într-o pagină de revistă. Se cuvine însă semnalată, măcar aici, somnolența generală vizavi de destinele limbii noastre. Din Legea Pruteanu s-a ales praful și inițiativa a fost potopită de sarcasme și ironii. Colegii noștri de parcurs european, bulgarii, gândesc mai responsabil. În Parlamentul de la Sofia, sociologul și lingvistul Mihail Videnov a cerut adoptarea urgentă a unei legi „pentru vorbirea corectă a limbii bulgare“ (știre din cotidianul „Novinar“). Se propune introducerea de amenzi (bulgarii nu știu ce-a pățit Pruteanu!) pentru gazetele, radiourile și televiziunile ce nu folosesc corect limba literară bulgară și – aici e aici! – „oferă cuvântul unor politicieni agramați“. Consiliul de Miniștri urmează să stabilească cuantumul sancțiunilor sub incidența cărora se vor afla „atât jurnaliștii agramați, cât și instituțiile de presă“ ce difuzează texte incorecte. La noi, e-n toi disputa de competențe între academia Sintești și Academia Română. Constat că învinge la puncte, rundă după rundă, lingviștii de la Sintești!

Alexandru Vona

„NU M-AM POZIȚIONAT NICIODATĂ ÎNTR-UN CÂMP POLEMIC“ (II)

Convorbiri realizate de **Irina Mavrodin și Irina Tărăbâc Izverna**

I.M.: Mai citește-mi un poem.

A.V.: „Dă Doamne să și plouă
Când ne e cald și nouă
Și vouă să ne spele
De gândurile rele
Și lacrima cerească
Să ne împodobească
A noastre chipuri mici.
Și să mai dai, o, Doamne,
Nițel mai multă milă
La orice chip de-argilă
Să știe că și o floare
Trăiește și o doare.“

E destul de frumos. Nu-i așa?

I.M.: Dar ce fel de poezie citeai? Citeai deja poezie românească? Cine ar citi poemele tale de atunci ar spune că sunt scrise de cineva care a citit multă poezie românească aparținând mai curând unei zone „tradiționaliste“. Dar când ai început să scrii poemele din volumul ce va fi premiat de Fundațiile Regale? Cum s-a născut acest volum?

A.V.: Am început să le scriu când aveam șaptesprezece-optsprezece ani, prin clasa a opta de liceu. Erau foarte deosebite de ceea ce scrisesem până atunci. Dacă vrei, am avut o primă perioadă, de la unsprezece la patrusprezece ani. După apariția cărții, am fost foarte traumatizat de existența antisemitismului, devenit oficial, dacă vrei, în România, o chestie care m-a jignit. Foarte curios, n-am avut deloc reacția de frică, am avut o reacție de scârbă.

I.M.: Fiindcă avuseseși multă încredere în mediul în care te găseai.

A.V.: Da, dintr-odată mi-am dat seama că românii sunt cu totul altceva decât cei câțiva prieteni români pe care-i aveam și că probabil locul meu nu mai era în țara asta. Et en plus, je crois que ce qui a joué aussi c'est une sorte de fierté. Je n'entendais pas être mésestimé parce ce que je m'apelle Samuel, ni par un Roumain, ni par un Anglais d'ailleurs, mais enfin, le problème se posait par rapport à des Roumains.

I.T.I.: La ce vârstă ai părăsit țara?

A.V.: Aveam douăzeci și cinci de ani.

I.T.I.: Deci la un an – doi după terminarea Politehnicii.

A.V.: Iată un poem, cu titlul ***Vânătoare***, care aparține volumului:

„Vânătoarea s-a oprit
Lângă apele negre
Ale nopții.
Câinii adulmecau tăcerea
Ca pe un vânat.
Sub mușchiul adânc și senin
Haita și-o goneau neîncetat
Cu cântec și strigăte lungi.
Caii călcau destrămând-o
Cu pasul lor plin
Când toți s-au întins peste truda lor
Ca peste un pat
Tăcerea stătea în frunze, în pietre, în spini,
Îi privea prin bezna din crâng“.E o poezie rece.

E mai crudă, mai rece decât cealaltă. Mult. De fapt e mai poezie.

E o poezie foarte clasică. Pe vremea când Tonegaru scria niște chestii teribiliste... Eu am fost mirat că am avut Premiul Fundațiilor Regale.

I.M.: În ce an ai luat premiul?

A.V.: În '47.

I.M.: Se dădea pentru un volum în manuscris, nu-i așa?

A.V.: Da, volumul urmând să fie publicat.

I.M.: Și de ce totuși nu a fost publicat?

A.V.: Regele a dispărut, ca și editura.

I.M.: Perioada asta, '45-'47, cum ai trăit-o?

A.V.: Admirabil. Eu am trăit întotdeauna în contratimp. Adică atunci când evreii erau persecutați, eu, din fericire, scăpasem, și nici nu prea eram la curent, iar când românii au început să sufere din cauza comuniștilor, eu eram îndrăgostit și era singurul lucru care mă preocupa.

Să-ți mai citesc un poem:

„Bunica mea e o doamnă fără contur,
Cum sunt cărțile Evului mediu
Estompate la margini
Bunica mea a devenit ca un fluid
la formele cele mai extravagante
Dați-mi un fotoliu,
Cel mai vast, cel mai lat fotoliu,
Bunica o să-l îmbrace tot
De n-o să se mai vadă
Nici una din floricelele pictate pe creton
Și ochiul ei cel neparalizat
O să zâmbească ironic“.

I.M.: E o poezie fără vârstă, poate fi scrisă și azi. Îmi place foarte mult.

În perioada adolescenței, a tinereții mele, ai călătorit în străinătate?

A.V.: Nu, niciodată.

I.T.I.: Dar fratele tău?

A.V.: Nu, nici el.

I.T.I.: Doar când a plecat la Londra.

A.V.: Asta s-a întâmplat după ce am plecat din țară.

I.T.I.: Când ai plecat, ai plecat cu familia sau singur?

A.V.: Dragă, am plecat toți împreună, eu cu tânăra mea soție, tata, mama, bunicul meu de mamă și bunicul meu de tată.

I.T.I.: A fost un fel de cataclism. O fugă de comuniști.

A.V.: Chiar așa. A plecat toată familia, au plecat toți verii familiei. Noi eram cei mai înstăriți. Aveam veri foarte bogați, care își cumpăraseră proprietăți. Au lăsat totul și au plecat.

I.T.I.: Ca să-și salveze măcar pielea. Voi ați trăit această plecare ca pe un cataclism sau, ținând seama de tot trecutul familiei, ca pe ceva normal, spre a spune altfel?

A.V.: Foarte bună întrebare. Trebuie să-ți spun că totul intra în tradiția acestor familii, ca și în tradiția familiilor creștine din lumea musulmană. Eu sunt convins că dacă aș sta de vorbă cu un creștin care a cunoscut evenimentele îngrozitoare de acum cincisprezece ani, ne-am simți foarte aproape unul de altul. De un libanez creștin care știe că la partie est perdue. Oamenii știau întotdeauna că la un moment dat poate trebuie să-și ia alt nume, ça peut mal tourner, il faut savoir des enfants qui savent leur rang, qui ont fait des études, il faut avoir de la fortune, il faut ne pas provoquer les gens. Il étaient extrêmement discrets. Si tu veux, la différence entre nous et ce que j'apelle les Juifs polaques, qui représentaient quatre-vingt quinze pour cent de la population des Juifs en Roumanie, c'était qu'eux, ils affichaient leur richesse on leur réussite, ça provoquiat un sentiment de rejet très souvent, pendant que les Espagnols meme s'ils étaient assez fortunés, ils étaient discrets. Il n'y avait pas une intelligentsia juivo-roumaine. Il faut dire que je les sentais très étrangers de moi. J'ai commencé à modifier mon oppinion en bien sur eux lorsque j'ai épousé Mira et lorsque je suis entré dans une famille de cărturari, parce que les Sanielevici étaient vraiment des gens très bien. Il y avait parmi eux des professeurs universitaires: le critique littéraire un professeur universitaire de mathématique, un autre de physique, il y avait aussi un antropologue.

I.T.I.: Mira c'est la fille de qui?

A.V.: La fille de Renée Sanielevici, qui était la fille de Léon Sanielevici, le créateur de l'industrie roumaine du pétrole. Le père de Mira était professeur universitaire de médicine. Il était aussi colonel dans l'armée roumaine, ce qui lui a sauvé la vie, parce que les Gardes de Fer sont éntres dans leur palais, le palais de Ștefan Mihăileanu, 1200 m^2, et ils l'on trouvé habillé en colonel, ça lui a sauvé la vie. Ils savaient qu'il est Juif, mais c'était un Juif qui ne ressemblait pas à un Juif et qui était colonel roumain. Et le second miracle: on a trouvé tous les bijoux qu'ils avaient volés, car ils avaient volé tous les bijoux qui étaient dans la maison. Mira est partie avec mois. Ses parents, malheuresement, sont arrivés après sa mort. Elle est morte en '50. À Paris, a vingt-trois ans, elle est morte à la suite d'un accident. Un gosse de quinze ans, qui courait sur son vélo, l'a renversée.

I.M.: Quel accident terrible et absurde! Je pense que les accidents de ce genre sont très rares.

A.V.: Oui. Et pourtant... Mira avait fait des études de lettres. Elle voulait faire un doctorat a Paris.

I.M.: C'est à partir de ce moment que tu n'as plus voulu t'occuper de la publication du roman. J'ai compris que cela ne t'intéressais plus.

A.V.: En grande partie, oui, c'était comme tu dis. Mira était très, très liée à mon destin d'écrivain, si on peut parler de ça. Parce que j'ai eu le sentiment dès le début que Mira n'est pas du tout amoureuse de moi et qu'elle ne le sera jamais. C'est d'ailleurs un sentiment que j'ai eu chaque fois que j'ai aimé une femme. Être l'amoureux qui n'est pas aimé, voilà le role que je m'étais choisi. Et je savais que la seule réussite avec Mira, qui pourtant n'était pas une orgueilleuse, on plutôt pas une vaniteuse, c'était que j'écrive des choses qui lui plasisent à elle. Elle pouvait être amoureuse d'un écrivain, d'un poète, même si l'homme ne lui plaisait pas tellement. Puis j'ai été un mauvais mari, un mauvais mari parce qu'enfantin complètement.

I.M.: Tu étais enfantin dans quel sens?

A.V.: Je ne voulais pas avoir d'enfant pour des raisons stupides, je ne voulais pas de relations bourgeoises, je ne voulais pas qu'elle me dise „mon mari", le mot me gênait beacoup.

I.M.: Tu étais resté au fond un adolescent.

A.V.: Absolument. Elle était pourtant de trois ans et demi plus jeu que moi. J'avais de la sexualité une idée maintenant très permée, et très dangereuse. C'était pas une chose naturelle et positive et c'était une partition difficile à jouer en famille. J'appartenais à la tradition des amants qui ont une visage en famille et un autre visage ailleurs. Mais par respect pour la femme, pas du tout pour ce que tu peux t'imaginer. Je me suis reconnu dans un livre que j'ai lu dernièrement, qui s'apelle ***Adela***.

I.T.I.: De Garabet Ibrăileanu.

A.V.: Tu l'as lu?

I.T.I.: Oui.

A.V.: Tu l'as aimé.

I.T.I.: Beaucoup.

A.V.: Un livre superbe. Un des beaux livres qui j'ai lus en roumain. C'est dommage, il y a deux chapitres qui sont carrément pas bons. Il aurait gagné à être plus court.

Populația care circula în jurul meu când aveam treisprezece-cincisprezece ani era alcătuită din oameni foarte deosebiți între ei, și deosebiți și prin limbile pe care le vorbeau, pentru că unii veneau din Italia, alții din Anglia, alții din Bulgaria, dar parcă toți erau uniți și toți țineau de un stil de existență în care aparența era un lucru foarte important. Trebuia să știi să te porți, trebuia să știi să arăți ca un om din lumea bună. Dacă-ți pierdeai o anumită eleganță, erai condamnat la un fel de dispariție nevoită. Un exemplu: unul dintre foștii asociați ai bunicului meu și care scăpătase, ceea ce se întâmpla des în lumea financiară, până la moarte n-a cinat în altă parte decât la Capșa. Bineînțeles că nu mai mânca aproape nimic. Venea la Capșa, dar nu mai consuma pentru că nu mai avea cu ce plăti. Și toată lumea știa asta.

I.T.I.: Dar își ținea rangul.

A.V.: Da, trebuia să-și țină rangul. Deci pe de o parte era latura asta, și pe urmă și faptul că vorbeau mai multe limbi, și pe de altă parte faptul că toți cei din afară arătau cu totul altfel, ei bine, asta imprimă unui copil un fel de noțiune de importanță și totodată de neîncredere. Omul de pe stradă mi se părea oarecum periculos. Omul acela care vorbea numai românește. Când, la un moment dat, la începutul războiului cu rușii, ne-am retras la Oltenița, unde bunicul meu avea o fermă și o fabrică importantă de altfel.

I.M.: Ce fel de fabrică?

A.V.: O fabrică de egrenat bumbacul. Banca bunicului crease prima industrie a bumbacului în țară. Culturile de bumbac

dădeau bani țăranilor ca să cultive bumbacul și îl cumpărau apoi de la el, îl egrenau și îl vindeau. Și noi ne-am retras acolo când a început războiul cu rușii. Dar am avut un incident de care poate am să-ți vorbesc. Era să fiu împușcat. Și am fost sfătuiți de ofițerul care mi-a salvat viața să nu rămânem în Oltenița, că o să iasă rău. Se numea comandantul Bega.

I.M.: Ce vârstă aveai?

A.V.: Nouăsprezece ani. Și atunci ne-am întors în București. Tata mi-a spus să caut un sat în jurul Bucureștiului și să ne retragem acolo. Și ne-am dus într-un sat, nu mai știu în care. Trebuie să spun că în momentul acela eu vorbeam perfect românește, eram în anul al doilea de Politehnică, sau poate terminam anul întâi. Dar când am ajuns în satul acela, cu privirea unui om oarecum neliniștit și întrebându-mă dacă nu există cumva vreun pericol, ei bine, pericolul mi s-a părut deodată evident: pericolul erau toți țăranii ăștia, foarte, foarte deosebiți de noi, pentru care apariția noastră în grup, într-un mediu de la țară, ar fi fost șocantă. Și am avut impresia că ar putea să dea naștere unei reacții de expulzare, știi, ca o grefă care nu prinde, înțelegi? Ca și în cazul unor români franțuziți, al unor români de baștină, dar care ar fi avut obiceiul să vorbească franțuzește, și care, dacă ar fi venit în satul acela, ar fi pățit același lucru.

I.M.: Am înțeles. Și ai găsit satul?

A.V.: Nu, nu l-am găsit, și am rămas la București. Mi-am dat seama că bombardamentele rusești nu erau prea importante. Iar bombardamentele americane ne-au cruțat. Am avut mulți prieteni care însă s-au prăpădit.

I.M.: Înțeleg că nu aveai îndeajuns de mulți prieteni, ca student, printre români, astfel încât să nu mai ai senzația asta că tot ce era exterior casei era o altă lume, o lume periculoasă.

A.V.: Era o lume periculoasă la un anumit nivel.

I.M.: Cu atât mai periculoasă cu cât se cobora nivelul.

A.V.: Iar dacă nivelul creștea, pericolul nu mai era, pentru că nu mai erau niște oameni stranii. Pentru românii din buna societate română care trăiește la Paris, face studii la Londra sau în Germania, modelul exista, mai văzuseră de ăștia de nu se știe câte ori. Pe urmă am avut foarte mulți prieteni, adică foarte multe relații foarte amicale, cât am fost în Școala Politehnică. Dar buni prieteni n-am avut decât doi sau trei. Cu care am rămas prieteni până la urmă. partea mai ciudată în cazul meu particular e faptul că în Școala Politehnică nimeni nu a îndrăznit, în cinci ani, nici dintre cei mai apropiați, să mă întrebe cum de nu am fost respins. Circulau tot felul de zvonuri extraordinare, cel mai amuzant fiind cel care spunea că eram protejat de Göring. De ce de Göring nu știu, pentru că era mare, pentru că era gras, pentru că avea burtă, pentru că bea bere. Eram deci protejatul lui Göring, chestia asta mi-a spus-o Pia Alimănești eanu. „D'ailleurs ta mere, que j'ai connue, n'avait pas l'air juif du tout" (eu mă întrebam oare ce înseamnă a avea „l'air juif".

I.M.: Albert, vorbește-mi despre prietenii tăi cei mai buni. Din anii de liceu, din facultate. Și despre cum ai ajuns să scrii.

A.V.: Dragă, cum am ajuns să scriu e pentru mine un fel de mister, pentru că există un moment când nu știu să vorbesc românește, și momentul ăsta e crucial pentru mine, e când sunt în clasa a patra și când pregătesc examenul de ieșire din clasele primare. E un fel de examen mai important decât examenul din fiecare an. Eu până atunci fusesem elev la o școală

Szolnay Sándor – ***Spre cetate***

religioasă germană, Sfântul Andrei, după care am fost bolnav și am stat acasă aproape trei ani, luând lecții particulare. Am învățat să scriu, să citesc, ceva istorie, ceva geografie, de la o doamnă care era rudă cu bunicul meu, și pe urmă a trebuit să trec examenul ăsta. Înainte de a trece examenul ăsta, fusesem înscris la Școala din strada Mântuleasa. Aproape tot anul. A avut atunci loc un incident care știu că m-a tulburat foarte mult. Mi s-a părut și mai stupefiant când mi l-am adus aminte cu vreo zece ani mai târziu. Fusesem aproape brutalizat de un director de școală primară, și i-am povestit chestia asta lui taică-meu. Nu știu ce făcusem, ceva nu i-a plăcut, nu cred că m-a bătut, m-a amenințat probabil.

I.T.I.: Era de la școala din strada Mântuleasa?

A.V.: Da. Și tata s-a dus să-i ceară explicații și tot tata l-a dat afară din biroul lui, lucru absolut caraghios. Asta se petrecea la zece ani după ce tata venise în țară, ca ofițer austriac într-o țară ocupată. Avea probabil din când în când așa, o scrânteală de fost ocupant. Ăla probabil că l-a insultat sau l-a dat afară, și tata atunci l-a apucat de guler și l-a dat afară din propriul lui birou. Pe urmă a realizat ridicolul situației.

I.T.I.: Dar asta nu a avut consecințe?

A.V.: Nu, nu a avut consecințe în ceea ce mă privește. În anii copilăriei, pe la zece-unsprezece, eram prieten cu un neamț, al cărui tată avea o mare fabrică de bere la Brașov. Deci eram prieten cu acest neamț, care s-a prăpădit șapte-opt ani mai târziu la Stalingrad. Era prostuț săracul de el, era urât, dar pe mine mă impresiona nu pentru că era hitlerist, eu nu știam ce-i aia, ci pentru că, fiind hitlerist, avea voie să se plimbe cu un revolver. Și ne duceam în pădure cu revolverul lui și cu încă un revolver pe care-l dibuise el pe undeva, și ne prefăceam că suntem niște oameni periculoși care trag cu revolverul. Dar riscam cu adevărat să omorâm pe cineva. Trăgeam în aer.

I.M.: Exista în România o educație militară a tineretului?

A.V.: Existau grupuri paramilitare nemțești. Era o vagă organizare. El făcea probabil parte dintr-un asemenea grup. Dar când părinții lui și părinții mei se împrieteniseră, Hitler nu era încă la putere. Pe urmă, când Hitler a venit la putere, relațiile s-au estompat, iar când a plecat nenorocitul ăsta să se bată în Rusia, el și cu mine nu ne mai vedeam. L-am întâlnit în luna

când a fost omorât. Părea cu douăzeci de ani mai bătrân decât mine. Avea toată spaima lumii pe obraz. Și mi-a spus: „Nu poți să-ți închipui ce e. Nu poți să-ți închipui ce se întâmplă acolo". Și tot ce am aflat e că a murit. Pe urmă am trecut la oameni cu totul diferiți. Ca Emil Ivănescu, care e un personaj extraordinar.

I.T.I.: A murit foarte tânăr, nu?

A.V.: S-a omorât la douăzeci de ani, după ce își anunțase sinuciderea tuturor prietenilor, printre care eram și eu. Ceilalți erau Dinu Pillat, fiul poetului, Vlad Cunescu, fratele lui Sergiu Cunescu, Grigoriu, care era șeful generației noastre.

I.T.I.: Frați cu toți colegii la liceul „Spiru Haret".

A.V.: Da. A venit să ne facă niște vizite de despărțire. Și bine înțeles că nimeni nu l-a crezut.

I.M.: Dar ce l-a determinat să facă asta?

A.V.: Mie mi-a spus între altele că se va sinucide din cauza unei doamne, și că ea se va lăuda cu treaba asta pentru că a mai auzit-o vorbind de un sublocotenent care a murit de tifos și când vorbea de chestia asta o spunea de parcă ar fi murit de tifos pentru ea. Partea extraordinară este că la câțiva ani de la moartea lui, în tren spre Mangalia, am cunoscut-o pe doamna asta și bineînțeles că i-am vorbit de Emil. Ea mi-a răspuns printr-o frază care era de același gen. Deci o dibuise perfect. Deci nu cred că s-a sinucis din cauza ei. Băiatul acesta avea un fizic care putea să-i pară foarte atrăgător unui adult, dar unui copil nu putea să-i pară decât sinistru. Și mai ales celui care purta masca asta. De ce? Era aproape chel la șaptesprezece ani. Semăna foarte mult cu Mircea Ivănescu. Totdeauna avea un pachet de bube, bube mari, îngrozitoare. Albul din ochii lui era galben. Avea un cap oriental, de iranian. Era român, dar probabil de origine grecească. Fiu de funcționar. Poezie a scris puțină, dar a scris două piese de teatru. Pe una n-o înțeleg nici acum. Dar cealaltă mi se părea foarte bună. I-o publicasem într-o revistă care n-a apărut decât o singură dată, dar care era o splendoare, scoasă de Didi Tomaziu și de Aldulescu. Se numea ***Agora***. Nu știu dacă ai văzut-o.

I.M.: Am văzut-o. E cu totul extraordinară. Mi-a arătat-o cândva bunul meu prieten Mircea Ivănescu, vorbindu-mi despre Emil Ivănescu, fratele lui.

A.V.: Deci am fost prieten cu bietul Emil, între paisprezece și douăzeci de ani, adică în anii de liceu și după aceea. Era o prietenie foarte secretă, pentru că omul era foarte secret el însuși. Nu-și vorbea niciodată de problemele lui și se prefăcea că nu-l interesează ce ți se întâmplă. Mă întreb despre ce vorbeam. Era un fel de „joute" literaro-istorică. Încercam să ne impresionăm unul pe altul prin ceea ce știam. El mă bătea cu zece lungimi. Avea o memorie extraordinară și se interesa la fel de mult de numele unor medicamente chinezești ca de datele importante ale istoriei României. Putea să vorbească ore întregi despre niște lucruri despre care n-ai auzit vorbindu-se niciodată. Uneori mă întrebam dacă nu inventează.

I.M.: Îți vorbea despre fratele lui, Mircea?

A.V.: Când îmi vorbea despre fratele lui Mircea – ca să vezi ce climat era în casa aceea - , eu nici nu-l vedeam pe Mircea. eu pe Emil l-am văzut cel mai mult în anii când aveam șaptesprezece ani, Mircea avea zece ani și era un copil cam degenerat, adică foarte, foarte mic.

I.M.: Emil era mai înalt.

A.V.: Da, dar tot mic. Mircea era un pitic, la zece ani părea de cinci ani. Emil îmi spuna: „Trebuie să mă duc după el la toaletă, pentru că e prea mic ca să tragă apa la țucal". Săracu! S-a sinucis îngrozitor, adică și-a tăiat vinele, și-a tăiat beregata, și a sărit pe fereastră de la etajul al treilea.

I.M.: Le-a făcut pe toate trei.

A.V.: Da, le-a făcut pe toate trei.

I.M.: Dintr-un complex fizic.

A.V.: Eu n-am spus asta. Eu am spus că doar s-ar putea să fie așa.

I.M.: Era student când a făcut asta?

A.V.: Da.

I.M.: La ce facultate?

A.V.: La început a fost student la Științe Naturale, cred. Și pe urmă la Litere. Raporturile cu părinții lui erau inexistente, era extraordinar de cultivat, citea enorm și era foarte secret. Am aflat pe urmă că cunoștea oameni din medii care nu semănau deloc cu el, adică medii snoabe românești, medii care în timpul războiului mai aveau contacte culturale cu Occidentul, peste frontiera războiului. Era foarte curios, pentru că mie îmi părea un copil dintr-o mică burghezie fără contacte internaționale. Și pe urmă am aflat că nu era așa, prin femei mai cu seamă avea contacte cu oameni foarte diferiți, dar mie nu-mi vorbea niciodată de ei. În schimb, îl adusese odată la mine pe un tânăr, cu care am fost prieten pe urmă și cu care sunt prieten și acum, care astăzi trăiește în Germania și care se numește prințul Alexandru Bolkonski, care pe atunci era elev la Mănăstirea Dealu, pentru că tatăl lui Emil, un colonel din armata română, îi adoptase pe cei doi fii ai prințului. Acesta fusese împușcat de Stalin în 1923, când o parte din nobilimea rusă s-a întors ca să se pună la dispoziția lui Stalin, în cadrul NEP-ului. Cei doi băieți au fost înfiați și pentru că mama lor, o prințesă austriacă, plecase, părăsindu-i, cu un argentinian bogat. Copiii au rămas deci pe drumuri și i-a crescut colonelul. Alexandru Bolkonski a trăit și la mine în casă, la părinții mei, câtva timp. E medic acum. Cunoștea foarte bine literatura rusă, dar, lucru mai rar, fiind vorba de un autentic principe rus, cunoștea foarte bine și literatura idiș.

I.M.: Pe Ovidiu Constantinescu când și cum l-ai cunoscut?

A.V.: Dragă, tata era un mare jucător de bridge și toate relațiile românești pe care le aveam, le aveam prin intermediul bridgeului. În mediul ăsta exista un domn pe care-l chema Radu Cioculescu.

I.M.: Traducătorul lui Proust.

A.V.: Nu e tatăl lui Barbu, e unchiul. Și exista un alt domn care se numea Radu Boureanu. Mai trăiește?

I.M.: Poetul Radu Boureanu. Cred că a murit.

A.V.: Tata îi cunoștea și unuia dintre aceștia doi le-a spus că scriu poeme care apar în revista liceului. Acela a vrut să le vadă, apoi le-a adus la Fundații și pe urmă au apărut. Ceea ce m-a surprins în cel mai înalt grad, fiindcă era prima dată când am publicat la Fundații, în '45, războiul nu se terminase încă, iar climatul era încă foarte putred, altfel putred. Probabil în perioada aceea m-am dus la Fundații și l-am întâlnit pe Ovidiu. Da, așa a fost, și prin Ovidiu l-am cunoscut pe Caraion, care la început, și și mai târziu încă, manifesta o lipsă de simpatie evidentă pentru mine, lipsă de simpatie pe care o înțeleg acum foarte bine. Aveam ceva șocant, eram un fel de dandy care nu-și dădea seama ce e. Caraion era un băiat sărac, foarte sărac, și foarte de stânga pentru că era sărac. Și ăsta-i un lucru foarte de înțeles, nu mă șochează câtuși de puțin. Eu nu puteam să-i spun că aveam pe vremea aceea printre relațiile mele, ca să nu

spun printre prieteni, un pușcăriaș pe care-l cunoscusem pe stradă și care venea din când în când la noi acasă și despre care părinții mei nu știau că-i pușcăriaș. Era ceva mai în vârstă ca mine cu vreo doi ani. Deci nu eram chiar atât de încuiat la minte. L-am cunoscut tot atunci și pe Comarnescu, despre care probabil știi că era un domn care se interesa foarte mult de tineri. Eu nu eram la curent cu asta, și nici nu puteam să fiu, pentru că eu îl cunoșteam din auzite pe Comarnescu, pe cu totul altă cale, care infirma de obicei acest gen de comportament, fiind vorba de comentariile făcute de socrul lui. Comarnescu se căsătorise cu o doamnă care se chema, cred, Diana Ghica Comănești, al cărei prim tată era un principe Ghica, tatăl ei al doilea fiind un fost ministru, un nume celebru, Manolescu Strunga – ça te dit quelque chose? Tatăl numărul trei era un fel de văr de-al bunicului meu, Joseph Pincas, unul dintre oamenii cei mai bogați din țară, despre care unii nu știau că-i evreu, iar alții nu știau că-i bogat. Chestiile astea pe care le povestesc acum sunt lucruri foarte personale. Moravurile lui Petre Comarnescu, chiar dacă toată lumea le știa, eu n-am de ce să le comentez. Nu sunt nici contra, nici pentru. Omul îmi era foarte drag și aș fi vrut să fim prieteni, dar nu puteam fi prieteni pentru că – asta mi-a spus-o Ovidiu – „el crede că tu îți bați joc de el; eu i-am spus că nu-ți bați joc de el, dar el crede treaba asta".

I.T.I.: Nu înțeleg bine, ce voia să spună cu asta? Se referea la ceva anume?

A.V.: Se referea la tot felul de mici întâmplări, ca, de exemplu, următoarea. M-am dus să-i arăt o motocicletă pe care o aveam, și pe urmă l-am invitat să mergem împreună pe Insula Îndrăgostiților de pe lacul Herăstrău. Dar eu nu știam că există o insulă care se numea așa pe lacul Herăstrău. Știu că am făcut un tur cu motocicleta până la lacul Herăstrău și cred că mi-a propus să trecem cu barca spre o insulă, dar bineînțeles că nu s-a petrecut absolut nimic, nu mi-a spus absolut nimic, n-am răspuns la absolut la nici o solicitare și nici nu mi-ar fi trecut prin minte așa ceva. Iar pe de altă parte, pe vremea aceea eram îndrăgostit ca un nebun de Mira și logodit de fapt cu ea, și din când în când aveam o criză de conștiință, căci nu mi se părea că sunt pregătit pentru însurătoare. De altfel eu am trăit cu sentimentul ăsta aproape tot timpul, și anume că sunt un fel de impostor în rolul de soț, nu fiindcă n-aș fi iubit-o, dimpotrivă, ci fiindcă o iubeam cum iubești o iubită, nu cum iubești o soție, mi se părea că o soție e altceva, și mai cu seamă un soț. Și drăciile astea i le spuneam lui Comarnescu, nu știu dacă mă înțelegi.

I.M.: Erai foarte à-propos.

A.V.: Foarte à-propos, da. Deci eu n-am știut nimic, până în ziua când Ovidiu mi-a spus chestia asta. Atunci am înțeles și atunci am aflat și secretul, pentru că în familia mea se vorbise mult despre divorțul lui Comarnescu de fata adoptivă a lui Pincas. Divorțul acesta a avut loc pentru că un domn, care scrisese o carte ***Pentru un petec de negreață*** – știi cartea? e cineva care scrie în stilul lui Geo Bogza –,se culca cu nevasta lui Comarnescu. Când Comarnescu s-a supărat, tipul i-a spus: „Cavalerul de Curlanda să tacă, doar nu are nimic de pierdut". Și atunci Comarnescu a făcut o gigantică prostie și i-a tentat un proces. Procesul a avut loc și cred că Comarnescu a pierdut și s-a acoperit de ridicol. Se vorbea la noi în familie de treaba asta, dar nu se spunea nimic clar, nu se spuneau motivele. Și atunci am înțeles misterul Comarnescu. Omul era fermecător. Ovidiu era homosexual și el, asta am aflat-o și mai târziu încă și atunci mi-am dat seama de cumplita mea ignoranță în domeniul ăsta, pentru că primul și ultimul cerc de prieteni pe care i-am avut în România era în jurul lui Ovidiu. Acesta, care era de o bunătate fără margini, era homosexual. Trăia cu Stere Popescu, care era colegul meu de politehnică. Cum aveau o singură pereche de pantaloni, el și Stere Popescu, nu puteam să-i vedem pe amândoi niciodată. Dacă era vreo ieșire importantă, îl vedeam doar pe unul, pe cel care purta perechea de pantaloni. Asta la recepțiile extraordinare pe care le dădea doamna Margareta Sterian. Care erau de două feluri: recepții fără brânză și recepții cu brânză. Recepțiile cu brânză fiind exact ceea ce spun: era recepția, și era și brânza. Celelalte erau pur culturale. Ovidiu era dulce, adorabil, era prietenul femeilor, nu puteai să-ți închipui că e homosexual pentru că, cu cât erau mai bătrâne, mai schiloade, mai bolnave, mai homosexuale și ele, mai prăpădite, mai bâcsite, cu atât era mai apropiat de ele. Și mă chema și-mi spunea: „Albert, vino mâine, te rog, vine o bătrânică la mine, nu te apropia prea mult, că miroase urât, dar altminteri să știi, e deșteaptă, cam ramolită, cam ramolită, dar tu să n-asculți tot ce spune, uită-te la ea cum vorbește, pentru că ai să vezi așa din când în când că are un fel de rât, are ceva bestial, dar trebuie s-o surprinzi. Îmi vine să plâng...". Comarnescu nu era amuzant. Era un bărbat frumos, entuziast.

I.M.: Lucru important...

A.V.: Toată echipa asta, Comarnescu, Eliade, Herăscu, toată generația asta de oameni care aveau cincisprezece sau douăzeci de ani mai mult ca mine, a fost frumoasă, și fizic, și ca poziție. Unii au greșit-o complet, au fost legionari, unii au plătit cu viața, Teriu și alții, dar eu cred că singura justificare pe care pot s-o aibă unii foști legionari, de stilul lui Cioran sau Eliade, e că cei care erau legionari avea un fel de farmec în nebunia lor ca și cei care nu voiau să aibă nici un fel de raport cu istoria și care erau mult mai puțin numeroși. Românul cultural din anii care au precedat războiul a fost mai curând de dreapta decât de stânga. Nu crezi?

I.M.: Ba da, absolut de acord.

A.V.: Curios este că pe mine m-au acceptat. Cum îl acceptaseră pe Sebastian mai înainte.

I.T.I.: Între Sebastian și Eliade a existat o relație bună, de exemplu.

A.V.: Da, dar Eliade a fost oarecum neelegant cu Sebastian. Pentru că atunci când s-a întors de la Madrid sau de la Lisabona s-a prefăcut că nu-l vede.

I.T.I.: Pe stradă?

A.V.: Da, pe stradă.

I.T.I.: Chiar așa, e dovedită treaba asta?

A.V.: Da, trebuie să fie notată pe undeva de Sebastian. E foarte curios că în biografia sa Sebastian amintește că descinde din același Davicion Bally pe care ți l-am arătat, deci într-un fel ar exista un fel de rubedenie de contact între mine și el. Chestia e mult mai ciudată, pentru că, în general, căsătoriile între spanioli și nespanioli erau destul de rare, totuși trebuie să fi avut loc una, pentru că eu nu cred că Sebastian se laudă cu o rubedenie inexistentă.

I.M.: Te rog să-mi vorbești despre Ovidiu Constantinescu.

A.V.: Când eu l-am cunoscut pe Ovidiu, el avea vreo zece ani mai mult decât mine. Fizic l-ai văzut cum arată. Desenul meu îl descrie mai bine decât orice. Avea o privire care era ca un dar. Se uita la tine cu o mare curiozitate, te mânca parcă cu privirea

lui. Și în același timp simțeai că e bun, simțeai că te mănâncă din priviri unul care vrea să-ți facă decât binele. Țin minte că într-o zi m-am dus să-l iau de la Fundații și Ovidiu, care nu de mult își pierduse tatăl, îmi spune: „Sunt fericit, am scăpat de un lucru care mă împovăra, mă împovăra. – De ce anume? – De avere, dragă, de avere. Tata mi-a lăsat bani mulți, o avere, ce puteam eu să fac cu ea, nu mai știam ce să fac". „Și ce s-a întâmplat?" „Păi a venit soția unui zețar bătrân care a murit de curând, și ea moare de foame. Și atunci m-am gândit: „am să-i dau averea".

I.M.: Și așa a făcut?

A.V.: Da.

I.M.: Aș spune că nu am auzit de asemenea caz. Dar el ce studii făcuse?

A.V.: Chestia cu studiile mi-a povestit-o Margareta Sterian, venind la Paris, după ce eu plecasem din țară. Ea era o mare prietenă a lui Ovidiu, mai în vârstă cu douăzeci – douăzeci și cinci de ani decât el, era o femeie la vreo cincizeci și cinci – șaizeci de ani. Îmi spune că în timpul războiului Ovidiu era student la Facultatea de Științe Naturale. Nu știu care ministru legionar, care era și profesor aici, înainte ca să-și înceapă cursul, a spus: „Eu nu fac cursuri pentru jidani. Deci îi rog pe domnii care știu că sunt jidani să iasă imediat". Și atunci Ovidiu s-a ridicat și a ieșit. Și Margareta, care era de origine ovreiască, îmi spune: „este un act de solidaritate extraordinar, pentru că Ovidiu nu era evreu nici de tată, nici de mamă, nici de bunic, nici de nimic. – Ești sigură? – Absolut sigură". Peste câțiva ani, vine Ovidiu la Paris și-i povestesc treaba asta. Îi spun: „E adevărat, Ovidiu, chiar așa s-au petrecut lucrurile? – Da, așa s-au petrecut, dar trebuie să-ți spun că eu am profitat din chestia asta, eu nu voiam să fac științe naturale, tata voia.

I.M.: Destul de ambiguă treabă.

A.V.: Nu ambiguă, ci delicioasă. Pe de o parte și-a făcut plăcerea de a șoca pe toată lumea, ridicându-se și plecând, și pe de altă parte a scăpat de o facultate care nu-i plăcea. Pe vremea aceea era deja scriitor, fiindcă omul a scris multe romane, vreo zece, a scris cărți de critică dramatică, de asemenea un jurnal, cred, e vorba de o operă considerabilă.

I.M.: Dar cu ce și-a câștigat existența?

A.V.: Dragă, și-a câștigat-o cu traducerile. Ca foarte mulți scriitori români, de altfel. E adevărat?

I.M.: Foarte adevărat. Mulți scriitori români, unii chiar foarte consacrați, au trăit din traduceri în acea perioadă. Ca și astăzi, de altfel. Din ce limbă traducea?

A.V.: Din franceză. Deși nu o vorbea bine, avea un accent îngrozitor, de fapt o vorbea perfect, fără greșeală, accentul era neplăcut. Scrisorile lui erau o splendoare. I-ai citit scrisorile pe care i le-am publicat?

I.M.: Da. Erau, cum spui, splendid scrise.

A.V.: Omul povestea frumos, scria frumos, e o mare nedreptate ceea ce se întâmplă cu opera lui.

I.M.: Tocmai asta voiam să te întreb. Cum îți explici faptul că opera lui e atât de puțin cunoscută? Cum era receptată pe vremea când încă erai în țară?

A.V.: Dragă, toată lumea știa cine-i Oviduțu, știi, sunt anumite lucruri care nu te iartă. Dacă ai nenorocirea să ai un fizic mititel, mărunțel, și să fii în aparență un tip nepericulos și drăguț, și să se mai și spună despre tine că ești foarte bun, asta de îngroapă.

I.M.: Eliade nu era mic și sfrijit?

A.V.: Ah, nu! nu! Eliade era exact tipul studentului american așa cum mi-l imaginam eu. Un intelectual cu capul în formă de ou, fiindcă-i lipseau mulți peri, cu ochelari cu ramă groasă, cu umeri de débardeur, nu mare, nu gras, nu puternic, dar musclé, cu mâini foarte frumoase.

I.M.: Și atunci, ca să ne întoarcem la Ovidiu Constantinescu, pentru că era Oviduțu și pentru că era bunuțu, crezi că a trecut neobservată opera lui?

A.V.: Cred că da, cred că chiar așa s-a întâmplat. Și mai cu seamă pentru că era înconjurat de tot felul de oameni care profitau de el. Și cei care nu vroiau, eu fac parte dintre ăștia, aveau niște avantaje extraordinare și neașteptate. Eu am avut Premiul Fundațiilor. Cred că singurul care a avut Premiul Fundațiilor fără să prezinte un manuscris. Știai asta?

I.M.: Nu.

A.V.: Eu n-am trimis un manuscris de poeme la Fundații. Tot ceea ce scriam trecea prin mâinile lui Ovidiu, el m-a și împins să scriu proză, pretindea că scriu bine și că trebuie să scriu un roman. Până la urmă l-am scris. Dar nu era romanul la care se aștepta el. Și câtuși de puțin romanul pe care aș fi putut să-l scriu eu. Dar asta-i altă poveste. Deci eu am aflat că am Premiul Fundațiilor prin Comarnescu, care mi-a telefonat. Eram în călătorie de nuntă. Eram la hotelul ARO din Brașov, cu Mira, și sună telefonul dimineața, și aud vocea unui foarte bun prieten al socrului meu, Gil Petrescu, era un fel de dandy, de domnișor bucureștean din buna societate, care-mi spune: „Voi ați plecat la Brașov, eu am stat ca să mai beau ultimul pahar de șampanie și pe urmă am luat mașina și m-am repezit spre Brașov și eu, ca să vă aduc un cadou din partea socrului tău. Era dimineața. Îmi aducea niște icre negre. Trebuia să faci totuși trei-patru ore de drum cu mașina.

Corneliu Mihăilescu – ***Compoziție***

I.M.: Şi acum e la fel.

A.V.: Da. Și după treaba asta, mai sună telefonul iar, și de data sta e și mai surprinzător, e Comarnescu. Zice: „Știi c-ai luat Premiul Fundațiilor?“ Eu zic: „Cum adică?“ Îmi răspunde: „Da, da, Ovidiu Constantinescu a prezentat cartea dumitale“.

I.M.: Albert, acum aflu că acest Premiu al Fundațiilor care ți s-a acordat se datorează unei inițiative a lui Ovidiu Constantinescu de fapt. Vreau să spun că tu nu ai avut inițiativa de prezenta un manuscris.

A.V.: Nu. Cred că am avut conversații cu el în legătură cu chestia asta, dar am avut conversații și cu tine și cu doamna Marta Petreu despre niște nuvele și totuși nu le-am publicat.

I.M.: Asta voiam să spun. Foarte interesant: e aproape simetrică această întâmplare cu cea legată de publicarea romanului.

A.V.: Absolut.

I.M.: Adică...

A.V.: Dragă, eu sunt omul care nu face nimic.

I.M.: Dar nu ai încercat...

A.V.: Dragă, eu în primul rând nu m-am poziționat niciodată într-un câmp polemic sau într-un câmp de confruntare. Dacă m-ai fi întrebat atunci cine e mai mare poet, dumneata sau Tonegaru, aș fi răspuns: Tonegaru, dar dacă m-ai fi întrebat de n'import qui, chiar de unul care nu-mi plăcea deloc, ca Gafton, aș fi spus: „Mie Gafton nu-mi place, dar totuși e mult mai interesant decât mine ca poet“. Și spunând-o n-aș fi fost nesincer.

I.M.: E foarte semnificativ ce spui pentru ceea ce aș numi comportamentul tău auctorial.

A.V.: Sentimentul ăsta de nonvaloare, sau de nesiguranță a valorii, dar nu e nesiguranța celui care din când în când crede că e un geniu și din când în când crede că e un zero, care e destul de curentă. E o nesiguranță care se întinde peste tot. Tot ce fac eu e așa. Am învățat să trăiesc așa. Uite, de pildă, eu am făcut niște descoperiri în matematică, care sunt niște curiozități cu adevărat de calitate. Acum, că sunt la sfârșitul cursei, pot să spun că unele mă depășesc complet, dar nu m-am luat niciodată drept un matematician și n-am publicat nimic. Și acum oarecum mă doare, pentru că am descoperit două chestii care sunt cu adevărat frumoase, au ceva foarte frumos în ele: o seamă de proprietăți între douăsprezece puncte, o relație foarte consensuală, aproape umoristică, între douăsprezece puncte. Ei bine, asta am descoperit-o când aveam nouăsprezece ani, când eram în anul întâi la Politehnică. Și de atunci încerc să redescopăr demonstrația și nu pot.

I.T.I.: Atunci n-ai publicat-o, iar acum ai vrea s-o publici, dar ai uitat-o.

A.V.: Am prezentat-o câtorva matematicieni și n-au crezut ce le-am zis: „Uite, fă experiența și-ai să vezi că așa e“. Mi-au spus: „Da, așa e, dar arată-ne cum, în ce fel“. Foarte curios. Eu am avut de mai multe ori impresia ciudată qu'il y avait des moments ou j'étais branché sur quelque chose d'autre, de parcă ai fi fost pe cale să asculți un post de radio și pe urmă trecea cineva pe care nu-l vedeai și apăsa pe un buton și era cu totul alt post. Dar tu nu-l vedeai pe ăla făcând treaba asta, și atunci nu știai ce s-a întâmplat. Nu mai știai dacă într-adevăr ai ascultat postul ăsta de la început sau dacă...

I.M.: Ce sentiment ai avut când ți s-a spus că primiseși acest premiu?

A.V.: Premiul Fundațiilor? O mică vanitate, da. E curios că vanitatea asta micuță a fost întotdeauna nerăsplătită, adică pedepsită, și pe bună dreptate. Eu aș fi vrut să-i impresionez pe evreii ăștia printre care trăiam. Să-i văd că spun: „Ăsta e totuși altceva“. Dar eu eram pentru ei un fel de nebun, care crede că scrie și versuri. Face Politehnica și crede că scrie versuri. Dar oamenii care vedeau lucrurile în felul ăsta erau persoane complet neinteresante pentru mine. De ce voiam ca tocmai pe ăștia să-i conving de ceva? Nu știu. Lucrul ăsta s-a repetat cincizeci de ani mai târziu, când au apărut romanul și primele articole critice, de o enormă importanță. Aș fi vrut să fiu un element de perturbare pentru anumiți indivizi, masculini sau feminini, pe care i-am tot văzut la Paris, chiar dacă nu aveam relații foarte susținute, dar pentru care eram un personaj neinteresant pentru că nu eram preocupat de bani și dubios pentru că, cică, scriam poezie.

I.T.I.: Și totuși n-ai ajuns să „deranjezi“ nicidecum aceste persoane.

A.V.: Nu. Nu m-a citit nimeni. Cei câțiva ovreiași pe care-i întâlnesc la clubul unde mănânc aproape în fiecare zi, și care au făcut și ei Politehnica, nu sunt totuși niște ignoranți completi, mi-am zis. Dar unul dintre ei mi-a zis: „Știi, am citit cincizeci de pagini, dar mi se par cam plicticoase“. Același i-a spus altuia: „Am citit zece pagini... “. În sfârșit...

I.T.I Dar mă gândesc că succesul tău impresionează totuși...

A.V.: Gândești tu, gândești tu, dar ei, nu, deloc. Câtuși de puțin. În schimb am avut în Germania niște succese omenești extraordinare. Adică un tinerel poet, pe urmă am aflat că era și homosexual, a venit de două ori la Paris pentru mine. A doua oară a venit singur, adică fără prietenul lui, pentru că nu știu ce și-a închipuit. Poate că și-a imaginat că eu sunt un client, dar un client pentru poet, nu pentru homosexual, adică voia un fel de prietenie... Era un băiat de o frumusețe absolut extraordinară. Când a venit prim oară, mi s-a părut în general așa de dubios, încât i-am spus lui Edith: „Vino să dejunezi cu mine, pentru că eu nu vreau să-l văd pe ăsta singur. Vreau să vadă că eu umblu cu femei“. Edith a venit și mi-a spus că este un băiat extraordinar de frumos. Făcuse cinci ore de tren de la Dusseldorf în aceeași zi și a revenit peste câtva timp și a stat la Paris vreo două luni. Telefona din când în când. Era poet, făcea un doctorat în filosofie. Mi-a trimis și o revistă. Știi, aberații din astea: texte fără litere, litere fără cuvinte, cuvinte fără noimă. În fine, niște grafisme. Deci am avut câteva cazuri de felul ăsta în Germania și câteva cazuri de români. Niște scrisori de la poeți și de la scriitori români din străinătate absolut extraordinare. De o frumusețe, și de o inteligență, și de un entuziasm... De exemplu de la un tânăr poet român care cred că locuiește în Finlanda. Cred că-i și foarte talentat, dar și foarte nebun.

I.T.I.: Care e povestea manuscrisului legată de Ovidiu Constantinescu. Ce s-a întâmplat de fapt?

A.V.: Dragă, e foarte simplu. Mă împingea să scriu literatură, și anume proză. Atunci eu scriam nuvele, asta nu din cauza lui, pentru că nuvele și piese de teatru am început să scriu de la paisprezece-cincisprezece ani, la doi-trei ani după ce am început să scriu poezie. Am scris două scurte piese de teatru, am scris și o nuvelă lungă, a cărei acțiune se petrecea în Franța, într-un sat de pescari, Dumnezeu știe de ce. Îl văzusem pe hartă, se chema Sevran. Erau niște subiecte tâmpite și romantice. Deci am început să scriu nuvele cu mult înainte de a-l cunoaște pe Ovidiu. Când l-am cunoscut, m-a împins să scriu proză, chiar o

rubrică din Revista Fundațiilor. Am avut vreo cinci sau șase texte. Un fel de „Bilete de papagal“, dacă vrei. Era vorba fie de un eveniment tratat într-un mod puțin neobișnuit, fie de un eveniment important tratat cu dispreț, fie de un eveniment neimportant împins spre atenția opiniei publice. După ce am scris romanul, a trebuit totuși să-l corectez puțin. Treaba asta am făcut-o în august. Între timp plecasem la Mangalia, prin iulie. Acolo am făcut ceva foarte urât. Am ascultat la ușă, adică l-am auzit pe Ovidiu, care trăia cu Stere, obviously (stăteau în aceeași cameră, în același hotel) vorbind cu acesta. Vorbeau tare, mai ales Stere... Foarte interesant personaj, patetic cu adevărat... Stere încerca să-l convingă că romanul e prost, că e ratat.

I.T.I.: Romanul tău?

A.V.: Da. Și atunci l-am auzit pe Ovidiu vorbind despre carte. Și n-am mai putut să mă mai dezlipesc de la ușă, din păcate, era mai puțin un comentariu despre carte. Era un comentariu despre Stere.

I.T.I.: Despre felul cum citise Stere cartea?

A.V.: Da, despre felul cum citise, despre resentimentul lui Stere pentru mine, Ovidiu explicându-i că el are o mare prietenie pentru mine, dar nu prietenia asta îl împinge să aprecieze cartea. Se mai întâmplase: Stere prezentase un manuscris de poeme pentru Premiul Fundațiilor și nu luase nici un premiu.

I.T.I.: Interesant... Ar fi putut influența Ovidiu cu ceva decizia juriului?

A.V.: Dragă, cu siguranță că da. Stere sperase și Ovidiu n-a făcut nimic. sau pentru că nu-i plăceau poemele lui Stere, el era totuși un profesionist, un artizan serios, cinstit, sau pentru că era prea timid ca să intervină, sau a intervenit și a fost prea puțin dotat ca să apere opera. Nu știu ce s-a întâmplat. Dar cred că, din moment ce a prezentat poemele mele fără să i-o fi cerut eu, înseamnă că a vrut să le publice. Nu i le-am dat eu deci. În cărticica publicată de Marta Petreu, mai multe fraze ale lui Ovidiu sunt extrem de revelatoare. De pildă, de două ori vorbește de intervențiile făcute de Caraion către el, în legătură cu romanul meu, în anii când Caraion abia ieșise din pușcărie. Caraion dorea ca romanul să apară, și spunea că ar pune mâna în buzunar ca să-l publice. Este extraordinar! Caraion, care mă detesta, plătind ca să apară un roman de Vona. Același Caraion care într-un ***Jurnal*** care a apărut în Elveția, despre care unii români, printre care Monica Lovinescu, pretind că-i inspirat de securitate, spune că Stere s-a omorât din cauza mea, fiindcă nu l-am ajutat să rămână în Franța. Caraion a murdărit foarte multă lume. Și oameni care țineau la el. Eu, ca să-ți spun drept, am o amintire neplăcută despre el. L-ai văzut vreodată?

I.M.: Era foarte mic, aproape monstruos de mic.

A.V.: Da, chiar așa. Avea un cap de spițer, sau de negustor de brânză.

Îl vedeam foarte bine în spatele unei tejghele cu brânzeturi, sau de măcelărie.

I.M.: Un fizic cu totul ingrat.

A.V.: Da, un fizic inexistent. Ovidiu avea și el un fizic foarte special. Era un fel de spiriduș. Avea o privire extraordinară și o voce frumoasă.

I.T.I.: Ce a făcut Ovidiu cu manuscrisul romanului când tu ai plecat din țară?

A.V.: Dragă, când am plecat, i-am lăsat practic aproape tot ce aveam în dublu exemplar, adică aproape tot ce aveam bătut la mașină, și n-am luat cu mine decât manuscrisele. Totuși s-au găsit niște poeme de-ale mele, publicate de Marta Petrecu, pe care le uitasem complet, pentru că rămăseseră la el.

I.T.I.: Când a scos el spre publicare acest manuscris al romanului?

A.V.: Imediat după dispariția lui Ceaușescu. Întâi a apărut o carte a lui, și cu ocazia tipăririi cărții lui l-a cunoscut pe Liviu Călin. Raporturile dintre el și Liviu Călin au fost imediat foarte bune. Ovidiu i-a spus: „Vreau să citești romanul lui Vona“. Liviu l-a citit.

I.T.I.: Sigur, publicarea n-ar fi fost posibilă mai devreme?

A.V.: Nici n-a încercat și bine a făcut. N-a încercat nici cu Caraion. Extraordinar e că Ovidiu a rebătut în timpul ăsta manuscrisul în întregime și eu n-am știut. Am crezut că a rebătut la mașină numai textul, dar n-am crezut că l-a refăcut în felul lui. Mi-am dat seama de asta numai după ce a apărut romanul, comparând cu manuscrisul de origine, care e la mine. E foarte arborescent, e plin de rămurele. Ai să vezi că sunt pagini întregi care sunt scrise cu un scris foarte mic și unde nu e schimbată o virgulă, și pe urmă niște corecturi, dar niciodată n-am capitole întregi scoase sau refăcute. Nu, deloc. În luna aceea am încercat să lucrez la puțină clarificare. Arhitectura nu a fost deloc atinsă, dar desenul era prea abrupt, prea ascuțit. Acesta este primul manuscris corectat de mine. Versiunea corectată și refăcută de el avea anumite moliciuni care nu corespundeau deloc felului meu de a scrie.

I.M.: Dar a intervenit foarte mult?

A.V.: Nu, dar totuși. Dragă, eu mi-am dat seama de chestia asta când la un moment dat am dat peste cuvântul „prețăluind“. Ce-i aia, domnule, „prețăluind“? Tu cunoști cuvântul ăsta? Când am plecat eu din țară, „prețăluiala“ nu exista. E un cuvânt îngrozitor. Parcă e „pârțâlâlâială“.

I.M.: E un cuvânt pe care mai curând îl poți auzi în vorbirea curentă decât un cuvânt pe care vrei să-l scrii.

A.V.: Cuvântul ăsta m-a tulburat atât de tare încât m-am dus să vorbesc cu Mihai Mănciulescu și el mi-a spus: „Păi ăsta-i Oviduțu. A făcut și altele. Uită-te mai atent“. Mihai mi-a făcut o listă, pe vreo șaizeci de pagini, cu toate schimbările lui Oviduțu. Pe urmă s-a pus problema manuscrisului bătut la mașină. Eu nu mai știu acum ce a fost bătut la mașină, primul meu manuscris sau manuscrisul lui Ovidiu. Pe urmă au intervenit două schimbări: o primă schimbare când a apărut traducerea franceză și o a doua schimbare pe care am pregătit-o pentru ediția a doua.

I.M.: Ediția a doua a apărut cu schimbările tale? Deci ediția a doua e ediția autorizată. Ce vârstă avea Ovidiu când a apărut romanul?

A.V.: Vârsta mea de acum, vreo șaptezeci și opt de ani.

I.M.: Dacă ne uităm pe cele două texte, vedem că totuși sunt schimbări foarte puține.

A.V.: E o anumită vulgaritate din când în când, care vine din intervențiile lui Ovidiu.

I.M.: Când a murit el?

A.V.: Doi ani după apariția romanului.

I.M.: Deci a apucat să vadă succesul.

A.V.: Da. Mi-a scris o scrisoare, fără nici un pic de amărăciune. Dimpotrivă, a fost nobil dintr-un capăt până într-altul. Și e foarte nedreaptă soarta lui. De curând i-am citit ultimul roman, care a aproape autobiografic. Frumoasă carte. E vorba de o familie stranie, pe care o scrie cu destulă răceală ca să creeze un roman.

Anamaria Beligan

„SCRISUL ESTE PENTRU MINE O MIRACULOASĂ FORMĂ DE COMUNICARE, DE IUBIRE“

Convorbire realizată de **Lucia Dărămuş**

– Cuvântul îşi are viaţa lui, magia lui, fiecare strânge în interiorul lui o poveste din origini, de regulă una încărcată de metaforă. În aventura cărţilor dumneavoastră s-a întâmplat ca vreo astfel de poveste să vă urmărească, să vă determine scrisul?

– Nu e neapărat vorba de o poveste. Poate fi şi un obiect, o persoană, o imagine, în spatele cărora se ascund o multitudine de posibile poveşti. Se presupune că scriitorul – ca de altfel orice artist – are simţul observaţiei, al curiozităţii şi al fabulaţiei. În acest fel el/ea ne propune o lectură mai atentă, sau mai interesantă a realităţii. Ba, cu puţin noroc, propune chiar o *altă* realitate, un fel de narcotic, pe care cititorul îl consumă ca să scape de existenţa cotidiană, aflată – din ce în ce mai mult! – sub semnul banalului şi al iraţionalului. Aşa cred eu că se întâmplă lucrurile cu scrisul. Aceeaşi aventură care se repetă ad infinitum. Diferenţa o constituie amănuntele individuale, circumstanţele istorice etc.

– În ce măsură scrisul dumneavoastră a reuşit şi reuşeşte să provoace lectorul la un posibil dialog cu textul, să răstoarne chiar aşa-zisele adevăruri, impuse de un anumit tip de mentalitate, de o societate?

– Mi-e imposibil să răspund la această întrebare. Răspunsul nu-l poate da decât cititorul.

M-ar interesa opinia dv.

– Care sunt scriitorii dumneavoastră preferaţi, care, într-un fel sau altul, v-au determinat devenirea ca scriitoare. (Am spus scriitoare şi nu scriitor, pentru că femeia are dreptul la cuvânt deopotrivă ca şi bărbatul.)

– Interesantă paranteza dv.! Pe vremea când studiam lingvistica, am învăţat că, în limba engleză, substantivele referitoare la profesii trec, în prezent, printr-un proces de neutralizare, în ideea de a elimina derivarea femininului din masculin. Este un efect al feminismului, bineînţeles. De pildă, o actriţă hollywoodiană nu mai spune că este *an actress* ci *an actor*. Acest *actor*, neutralizat, se aplică în egală măsură femeilor şi bărbaţilor. Conform acestei logici, ar trebui să folosiţi *scriitor*, nu *scriitoare*, tocmai din motivele pe care le invocaţi. Concluzia: interesant cum aceeaşi idee poate fi pusă în practică în moduri diametral opuse!

Citesc destul de mult, şi am mulţi scriitori adoraţi. Există cei care ţin de un Olimp al meu personal, mai presus de vremuri, apoi cei care populează templele, apoi muritorii de rând... Din prima categorie, fac parte Shakespeare, Cervantes, Rabelais, Flaubert, Cehov, Garcia Márquez.... Din a doua: Mario Vargas Llosa, Carlos Fuentes, Vladimir Nabokov, Nina Berberova, Milan Kundera, Salman Rushdie, Amos Oz, Paul Auster, DBC Pierre...

Având în vedere că profesiunea mea de bază este filmul, ar fi de menţionat şi marii cineaşti pe care i-am admirat de-a lungul anilor: Orson Welles, Akira Kurosawa, Ingmar Bergman, Andrei Tarkovski, Andrej Wajda, Federico Fellini, Michelangelo Antonioni, Luchino Visconti, François Truffaut, Louis Malle, Billy Wilder. Dintre contemporani: Roman Polanski, Pedro Almodovar, Jean-Pierre Jeunet, Emir Kusturica, fraţii Cohen, Ang Lee, Jim Jarmusch, Denys Arcand.

– Ce pigmenţi ai scrisului trebuie subliniaţi, marcaţi mai puternic pentru ca o operă literară să aibă valoare universală, nefiind produsă după reţete de succes care, oricum, nu rezistă timpului?

– Întrucât am trăit întotdeauna sub semnul individualismului, nu-mi place să dau verdicte, să emit reguli etc. Vă pot răspunde doar în măsura în care mi-am format nişte opinii strict personale. Să nu uităm că, de altfel, termenul *operă literară de valoare universală* este relativ... Borges îl consideră pe Kafka mediocru, la fel şi Nabokov pe Balzac, Kundera nu se dă în vânt după Dostoievski... şi aşa mai departe.

În ceea ce mă priveşte, consider că marele test al universalităţii, al perpetuei relevanţe, este exact ceea ce menţionaţi dv. la punctul doi: provocarea cititorului, răstur-

* Anamaria Beligan s-a născut în România, Bucureşti. Actualmente locuieşte în Melbourne. Este absolventă a liceului de engleză „C. A. Rosetti“ şi a secţiei de regie şi film a Institutului de Artă Teatrală şi Cinematografică „I.L. Caragiale“ – 1981. În anul 1982 părăseşte România comunistă şi, după o perioadă petrecută într-un lagăr german, se îndreaptă spre Australia. Între 1981-1982, până la plecarea din ţară, este regizor la Studioul „Alexandru Sahia“ din Bucureşti. În prezent, aflată în Melbourne, este regizor şi scenarist, precum şi Profesor la Australian Film and Television School Sydney. Publică în diverse reviste din Australia ca: „RePublica“, „Voices“, „Quadrant“, dar şi în reviste româneşti: „Arc“, „Orizont“, „Ramuri“, „Vatra“, „Familia“, „Literatorul“. Este prezentă în antologii româneşti şi australiene. Cărţile autoarei (***Încă un minut cu Monica Vitti***, 1998; ***Scrisori către Monalisa****, 1999;* ***Dragostea e un Trabant****, 2003;* ***mamabena.com****,* 2005), prin limbajul alert, prin temele de actualitate – imigraţia, dragostea, viaţa, politicul etc. – desfăşurându-se de fiecare dată pe mai multe paliere, incită, cu siguranţă, la lectură.

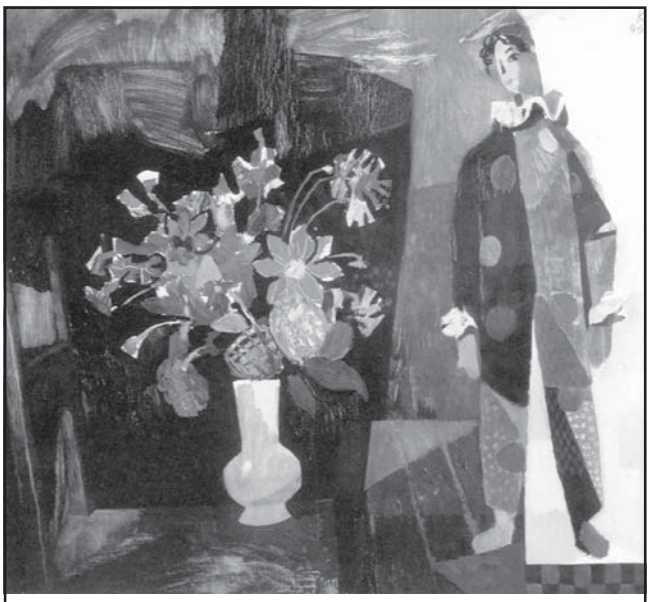

Kovács Zoltán – ***Omagiu***

narea înțelepciunii convenționale. De aceea îl admir atât de mult pe Flaubert. Anexa romanului ***Bouvard et Pécuchet*** este, după mine, cel mai important manifest literar din câte mi-a fost dat să citesc.

– Un scriitor nu se mulțumește niciodată cu ceea ce a scris. Când lucrează la un proiect i se pare, de regulă, că e cartea vieții lui, însă, după ce sfârșește totul, îl copleșește un dor nerostit după marea carte pe care încă nu a scris-o, dar pe care, potențial, o are în el și spre care tinde. Scriitoarea Anamaria Beligan cum reușește să îmblânzească această răzvrătire interioară a cuvintelor încă nerostite, dar care tânjesc să iasă în poveste?

– Cred că vă referiți la un fel de scriitor ideal, pornit să scrie capodopere. Eu nu vreau decât să împărtășesc niște povești. Nu am ambiții să intru în istorii literare, dicționare, manuale. Scrisul este pentru mine o miraculoasă formă de comunicare, de iubire, nu de cucerire și afirmare. Așadar n-am ce îmblânzi! Nu public o pagină dacă nu o îndrăgesc mai întâi, și-mi iubesc toate cărțile așa cum o mamă își iubește toți copiii.

– În momentul în care citesc *Tristis* de Ovidius redescopăr starea de exil a ființei, care se află în fiecare dintre noi. Dezrădăcinarea faptică de spațiul în care toți ai noștri locuiesc, de limba în care practic am învățat să cunoaștem lumea, nu o poate simți și nu poate înțelege întreaga dimensiune decât cel care o trăiește. Acest exil este convertit de Anamaria Beligan în creație așa cum s-au petrecut lucrurile cu Ovidius?

– Mă așteptam să aduceți vorba despre Ovidiu – doar sunteți latinistă, nu? Ceea ce probabil nu știți, însă, este că una din cele mai frumoase cărți despre Ovidiu a fost scrisă de un autor australian. De origine libaneză! E vorba de David Malouf, și de cartea sa ***An Imaginary Life***. Quod erat demonstrandum.

Trecând însă în planul realității cotidiene, exilul a ajuns o banalitate în ziua de azi. Conotația metafizică și existențială se estompează din ce în ce mai mult în contextul globalismului. În plus, să nu uităm că foarte mulți scriitori (inclusiv nemuritorul Caragiale!) s-au autoexilat și se autoexilează, și nu neapărat din motive politice. Uneori e vorba de o nevoie de detașare, sau de înnoire, sau mai știu eu ce... Apoi, cu toate că m-am format în România și continuu să mă implic în cultura țării mele de origine, de când mă știu am detestat naționalismul, sintagme precum *noi* și *ai noștri*. Mă simt bine oriunde există oameni. Cu cât sunt mai străini cu atât am mai multe de aflat de la ei. Și, firește, cu atât adun mai mult material pentru scris și povestit.

– În ce sens cartea autorului libanez este „una din cele mai frumoase cărți despre Ovidiu“?

– În sensul că la vremea când am citit-o, acum vreo douăzeci de ani, m-a impresionat și mi-a rămas în suflet. E o carte care nu se poate povesti, ceea ce reprezintă un merit, nu?

– Povestiți-mi, vă rog, despre hotărârea dumneavoastră de a vă stabili în Australia? Cât a contat elementul politic?

– Nouăzeci și cinci la sută a contat elementul politic. Am părăsit România în 1982, în plin ceaușism. Nu cred că e nevoie să elaborez. Dar cinci la sută din motivație îl reprezintă acel sentiment difuz pe care l-am avut, încă de copil, că sunt un cetățean al lumii. Trebuia să mă confrunt cu lumea cea mare, lumea de dincolo de tot ceea ce înseamnă sat natal, cămin, confort, previzibil...

– Spuneați că nouăzeci și cinci la sută a contat factorul politic în decizia dumneavoastră de a pleca din țară. Cum vedeți situația politică din România post revoluționară?

– Presa e plină până la refuz de discuții, dizertații, analize politice și nu am nimic de adăugat la ce s-a spus deja, de mii de ori. În plus, trăiesc foarte departe de realitatea zilnică a țării mele de baștină, chiar dacă citesc cu regularitate ziarele pe internet. Iar când merg în vizită, elementul afectiv mă împiedică să fiu total obiectivă. Aș prefera să conversăm despre literatură.

– Această întrebare aduce după ea alta, care se impune prin natura ei. Se vorbește tot mai mult de o integrare europeană. Ce înseamnă acest fenomen din afară, dar și pentru omul de cultură care sunteți?

– Înseamnă ceva firesc, doar suntem europeni, nu marțieni! Nefiresc a fost să fim în afară.

– Fiecare scriitor are mai multe șantiere literare în care lucrează. Cum a arătat acesta în cazul cărții *Scrisori către Monalisa*? Romanul din spatele romanului?

– Aș fi preferat să mă întrebați despre romanul din spatele ultimului meu roman (***mamabena.com***), pentru că îmi e mult mai proaspăt în minte, și pentru că e mai puțin incomod. ***Scrisori către Monalisa*** se bazează, în mare măsură, pe experiența mea într-un lagăr german de refugiați. În general dureroasă, umilitoare, degradantă, dar, în același timp, o foarte importantă lecție de viață. Mi-au trebuit vreo doisprezece ani ca să pot scrie despre acea perioadă. Ca să privesc înapoi fără amărăciune, ci cu detașare, umor, ba chiar duioșie. Ca să îndepărtez realul, cu tot penibilul său, și să dau de miez, adică de poveste.

Irina Petraș

TEXTUL DORINȚEI

O analiză atentă a procesului nașterii textului – este ceea ce face Robert Silhol în ***Le texte du désir, Textul dorinței*** – scoate în evidență natura fantasmatică a scrisului și a lecturii, *romanul familial* care se ascunde după fața/masca verbală. Similitudinile care se pot stabili între vis și literatură ca *acte ale reprezentării* dorinței sunt detaliate în capitolul ***Fantasma centrală***. „Nu există scriitură fără fantasmă." Orice fantasmă disimulează o dorință, *dorința de Celălalt;* viul este locuit de dorință „până la moarte"; fantasmele producătorului sunt artizanii arhitecturii textului, ai țesăturii verbale. Organizatorul ultim al scriiturii este *fantasma centrală*, întotdeauna identificabilă printr-o aplicată analiză: „Prin cuvinte, se manifestă dorința. Sunt necesare condiții precise pentru apariția lor, e nevoie, la o extremitate a procesului, de o dorință specifică inconștientă și, la cealaltă, de o formă prin care să se poată realiza reprezentarea *travestită.* Traiectul care conduce de la una la cealaltă este însăși truda scriiturii, iar plăcerea care se naște de aici – satisfacție halucinatorie – este plăcerea poetică." Un alt fel de a spune că autorul nu poate alege să lipsească din textul său (W. Booth[1]), că el se întoarce mereu oricât de multe diferențe s-ar găsi/introduce între autor, și narator, și personaj.

Dacă poeții și filosofii sunt, prin chiar profesiunea lor, „vânători de umbre", nu altminteri stau lucrurile cu orice om care își întoarce, nostalgic – nostalgia este și ea *dorință* –, privirea dinăuntru spre *casa copilăriei*. Tristețea că aerul prin care trecem plini de gânduri și de speranțe nu poartă urma noastră (M. Blecher), că locurile ne uită e ameliorată de insistența cu care gândul nostru este „însemnat" de urma locurilor prin care am trecut cu o intensitate anume a simțurilor, nemăsurabilă, dar nicidecum mai puțin grea. Ce rămâne în urma unei locuiri personalizate e atmosfera locului (în caiete, Eminescu nota: „Sufletul lumei este *eu*. Fără *eu* nu esistă timp, nu esistă spațiu, nu esistă Dumnezeu, fără ochi nu e lumină, fără auz nu e cântec, ochiul e lumina, auzul e cântecul, *eu* e Dumnezeu"). Cei care vin după noi simt, adulmecă, degustă *atmosfera*, care nu-i altceva decât rezultatul succesiunii coadaptațiunilor, cum ar spune același Eminescu („Ceea ce-au pus părinții înlăuntru iese azi la iveală; dar părinții înșiși n-au făcut decât să-și coadapteze intelectul unor medii consecutive, și rezultanta acestor coadaptațiuni consecutive e inteligența noastră. De aceea și avem înțelegerea oricărui timp din trecut, și puțină pricepere pentru viitor"). Dacă trecătorul prin astfel de locuri își acordă răgazul privirii ațintite, el poate reface urma din aer a celor care au locuit înaintea lui acolo. Mai mult chiar, locurile sunt infinit trădătoare, în mai multele sensuri ale cuvântului. Locul trădează secrete ale celui/celor care l-au locuit cândva, dar poate să nu păstreze nici o urmă vie, ci să devină loc al unei fantasme, să imite / reproducă schema livrescă a unui loc recognoscibil. Așa se întâmplă cu enigma dublei ninsori descrisă de Giampiero Comolli[2]: „Când peste satul troienit apare în tăcere castelul...": Ninsoarea văzută pe fereastra trenului și cea din ***Castelul*** lui Kafka se confundă, își împrumută semnalmente, adâncesc peisajul. Ființa culturală nu mai e inocentă, vederea ei mereu „mișcată" descoperă ploi bacoviene, cețuri ca-n Turner, luminișuri grigoresciene. E aici și răsturnarea în timp a mișcării comparației: un peisaj pictat nu mai e frumos de parcă ar fi real, ci unul real / viu e frumos de parcă ar fi pictat. Memoria culturală e (mai) puternică. Inevitabil, a împins în umbră memoria „naturală", lipsindu-l pe om de niște vechi și bune instrumente de locuire echilibrată a împrejurului.

Metoda psihocritică[3] izolează și studiază expresia personalității inconștiente a autorului în texte și încearcă să separe *grupurile verbale de origine probabil inconștientă* (*rețele de asociații obsedante*) de sistemele de relații voluntare: logică, sintaxă, figuri poetice, ordonanțe poetice. Se caută și se identifică *rețele* inconștiente autonome, fantasma obsedantă. Plăcerea estetică combină elemente dintre care cele mai multe sunt guvernate de inconștient, crede Valéry. Lucrăm condiționați de rețeaua amintirilor personale, nu imaginăm decât în seama unor *date* din copilărie, din lecturi? Au loc schimburi între vis și realitate, o cunoaștere inconștientă care rezolvă sterilitatea afectivă a gândurilor prin descărcare internă. „Imaginația fiecărui scriitor pare să se atașeze unui mit personal..." Jung face din mitul personal expresia individualizată și complexă a miturilor colective.

„Unde ești copilărie cu pădurea ta cu tot?" La Eminescu, pădurea e a copilăriei, fantasmă participând la ținutul „făcut" al copilăriei, cel de care depinde totul, chiar dacă detaliile sale au fost/sunt mincinoase. Memoria e creatoare, ea interpretează, deci falsifică nevinovat. *Fiind băiet, păduri cutreieram* – e spațiul totdeauna paradisiac, într-un singur anotimp: un soare prelung, o zi nesfârșită, miroase a pace, a *așezare*: „Omul e productul împrejurărilor sale", iar adevărul omenesc e creație a omului, „e, ca și el, efect al împrejurărilor." Dar e vorba mereu de împrejurări povestite, scoase la suprafață prin cuvânt. Așa se întâmplă cu Mircești lui Alecsandri, cu Dumbrava minunată, loc al poveștilor sadoveniene. La Coșbuc, fantasma memorativă include căscioara,

[1] Wayne C. Booth, ***Retorica romanului***, București, 1966

[2] vezi ***Propensiunea narativă în fața peisajului inenarabil***, în Gianni Vattimo, Pier Aldo Rovatti, *Gândirea slabă*, 1998

[3] Charles Mauron, ***De la metaforele obsedante la mitul personal***, Dacia, 2001 [1962], trad. Ioana Bot

vreascurile, focul, vatra și, neapărat, mama care își *gândește* fiul. Dacă povestea locului e bine spusă, ea e memorabilă, în sensul că devine memorie/amintire și pentru ceilalți, locuitori indirecți ai acelui loc fantasmatic.

Imaginația poetică supune stările materiei și le modelează în tipare pe măsura timpului *și* spațiului creației. Romanticul Eminescu își descântă ființa dorindu-și-o rarefiată, aeriană, contopită cu înaltul și cu Nesfârșitul. Meditația blagiană, somnolent-lichidă, are nestatornicia formelor și rafinata știință a adaptării. Bacovia, captiv, încearcă în zadar o ieșire din mâlul încrucișărilor nedemne ale materiei. Devenite semne ale unei sensibilități, *elementele* acumulează determinări umane și simpla lor numire are sacralitatea unui cod, dar și vulnerabilitatea oricărei traduceri. Existența lor deopotrivă *afară* și *înăuntrul* ființei lasă loc tuturor interpretărilor; e o funcție cu infinite soluții posibile.

Oricum, *pământul*, țărână sau carne, consistent și stabil, este un dat. De o soliditate precară, în fond, poate sugera veșnicia fie într-o variantă euthanatică de identificare a esențelor, fie în una primar-instinctuală. *Apa*, cu mulțimea succedaneelor sale (izvor, lac, ploaie, mare, lacrimă sau sânge), are privilegiul adaptabilității perfide a rațiunii și, deci, a creației. Manifestarea sa ondulatorie, propagarea, cu alte cuvinte, o apropie de virtuțile privirii, ale contemplării. Uitarea de sine înseamnă acum cădere înăuntru. *Aerul*, nevăzut și indispensabil ca răsufletul, activ și răzvrătit ca vântul, pregătește misterul existențial al *focului*. Spiritul însuși este piromorf. Incandescența gândului, a plasmei vitale dă sens realității. Arderea e sinonimul vieții.

O explicație a absenței descrierilor la Ion Creangă ar fi maniera de a-și aminti a povestitorului, aceea a scufundării voluptoase în *spațiul* și *timpul* memoriei. Trecutul reînviat hipotipotic ne este dintr-o dată contemporan. Ion Creangă se mulțumește să ne indice exclusiv toponimic cadrul acțiunii ori itinerarul urmat de eroi. Pentru cel care-și amintește, simpla rostire a toponimului evocă peisajul, și povestitorul „uită" să se mai oprească pentru descrieri. Presupune ca de la sine înțeleasă repetarea fenomenului și în mintea noastră. „Părțile noastre" este formula suficientă pentru a declanșa o imagine de ansamblu a ținuturilor. Ion Creangă acoperă universul, cum ar spune Gaston Bachelard, cu desenele trăite de el, iar aceste desene „nu trebuie să fie exacte"[4]. Întoarcerea în teritoriul copilăriei nu presupune mobilitatea și nuanțarea detaliilor după rigorile exactității și ale obiectivității. Ținutul memoriei e imobil, ține de „fixații ale fericirii" („ne reconfortăm retrăind amintiri legate de starea de ocrotire" – G. Bachelard) netulburate de trecerea timpului ori de „știința" mai recentă asupra acelorași locuri. De aici și seninătatea cu care se divaghează, de obicei, de la o anumită vârstă, despre locurile copilăriei ca despre locuri automat „interesante" și pline de sens pentru orice ascultător întâmplător. Creangă nu face excepție.

Henri Bergson (*Matière et memoire*) crede că evenimentele trecute reînvie sub două forme distincte: fie mecanic, din instinct, fie ca amintire independentă, ca și construcție/construct. Amintirea/reculegerea poate fi declanșată de diverse circumstanțe, automat, ori, dimpotrivă, presupune un efort anume de căutare în trecut a unor răspunsuri la chestiunile prezentului. Trupul („trupul memoriei") ori mintea funcționează ca o graniță între trecut, prezent și viitor. Memoria reconstituie sub formă de imagini evenimentele vieții și conservă trecutul dintr-un impuls firesc al firii umane. E o memorie intelectuală, la care apelăm de câte ori avem nevoie de o secvență din trecut, pe care o putem re-traduce în acțiune. Dar există și memoria acționată anume pentru a suplini lipsa de sens ori de culoare a prezentului. Această memorie reînvie copilăria, ca timp al ocrotirii și al lipsei de griji, nepăsătoare față de detalii și de coordonate istorice în sensul exactității morocănoase și verificabile. E memoria care „imaginează", nu cea care „repetă." Memoria secundă, imaginantă e vinovată de eficiența *madlenei* lui Proust prin care acesta regândește și recuperează o emoție pierdută, dimpreună cu un timp și un spațiu (chiar dacă pretenția de a fi reunit trecutul și prezentul în *timpul pur* al amintirii rămâne discutabilă).

Locurile memoriei nu sunt, la Creangă, importante prin ele însele. Orice loc al memoriei, crede Mona Ozouf[5], are nevoie de îndeplinirea a două condiții pentru a exista: să existe un trecut, iar acest trecut să fie fondat de o *exigență actuală*. Cu alte cuvinte, „încredințarea" să funcționeze. Cicero numea *locus* spațiul (încăperea) în care aranja imaginile lucrurilor pe care dorea să le rețină, să le folosească în discursul său. Locul era, așadar, un artificiu. Memoria – selectivă, ordonatoare – este și ea *loc oratoric*. Grație ei, nu rătăcim firul discursului existențial. Morții noștri sunt *imaginae agentes.* Fiecare loc al memoriei păstrează ființa și o fondează în același timp. La Creangă, *locul* e vast și fără determinări spațiale ferme. *Părțile noastre*, *satul nostru* sunt panorame de fundal care susțin pătăraniile omenești *in eternitas*. Nici o altă exigență actuală în afara unei vagi insatisfacții, pe de o parte, și a vârstei, pe de altă parte, nu intervine pentru a cere re-memorarea, instituirea unui loc „oficial" al memoriei. „Lumea exterioară a ajuns acum săracă și materială față de neașteptata și profunda maturitate a amintirilor" (Cesare Pavese, *Meseria de a trăi*).

Ion Creangă e atât de solid instalat în amintire, încât nu mai are nevoie nici de *semne memorative*. „Semnul memorativ este o prezență parțială care ne face să resimțim, cu durere și desfătare, iminența și imposibilitatea restituirii complete a universului familial ce răsare fugitiv din uitare"[6]. *Stau câteodată și-mi aduc aminte* e formula simplă și eficientă de intrare în ținutul copilăriei. Nu o melodie, nu un miros, nu o îmbinare de lumini și umbre declanșează amintirea, ci lipsa de substanță a unui prezent din care se poate evada oricând spre trecut. Prezentul e un *non-loc*, un pasaj. De unde și nevoia de a-l *coloniza* – bojdeuca-muzeu îndeplinește această funcție: ea înfige în pământul străin un însemn al „țării de baștină." Dar nu „natură" aduce înstrăinatul, ci ustensile, „decoruri"

[4] vezi *La Poétique de l'espace*

[5] coordonatoarea celor șapte volume intitulate *Lieux de mémoire. Les France* [sic!]

[6] Jean Starobinski, *Melancolie, nostalgie, ironie*

făcute de mână de om pentru scena vieții senine din Humulești copilăriei.

Ion Creangă îmi apare ca singura *natură* delectabilă în opera sa. Copilăria, nu așa cum a fost, ci așa cum se conservă ea în memorie, este pentru Creangă *adevărul* în funcție de care judecă și prețuiește prezentul. Iar viața simplă pe care o duce, în ciuda condiției de târgoveț, e un gest de frondă discretă, de dezacord.

Interesat de om, cu precădere, de omul care se dezvăluie pe sine ca reprezentant al unei colectivități constituite în istorie, prin cuvânt, Creangă va consemna *peisajul*, *natura* doar în măsura în care acestea sunt „orânduite" de om și i se supun. Față în față cu natura, Ion Creangă are atitudinea constantă de „om gospodar" cum, iarăși, sunt mai toți eroii săi. Robotind, cu o mulțime de trebi pe cap, strădalnici și iuți, fie că se desprind din paginile *Amintirilor*, din povestiri ori din povești, eroii lui Creangă nu au răgazul și dispoziția necesară contemplării naturii ca pe ceva exterior lor. Cel care stă e „un om leneș", expulzat de comunitate fără remușcări.

Și pentru Creangă, „natura e prin definiție un simbol al purei mijlociri. E un loc de trecere, o cale, o transparență..."[7] Iată alt exemplu: „m-au trimis la stână în dumbrava Agapiei." Atât. Descrierea e resimțită ca superfluă. Cu conștiinciozitate de cronicar – asemănător procedează cu nume de locuri și oameni și Ion Neculce –, redă itinerarul: „Am purces din Fărcașa pe la Borșa spre Pârâul Cârjei și Cotârgaș, până ce am ajuns și la Broșteni." „Fărcașa", „Borșa", „Pârâul Cârjei", „Cotârgaș", „Broșteni" valorează, prin simpla lor invocare, cât o descriere. Orice confuzie este exclusă de precizia indicațiilor. Când ceva s-a petrecut „tocmai în Valea-Seacă, aproape de Toplița", ce detalii mai pot fi cerute povestitorului care vorbește despre „părțile *noastre*"? În satul Humulești, cel „mare și vesel", se ajunge „din târg drept peste apa Neamțului." Precizările lui Ion Creangă sunt laconice, dar considerate complete cu mentalitatea oricărui țăran pentru care e de neconceput ca vreunul să nu cunoască „universul său" cel bine știut de toată lumea din sat.

Ion Creangă nu se află în „căutarea timpului pierdut", pentru el trecutul *este*; oamenii, vorbele, gesturile sunt vii în mintea și sufletul povestitorului – locuite, în exclusivitate, de *această* lume. Nu e vorba de o creație în adevăratul înțeles al cuvântului și nici de o regăsire, ci de o re-*prezent*are a eului (adică aducere a sa în *prezent* ca ocupant legitim al acestuia, al prezentului, în numele unui trecut legitimator, probă irefutabilă de aici înainte: „am fost și eu în lumea asta"). Trimiterea se face la fața sa cea mai autentică, în sensul restaurării/retușării creatoare.

Întâlnirea nu se realizează cu propriul eu, ci cu o lume mereu prezentă dincolo de măștile pe care „povestariul" le schimbă după împrejurările oficiale ale existenței sale exterioare. Adevărul acestei lumi e, în cele din urmă, dincolo de întâmplări și independent de ele. Amănuntele au fost cândva individuale, dar nu mai sunt, grație trata-

Hollosy-Corbul Simion – ***Alee la Sighet***

mentului fabulatoriu pe care îl suportă orice amintire, cu atât mai mult cea secondată de o *expresie*, căutată, construită. Adevărul unei vieți, inconsistent fiindcă nespus, devine adevăr al ficțiunii, mai durabil și mai convingător fiindcă spus/scris.

Funcția narativă funcționează aici după un tipar aparte. Sigur, „caracterul comun al experienței umane, care e marcat, articulat, clarificat prin actul de a povesti sub toate formele sale, este *caracterul ei temporal*. Tot ce se povestește se întâmplă în timp, cere timp, se desfășoară temporal; iar ceea ce se desfășoară în timp poate fi povestit. Ba poate că orice proces temporal nu este recunoscut ca atare decât în măsura în care poate fi povestit într-un fel sau altul."[8] În cazul lui Ion Creangă, exemplaritatea sa fiind indiscutabilă, până și cerințele temporale sunt facultative. E limpede de la început că a avut loc instalarea în cronotopul copilăriei. Copilăria e un spațiu/timp al experienței omenești în general. Adevărul său e etern nu individual, nu subiectiv. Iar eternitatea scapă regulilor timpului care curge.

Natura ca peisaj e un fenomen subiectiv, lăuntric, nu poate fi văzută decât de un ochi exersat. Creangă povestitorul apelează la serviciile unui ochi inocent. Tot așa cum clipa fugară nu poate interesa un om *împăcat*, în sensul acceptării ciclurilor vieții și ale morții ca o normalitate scoasă din discuție. Omul lui Creangă trăiește ritualic, el interpretează, cu mici, neînsemnate nuanțe subiective, un scenariu veșnic. Natura, spațiul și timpul, vremea sunt date imuabile care acceptă, totuși, modelări superficiale, dar operante în limitele unei existențe umane. Tradiția, datina sunt *locul-și-timpul* personajului lui Creangă, al gospodarului său „așezat la mintea lui" și care își „caută de trebi."

[7] Andrei Pleșu, ***Pitoresc și melancolie. O analiză a sentimentului naturii în cultura europeană*** [Univers, 1980] Humanitas, 1992

[8] Paul Ricoeur, ***De la text la acțiune, Eseuri de hermeneutică*** II [1986), Echinox, 1999.

George Popa

LUCIAN BLAGA – METAFORA MISTERULUI

Omul nu-i decât măsura
unui drum de împlinit.

Metafora reprezintă acel privilegiu cu ajutorul căruia omul poate suplimenta creația prin magia unor transmutări estetice, axiologice, ontologice care au loc în diversele arte, – cuvântul, poezia în primul rând. Lirica lui Lucian Blaga este o extraordinară risipă de aurării și pietre rare. Ca și cum nimic nu ar vrea să mai fie la fel, toate lucrurile îi vin în întâmpinare ca să primească o altă haină, o mai înaltă treaptă a prețuirii, o nouă identitate, și astfel, să ni se arate, regale, în altă înfățișare. Versul blagian este o gestualitate ritualică de mutație ontică a vieții, și astfel dăruită altei cunoașteri, prin „metafora revelatoare". Revelatoare a tainei. Marele Anonim, prin „cenzura transcendentală", este avar cu misterul pentru a da șansa omului ca, folosind „diferențialele divine", să devină co-creator. Poetul din Lancrăm face parte dintre poeții care vorbesc cu predominență în metafore întru primenirea cuprinsului, mutând totul dintr-o taină în altă taină. „Decât orșice lumină mult mai rodnică e taina. Dacă vrei, visul să-ți vină, peste nud întinde haina." Pasiunea pentru metafora poetico-metafizică înrudește lirica blagiană cu cea a lui Rainer Maria Rilke, dintre moderni, și, pe un alt plan, cu metafora mistică a lui Meister Eckhart, din Evul Mediu.

Că metafora blagiană este cea a misterului, poetul ne-o spune încă din primul vers din volumul inaugural – ***Poemele luminii***: „Eu nu strivesc corola de minuni a lumii". Fiindcă „a crescut hrănit de taina lumii", Blaga își formulează misiunea de a spori el însuși zările tainei, să îmbogățească „fiorii sfântului mister", aura necunoscutului ce adastă mereu în pragul verbului iluminat al celor iluminați.

Astfel, lumina năvălindu-i în piept la vederea iubitei este ultima rază din lumina primei zile a Creației. Sub zodia lui Nietzsche, poetul afirmă că jocul, dansul însemnează a elibera, a pune aripi dumnezeului din închisoarea trupului. Bătăile inimii iubitei, lut fiind, au răspuns lor în adâncul pământului, la fel de viu ca și inima. Părul ființei dragi este vălul care preschimbă în mister cuprinsul lumii. În brațele poetului, iubita este un strop de rouă îmbrățișat de raze de lumină, iar în abisul ființei ei se află Dumnezeu – niciodată văzut mai mare.

Un grai neauzit sunt razele lunii lovind geamurile. În glasul străin din pieptul poetului răzbat soarele viu al patimilor netrăite a unor de demult morți tineri. Ca și Nietzsche, Blaga se plânge că are prea multă lumină, și vrea să vină noaptea, când va putea să vadă stelele ascunse lăuntric și pe care nu le–a văzut niciodată. Foarte ingenios – și satisfăcând necesitatea metaforei de a fi verosimilă, este jocul metaforic interactiv dintre râs, cânt și tăcere, angajând fiecare altfel triada – înțelepciunea, iubirea și jocul, în poemul ***Trei fețe***. Într-o suită de metafore absolute, de axiologii supreme, este transmutată inima: vasul în care Prometeu a furat jarul din vatra zeilor, lotusul unde a căzut o lacrimă a celui dintâi sfânt și vizionar, sfântul Graal, în care a picurat sângele lui Iisus pe cruce, lutul din care Dumnezeu va plămădi pe noul Adam, când va voi să facă o altă lume. Dintr-un sâmbure negru din mărul edenic al pierzaniei, aruncat de Eva în vânt, a fost cioplită crucea lui Iisus.

Totul este faptă a miracolului, a povestei, a legendei. De la arcuirea sprâncenelor iubitei au învățat stelele și luna drumul lor pe bolta cerească. Pentru a picta icoane, țăranul zugrav era prieten cu toate minunile. Minunea învierii apare în fiecare dimineață. „Ziua vine ca o dreptate făcută pământului. Flori peste fire de mări îmi luminează din larg – aureole pierdute pe câmp de sfinții trecutului." Țărâna este plină de zumzetul tainelor. „Câteodată prin fluer de os strămoșesc mă trimit în chip de cântec spre moarte". Orice alt drum decât cel real poartă în poveste. „În somn sângele meu/ ca un val se trage se trage din mine/ înapoi în părinți." Sfântului Gheorghe duh vechi îi cântă… și preface în legendă tot ce înfăptuiește. Vorbind despre ***Pasărea sfântă***, sculptată de Brâncuși, Blaga scrie:

„…Ascultând revelații fără cuvinte,
din văzduhul boltitelor tale amiezi,
ghicești în adâncuri toate misterele.
Inalță-te fără sfârșit,
dar să nu ne descoperi ceea ce vezi".

„În porturi deschise spre taina marilor ape", poetul a cântat alături de pescari… „visând corăbii încărcate cu miracol străin… Lângă fântâni fără fund mi-am deschis ochiul cunoașterii". Dar miracolul dezvălurii misterului nu a avut loc. Încercarea poetului de a ridica vălul de pe chipul tainei este doar o boală învinsă care se face carte.

„Cititorule, stinge-ți lumânarea și întreabă-te:
Taina trăită unde s-a dus ?
Ți-a mai rămas prin urechi vreun cuvânt ?
De la basmul sângelui spus
întoarce-ți sufletul către perete
și lacrima către apus".

Astfel, „Răni ducem – izvoare/ deschise sub haină,/ Sporim nesfârșirea/ c-un cântec, c-o taină". Poezia ***Vrajă și blestem*** este semnificativă prin suita de metafore care induc în noapte spăimoase întâmplări nefirești:

„Pe creasta nopții moara seacă
macină lumina-n gol.
Lopeți se-nalță și s-apleacă.

… Fântânile pe uliți rele
găleți coboară și ridică
'n cerul jefuit de stele.

Duhul răului tot vine
'n sat nelocuit, să pască
iarba morților de bine.

În satul vechi de lângă lună
uși se-nchid, uși se deschid.
Umbra mea cade pe zid."

Lucrurile sunt rune, semne cu cheie pierdută. *Viețuirea tainei este o boală*. Precum am văzut și cartea este o altă sacră boală. Gândul poetului se cutremură între două spaime – cea din mormântul prenatal și cea din lumină:

„Mamă – nimicul – marele! Spaima de marele
îmi cutremură noapte de noapte grădina.
Mamă, tu ai fost odat' mormântul meu.

De ce îmi este așa de teamă – mamă –
să părăsesc lumina?“ (***Din adânc***)

În partea a doua a creației blagiene, aura metaforică a misterului devine luminoasă, alungând întunericul apofatic din prima perioadă: ciocârlia se preschimbă în Hristosul păsăresc, satul redevine tărâm al miracolelor. „Legi răsturnând și vădite tipare,/ minunea țâșnește cu macu-n secară./ Cocoși dunăreni îți vestesc de pe garduri/ dumineca lungă și fără de seară.“ Referindu-se la prințesa burgundă, Uta, trei metafore de mare frumusețe ne revelează misterul eternului feminin: „Zâmbetul ei otrăvea toate văile Rinului… Grea suferință era frumusețea ei pentru o țară întreagă… Scris i-a fost scris, țintă să fie, de vis.“

„A iubi, aceasta vine tare de departe-n mine. A iubi – aceasta vine tare de departe-n tine“. Prezent și în ***Poemele luminii***, acum misterul dragostei este îndelung și ardent serbat metaforic: iubești – când inima, ulcior de-aramă, se umple pe rând de la sine de flori și de foc, când prin bezne ferite de sori, culegi surâsul duios al comorilor trupului iubit, când simțirile se trezesc la adevărul că-n lume nu există decât inima, care nu coboară spre moarte, ci ne poartă sus, în poveste.

Căci pe treapta unde se află basmele, taina face ca lutul să se implinească sub forma „secțiunii de aur“, proporțiile dumnezeiești ale statuii feminine. Iubirea se petrece în legendă sărbătorită atât de tărâmul pământean cât și de cel ceresc:

„În seara aceea, cu grave tumulturi în urmă,
ceva se schimbase nespus,
aici-n pământeana epocă, de neguri și humă,
și-n megieșe lunare ținuturi de sus.
Dobândise tărâmul carate
de nici un cântar încercate.

De argint se făcură, o treptele, frunțile –
martore pure izvoadelor din univers.
…În ceasul acela înalt, de-alchimie cerească,
silirăm luna – și alte câteva astre
în jurul inimilor noastre să se învârtească.“
(***Legenda noastră***).

Fenomenologia misterului creației este subtil metaforizat în Răsărit magic. Poetul, cu floarea sa de foc în mâini, așteaptă din veșnicia cealaltă, poate, dicteul, momentul liturgic când astrul ceresc, cu lumina sa eterică, preschimbă pe pagini lucrurile, muntele însuși – materia – în sunetul pur al cântului.

În poezia ***Ardere***, Blaga nu se mai întreabă care este cuvântul-cheie pentru misterul dinafară, ci dacă ființa, omul, va afla vreodată sunetul magic – de argint, de foc – și ritualul pentru exprimarea întru eternitate a arderii noastre existențiale. Cum putem cânta acest pumn de lumină și lut care este rodia, despre care Paul Valéry scria că este sora arhitecturii secrete a sufletului său? Unde să fie verbul neînțeles aici, dar priceput de zei și care să ne ridice în netimp? Ce cuvânt ar ști să explice moartea, pasul și gândul ?

Poate că, așa cum ni se arată în poemul ***Epitaf***, după ce îți tragi țărâna pe ochi ca o grea pleoapă, miile de lumini de sub glii, care sunt mumele, sfintele, de-a lungul veșniciei ne vor primi cuvintele și cu ele ne vor adăpa la cealaltă față a tainei. Căci totul în lume este alchimie tainică, având puteri magice să preschimbe materia în basm *arborescent,* cu infinite ramuri. Această misterioasă alchimie preface ciocârliile, mistuite de propriul lor cânt, slăvind înălțimile, în humă sacră.

Transmutări strălucitoare sfârșind într-o metaforă absolută desfășoară sacerdotic poetul, revelând cealaltă față a tainei unei umile flori: „Păpădie, ecumenică floare,/ după a ta aurie ardoare/ – pe nescrisele file –/ anul își hotărăște fericitele zile. // De un pëan te-nvrednicești – tu, neluată în seamă, floare de rând./ Sămânță să faci pe pământ/ e tot ce dorești. Alt gând nu porți./ Dar înfloreși și asfințești/ alcătuind o aureolă de sfânt“. (***Odă simplicissimei flori***),

Pentru Blaga, metafora este inefabila uitare de sine cu efect magic de mai pură metamorfoză: „Dac-aș uita cine sunt, trădându-mă pentru altă lumină,/ – în trupul meu osul s-ar face de aur“.

Iată multiplele fețe metaforice ale sufletului: „Suflete, prund de păcate/ ești nimic și ești de toate./ Roata stelelor e-n tine/ și o lume de jivine./ Ești nimic și ești de toate:/ aer, păsări călătoare/ fum și vatră, vremi trecute/ și pământuri viitoare./ Drumul tău nu e-n afară,/ căile-s în tine însuți./ Iară cerul tău se naște/ ca o lacrimă din plânsu-ți.“ (***Suflete, prund de păcate***). Stele și pământ, fărpturi, vatra, drumurile toate se află sub cerul lăuntric al unui „nimic“, care este totul.

Nu este pur joc stilistic inversarea atributelor în procesualitatea metaforei: „Legenda spune că pe-aice/ Euridice, fata tracă/, din iaduri și-a mutat în sălcii,/ a jale – părul lung și verde.// Și prind în palme ce mă pierde/ mătasea rea și jalea verde.“ (***Sălcii plângătoare***). Fenomenologia transmutației este aici subtilă și complexă. După o legendă, din infern, unde Orfeu o pierduse a doua oară pe soția sa, Euridice, prin graba de a se uita în urmă în timpul întoarcerii din Hades, – nimfa renaște pe pământul natal al Traciei sub chipul unei sălcii plângătoare. Or legenda lui Orfeu și Euridice este o metaforă mitică a cântului. Orfeu o pierde pe Euridice pentru că *nimfa era făptură de cânt*, iar cântul nu poate fi cuprins. Astfel, pierderea de sine de care ne vorbește poetul este cea pe care i-o induce cântul, metaforizat de părul Euridicei, devenit mătasea grea și jalea verde a ramurilor salciei. Pentru că, „Unde un cântec este, e și pierdere,/ zeiască, dulce pierdere de sine“. Iar pierderea, răpirea de sine a celui care ascultă are loc într-o jerbă de mutații ale armoniei: templu, menhir sau crin – sacralizare. durabilitate, puritate. Cântul este mutagenul ontic: *„Huma s-a făcut din zi ca din arse ciocârlii,/ ce s-au mistuit, cântând, înălțimile-ngânând.“* (***Ceas de vară***).

Poeții își sunt asemenea prin ceea ce nu spun. Doar glasul privighetorilor îi pot tălmăci. Dar tot în cântec, tot fără cuvinte. Spunând altceva decât ceea ce este, metafora nu e un altfel de „necuvânt“? Astfel, roua nu-i decât plânsul lucrurilor, mărturie a unei neștiute suferinți, – în ele bate o inimă care are patimi și are gânduri. „Fără ochi se uită-n lume – purtătoarele de tâlcuri,/ născătoarele de lacrimi“. (***De rerum natura***).

O stea cade în gădina poetului – metaforă a înaltei gândiri. Mâinile, paginile sufletului sunt arse de ea. Metafora devine un refugiu în basm, în mitic, astfel că ea întemeiază un mai pur destin, magic preschimbat: „Căutăm pământul unde/ mitic să ne-alcătuim,/ ochi ca oameni să deschidem,/ dar ca pomii să-nflorim.“ (***Focuri de primăvară***).

În puține creații precum cea a lui Lucian Blaga trăim atât de obsesiv, de intens, de dramatic sentimentul misterului. Un panmetaforism: *totul e altul*. Taina se face mai adîncă. O tainâ în abisul tainei celei mari. Dar este vorba de o compensație: ascunsul lucrurilor devine un alt ascuns, al omului, al poetului.

Unde se întâlnesc, unde se recunosc cele două taine? Există însă vreo întâlnire? Ne depărtăm de lumea lui Dumnezeu? Sau ne apropiem de lumea sa cu o altă lume, travestită, transfigurată de uimirea noastră, de durerea noastră, a ascunsului, de orgoliul nostru de a fi co-demiurgi? Ne primește însă noua creație? O adaugă lumii dintâi? Ori, nu ne rămâne decât jocul – inocent, joc și atât, o bucurie și atât. Dar, cu cât metafora se apropie de absolutul transmutației, și totodată, și noi de absolutul beatitudinii, – Dumnezeu, Marele Mister, Marele Anonim nu participă la încântarea noastră?

Oltița Cîntec

POST- SAU NEO- CU IZ DE -ISME

Definibilă, pe liniile ei majore, prin sufixele post- sau neo-, perioada postbelică și-a asumat ca dimensiune identitară polimorfismul spiritual. Panoramați, ultimii 60 de ani arată ca un peisaj caleidoscopic, surprinzător și provocator tocmai prin marea lui varietate, prin toleranța care face posibilă coabitarea atâtor curente, multe, evident contrastante. Postmodernismul (unii vorbesc deja despre post-postmodernism) și-a elasticizat într-atât aria terminologică (chiar și acum, când curentul e pe cale să devină istorie, noțiunea care-l desemnează e încă destul de imprecisă, dar până și indeterminarea asumată face parte din *brand*) încât în ea își găsesc loc cele mai felurite tendințe. Variantele pure nu mai sunt suficiente, hibridizările devenind modalități de proliferare estetică. Revitalizarea se face prin împrumuturi, prin transformări „genetice", umblând, adică, la genotipul fiecărui gen.

Totul este artă, totul este permis, proclamau, încă de-acum o sută de ani, avangardiștii europeni, operând o prețioasă diseminare a artisticului, imersându-l în faptele de viață. Dacă modernitatea a adus cu sine noutatea radicală ca atitudine, postmodernismul a favorizat revizitările, reinterpretările, iar din punct de vedere formal, variațiunile, eclectismul, preferința pentru fragment în raport cu întregul. În câmp axiologic, postmodernismul comprimă duratele. Proba timpului devine compresibilă, consacrarea arde etape: artiștii trec direct din galerie în muzee, din scenă în enciclopedii. Repoziționarea față de trecut e completată printr-o suprapunere de epoci, prin anacronisme intenționate, altădată inacceptabile. Jocul cu istoria, inter-temporalitatea, ignorarea periodizării au devenit practici frecvente. Jonglarea cu timpurile istorice este operată în numele unei ludicități asumate, a dorinței de rescriere. Demitizările, citările, parodicul devin mijloace privilegiate, acționând în numele unei logici non- sau chiar anti-aristotelice, contradictorie, repetitive.

Richard Schechner, exponent al experimentalismului american, de câțiva ani profesor la New York University, consideră că avangarda istorică s-a clasicizat. Contestatarii au trecut, în numai câteva decenii, în categoria „previzibililor". Astăzi toată lumea știe la ce să se aștepte de la Richard Foreman, Robert Wilson, Robert Lepage, Peter Sellars. Din punctul de vedere al universitarului american, care a fondat disciplina *Performance Studies* și departamentul în cadrul căruia e studiată la nivel academic, nou înseamnă, spre exemplu, să privești un personaj, o situație arhetipală din perspective surprinzătoare. Așa a montat ***Trei surori*** de Cehov, lucrând fiecare act într-un alt stil. Unul dintre proiectele cele mai recente și-a propus să repare nedreptatea pe care tragediografii antici i-au făcut-o mamei lui Oedipe. Cele două piese, ***YocastaS*** (2003) și ***Yocasta Redux*** (2005), scrise într-un *work-in-progress* în colaborare cu Saviana Stănescu, multiplică personajul în patru Iocaste aflate la vârste diferite, cu personalități diferite, evoluând în contexte diferite. Scopul estetic imediat este portretizarea din cât mai multe unghiuri. Scopul estetic general este revizitarea, rescrierea, amestecul epocilor.

* * *

În entropia criticii contemporane, „tiparul" este... lipsa de tipar. În istoria recentă a ideilor conviețuiesc o puzderie de paradigme, analiștii dispunând de libertatea de a se plasa pe peronul de care se simt mai apropiați. În acord cu cadrele elastice postmoderne, la anumite peroane mijlocul de transport vine la timp, la unele, întârzie, iar la altele nu mai vine deloc. Și asta face parte din trend. Ce-i rămâne atunci de făcut bietului exeget? „Doar" să-și pună inteligența critică și instrumentarul metodologic la treabă, făcându-se mesagerul vremurilor sale spirituale. Axioma noii „doctrine" critice este liberalismul viziunii. Nu normativism, ca-n canonul clasic, ci flexibilitate, deschidere spre neo- și -isme. Identificarea și conservarea câștigului estetic rămân regulă de aur. Nu concesii în dauna beneficiului artistic, ci doar fuga de standardele rigide.

Ca stil, ocolirea ermetismului, a încifrării. Codarea criticii devine păguboasă, în contextul în care efortul critic înseamnă și travaliu hermeneutic, interpretare (nu neapărat în sensul pe care i-l dă critica „textualistă"), iar o „decodare codată" ar deveni un nonsens. Dacă accepți critica printre formele de literatură, ca un act de creație specific, atunci intervine o nouă variabilă: talentul. Și criticul are muza lui, dar estetismul e contraindicat; egolatria are ca revers un narcisism auto-devorator, prin care personalitatea analistului se substituie aceleia a artiștilor și operelor radiografiate.

Exercițiul de așezare valorică, tipic modernilor, nu mai e acum ierarhizare piramidală, ci seamănă mai mult cu o plasare în context cultural. Ținta deliberării e teatralitatea. Noțiunea de teatralitate își lărgește conținutul prin adiționări, se ajustează prin regândirea textului, a spațiului, a rostului actorului, a plasticii și sonorităților. Teatrul a (re)descoperit și exploatează corporalitatea, gestualitatea, obiectualitatea, vizualitatea, străvechile practici spectaculare. Arta scenică ni se adresează nu numai pe căile rațională, ale afectivității, ci pune la treabă și visceralitatea, subconștientul, intuiția. Exercițiul critic trebuie exersat cu o unitate de măsură adecvată. Etalonul fundamental e, în același spirit al vremii, reînnoirea. Idealul e ca istoria artei teatrale să se suprapună în cât mai mare măsură pe critica teatrală. Aceasta e, în continuare, proba de valoare pentru fiecare teoretician: puterea de a anticipa instanța timpului, așa comprimată cum e ea.

Lectura critică e o interfață cu duble datorii profesionale: nu numai față de creatori, ci și față de public. Și unuia și altuia trebuie să le devii ghid. Contemporaneitatea e invadată de spectacular, care a cuprins cele mai neobișnuite domenii. Trăim în zodia *show*-ului, a unui hedonism care caută să transforme totul într-o reprezentație, propovăduind agreabilul. Orientarea spectatorului către valorosul estetic face și ea parte din atribuțiile exegezei. Evitând virusarea judecății critice, trebuie să te plasezi pe aceeași lungime de undă cu audiența. Altfel, rămâi în eter, fără să te recepționeze cineva.

Critica postmodernă are și ea aerul unui hibrid: e și psihanalitică, și impresionistă, și narativă, și textuală, fără a fi în mod expres vreuna dintre ele, dar fiind mai mult decât fiecare în parte. În sincronie cu reperele postmoderne (sau post-postmoderne?).

Constantin Coroiu

DOSARUL DOINEI LUI EMINESCU

Magda Ursache și Petru Ursache au avut inspirata idee de a alcătui și publica (la Editura „Timpul") un volum care cuprinde *variantele eminesciene* ale ***Doinei***, dar și *doinele folclorice*, pentru a proba astfel rădăcinile adânci, în timp și spațiu, ale durerii de neam, o durere sfâșietoare, ce avea să fie exprimată, în urmă cu peste 123 ani, la nivelul liricității geniale a lui Eminescu. Autorii au grupat apoi în *anexe* articole politice, al căror conținut și a căror tonalitate „trimit" la ***Doină***, și așazicând o „replică" în proză precum și două studii analitice, cel binecunoscut al lui Perpessicius și cel cvasicunoscut al lui Alain Guillermou, la acesta din urmă voi reveni cu o scurtă evocare.

De o valoare științifică remarcabilă și admirabil scris este *studiul introductiv* al profesorului Petru Ursache care începe, cum era și firesc, într-o notă dramatică: „S-a făcut închisoare pentru ***Doina*** lui Eminescu, pe vremea comuniștilor și, mai ales, a sovietizării. Multe decenii, poezia a fost scoasă din manualele școlare, edițiile au apărut ciuntite, forfecate, orice aluzie cât de vagă în exegeza critică a fost eliminată prompt de slujbașii cenzurii, iar pe nefericitul autor care-și asuma un asemenea curaj îl așteptau zile negre. Numai la Aiud ***Doina*** se recita și se cânta în libertate deplină, ca să confirme paradoxul că într-o închisoare poți fi mai liber decât în libertate".

Petru Ursache supune tema abordată unei analize ample, minuțioase din mai multe perspective, inclusiv una psihoanalitică – în două subcapitole ale studiului său: ***Cazul Doina*** și ***Doina, expresie a mentalului românesc*** –, nemaivorbind de cea etnolingvistică și de cea stilistică. Rezultatul demonstrației sau, oricum, una din concluziile ei fiind: „Eul colectiv își însușește un timbru nou, cel al lui Eminescu". Faptul că ***Doina*** „exprima (exprimă – n.n.) însăși o concepție născută din spiritul autohton, fiind expresia însăși a mentalului românesc", transfigurând deci un greu sentiment al istoricității, explică, în opinia profesorului Ursache, și răsunătorul succes pe care poemul l-a avut la **Junimea**. Cum se știe, Eminescu urma să citească doina la festivitatea dezvelirii statuii ecvestre a lui Ștefan cel Mare, în fața Palatului Domnesc din Iași, la 5 iunie 1883. Nu a fost citită însă la ceremonia amintită, din motive rămase neclare, deși Eminescu s-a deplasat *în acest scop* de la București în capitala Moldovei, de care îl legau atâtea, aproape totul. Cel mai probabil este că marele poet și temutul gazetar nu a vrut să participe la o serbare pe care regele și politicienii vremii – atât liberalii cât și conservatorii – au folosit-o în scopuri propagandistice, după cunoscutul obicei politicianist statornicit în România, „confiscând", cum ar zice civicii noștri de astăzi, memoria unei figuri emblematice a istoriei naționale. S-a acreditat ideea că neparticiparea lui Eminescu ar fi avut drept cauză sănătatea precară, idee bazată pe o mărturie a lui Slavici, căruia poetul i-ar fi spus: „Nu mi-am citit la dezvelirea monumentului poezia, fiindcă nu mă simțeam bine și eram chinuit de temerea ca nu cumva să fac ceva nepotrivit cu împrejurările, încât lumea să râdă de mine". Dacă ar fi să credem în această mărturie, Eminescu a găsit însă că este cum nu se poate mai potrivit să fie prezent la ședința **Junimii**, unde a citit ***Doina***, eveniment evocat de Jacob Negruzzi: „Efectul acestor versuri, *care contrastau așa de mult cu celelalte ode ce se compuneau cu ocazia acelei strălucite serbări* (subl. mea), fu adânc, indescriptibil. În contra obiceiului **Junimii**, căreia nu-i plăcea să-și manifeste entuziasmul, pentru întâia dată de 20 de ani de când exista societatea, un tunet de aplausuri izbucni la sfârșitul cetirii și mai mulți dintre membrii prezenți îmbrățișară pe poet".

A fost, de altfel, ultima lectură a lui Eminescu la **Junimea**, un adevărat triumf. Era „eul colectiv originar" transfigurat cu o forță care i-a înspăimântat și-i va înspăimânta mereu pe „cominterniștii mutanți...", ca să folosesc sintagmele profesorului Petru Ursache. Învățatul estetician și istoric al culturii atrage însă atenția: „Așa cum ***Luceafărul*** nu este copia unui basm, ci un poem autonom, nici ***Doina*** nu rescrie forma unui anumit prototip folcloric, identificabil perfect în oralitate. Poetul recompune întreaga atmosferă istorică mai veche ori mai nouă, care a dat naștere sentimentului de înstrăinare și de jale. El transformă oralitatea în materie primă, dându-i o formă nouă și forța necesară de a cuprinde și exprima cu intensitate sporită durerea neamului. Aici se cuvine să reținem o deosebire între ***Luceafărul*** și ***Doina***, cele două capodopere din dramaticul an 1883. Prima poemă cuprinde și ea în compoziție elemente folclorice, dar acestea slujesc viziunilor cosmogonice și titaniene, pilonii de susținere ai ***Luceafărului***. În ***Doina***, materialul oral intră în construcție pentru a exprima însăși esența poeziei, adică starea de agitație a etnicului și de lamentare în fața tendințelor de înstrăinare". O lamentare care se transformă în revoltă și într-o afirmare clară, ce exclude orice concesie, încă de la primul vers, a unității de neam, de limbă și de teritoriu a românilor, profețind în fond, observă P. Ursache, Unirea.

Spunem că în ultima anexă a volumului pe care ni-l oferă Magda și Petru Ursache consacrat ***Doinei*** de către cunoscutul românist și eminescolog francez Alain Guillermou, în cartea sa ***Geneza interioară a poeziilor lui Eminescu*** (Paris, 1963), capitol scos de cenzura comunistă, în 1977, când ***Geneza***... a apărut, pentru prima dată în traducere românească, în colecția **Eminesciana** a Editurii **Junimea** din Iași. Abia în 1995, profesorul Gh. Bulgăr a putut publica textul tradus, în ***Limbă și literatură*** (II, pp. 90-93).

În ce mă privește, îmi amintesc cu emoție convorbirea pe care am avut-o cu Alain Guillermou, la Iași, cu prilejul Festivalului Național de Poezie „Mihai Eminescu" din

1977, când a fost lansată și cartea sa. I-am luat atunci un amplu interviu. La un moment dat, Guillermou a scos din buzunar o ediție liliput a poeziilor lui Eminescu datorată lui Ibrăileanu și ne-a mărturisit – mie și prietenului Daniel Dimitriu – că poartă tot timpul la el acea cărticică, de mai multe decenii. Glasul îi tremura și ochii i se umeziseră. Din păcate, satisfacția sa de a-și vedea cartea tipărită și în românește (după 14 ani de la apariția ei la Paris)a fost umbrită de amputarea amintită. Întâmpinat la gară de directorul Editura **Junimea**, Mircea Radu Iacoban, care i-a înmânat la coborârea din vagon cartea, Guillermou a răsfoit-o cu înfrigurare în mașină. Văzând că lipsește capitolul ***Doina***, indignat, a cerut să fie condus înapoi la gară. Iacoban i-a spus că nu este tren la acea oră pentru București, reușind, în cele din urmă, să-l instaleze la hotel. Profesorul nu s-a lăsat și a dat telefon la Ambasada țării sale, de unde, relatează Mircea Radu Iacoban, i s-a spus că situația trebuie înțeleasă și i s-a precizat cu subînțeles că se află doar la 17 km de „măreața Uniune...". Guillermou, cu aerul ingenuu al omului de bibliotecă, s-a putut convinge apoi că „ceva mai încolo", peste Dealul Șorogarilor, străbătut și contemplat de atâtea ori de Eminescu și Creangă, începe uriașul imperiu... Astăzi, când ***Doina*** este din nou pusă la zid de „cominterniștii mutanți", oare ce imperiu i-am mai putea arăta regretatului Alain Guillermou?!

Dumitru Matală

POETUL, OPERA ȘI VIAȚA

Cu un an în urmă, sub același titlu și în aceeași revistă („Pro Saeculum" nr. 4, iunie 2005), semnalam apariția unei ample culegeri de texte și documente care purta un ambițios enunț: ***Corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu*** (tipărită sub egida Academiei Române, la editura „Saeculum I.O."). Era, pur și simplu, o lucrare nu numai de proporții, ci și de pionierat în istoria literaturii și culturii române. De proporții, deoarece numai pentru a înmănunchea articolele – și memoriile – și corespondența – și studiile scrise despre viața și opera marelui nostru poet între 1866 și 1900, prin urmare doar în secolul XIX, fusese nevoie de trei volume. De pionierat, pentru simplul motiv că, până la cei doi îngrijitori ai ediției, I. Oprișan și Teodor Vârgolici, nu se mai încumetase nimeni la o întreprindere de asemenea dificultăți și dimensiuni. Până și ei, de altfel, în pofida seriozității și acribiei lor, unanim recunoscute, fuseseră siliți să declare deschis că nu avuseseră nici „forța omenească să căutăm toate textele împrăștiate în presa secolului XIX", nici „mijloacele de a publica o asemenea lucrare exhaustivă". Dar, oricum, începutul era făcut, iar în munca de cercetare nu prea îți poți permite să te lași dezarmat nici de ce a rămas în urma ta și nici de ceea ce te mai așteaptă.

Cu atât mai mult cu cât, dacă pentru secolul XIX, fuseseră, de bine – de rău, suficiente cele trei volume, pentru secolul XX era de-a dreptul imposibilă o apreciere, fie și selectivă, fie și aproximativă. Ca dovadă, cele cinci volume ale ***Corpusului...,*** tipărite la aceeași editură, „Saeculum I.O.", n-au izbutit să acopere nici măcar un deceniu al acestui secol, ci s-au oprit, deocamdată, la anul 1908. Ceea ce ar însemna că, dacă secolul XIX se dovedise la limita de sus a puterilor omenești, însă fusese de-acum escaladat, secolul următor se anunța fără nici o exagerare copleșitor. Iar asta mai cu seamă că, după câte se pare, dintre cei doi îngrijitori ai ediției, de la volumul al treilea încoace n-a mai rămas decât unul.

Numai că nici acest obstacol n-ar fi de natură să dezarmeze sau să ridice stavile de netrecut. Așa cum argumentează I. Oprișan în prefața la cel dintâi volum, începutul secolului XX a însemnat, practic, „relansarea" lui Eminescu în conștiința românească, momentul în care „primii cercetători au avut revelația unui nou Eminescu, a unei personalități profund frământate, nu numai de problemele creației sale, ci și de destinul țării și de soarta poporului de care era legat prin întreaga lui ființă." Și pe bună dreptate: dacă la sfârșitul secolului XIX, prin comentariile pe marginea vieții și operei poetului, ne aflam încă în imediata lui actualitate, o dată cu secolul XX pășim hotărât în posteritatea lui.

Care sunt, în cazul ăsta, dovezile ce au făcut posibilă *revelația unui nou Eminescu*? După părerea cercetătorului, meritul principal îi aparține mentorului „Junimii", lui Titu Maiorescu, care donează, încă din anul 1902, Academiei Române, manuscrisele poetului, însoțite de o scrisoare mai mult decât elocventă. Pentru a ne face o imagine fidelă, se cuvine s-o și reproduc aici: „De la Mihail Eminescu posed – dăruite mie de dânsul în diferite ocaziuni – multe manuscrise, parte poezii publicate, parte încercări, fragmente și variante de poezii nepublicate, parte studii, traduceri și articole în proză. Toate aceste manuscripte, așa cum se află: în cărți cartonate, în caiete cusute și în foi volante, vi le trimit alăturat și le dăruiesc la rândul meu Academiei Române pentru a servi celor ce se vor ocupa în viitor cu cercetări mai amănunțite asupra vieții și activității marelui nostru poet." Din acel moment, așadar, opera lui Eminescu putea fi studiată cu adevărat, în articulațiile sale profunde, nu doar sub efectul unor impulsuri ale inspirației capricioase, ci și sub aspectul unei munci laborioase pe care poetul o cheltuia pe manuscris.

Aproape concomitent apare, în „Noua revistă română", un *apel literar*, „către cunoscuții și către cunoscătorii lui Mihail Eminescu", sub semnătura lui Ion Scurtu, pe atunci student al Facultății de litere de la Lipsca. Din dorința de a scrie *o monografie* pe care voia s-o predea ca teză de doctorat la universitatea germană, el adresează într-adevăr un apel, „numeroșilor prieteni și cunoscuți ai poetului, colegilor săi de studiu, colegilor săi de bibliotecă și de învățământ din Iași, colegilor săi gazetari din București" – cu rugămintea de a-i comunica tot ceea ce li se pare demn de interes. Iar argumentul îi apare – lui, atunci, ca și nouă, astăzi – de o incontestabilă evidență: „Când se tratează de studiul unui scriitor atât de mult

1977, când a fost lansată și cartea sa. I-am luat atunci un amplu interviu. La un moment dat, Guillermou a scos din buzunar o ediție liliput a poeziilor lui Eminescu datorată lui Ibrăileanu și ne-a mărturisit – mie și prietenului Daniel Dimitriu – că poartă tot timpul la el acea cărticică, de mai multe decenii. Glasul îi tremura și ochii i se umeziseră. Din păcate, satisfacția sa de a-și vedea cartea tipărită și în românește (după 14 ani de la apariția ei la Paris)a fost umbrită de amputarea amintită. Întâmpinat la gară de directorul Editura **Junimea**, Mircea Radu Iacoban, care i-a înmânat la coborârea din vagon cartea, Guillermou a răsfoit-o cu înfrigurare în mașină. Văzând că lipsește capitolul ***Doina***, indignat, a cerut să fie condus înapoi la gară. Iacoban i-a spus că nu este tren la acea oră pentru București, reușind, în cele din urmă, să-l instaleze la hotel. Profesorul nu s-a lăsat și a dat telefon la Ambasada țării sale, de unde, relatează Mircea Radu Iacoban, i s-a spus că situația trebuie înțeleasă și i s-a precizat cu subînțeles că se află doar la 17 km de „măreața Uniune...". Guillermou, cu aerul ingenuu al omului de bibliotecă, s-a putut convinge apoi că „ceva mai încolo", peste Dealul Șorogarilor, străbătut și contemplat de atâtea ori de Eminescu și Creangă, începe uriașul imperiu... Astăzi, când ***Doina*** este din nou pusă la zid de „cominterniștii mutanți", oare ce imperiu i-am mai putea arăta regretatului Alain Guillermou?!

Dumitru Matală

POETUL, OPERA ȘI VIAȚA

Cu un an în urmă, sub același titlu și în aceeași revistă („Pro Saeculum" nr. 4, iunie 2005), semnalam apariția unei ample culegeri de texte și documente care purta un ambițios enunț: ***Corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu*** (tipărită sub egida Academiei Române, la editura „Saeculum I.O."). Era, pur și simplu, o lucrare nu numai de proporții, ci și de pionierat în istoria literaturii și culturii române. De proporții, deoarece numai pentru a înmănunchea articolele – și memoriile – și corespondența – și studiile scrise despre viața și opera marelui nostru poet între 1866 și 1900, prin urmare doar în secolul XIX, fusese nevoie de trei volume. De pionierat, pentru simplul motiv că, până la cei doi îngrijitori ai ediției, I. Oprișan și Teodor Vârgolici, nu se mai încumetase nimeni la o întreprindere de asemenea dificultăți și dimensiuni. Până și ei, de altfel, în pofida seriozității și acribiei lor, unanim recunoscute, fuseseră siliți să declare deschis că nu avuseseră nici „forța omenească să căutăm toate textele împrăștiate în presa secolului XIX", nici „mijloacele de a publica o asemenea lucrare exhaustivă". Dar, oricum, începutul era făcut, iar în munca de cercetare nu prea îți poți permite să te lași dezarmat nici de ce a rămas în urma ta și nici de ceea ce te mai așteaptă.

Cu atât mai mult cu cât, dacă pentru secolul XIX, fuseseră, de bine – de rău, suficiente cele trei volume, pentru secolul XX era de-a dreptul imposibilă o apreciere, fie și selectivă, fie și aproximativă. Ca dovadă, cele cinci volume ale ***Corpusului...,*** tipărite la aceeași editură, „Saeculum I.O.", n-au izbutit să acopere nici măcar un deceniu al acestui secol, ci s-au oprit, deocamdată, la anul 1908. Ceea ce ar însemna că, dacă secolul XIX se dovedise la limita de sus a puterilor omenești, însă fusese de-acum escaladat, secolul următor se anunța fără nici o exagerare copleșitor. Iar asta mai cu seamă că, după câte se pare, dintre cei doi îngrijitori ai ediției, de la volumul al treilea încoace n-a mai rămas decât unul.

Numai că nici acest obstacol n-ar fi de natură să dezarmeze sau să ridice stavile de netrecut. Așa cum argumentează I. Oprișan în prefața la cel dintâi volum, începutul secolului XX a însemnat, practic, „relansarea" lui Eminescu în conștiința românească, momentul în care „primii cercetători au avut revelația unui nou Eminescu, a unei personalități profund frământate, nu numai de problemele creației sale, ci și de destinul țării și de soarta poporului de care era legat prin întreaga lui ființă." Și pe bună dreptate: dacă la sfârșitul secolului XIX, prin comentariile pe marginea vieții și operei poetului, ne aflam încă în imediata lui actualitate, o dată cu secolul XX pășim hotărât în posteritatea lui.

Care sunt, în cazul ăsta, dovezile ce au făcut posibilă *revelația unui nou Eminescu*? După părerea cercetătorului, meritul principal îi aparține mentorului „Junimii", lui Titu Maiorescu, care donează, încă din anul 1902, Academiei Române, manuscrisele poetului, însoțite de o scrisoare mai mult decât elocventă. Pentru a ne face o imagine fidelă, se cuvine s-o și reproduc aici: „De la Mihail Eminescu posed – dăruite mie de dânsul în diferite ocaziuni – multe manuscrise, parte poezii publicate, parte încercări, fragmente și variante de poezii nepublicate, parte studii, traduceri și articole în proză. Toate aceste manuscripte, așa cum se află: în cărți cartonate, în caiete cusute și în foi volante, vi le trimit alăturat și le dăruiesc la rândul meu Academiei Române pentru a servi celor ce se vor ocupa în viitor cu cercetări mai amănunțite asupra vieții și activității marelui nostru poet." Din acel moment, așadar, opera lui Eminescu putea fi studiată cu adevărat, în articulațiile sale profunde, nu doar sub efectul unor impulsuri ale inspirației capricioase, ci și sub aspectul unei munci laborioase pe care poetul o cheltuia pe manuscris.

Aproape concomitent apare, în „Noua revistă română", un *apel literar*, „către cunoscuții și către cunoscătorii lui Mihail Eminescu", sub semnătura lui Ion Scurtu, pe atunci student al Facultății de litere de la Lipsca. Din dorința de a scrie *o monografie* pe care voia s-o predea ca teză de doctorat la universitatea germană, el adresează într-adevăr un apel, „numeroșilor prieteni și cunoscuți ai poetului, colegilor săi de studiu, colegilor săi de bibliotecă și de învățământ din Iași, colegilor săi gazetari din București" – cu rugămintea de a-i comunica tot ceea ce li se pare demn de interes. Iar argumentul îi apare – lui, atunci, ca și nouă, astăzi – de o incontestabilă evidență: „Când se tratează de studiul unui scriitor atât de mult

și atât de scump nouă, cum este Eminescu, orice știre inedită asupra lui este de folos. Monografiile literare se pot scrie numai cu ajutorul a zeci de colaboratori, modești dar zeloși, și munca acestora este totdeauna o muncă nu numai de valoare, ci de-a dreptul indispensabilă.“ Se poate spune că sub aceste două precepte, conturate încă de la începutul secolului, au evoluat apoi cercetarea – și studierea – și analizele – și exegezele, atât ale operei cât și ale vieții poetului, de-a lungul întregului veac al douăzecilea.

Desigur, asta nu înseamnă că toate textele din aceste volume se ridică la o reală ținută teoretică sau că pătrund în esența fenomenului eminescian. Din contră, multe din ele se recomandă ca simple note sau comentarii, encomiastice – ocazionale – conjuncturale, pe când altele nu depășesc nivelul unor încercări modeste și bine intenționate. Numai că demersul unui autentic cercetător literar este tocmai acela de a configura, pe cât posibil, ansamblul, în interiorul părților lui componente, în at-mos-fe-ra care i-a dat naștere. Dintre textele *de serviciu* răsar obligatoriu cele de o mai mare putere de rezistență. Dacă, de pildă, interpretările comparatiste, de genul ***Eminescu și Alecsandri*** sau ***Eminescu și Coșbuc*** erau în primele trei volume numai câteva, în următoarele cinci numărul lor este sensibil în creștere. Mai mult decât atât, ele își extind aria de cuprindere și la nume de notorietate ale literaturii și filosofiei germane: ***Eminescu și Lenau*** (Raicu Ionescu-Rion), ***Schiller – Alecsandri – Eminescu*** *(G.P. Salviu),* ***Eminescu și Schopenhauer*** (Ion Scurtu), ***Kant și Eminescu*** (Rădulescu-Pogoneanu). De aici se ajunge firesc la nevoia traducerii operei eminesciene în limba germană, pentru care pledează Ilarie Chendi, într-un articol intitulat ***Literatura eminesciană germană***: „Cu cât traducerile vor fi mai bune, cu atât mai evidentă va apărea înrudirea lui Eminescu cu unii din scriitorii germani, poate cu cei postclasici mai mult.“ Este astfel avansată logic ideea ***Europeanismul și Eminescu***, într-un alt articol, în care Toma Dragu, comentând, în 1903, o recentă versiune a liricii eminesciene în franceză, susține categoric: „Se deschid largi porțile europeanismului celui mai mare gânditor pe care l-a avut românimea, Eminescu“.

Profunde sau minore, prin așezarea lor între copertele acelorași volume textele antologate câștigă un inedit avantaj. Așa cum erau, risipite în paginile publicațiilor, ele se și pierdeau în timp, în anonimat, pe când acum, alăturarea lor îmbracă o nebănuită semnificație. Regăsim astfel, unul după altul, articole sau simple recenzii care dezvăluie teritorii neașteptate ale creației eminesciene, chiar dacă le punctează numai: ***Lirismul lui Eminescu*** (Alex. Fredmann); sau ***Metrica eminesciană*** (Alexandru Bogdan); sau ***Amorul în poezia lui Eminescu*** (M. Niculescu); sau ***Eminescu și teatrul*** (I. Borcea); sau ***Domnia cuvântului*** (Raicu Ionescu-Rion); sau ***Prin Eminescu s-a revoluționat felul de a scrie poezie*** (Gh. Panu); sau ***Geniu pustiu. Roman inedit*** (Ion Scurtu). Tot așa, mai multe titluri evocă momente din biografia poetului, prezența lui la Blaj, la Cernăuți, la Putna, în Banat, întâmplări din copilăria lui, prietenia dintre Creangă și el. Destule altele dau la iveală pagini mai puțin cunoscute din activitatea sa socială și raporturile avute cu diverse realități ale vremii: ***Eminescu și tinerimea*** (Ion Scurtu); ***Eminescu și generația de astăzi*** (N. Iorga); ***Eminescu naționalist*** (I. Costa); ***Eminescu revizor școlar*** (Teodorescu-Kirileanu); ***Idei pedagogice de-a lui Eminescu*** (D. Teleor); ***Eminescu și istoria națională*** (Ion Scurtu), ba chiar ***Eminescu și poporul român*** (Teodoran). De o mare diversitate, toate laolaltă pun în lumină, tocmai prin asta, mai multe unghiuri ale personalității poetului, mai multe laturi ale activității sale, iar așezarea lor într-un același *corpus* este ceea ce le conferă o surprinzătoare unitate.

Firește, nu poate fi trecută cu vederea în primul rând introducerea în sumar a unor cunoscute studii, de respirație și de profunzime, care de pe atunci începuseră să-și spună cuvântul, cu autoritatea semnăturii lor. Încă din 1892, într-o conferință rostită la Ateneu, Vlahuță lansa sintagma *Curentul Eminescu*, prin care susținea că „geniile mari răpesc și consumă în munca lor forța de creație a unei generații întregi“, dar se și pronunța împotriva unor *epigoni* ce mimau pesimismul autentic al poetului. Preluând expresia și continuând ideea (***Eminescu și curentul eminescian***), Dobrogeanu Gherea abordează și el, în 1897, chestiunea pesimismului, scoțând în evidență cauzele lui sociale: „Nesiguranța zilei de mâine“..., „luxul strălucitor, aprinzător de invidie amară“... „sărăcia umilitoare, aprinzătoare de ură“. Pe scurt: „viața de azi a proletarului muncii intelectuale “. Preluând el însuși conceptul, în primii ani ai secolului XX, Lovinescu o face pentru a-l combate pe Gherea și a-și susține propriile puncte de vedere: „Pesimismul lui (Eminescu) are cauze adânci psihologice și nicidecum sociale“... „Noi suntem aceia ce resfrângem o lumină asupra evenimentelor, și nu ele asupra noastră.“ Pentru a-și convinge cititorii, Lovinescu aduce drept exemplu războiul de la 1877 și modul cum a fost el reflectat de Alecsandri și Eminescu: „Cel dintâi se face cântărețul lui, cel de al doilea nici nu-l amintește, ceea ce ne arată că aceleași împrejurări nu pricinuiesc aceleași resfrângeri asupra poeților“.

La rândul lui, un prieten al poetului, Ioan Slavici, se lasă purtat, într-un frumos eseu intitulat ***Pesimismul lui Eminescu***, de zvonul unor argumente sentimentale când afirmă: „Temelia vieții sufletești a lui Eminescu era simțământul că Dumnezeu l-a făcut pe om bun, cu desăvârșire bun, și că buni se nasc toți oamenii. Numai nevoile vieții îi fac pe oameni răi; numai lupta pentru existență îi îndârjește; numai frecându-se mereu unii de alții se înhainesc.“ În sfârșit, Ibrăileanu, publicând, în 1901, studiul ***Curentul eminescian***, polemizează de data asta cu Vlahuță și demonstrează că „Eminescu a fost un om excesiv de sensibil, lipsit de voință“; că „lipsa de voință îl făcea să nu poată reacționa normal față de mizeriile vieții“ și că, deci, „neputând trăi viața și fiind îngrozitor a admite existența fericirii când tu nu o poți gusta, ajungi fatal să negi posibilitatea fericirii și deci valoarea vieții.“ Vor fi, acestea, pozițiile fundamentale pe care se vor situa și cercetătorii de mai târziu, când va veni vremea marilor exegeze. După cum vedem, însă, ele s-au conturat încă de pe atunci, de la cei dintâi ani ai posterității lui Eminescu.

Așa că pentru orice cercetător al operei marelui poet o lectură a acestui *corpus* este neapărat necesară. De-abia la sfârșitul ei vom putea spune că suntem în cunoștință de cauză cu o viață prea scurtă pentru un singur om și prea săracă pentru o operă precum aceea pe care ne-a lăsat-o. Vom putea, tot atunci, rosti, laolaltă cu Maiorescu, chiar dacă el a spus-o cu mult înaintea noastră, încă din anul dispariției marelui poet: „Acesta a fost Eminescu, aceasta este opera lui. Pe cât se poate omenește prevedea, literatura poetică română va începe secolul al 20-lea sub auspiciile geniului lui și forma limbii naționale, care și-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestmântului cugetării românești.“

Constantin Cubleşan

EMINESCU – SUBIECTUL UNOR DISPUTE LITERARE*

Mai mult decât oricând altădată, Eminescu este azi subiectul unor dispute literare dintre cele mai ciudate. În sensul că pentru unii a devenit un soi de obiect de cult, intangibil, în vreme ce pentru alţii ar trebui abandonat deacum, definitiv, istoriei literare, ca pe un Alecsandri, să zicem, întrucât opera sa nu mai răspunde *gustului* cititorului actual. Fără îndoială, o conciliere între cele două tabere e greu de realizat, aflându-ne, respectând proporţiile, ca pe vremea îndepărtatei dispute bizantine dintre iconoclaşti şi iconoduli. În această situaţie, ideea lui Alexandru Dobrescu de a pune în discuţie *conceptul* de detractor, aducând în circulaţie publică textele recunoscute, de-a lungul vremii, ca fiind cele mai vehemente, în acest sens, aparţinând unor autori intraţi într-o conştiinţă publică drept… detractori ai lui Eminescu, mi se pare cu totul binevenită. În fond, se poate întreba oricine cu îndreptăţire, de unde şi până unde avem de-a face cu un act critic firesc, în discutarea operei literare (sau artistice, în general), şi care este limita de la care acest exerciţiu trece în sfera unei atitudini contestatare. „Detractorul este – precizează, de la bun început Alexandru Dobrescu – în accepţia curentă, persoana care lucrează cu bună ştiinţă la ştirbirea (sau distrugerea) bunei reputaţii a cuiva“. Este o practică a cârpaciului invidios pe maestru, – detaliază, explicitând criticul – sau a artistului mediocru „gelos pe gloria marelui artist“. Ar trebui să înţelegem deci că „între cel care ponegreşte şi cel ponegrit este (sau ar trebui să fie) o flagrantă diferenţă de valoare“, fără însă ca *detractorul* să aibă *conştiinţa propriei inferiorităţi*, el punând discreditarea pe seama „defectuoasei funcţionări a mecanismelor de selecţie a valorilor, în special a imixtiunii criteriilor extraprofesionale“. Pornind de aici, Alexandru Dobrescu realizează o adevărată *fiziologie a detractorului*, un portret robot, ca să utilizez un termen de actualitate, numai că procesul de identificare în această imagine a cutărui sau cutărui preopinent nu e chiar atât de lesnicios şi trebuie ţinut seama de particularităţile fiecăruia în parte. Pentru că, zice tot domnia sa, şi cu bun temei, „orice detractor înarmat cu probe este, la urma urmelor, un critic“, fiind foarte greu de efectuat o delimitare strictă între „o categorie şi alta“. Aceasta şi pentru că intervine în joc propriul nostru grad de… afecţiune, de încredere într-o valoare sau alta, aşa că „suntem legaţi de ideile intrate în patrimoniul locurilor comune, încât apariţia alteia, cât de ademenitoare, e percepută ca un atentat la propria-ne persoană“, deşi scrierile aşa-zis denigratoare pot conţine „printre destule observaţii nedrepte şi constatări de bun simţ“. Ajunsă în acest punct de observare, discuţia pare încă şi mai încâlcită, astfel încât nevoia apelării la exemple devine imperativă, având să lămurească prin comparaţie, de ce, bunăoară, reticenţa unui E. Lovinescu, „al cărui loc în mulţimea păcătoşilor faţă de Eminescu pare incontestabilă“, nu este detractor, în vreme ce Densusianu sau Grama, care „au rostit cuvinte grele la adresa poeziei lui Eminescu“, sunt, aproape fără excepţii, taxaţi „drept nişte biete spirite pizmaşe şi obtuze“, cu alte cuvinte, detractori sadea. Alexandru Dobrescu ia în discuţie astfel, cazurile particulare ale intervenţiilor unor Petre Grădişteanu, Gr. Gellianu, Al. Grama, Aron Densusianu şi Anghel Demetriescu, comparându-le între ele, intrând în mecanismul demonstraţiilor pe texte, dar căutând cu insistenţă a judeca actul lor în funcţie de starea de spirit generală în epocă, de canoanele discuţiilor, polemicilor, luptelor în planul ideilor (culturale, politice, sociale etc.) ale momentului epocii în care se înscriu: „Urmaşii se cred întotdeauna superiori înaintaşilor, cărora nu scapă nici o ocazie de a le administra, precum şcolarilor nesilitori, pedagogice corecţii /…/ Cea mai mare eroare a istoricului literar vine din tratarea selecivă a trecutului, adică din îmbrăţişarea acelor porţiuni despre care are impresia că ilustrează propriile-i convingeri şi din repudierea celorlalte, ce-i par a le contrazice. Rostul istoricului literar nu este însă de a pune la zid un trecut ale cărui măsuri şi desfăşurare nu le împărtăşeşte, ci de a-i înţelege logica internă şi, eventual, de a trage învăţăminte“. De aceea, trebuie „a ne pune, fie şi pentru o clipă, în locul celor care au fost“, cântărindu-i cu unităţile de măsură *ale ceasului* lor şi nu „obligându-i să gândească şi să se poarte aidoma nouă“. Iată, aşadar, perspectiva şi metoda cu care Alexandru Dobrescu repune în discuţie câteva din textele *detractorilor* lui Eminescu, de odinioară.

Aşa, bunăoară, articolele lui Petre Grădişteanu şi Gr. Gellianu, apărute în ***Revista contimporană***, trebuie privite, înainte de toate, ne spune Alexandru Dobrescu, în cadrul polemicii pe care publicaţia o purta cu ***Convorbirile literare***, iar poeziile lui Eminescu, pe care T. Maiorescu, în articolul său **Direcţia nouă**, le prezenta la superlativ, constituiau ţinta unor *demonstraţii* în contra ideilor maioresciene, nimeni în acel moment, neconsiderând „articolele negative“ ale polemiştilor de la ***Revista contimporană*** ca fiind *denigratoare*. Abia mai târziu vor fi „percepute astfel“, când „reputaţia poetică a lui Eminescu se consolidase“. De altfel, articolul lui Petre Grădişteanu, pus la zid mai târziu de eminescologi, se intitulează oare-

* Alexandru Dobrescu, ***Detractorii lui Eminescu.*** Editura Junimea, Iaşi, 2002. (Mă văd din nou în situaţia de a-mi justifica acest comentariu întârziat, venit la aproape patru ani de la apariţia volumului, dar circulaţia cărţilor la noi, în aceşti ani, este atât de deficitară încât numai norocul te poate ajuta, de cele mai multe ori, să dai de vreo carte anume, în librării; nici marile biblioteci nu sunt alimentate corespunzător, edituriile neonorându-şi întotdeauna obligaţia de a trimite fondului de stat exemplarele cerute, de altfel, prin lege).

cum programatic în acest sens: ***Convorbiri literare și Revista contimporană*** (1873), e stârnit mai cu seamă de *avizul* mentorului ***Junimii*** trimis celor de la ***Revista contimporană*** în articolul Beția de cuvinte**.** Petre Grădișteanu îi replica acuzei lui Maiorescu, referitoare la *simptomele îngrijitoare* ale „beției de cuvinte“, pe care o afla în textele colaboratorilor revistei, arătând că asemenea „simptome“ se pot găsi destule și în paginile revistei ieșene. Evident, în acest caz, lupa era pusă cu prioritate asupra poeziilor aceluia pe care criticul de la ***Convorbiri…*** îl considera cap de serie. În acest context – spune Alexandru Dobrescu – trebuiesc receptate ironiile lui Petre Grădișteanu („…genialul d. Eminescu…“, „*Giganții* care rimează...“ etc) și *observațiile* sale privind imperfecțiunile prozodice: „Mare necaz trebuie să fi având d. Eminescu pe prozodie, ca să-și permită a rima *zbor* cu *nori* și *rază* cu *luminoasă* […] Asemenea inepții nu sunt tolerate nici unui școlar din clasa /a/ III-a gimnazială“. Cât privește articolul semnat de Gr. Gellianu, ***Poeziile d-lui Eminescu*** (1875), este socotit de Alexandru Dobrescu drept „ultima reacție de amploare a ***Revistei contimporane*** în războiul cu Maiorescu și «direcția nouă»“. Și Gellianu urmărește „cu pacientă de contabil“, zice criticul, „greșeli de versificație“, „cuvinte fără sens“, „rime imposibile“, și el „îl trage la răspundere pe Maiorescu pentru fiecare“ dintre acestea. Concluzia vine deci oarecum de la sine: „…nici Grădișteanu, nici Gellianu nu neagă talentul poetic al lui Eminescu. Amândoi remarcă doar că abundența exprimărilor obtuze și a neglijențelor prozodice reușește să îl facă invizibil“.

În ceea ce privește articolul lui Anghel Demetriescu, ***Mihai Eminescu*** (1874), pe care N. Iorga, în ***Istoria literaturii române contemporane*** (1934) i-l atribuie lui Gr. Gellianu, Alexandru Dobrescu face mai întâi o amplă *argumentație* pentru a-l disculpa pe Anghel Demetriescu, socotind că articolul nu-i aparține:“... Până în 1934, nimeni nu lăsa a se înțelege că Demetriescu ar fi scris articolul din ***Revista contimporană***, comparând cele două texte și amintind buna relație a lui Anghel Demetriescu cu T. Maiorescu, ceea ce nu ar fi făcut posibilă continuarea ei în aceiași termeni. Dar, cercetând cu amănunțime studiul consacrat lui Eminescu, Alexandru Dobrescu îl consideră ca „un moment de răscruce în istoria eminescologiei“, căci depoziția lui Demetriescu ocupă o poziție crucială în procesul receptării lirismului eminescian. Pentru că, acum, întâia oară, un devotat al clasicismului întrevede și subliniază, chiar și atunci când nu devine susținătorul lor, câteva elemente esențiale ce definesc noutatea și valoarea poeziei lui Eminescu. (În cartea intitulată ***Eminescu și Teleormanul***, de Stan V. Cristea, apărută în 2000, autorul abordează și el această chestiune, această *confuzie* a istoriei literare, privind identificarea lui Gr. Gellianu cu A. Demetriade. Cercetând arhivele locului, se ajunge la concluzia că: „Gr. Gelianu într-adevăr «a existat cu numele acesta», de vreme ce îl găsim în «Annuaire de Roumanie» /1885/, trecut astfel: «Gr. Gelianu, funcționar, str. Scaune 68». De aceea, o altă încercare de a-l identifica pe cel ce se ascunde sub acel pseudonim în persona lui Petre Grădișteanu /…/ trebuie sacționat prompt“, căci studiul lui Anghel Demetriescu, ***Inovațiile* lui Eminescu ca versificator**, din ***Conservatorul,*** reprodus în ***Literatură și artă română***, în 1903, atestă „un interpret strălucit – pentru acea epocă – al poeziei eminesceine“, – citat fiind Al. Dobrescu, din ***Foiletoane 2***, 1981. Dar, în *descoperirea* lui, Stan V. Cristea vorbește despre „cel ce se ascundea sub acel pseudonim“, ceea ce ar însemna că autorul articolului cu pricina nu este Gr. Gellianu, funcționarul de pe strada Scaune 68. Dar, cine? Altă încurcătură!).

În fine, „cazurile“ Al. Grama și Aron Densusianu sunt abordate la fel, din perspectiva judecării lor în contextul… polemic al momentului respectiv, Alexandru Dobrescu, delimitându-se de aceia care au *perseverat* „în tratarea lui Densusianu și Grama excesiv drept niște biete spirite pizmașe și obtuze, incapabile să perceapă noutatea și valoarea excepțională a poeziei“ lui Eminescu. Sunt citați, în acest sens, Mircea Popa, care vede în demersul lui Al. Grama numai „vandalism literar“, „crasă ignomie“, Dan Mănucă vorbind despre „obtuzitatea inchizitorială“, „atitudine umorală“, „efort conștient de distrugere“ ș.a.m.d. Cei doi critici ardeleni, Densusianu și Grama, s-au ridicat – susține Alexandru Dobrescu – și ei „împotriva direcției junimiste“, al cărei „exponent literar“ era Eminescu, întrucât ea, *direcția*, „contravenea flagrant programului cultural al intelectualității ardelene“. Acest program avea în vedere cultivarea sentimentelor naționale și patriotice care, prin literatură, ca „material ilustrativ în manualele școlare“, trebuia să slujească unei „educații civice sănătoase a generației tinere“. Or promovarea unei altfel de literaturi, „amenință“ să „compromită“ idealul atât de scump românilor de peste munți. Așadar, „contestarea lirismului eminescian, ca exponent al ideologiei junimiste“,

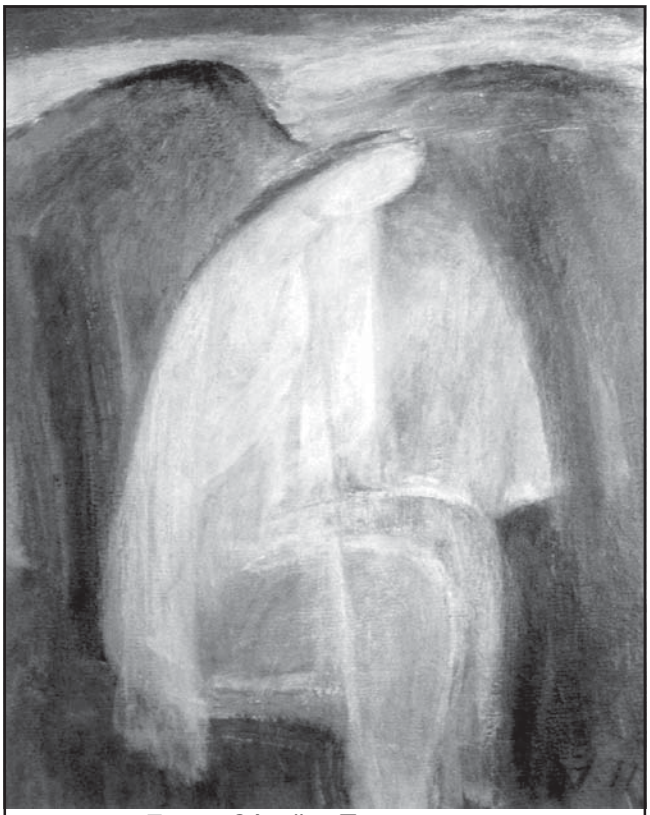

Eugen Gâscă – ***Transparențe***

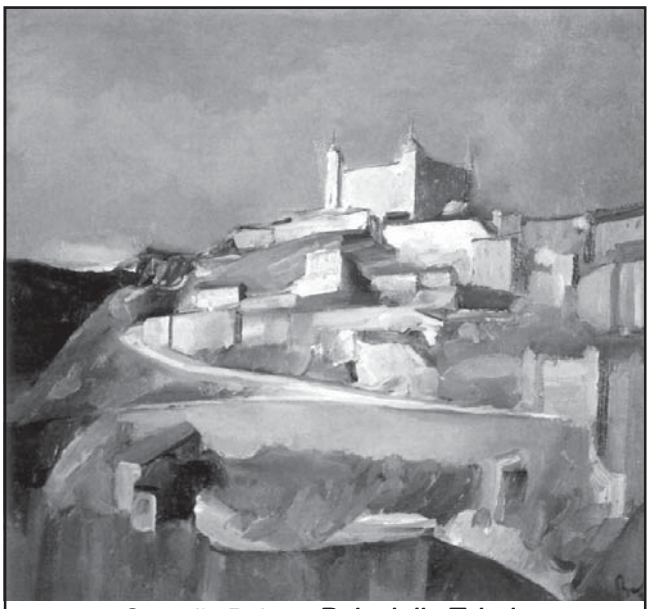

Corneliu Baba – ***Peisaj din Toledo***

nu pleca nici la Grama și nici la Densusianu „din obtuzitate, din resentiment ori capriciu", ci era „concluzia ultimă a gândirii utilitariste ardelene". Aron Densusianu, care „a crezut întreaga viață că scisul literar e o formă de militantism", spune Alexandru Dobrescu, vedea crescând în jur *boala deznaționalizării*, pe care o considera ca „principala amenințare pentru cultura română". El vede astfel pe Eminescu arătând „o deplină și primejdioasă atracție către tot ce e străin spiritului românesc". Aici, în „negațiunea ideii naționaliste", se afla pericolul pe care îl simțea a emana din poezia lui Eminescu. La fel și canonicul Grama, care „gândea lucrurile diferit de prestigioșii săi contemporani" de la ***Junimea***. Dar nu era singurul printre ardeleni cu asemenea vederi. Așa încât Alexandru Dobrescu face trimitere la un articol al lui Eugen Lovinescu din 1915, consacrat lui T. Maiorescu, în care, detașându-se de „propriu-i militantism estetic", Lovinescu cântărește „la rece" «neadevărurile» răspândite de ardeleni și denunțate fără cruțare de Maiorescu". E vorba despre *greșelile fertile*, despre *adevărurile ce sălășluiesc în eroare*, spune același. Iată citatul din Eugen Lovinescu: „Cultura ardeleană era clădită pe un neadevăr. Un neadevăr însă necesar. La elogiul minciunii universale ar trebui adăugate și câteva rânduri asupra binefăcătoarei minciuni ardelene. Înainte de a clădi o cultură proprie, ne trebuie o conștiință de rasă. Și înainte de a ne întări o temeinică conștiință de rasă, trebuie să ne-o apărăm de tăgada și încălcarea străinilor. În această îndoită operă de întărire înăuntru și înafară, minciuna ardelenească a fost folositoare". Nu e cazul să intrăm aici într-o polemică, oricum destul de tardivă, cu E. Lovinescu, dar nici cu Alexandru Dobrescu, în privința acestei *minciuni* ardelenești. A-ți apăra ființa națională prin mijloacele literaturii, ale teatrului, nu înseamnă a promova o literatură mincinoasă, cel puțin în ce-i privește pe ardeleni. Iată, în momentul în care, după 1918, aproximativ opt sute de mii de români au căzut înafara graniței, în Ungaria, aceștia au fost cu totul lipsiți de accesul la cultura, la literatura, la limba românească, suferind un proces de deznaționalizare în urma căruia azi abia dacă au mai rămas în Ungaria, să se declare a fi români, vreo două zeci de mii de suflete. În vreme ce, în pandant, din cei vreo opt sute de mii de unguri ce au rămas în România, care au beneficiat de accesul la limba, literatura, cultura maghiară, au *prospițat,* ajungând azi la aproape două milioane. Desigur, aici e o altă discuție. Iar exemplul meu dă apă la moară pledoariei lui Alexandru Dobrescu pentru *reabilitarea* în acest spirit a poziției antieminesciene a lui Grama. Numai că, dacă e să ne uităm bine în epocă, atitudinea lui Grama nu corespundea înțelegerii rosturilor literaturii decât pentru cei cu adevărat obtuzi, cum a fost, în adevăr, Grama. Cei mai mulți însă vedeau în poezia lui Eminescu o limbă literară elevată, în spiritul căreia trebuia să se dezvolte limba românească din ținuturile ardelenești, depășindu-l pe Mureșanu, bunăoară, tribunul pașoptist. Așa se și explică de ce numeroase gazete din Transilvania, din Blaj inclusiv, au reacționat împotriva lui Grama, cu promptitudine. Cartea canonicului blăjan apare în 1891, dar în 1895 să o semnalăm pe cea, pozitivă, a lui Ilie Cristea, apărută la Pesta, ***Viața și opera lui Eminescu***, un amplu studiu monografic, în limba maghiară (***Eminescu elete es muvei***), în 1903, cea a lui Ion Scurtu, în limba germană, ***Eminescu's Leben und Prosaschriften***, la Leipzig; Să nu uităm că între primii editori eminescieni de inedite sunt Ilarie Chendi, Nerva Hodoș, Ion Scurtu ș.a. A se vedea și prezența poetului în manualele școlare: În ***Istoria literaturii române*** a lui Ioan Lăzăriciu (Sibiu, 1884), tratează poezia ***Epigonii***, amintind nuvela ***Sărmanul Dionis***; Timotei Cipariu și Silvestru Nistor în ***Compendiu de gramatică pentru școalele primare și secundare*** (Blaj, 1888) include la capitolul Lecturi, poezia ***Ce te legeni...*** de M. Eminescu; în ***Lucrări de limba română. A 27-a programă a Gimnasiului mare public român...*** (Brașov, 1890) prof. A. Bârseanu face o *expunere* după **Satira III** de Eminescu; în ***Limba maternă în cl. a IV-a civică*** (Sibiu, 1891), Vasile Bologa face exemplificări teoretice pe poeziile lui Eminescu: ***Ce te legeni, codrule..., Revedere, Floare albastră, Crăiasa din povești, Freamăt de codru...***; în ***Carte de cetire pentru anii din urmă ai școalelor poporale*** (Brașov, 1892), I.Popo-Reteganul include poeziile ***Glossă*** și ***Ce te legeni...*** Exemplele ar putea fi continuate, punând în evidență faptul că atitudinea lui Grama nu reprezenta punctul de vedere majoritar al *inteligenției* române din Ardeal de la acea dată, iar motivarea că el ar fi susținut idealul naționalist spre deosebire de ceilalți nu stă în picioare câtuși de puțin, numai dacă nu îi vom trata de *renegați* pe toți aceștia care căutau să-i învețe pe copii adevărata limbă românească prin lecturile din Eminescu. În fine…

Alexandru Dobrescu are perfectă dreptate când solicită și impune relecturarea azi a textelor socotite de-a lungul vremii ca fiind *detractoare* la adresa lui Eminescu. Nu însă pentru a le motiva, nu pentru a le justifica critica abuzivă, ci pentru a se vedea cum a evoluat în timp procesul de receptare și impunere a operei lui Eminescu în conștiința publică, în conștiința critică și istorică a națiunii noastre. E cu atât mai util acest demers cu cât , într-adevăr, astăzi multă lume citează aceste articole fără să le citească.

Ana Dobre

EMINESCU ȘI SPIRITUL RELIGIOS

Ca *stare pură* în sens platonician, poezia, *poezia pură* în accepția Abatelui H. Bremond, se identifică fervorii rugăciunii, rugăciunea însăși fiind *starea pură* în care omul se află în legătură expresă cu Dumnezeu. Poezia, în sens larg, e o formă de rugăciune, de comunicare cu ordinea tainică a lumii, de rezonanță cu Dumnezeu. Vorbind despre sine ca poet, Eminescu spunea: „Eu sunt organul prin care vorbește poezia", având conștiința clară a adevărului că poetul este un intermediar între Dumnezeu și oameni. Mesajul adevăratei poezii e un mesaj sacru.

Poezia este o formă de rugăciune, o formă de extaz, trăit dincolo de rațiune și de contingent, o modalitate de accedere la esențe. Iar *esențele* sunt urmele lăsate de Dumnezeu în lume, o dovadă că Dumnezeu nu a murit, așa cum au afirmat marii apologeți ai singurătății, începând cu Nietzsche.

Secolul al XX-lea a proclamat moartea sau retragerea din lume a lui Dumnezeu. Poezia rămâne să afirme tuturor oamenilor în limbajul marilor revelații că Dumnezeu se află în lume. Mircea Eliade consideră că oamenii au întemeiat o nouă religie, cea a morții lui Dumnezeu, singura contribuție religioasă a omului modern care ar marca declinul societății contemporane, o posibilă apocatastază.

Un lucru e cert și clar însă: omul nu poate trăi în afara lui Dumnezeu, a acceptării ideii de Dumnezeu. Fără Dumnezeu nimic nu se poate justifica. Absența lui Dumnezeu lipsește pe om de experiența absolutului, poate justifica degringolada societății moderne și criza ei de valori.

În vremea lui Eminescu, a doua jumătate a secolului al XIX-lea, aceste idei incipiente frământau mințile unor contemporani. Poetul nostru le preia nu fără discernământ; reverberări ale acestor opinii, atitudini transpar în poeziile sale, ca o dovadă a continuei efervescențe a spiritului, a intelectualității sale.

Cel mai adesea, datorită formării/ informării în școală, Eminescu e receptat ca ateist. Versurile din ***Împărat și proletar*** – Religia – o frază de dânșii inventată / Ca cu a ei putere să vă aplece-n jug,/ Căci de-ar lipsi din inimi speranța de răsplată,/ După ce-amar muncirăți viața toată/ Ați mai purta osânda ca vita de la plug!", foarte cunoscute, sunt singurele informații despre religiozitatea poetului. A reține din ***Împărat și proletar*** doar această cuvântare a proletarului comunard e nu numai o eroare, ci și o limitare a fluxului poetic eminescian, a universului său liric și ideatic și chiar o neînțelegere. Proletarul e un revoltat romantic. El face critica prezentului în numele unui ideal, stăpânit de o melancolie a istoriei, iar ideile lui sunt conjuncturale.

Eminescu nu e un poet religios în sensul cultivării unor teme creștine, deși acestea nu lipsesc (***Învierea***, de ex.), dar un poet cu un spirit religios, un poet preocupat de marile întrebări existențiale, de viață și de moarte, de locul omului în univers în raport cu lumea și cu Dumnezeu.

Poemul postum ***Învierea*** (1878) e un poem icoană, tratând despre un motiv biblic creștin într-o atmosferă romantică păstrând ideea triumfului vieții asupra morții. Ritualul de Paște repetă evenimentul originar amintind mereu oamenilor că Dumnezeu a iubit atât de mult lumea încât l-a jertfit pe însuși Fiul Său pentru ca toți care vor crede în El să primească în dar viața veșnică: „Apoi din nou tăcere, cutremur și sfială/ Și negrul întuneric se sperie de șoapte... / Douăsprezece pasuri răsună... miez de noapte... / Deodată-n negre ziduri lumina dă năvală./ / Un clocot lung de glasuri vui de bucurie... / Colo-n altar se uită și preoți și popor./ / Cum din mormânt răsare Christos învingător,/ Iar inimile toate s-unesc în armonie:/ / Cântări și laude nălțăm/ Noi, Ție Unuia;/ Primindu-L cu psalme și ramuri/ Plecați-vă neamuri,/ Cântând Aleluia!/ / Christos a înviat din morți/ Cu cetele sfinte,/ Cu moartea pre moarte călcând-o,/ Lumina ducând-o/ Celor din morminte!".

Colinde, colinde, postumă din 1878, formulează, în ritmul poeziei populare, poemul Nașterii Domnului și bucuria pe care o sugerează se transmite întregii firi: „Colinde, colinde/ E vremea colindelor,/ Căci gheața sentinde/ Asemeni oglinzilor/ Și tremură brazii/ Mișcând rămurelele;/ Căci noaptea de azi-i/ Când scânteie stelele/ / Se bucur' copiii,/ Copiii și fetele;/ De dragul Mariei/ Își piaptănă pletele;/ De dragul Mariei/ Ș-a Mântuitorului/ Lucește pe ceruri/ O stea călătorului".

Într-un eseu, ***Poezia religioasă*** din ***Fragmente critice***, I, Eugen Simion, citând pe N. Frye (Marele Cod) e de acord cu o idee mai veche formulată și de W. Blake conform căreia: „Vechiul și Noul Testament formează marele Cod al artei". Literatura reia mituri, metafore, tipologii, retorica, parabole, conferindu-le semnificații noi, reinterpretându-le, considerându-le arhetipuri, tipare primordiale pentru starea de umanitate. Prezența acestor mituri, metafore etc. nu determină religiozitatea unui creator. Ar fi, din acest punct de vedere, două categorii de poeți: adevărați mistici, aceia care „caută sistematic temele religioase și construiesc mici parabole cu înțeles mistic" și alții care „fără a folosi în mod voit motive religioase, ating printr-o metafizică profundă și originală starea de religiozitate în poem" (op.cit., p. 135). Misticii raportează totul la existența divină, așteaptă totul de la Dumnezeu. Ei sunt ca primii creștini primitivi (în sens eliadesc, cei care trăiesc și acceptă revelația ca pe un dat firesc), pentru care miracolul e o stare de normalitate, starea de armonie. Acceptând pe Dumnezeu ca făcând parte din existența și ființa lor, ei așteaptă *dezlegarea* tuturor îndoielilor, a nedumeririlor, a erorilor omenești trăind intens și adevărat starea extatică de sfințenie. Sacru și profan

e o antinomie doar pentru spiritele limitative. Pentru adevăratul mistic, nu există profanul, ci doar sacrul. De la Dosoftei la Al. Macedonski (***Psalmi moderni***), V. Voiculescu, N. Crainic, I. Alexandru, Daniel Turcea, sentimentul religios e o dominantă a vieții și creației. Îi definește și îi îndumnezeiește. Unele poeme religioase dau o sugestie de neliniște mistică, altele nu, deși simbolurile religioase, retorica există. Unele dau impresia de autentic, de viață, de trăire, altele sunt convenționale, decorative, schematice, superficiale. „Marele Cod" poate furniza o materie bogată, dar aceasta nu dă automat și poezia, nu creează nici lirismul, nici poeticitatea. Lipsa de profunzime nu poate fi suplinită prin teme bogate sau motive și mituri celebre. Forma își cere un fond, iar fondul, în cazul de față, presupune *spiritul religios*, definit de Eugen Simion drept credință în ordinea divină și sugestie a solidarității cu lucrurile umile, la modul unui franciscanism care degajă sentimentul plenar că lumea este opera unui spirit superior, în sensul înfrățirii cu universul, al unui panteism, al sugestiei prezenței lui Dumnezeu în lume. În poezie, religiosul trece prin existențial, iar Dumnezeu respiră „prin rugăciunile, neliniștile și bucuriile" noastre (cf. E. Simion, op. cit., p. 136).

Fără a fi un mistic, în sensul celor afirmate mai sus, Eminescu e un poet atins de *starea de religiozitate*, un poet care nu caută neapărat temele religioase, dar ajunge, cum subliniază și Eugen Simion, „de la un prag de reflecție lirică și de expresivitate la o metafizică de tip liric în care miticul și religiosul se împletesc și se confundă" (E. Simion, p. 136). El a supus reinterpretării nu numai miturile biblice, dar și pe cele grecești, romane sau nordice (germane sau scandinave), preocupat de a descifra destinul umanității prin recurgerea la tipare originare, la prototipuri capabile să le explice. Eminescu era convins de adevărul identității, al unității totului, de ideea armoniei universale. Unul e în tot, tot astfel precum toate sunt într-una, poemul ***Ta twam asi*** (***Eu sunt tu***) evidențiind identitatea dintre om și Dumnezeu, nu în sens luciferic, ci în sensul consubstanțialității. Omul păstrează în el o fărâmă de divin, acea scânteie originară. Sensul vieții poate fi și acesta – aflarea lui Dumnezeu ascuns în profunzimile ființei. Uimitor este modul în care poetul leagă, dă coeziune și coerență unor idei care-i vin din surse diferite. Pe fundalul acestui poem care vehiculează idei mai ales budiste, Eminescu integrează o strofă din altă postumă – ***Rugăciune*** (1878), pentru a sublinia, poate, adevărul că Dumnezeu e același, doar că oamenii îl numesc altfel.

Poeme ca ***Povestea magului călător în stele***, ***Gemenii***, ***Sarmis***, ***Rugăciunea unui dac***, ***Odă (în metru antic)***, ***Memento mori***, ***Luceafărul***, ***Scrisorile***, fără a fi religioase în sens obișnuit și banal, relevă o neobișnuită încordare a spiritului, o voință colosală de cuprindere, de dezamăgire, un fior mistic de a prinde și de a înțelege marile mecanisme cosmice. Sentimentul religios înnobilează poezia, o înalță, dându-i un sens prin care banalul se transcende. Accesul la esențe, la absolut devine posibil. Metafizica poetică îndreaptă privirea spre sugestia sacralității, a divinului.

În ***Povestea magului călător în stele*** găsim o adevărată teorie a îngerilor, cum o numea G. Călinescu. Mai întâi, ideea banală că fiecare om are steaua lui, idee specifică mitologiei românești, cu origine în mitul christic, dar cu posibile legături și cu dialogul ***Timaios*** al lui Platon. Mai interesantă e ideea următoare: oamenii comuni au un înger păzitor, oamenii excepționali, nu; „individul fără înger, spune G. Călinescu, în ***Opera lui Mihai Eminescu***, II, p. 617, și fără stea reprezintă în plan metafizic o treaptă superioară umanității comune și chiar celei obișnuite geniale". Există, așadar, sugestia diferențierii între individul excepțional și geniu, geniul primind o interpretare platoniciană prin trimitere la teoria ideilor pure, absolute, ca și la teoria metempsihozei. Potrivit acestui mit, geniile beau, întrupându-se, vinul uitării, uitând substratul divin al universului. Omul fără înger și fără stea n-a băut vinul uitării și a rămas cu noțiunea intuitivă a esențelor, a prototipurilor. Personajul eminescian e deasupra timpului, o ființă solară, un microcosm, căruia Dumnezeu îi este tată, ca Demiurgul lui Hyperion. Credința lui Eminescu despre destinul omului excepțional este aceasta formulată în ***Povestea magului călător în stele***: „Deși rari și puțini-s, lumea nu va să-i vază,/ Viața lor e luptă, când mor se duc neplânși,/ Ei n-au avut la leagăn un blând înger de pază", și-n ea regăsim o sugestie christică despre supradestin, despre sacrificiu, jertfă și martiriu.

Filosofia istoriei este explicată și justificată prin/ de existența unui spirit al Universului care nu se poate explica decât prin existența unui spirit ordonator, prin existența lui Dumnezeu. Iată un fragment din ***Archaeus***: „În fiece om se încearcă spiritul Universului, se opintește din nou, răsare ca o nouă rază din aceeași apă, oarecum un nou asalt spre ceruri. Dar rămâne-n drum, drept că în mod

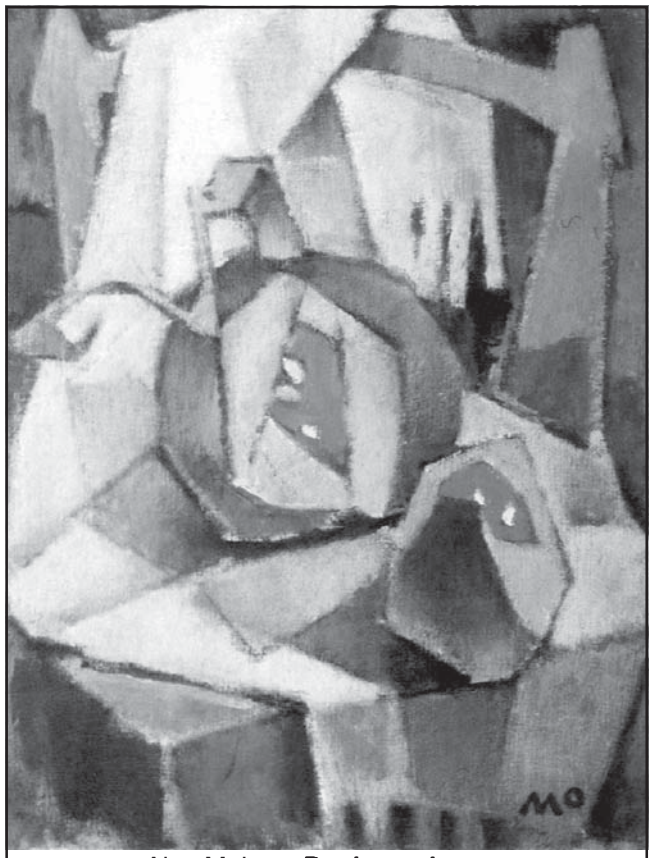

Alex Mohy – ***Dovleac pitoresc***

deosebit, ici ca rege, colo ca cerșetor. Dar ce-i ajută coaja cariului, care-a-ncremenit în lemnul vieții? Asaltul e tinerețea, rămânerea-n drum decepțiunea, recăderea animalului pățit bătrânețea și moartea. Oamenii sunt probleme, ce și le pune spiritul Universului, viețile lor încercări de dezlegare".

În chiar lanțul generațiilor, Eminescu vedea manifestarea lui Dumnezeu, ca-n această scrisoare către D. Brătianu, cu prilejul Serbării de la Putna în 1871: „Și istoria lumii cugetă – deși încet, însă sigur și just: istoria omenirii e desfășurarea cugetării lui Dumnezeu. Numai expresiunea exterioară, numai formularea cugetării s-a faptei constituiesc meritul individului ori al generațiunii, ideea internă a amândurora e latentă în timp, e rezultatul unui lanț întreg de cauze, rezultat ce atârnă mult mai puțin de voința celor prezenți decât de a celor trecuți.

Cum la zidirea piramidelor, acelor piedici contra pasurilor vremii, fundamentele cele largi și întinse purtau deja în ele intențiunea unei zidiri monumentale, care e menită de-a ajunge la o culme, astfel în viața unui popor munca generațiunilor trecute, care pun fundamentul, conține deja în ea ideea întregului. Este ascuns în fiecare secol din viața unui popor complexul de cugetări care formează idealul lui, cum în sâmburele de ghindă e cuprinsă ideea stejarului întreg. Și oare oamenii cei mari ai României, nu-i vedem urmărind cu toții, cu mai multă ori mai puțină claritate, un vis al lor de aur, în esență același la toți și în toți timpii? Crepusculul unui trecut apus aruncă prin întunericul secolelor razele lui cele mai frumoase, și noi, agenții unei lumi viitoare, nu suntem decât reflexul său" (apud G. Călinescu, op. cit., p. 627). Eminescu e o inteligență efervescentă, interogativă, de aceea marile idei sunt raportate la surse diferite, luminate din mai multe unghiuri pentru a primi toate reflectările posibile și pentru a se plia spiritului său.

Romantic prin structură, univers de gânduri și de gândiri, Eminescu are nostalgia absolutului, a perfecțiunii și acest dor imens străbate din veșnica și insațiabila sa curiozitate intelectuală. Școala lui Homer, Shakespeare, Goethe, precum și cea a clasicului folclor românesc, miturile și simbolurile biblice sunt repere ale spiritualității sale pe care nu le abandonează niciodată. Dezmărginirea și detemporalizarea devin posibile doar în spirit. Dorul de absolut este dorul de Dumnezeu, dorul de plenitudine, de armonie, de frumusețe, de pacea eternă. Căutarea lui Dumnezeu începe, după o sugestie din ***Sărmanul Dionis***, în interior. Cunoașterea se desăvârșește prin autocunoaștere.

În ***Dumnezeu și om*** (postumă din 1873), există nu numai antiteza dintre divin și omenesc, dintre etern și efemer, ci și aceea care opune prezentul profan excesiv rațional și cârtitor, sceptic, trecutului primitiv, sacru, pentru care imaginea, icoana era poarta fabuloasă spre o lume de taină și credință: „Era vremi acelea, Doamne, când gravura grosolană/ Ajuta numai al minții zbor de foc cutezător... / Pe când mâna-ncă copilă pe-ochiul sânt și arzător/ Nu putea să-l înțeleagă, să-l imite în icoană [...]/ / Azi artistul te concepe ca pe-un rege-n tronul său,/ Dară inima-i deșartă mâna-i fină n-o urmează... / De a veacului suflare a lui inimă e trează/ Și în ochiul lui cuminte tu ești

Teodor Harșia – ***Peisaj urban***

om – nu Dumnezeu.// Azi gândirea se aprinde ca și focul cel de paie,/ Ieri ai fost credință simplă, însă sinceră, adâncă;/ Împărat fuși Omenirei, crezu-n tine era stâncă... / Azi pe pânză te aruncă ori în marmură te taie". Ideea revine în ***Preot și filosof*** (postumă din 1874), în aceiași termeni antitetici, punând problema cunoașterii adevărului. Pentru Eminescu, adevărul e o obsesie, o condiție a oricărui act creator („Unde vei găsi cuvântul/ Ce exprimă adevărul?"), o condiție a ființării în zariște cosmică.

Între poet și filosof, diferența e dată de gradul de implicare și trăire, de asumarea adevărurilor arhetipale. Pentru preot, „vistiernici de mistere", „sarea lumii", „inima ei", cum scrie în ***O, adevăr, sublime...*** (postumă din 1874), în care există și o intenție satirică la adresa tagmei preoțești care și-a trădat vocația, îndepărtându-se de dreapta cumpănă a credinței, lumea e un tipar imuabil; pentru filosof, lumea e un rău în continuă prefacere. Idealul spre care aspiră e același, însă de aceea poetul care și-a asumat ipostaza de filosof cere clemență: „Nu ne mustrați! Nu suntem de cei cu-auzul fin/ Și pricepurăm șoapta misterului divin./ Urmați în calea voastră mulțimii de absurzi/ Și compuneți simfonii și imnuri pentru surzi,/ Ascuteți adevărul în idoli, pietre, lemn,/ Căci doar astfel pricepe tot neamul cel nedemn/ Al oamenilor zilei sublimul adevăr/ Ce voi spuneți în pilde, iar noi l-avem din cer." (***Preot și filosof***).

Ca ființă fragilă, ca-n definiția lui Pascal, „Omul e o trestie gânditoare", supusă trecerii, omul are îndoieli și incertitudini. Pentru starea de slăbiciune există sacroterapia, ca-n această emoționantă ***Rugăciune către Maica Domnului***: „Crăiasă, alegându-te/ Îngenunchem, rugându-te:/ Înalță-ne, ne mântuie/ Din valul ce ne bântuie;/ Fii scut de întărire/ Și zid de mântuire,/ Privirea-ți adorată/ Asupră-ne coboară/ O, maică prea curată/ Și pururea fecioară,/ Marie!/ / Noi ce din mila Sfântului/ Umbră facem pământului/ Rugămu-ne-ndurărilor,/ Luceafărului mărilor;/ Ascultă-a noastre plângeri,/ Regină peste îngeri,/ Din neguri te arată,/ Lumină dulce, clară,/ O, maică prea curată/ Și pururea fecioară,/ Marie!".

*Rodica Marian**

PROZA A DOI MARI POEȚI: GEORGES RODENBACH ȘI MIHAI EMINESCU. DIFERENȚE ȘI OMOLOGII**

Orice demers înscris în semiotica culturii poate fi foarte interesant pentru un studiu comparativ între doi contemporani reprezentativi pentru culturile lor naționale, românul Mihai Eminescu și belgianul George Rodenbach. Dincolo de particularitățile scriiturilor, de specificul imaginar ori diegetic, comparația unor texte în proză a celor doi scriitori va pune în lumină o serie de omologii a sensurilor fundamentale.

Opinia comună – reverberată din autoritatea călinesciană, din conștiința despre sine a poetului și din relativa consonanță a acesteia cu receptarea operei în epocă – îl consideră pe Eminescu ca pe unul dintre ultimii romantici europeni, într-o perioadă când simbolismul francez era în plină ecloziune, iar particularitățile simbolismului belgian se conturau, cu pregnanță, în lirică. Georges Rodenbach, poet prolific, a cunoscut gloria la numai trei ani după moartea lui Eminescu, prin romanul ***Bruges-la-Morte*** (tradus ***Bruges, a doua moarte***[1]), veritabilă capodoperă simbolistă, deși rămâne un caz exemplar prin singularitate atât în opera scriitorului Rodenbach, cât și în contextul simbolismului belgian. Acest statut de excepție îi este conferit și de condiția romanescului în simbolism, care nu produsese un model narativ durabil, rezistent în concurența cu naturalismul repudiat de noua viziune artistică. Romanul lui Rodenbach, apărut în 1892, la Paris, rămâne modelul transfigurator al realismului, urmat apoi numai parțial de alte romane ale aceluiași autor, dintre care cel mai interesant mi se pare ***Le carillonneur*** (tradus ***Clopotarul***). La fel de exemplară pentru proza lui Eminescu rămâne nuvela ***Sărmanul Dionis***, întrunind trăsăturile unui romantism grefat pe meditația metafizică și pe structurile unui gen fantastic, care se relevă în acest text în mod plenar și caracterizant. Ceea ce particularizează mai ales proza poematică a celor doi mari scriitori, dincolo de stadiul cultural și de curentele în care cele două opere au apărut, este tocmai structurala ambiguitate a discursului narativ, ca și subtilul joc de elemente fantastice constitutive.

O bună parte a specialiștilor în literatură au pus accentul pe defazajul culturii noastre față de cea occidentală, cel puțin pentru cazul emblematic Eminescu, contemporan cu simbolismul și parnasianismul. Recent, unii cercetători eminescologi au demonstrat (vezi mai ales Mariana Neț[2]) că, prin unele trăsături, poezia lui Eminescu se poate încadra retrospectiv în curentul european, simbolismul plutind în aer pe la 1860. Semnificativ este binecunoscutul aspect de istorie literară, adesea obliterat de alte elemente caracterizante, care privește sursa romantismului german din care simbolismul se reclamă mărturisit în epocă, printre altele. Este tot atât de larg acceptată filiația fondului reflexiv eminescian pe coordonatele filosofiei lui Schopenhauer. Adesea puntea de unire între Rodenbach și Eminescu se poate evidenția prin dominanta pesimismului și a idealității impregnate de apetența pentru mister a mediului romantic german. Privit prin prisma unor definiții de maximă generalitate, de rigoare, romantismul este un concept dihotomic considerat de Paul Valéry ca indefinibil ori redus de Mario Praz la o stare de sensibilitate ce nu are un pol opus. Ca stare de sensibilitate, Rodenbach este un romantic, păstrând din romantism suprapunerea unui „peisaj" lăuntric cu cel exterior și orchestrează, în ***Bruges-la-Morte***, cu rafinamentul mijloacelor simboliste, un lung poem de durere și frumusețe mortuară, reflectat în orașul Bruges. Văduvul artist al tristeții dă o dimensiune estetică doliului său, materializat în fiecare piesă de artă arhitecturală cu patină gri a orașului medieval, oprit într-o moarte plină de atmosferă, în care suferința este dureros de dulce, cum ar spune poetul Eminescu despre o stare emblematică a sufletului său. Bruges, orașul mort prin ruperea de mare, are o

---

* **Rodica Marian** este absolventă a Facultății de Litere Cluj-Napoca, 1967; cercetător științific principal I la Institutul „Sextil Pușcariu"; redactor și revizor la Dicționarul tezaur al Academiei Române; doctor în filologie – 1998 – cu teza ***Reinterpretarea „Luceafărului" eminescian***; membră a Uniunii Scriitorilor din România; Premiul Academiei Române – 1995; Medalia națională comemorativă „150 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu" – 2000. Volume: ***Lumile Luceafărului***, 1999, ***Mihai Eminescu. Luceafărul. Text poetic integral***, 1999, ***Dicționarul Luceafărului eminescian***, 2000, ***Subterane și clopote*** – poeme, 2000.

** Acest studiu ține loc de prolegomene la o mai amplă cercetare care privește comparația celor doi mari scriitori, cercetare înscrisă, la propunerea mea, în programul de schimburi academice între Academia Română și Fondul de Cercetare Flamand. În vederea finalizării acestui proiect am făcut două deplasări de studiu în Belgia, la Universitatea din Anvers, unde am colaborat cu profesorul Christian Berg (iunie 2004 și decembrie 2005) și la Biblioteca Regală din Bruxelles (iunie 2004). Pe lângă aceste surse de documentare, am beneficiat și de Biblioteca belgiană din Cluj-Napoca.

[1] Traducerea românească este semnată de Fănuș Neagu și Florica Dulceanu, reluată la editura „Cartea Românească", în anul 2000.

[3] Mariana Neț, ***Des accents symbolistes chez Mihai Eminescu,*** în „Eminescu – 2000. Atti del Convegno Internazionale *Mihai Eminescu*", editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2001, p. 93-99. Trebuie să amintesc aici de N. Davidescu.

splendoare a pragului de ruină, a supraviețuirii fragile ce-și afirmă ultimele picături de viață, în consonanță cu durerea pierderii iremediabile a iubitei. La fel, eroul din ***Clopotarul*** își compune interpretările sale la ansamblul de clopote în funcție de trăirile sale, văzând de sus, din turnul clopotniței, imaginea vibrantă și consonantă a orașului, când însuflețit de patimă sau speranță, când inert în abandonarea sa în moarte, când straniu de străin și îndepărtat. Interesant este elementul semnificativ, în nuvela eminesciană, al sunetului produs de un clopot uriaș în momentul căderii din rai.

Comparația prozei eminesciene cu cea a lui Rodenbach, ca o nouă perspectivă de cercetare, va putea pune în relief asemănări fundamentale, predilecții comune, sensibilități sincrone, ca și surprinzătoare afinități structurate în chiar modelele lor culturale. Este foarte elocvent de subliniat, esențializând, că reprezentarea timpului la Mihai Eminescu are o propensiune naturală spre timpul mitic, efluviu retro-temporal propriu de asemenea și visurilor romantice. Pe de altă parte, Rodenbach cultivă, prospectiv și retrospectiv, același timp cu tendință mitică, devenit static[3], ca o suprapunere a timpului interior în cel exterior, ca o supradimensionare a stării înscrise simbolic în reiterarea cantonării într-un eveniment dominant.

Romanul lui Rodenbach, după cum arată Christian Berg[4] demontând funcțiunea lui simbolică, este construit pe un proiect idealist: a iubi dincolo de marginile vieții și a brava moartea printr-un pariu al iluziei. La Eminescu, în ***Sărmanul Dionis***, fantasticul este legat de tema iubirii absolute, pentru care eroul are o demonică vocație. Totalitatea științelor magice apare ca o putere proteguitoare a idealității în iubire, a absolutul ei întru cunoaștere. S-a spus chiar că în această nuvelă valențele fantasticului sunt frapant de moderne[5], precum, în exegezele moderne, se subliniază că ***Bruges-la-Morte***, în pofida aparențelor, relevă o ideologie a modernității sau o dialectică a miticului și a actualității care includ modernitatea[6]. Tot așa, la Rodenbach, fantasticul irumpe prin simbolicul ambiguu al „șuviței" („pârâu") de păr galben al iubitei moarte, care aparține celor două lumi, este partea vie a unei existențe trecute. La Eminescu visul și „realitatea" sunt și ele ambigui și complex stratificate, oniricul și fantasticul pătrund simbolic în „viața" eroului dedublat, încât nu se știe care ipostază visează, Dan ori Dionis.

Sărmanul Dionis este considerată capodopera

Iosif Iser – ***Tătăroaică***

fantastică terminată a lui Eminescu[7], fantasticul fiind element de potențare a misterului, mai ales a tainei cunoașterii și mai puțin unul de ezoterizare a acesteia; prin intermediul misterului, epic inculcat, iluzia este încifrată, ca atare, realului. Pe de altă parte, estetica ficțiunii, înțelegând iluzia ca o construcție artificială superioară realismului, este dominantă în mișcarea literară a Tinerilor Belgieni, dominând epoca lui Rodenbach, scriitor care postula semnificativ scopul artistului prin imperativul de a descoperi eroarea în orice adevăr și adevărul în orice eroare[8].

Pe lângă supremația iluziei este comun celor doi prozatori și procedeul fantastic al dublului, inserat în operă atât prin dimensiunea lumilor ce se întrepătrund, cât și prin dedublarea personajelor. Umbra lui Dionis din portretul tatălui și ipostaza numită Dan este oarecum similară oximoronicei dedublări reconstituite, într-un mod tragic însă la Rodenbach, a soției moarte, reînviată prin asemănare aparentă într-o dansatoare vulgară. Seraficul este distorsionat într-un dublu decadent și derizoriu, antinomie care ține mai mult decât în proza eminesciană de procedeele romantice (poetul Eminescu cultivă și el această opoziție între idealul angelic și cel demonic al iubitei, de pildă în ***Venere și Madonă***). Într-un fel oarecum opus dinamicii dublului din capodopera simbolistă, în care dublura este reinventată după moarte, în capodopera romantică procedeul scindării eului este împins la limita

[3] Jeannine Paque, ***Bruges-la-morte ou l' émergence d'un nouveau roman à l'époque symboliste***, în „Belœil" ***Le mouvement symboliste en Belgique***, Editrice Clueb, Bologna, 1990, p. 106-107 – rezumă felul în care Rodenbach abandonează narațiunea articulată, într-un cadru spațio-temporal radical simplificat, în care fixează momentul, adesea fără evoluție, fără curgere. Romanul lui Rodenbach propune o colecție de fragmente, organizate în funcție de fantasma personajului, iar evenimentul, el însuși rar, se înscrie într-o succesiune alogică de notații instantanee.

[4] Christian Berg, ***Lecture: G. Rodenbach, Bruges-la-Morte***, Labor, Espace Nord, Bruxelles, 1986, p. 3

[5] Nicolae Ciobanu, ***Eminescu. Structurile fantasticului narativ***, Editura „Junimea", Iași, 1984, p. 133

[6] Jeannine Paque, *art. cit.,* p. 111

[7] Nicolae Ciobanu, *op. cit.,* p. 111-140

[8] Cf. Christian Berg, ***La littérature en trompe-l'œil***, p. 41

în care dublul metafizic își vede propria moarte.

Cei doi prozatori pot fi apropiați și prin notele de farsă tragică, dominând la Rodenbach finalul din ***Bruges-la-Morte*** prin funcția halucinant punitivă a părâului viu de păr blond al unei moarte care-și ucide dublura deformatoare, ca și în soluția adoptată pentru sfârșitul ***Clopotarului***, în care clopotul cu basoreliefuri erotice, vinovat inițial pentru incitare la trădarea iubirii pure și eterice, devine mormântul ales voluntar al eroului.

Analiza textelor relevă la cei doi scriitori importante deosebiri, dar și un anume izomorfism de structuri tematice, de simboluri, de imagini dominante care pot trasa linii de uniune între nivele imaginare diferite sau opțiuni spiritual-estetice distincte. Temele comune, raportarea similară la un fond mitic al sufletului pot contopi disjuncții în sensuri fundamentale omoloage. De asemenea, substratul comun al romantismului german se poate pune în evidență prin coordonata pesimismului. Georges Rodenbach vede existența umană în tonalități sumbre, starea de spirit este de o adâncă, convinsă tristețe, cu nuanțele unui ocean liniștit, nu lipsit uneori de furtuni devastatoare. Pesimismul său este evident relaționat de imposibila ajungere la marea fericire prin iubire: „Iubești întotdeauna ceea ce te face să suferi, aceasta este taina destinului, pentru că regula este nefericirea“, se spune în ***Clopotarul***. În nuvela eminesciană se întrevede totuși o soluție profund altruistă, o „izbăvitoare idealitate morală“ în viziunea criticii, în care licărește depășirea iremediabilei singurătăți prin visul transcedental ce nu închide, ci lasă speranța reeditării pe pământ a fericirii paradisiace.

Femeia, ca resort al aspirației spre absolut, spre transcendent, este la Eminescu o temă textualizată alături de ipostazele în care iubita devine rațiunea de a exista, iar autocunoașterea trece prin iubire: „Nu, fără ea, ar fi raiul pustiu“. Același rol de idealitate romantică îl ocupă femeia la Rodenbach, căutând împlinirea în ambele fețe ale dualității antinomice ale iubirii, în femeia angelică și în opusul ei demonic, amândouă dovedindu-se în ***Clopotarul*** provocatoare de suferință și de neîmplinire. În același roman se spune: „Femeia este geamul prin care vezi viața“. Fețele emblematice ale iubirii, care reprezintă binele și răul, virtutea și desfrâul *(**Bruges-la-Morte**)*, blândețea și forța destructivă (cele două surori din ***Le carillonneur***) se intersectează în epica fragmentară și în poetica romanelor lui Rodenbach. În ***Bruges-la-Morte*** există un subtil joc fantastic sugerat de motivul „chevelure vindicative“ prin care cele două ipostaze feminine se intersectează. Supranaturalul se insinuează în părâul de păr galben, totodată semn al ireparabilei rupturi cu viața (ea e moartă) și semn misterios al vieții în moarte. Părul galben este totodată o legătura enigmatică între două lumi, două destine, un loc simbolic în care se resorb opozițiile între registrul poetic și cel prozaic. Precum misteriosul este epic inculcat și încifrat în planul narațiunii realiste la Eminescu, tot așa fantasticul se insinuează în câmpul de contraste al romanului lui Rodenbach, într-un mod insidios, conferind scriiturii un plus de stranietate și profunzime.

Analiza romanelor lui Rodenbach și a unor proze eminesciene va pune în evidență trăsături specifice care-i particularizează, dar și caracteristici comune, punând astfel în relief două personalități excepționale cu semnificative afinități. În acest fel geniul lui Eminescu va fi mai profund înțeles în spațiul cultural european.

Gheorghe Zaharia

MIHAI EMINESCU – O LECTURA INSOLITĂ, INCITANTĂ ȘI CONVINGĂTOARE*

Apărută în 2005, lucrarea lui Adrian Botez ***Spirit și Logos în poezia eminesciană*** reprezintă, pentru un cititor cât de cât avizat, un șoc și o provocare în același timp.

Este un șoc pentru că propune o altă lectură – „în răspăr“ față de tot ce s-a spus până acum – și o provocare pentru că se recurge la interpretări stilistice, lingvistice, de istoria culturii, de filosofie, mitografie, mitologie, religie, ocultism etc. Această amplă perspectivă din care se abordează opera eminesciană este, desigur, pe măsura valorii ei intrinseci, dar și o măsură a lecturii autorului studiului de față.

Fiind, la origine, o lucrare de doctorat, ea a avut ca public-țintă lectori de o maximă avizare și deschidere intelectuală. Ceea ce nu e cazul cititorului de rând. Poate asta și explică anii de așteptare – mereu de pe prima poziție! – la o prestigioasă editură bucureșteană și apariția ei, în final, la o modestă editură – „Rafet“ din Râmnicu-Sărat.

În toți acești ani probabil că lucrarea a fost mereu revizuită și adăugită, căpătând dimensiuni peste medie – 350 de pagini de tipăritură cu litere de format mic. Poate că aceste dimensiuni, dar și alte motive – prețuirea față

* Adrian Botez, ***Spirit și Logos în poezia eminesciană***, Editura „Rafet“, Râmnicu-Sărat, 2005

în care dublul metafizic își vede propria moarte.

Cei doi prozatori pot fi apropiați și prin notele de farsă tragică, dominând la Rodenbach finalul din ***Bruges-la-Morte*** prin funcția halucinant punitivă a părâului viu de păr blond al unei moarte care-și ucide dublura deformatoare, ca și în soluția adoptată pentru sfârșitul ***Clopotarului***, în care clopotul cu basoreliefuri erotice, vinovat inițial pentru incitare la trădarea iubirii pure și eterice, devine mormântul ales voluntar al eroului.

Analiza textelor relevă la cei doi scriitori importante deosebiri, dar și un anume izomorfism de structuri tematice, de simboluri, de imagini dominante care pot trasa linii de uniune între nivele imaginare diferite sau opțiuni spiritual-estetice distincte. Temele comune, raportarea similară la un fond mitic al sufletului pot contopi disjuncții în sensuri fundamentale omoloage. De asemenea, substratul comun al romantismului german se poate pune în evidență prin coordonata pesimismului. Georges Rodenbach vede existența umană în tonalități sumbre, starea de spirit este de o adâncă, convinsă tristețe, cu nuanțele unui ocean liniștit, nu lipsit uneori de furtuni devastatoare. Pesimismul său este evident relaționat de imposibila ajungere la marea fericire prin iubire: „Iubești întotdeauna ceea ce te face să suferi, aceasta este taina destinului, pentru că regula este nefericirea“, se spune în ***Clopotarul***. În nuvela eminesciană se întrevede totuși o soluție profund altruistă, o „izbăvitoare idealitate morală“ în viziunea criticii, în care licărește depășirea iremediabilei singurătăți prin visul transcedental ce nu închide, ci lasă speranța reeditării pe pământ a fericirii paradisiace.

Femeia, ca resort al aspirației spre absolut, spre transcendent, este la Eminescu o temă textualizată alături de ipostazele în care iubita devine rațiunea de a exista, iar autocunoașterea trece prin iubire: „Nu, fără ea, ar fi raiul pustiu“. Același rol de idealitate romantică îl ocupă femeia la Rodenbach, căutând împlinirea în ambele fețe ale dualității antinomice ale iubirii, în femeia angelică și în opusul ei demonic, amândouă dovedindu-se în ***Clopotarul*** provocatoare de suferință și de neîmplinire. În același roman se spune: „Femeia este geamul prin care vezi viața“. Fețele emblematice ale iubirii, care reprezintă binele și răul, virtutea și desfrâul *(**Bruges-la-Morte**)*, blândețea și forța destructivă (cele două surori din ***Le carillonneur***) se intersectează în epica fragmentară și în poetica romanelor lui Rodenbach. În ***Bruges-la-Morte*** există un subtil joc fantastic sugerat de motivul „chevelure vindicative“ prin care cele două ipostaze feminine se intersectează. Supranaturalul se insinuează în părâul de păr galben, totodată semn al ireparabilei rupturi cu viața (ea e moartă) și semn misterios al vieții în moarte. Părul galben este totodată o legătura enigmatică între două lumi, două destine, un loc simbolic în care se resorb opozițiile între registrul poetic și cel prozaic. Precum misteriosul este epic inculcat și încifrat în planul narațiunii realiste la Eminescu, tot așa fantasticul se insinuează în câmpul de contraste al romanului lui Rodenbach, într-un mod insidios, conferind scriiturii un plus de stranietate și profunzime.

Analiza romanelor lui Rodenbach și a unor proze eminesciene va pune în evidență trăsături specifice care-i particularizează, dar și caracteristici comune, punând astfel în relief două personalități excepționale cu semnificative afinități. În acest fel geniul lui Eminescu va fi mai profund înțeles în spațiul cultural european.

Gheorghe Zaharia

MIHAI EMINESCU – O LECTURA INSOLITĂ, INCITANTĂ ȘI CONVINGĂTOARE*

Apărută în 2005, lucrarea lui Adrian Botez ***Spirit și Logos în poezia eminesciană*** reprezintă, pentru un cititor cât de cât avizat, un șoc și o provocare în același timp.

Este un șoc pentru că propune o altă lectură – „în răspăr“ față de tot ce s-a spus până acum – și o provocare pentru că se recurge la interpretări stilistice, lingvistice, de istoria culturii, de filosofie, mitografie, mitologie, religie, ocultism etc. Această amplă perspectivă din care se abordează opera eminesciană este, desigur, pe măsura valorii ei intrinseci, dar și o măsură a lecturii autorului studiului de față.

Fiind, la origine, o lucrare de doctorat, ea a avut ca public-țintă lectori de o maximă avizare și deschidere intelectuală. Ceea ce nu e cazul cititorului de rând. Poate asta și explică anii de așteptare – mereu de pe prima poziție! – la o prestigioasă editură bucureșteană și apariția ei, în final, la o modestă editură – „Rafet“ din Râmnicu-Sărat.

În toți acești ani probabil că lucrarea a fost mereu revizuită și adăugită, căpătând dimensiuni peste medie – 350 de pagini de tipăritură cu litere de format mic. Poate că aceste dimensiuni, dar și alte motive – prețuirea față

* Adrian Botez, ***Spirit și Logos în poezia eminesciană***, Editura „Rafet“, Râmnicu-Sărat, 2005

de cititorul său, pe care-l consideră la fel de avizat, deși unele lucrări citate în bibliografie sunt adevărate rarități printre acestea – îl fac să abordeze un stil extrem de concis, în care ipoteza și concluzia se învecinează, fără ca, prin aceasta, rigoarea ideatică să aibă de pierdut. De altfel, acest stil, în care ideile sunt expuse cu o maximă economie verbală, caracterizează întreaga creație a autorului, fie ea versuri, proză sau eseu. Rod al unor preocupări de peste 25 de ani, după mărturia autorului, lucrarea de față îl situează pe Eminescu pe aceeași axă cu Zoroastru, Buddha și Christos, idee șocantă și ușor blasfematoare, dacă nu ar fi fost spusă cu alte cuvinte, mai puțin directe, dar care exprimă aceeași credință, și de către Tudor Vianu, Rosa del Conte, Amita Bhose, C. Noica. Ceea ce aduce nou Adrian Botez este că trece de izul de metaforă al afirmațiilor autorilor citați și demonstrează acest lucru. El pune în centrul cosmosului nu non-desăvârșirea noastră, ci Spiritul, creatorul lumii, pe care o vrea însă recuperată. Marile spirite ale umanității, care sunt consubstanțiale – „Toate geniile lumii, din toate timpurile, au scris o singură carte“ (Jorge Luís Borges) – se manifestă prin Logos, care nu este altceva decât Spirit întrupat. Descoperirea în logosul degradat, comun, a Logosului Divin și, prin acesta, a Spiritului, naște revelația.

Pornind de aici se enunță întreaga ipoteză a lucrării de față: „*Orice poezie eminesciană este o schemă energetică în care se autocomprimă Revelația*“ (p.16).

Nuanțând o idee anterioară, repetăm, doar în zicere ușor șocantă, în timp ce Christos reprezintă singurele norme morale desăvârșite, Eminescu reprezintă esențele a ceea ce înseamnă om și român și, prin aceasta, un Logos specific românesc. Se înțelege de aici că lucrarea

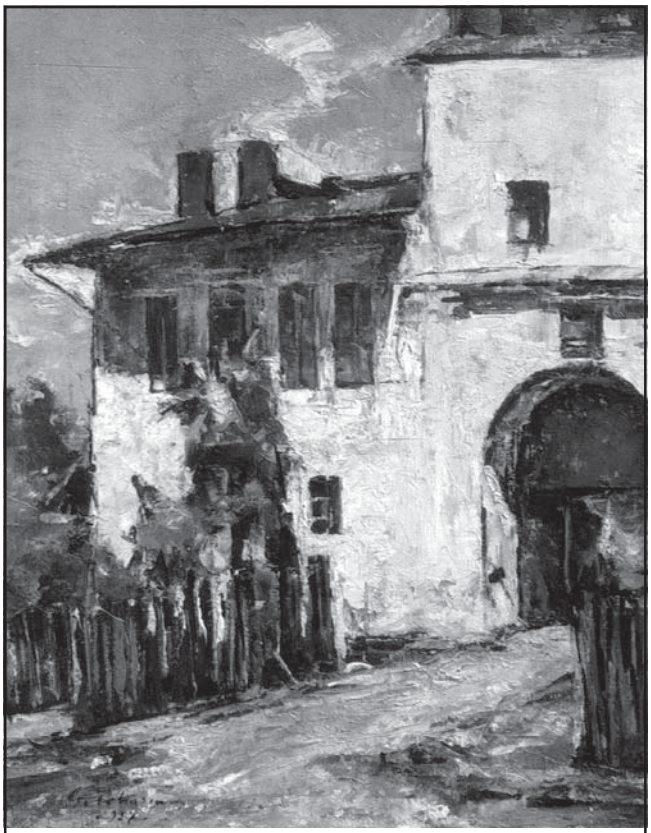

Gheorghe Petrașcu – ***Clopotniță la Târgoviște***

presupune un alt mod de interpretare a operei eminesciene, un fel de resurecție interpretativă prin care „*gânduri tocite se tot anulează prin religie și ocultism*“, după cum autorul însuși mărturisea la o întâlnire cu cititorii. Trăind într-o epocă de „*apus de zeitate și asfințire de idei*“, după cum spunea Poetul, nu poți să nu fii atras de noutatea acestui punct de vedere, care ne propune o lectură proaspătă, chiar dacă, *in nuce*, unele idei se mai afirmaseră, pe ici, pe colo. Reluând, dar regândind, amplificând, aprofundând, nuanțând, de cele mai multe ori polemizând, explicit uneori, implicit de cele mai multe ori, Adrian Botez ne propune un alt Eminescu, privit ca un arhetip spiritual nu numai în cadrul culturii naționale, ci și în spiritul universal. Îmi închipui cum ar strâmba din nas la lectura acestei cărți așa-zișii noștri europeni, cei care repudiază tot ce-i valoare românească, nu din cine știe ce convingere intelectuală sau morală, ci pur și simplu din ignoranță, cel mai adesea agresivă.

Lucrarea de față ne oferă nu numai o nouă lectură eminesciană, ci și o nouă poetică, privită ca un „intermediar operatoriu pentru a regăsi legătura dintre logos-ul text și dimensiunile profunde ale logos-ului uman; funcția ritualică a acestuia din urmă trebuie folosită, într-o nouă etapă de inițiere spirituală, pentru a transgresa în logos-ul sacru“ (p. 33). Ideea aceasta este exemplificată cu interpretări ale unora dintre cele mai cunoscute texte eminesciene – ***Singurătate***, ***Departe sunt de tine***, ***Sara pe deal***, ***Dintre sute de catarge***, ***Scrisorile (I-V)***, ***Lacul***, ***Luceafărul***. Cu acest prilej se afirmă unele idei, pe care, desigur, le poți privi cu anumite rezerve, dar care nu te pot lăsa indiferent, căci, expresia autorului, poezia nu este ceea ce pare, ci ceea ce dispare în noi. „Poezia este Logos-ul – știință a reîntâlnirii, a regăsirii Spiritului“. Privind așa, în „perdelele lăsate“ din primul text se disting vălurile haosului, „masa de brad“ ascunde oceanul cugetării, „soba“ este nou-născutul cosmos, în ***Sara pe deal***, se demonstrează cum „*spiritul se află în stare de fluiditate, de deschidere largă a frontului de amprentare a haosului*“, în ***Dintre sute de catarge*** se descoperă, pe baza zicerii eminesciene „Ne-nțeles rămâne gândul / Ce-ți străbate cânturile“, că orfismul, sacralitatea sunt de neîmpărtășit cu neinițiații, cu „cei dedați formalului și proliferării și așa mai departe“.

Nu am reluat întreaga argumentație a autorului, lăsând această plăcere cititorului său, acelui lector care se poate lepăda de zgura altor interpretări, oricât de tiranică ar fi autoritatea lor, cititor care poate avea atitudinea unui adevărat intelectual, adică a unui om care crede atât de mult într-o idee, încât poate accepta și opusul său ca adevărat.

Aceeași reinterpretare se oferă și altor toposuri eminesciene: iubirea, amorul, dorul, florile-stele, cerbul, împăratul-mag, cavalerul-călugăr, noaptea, umbra, somnul-vis, moartea etc.

Dintre toposuri, simt nevoia să mă opresc asupra a două dintre ele – stânca și stejarul – în general simboluri ale stabilității, sublimului, divinului. Autorul descoperă că „în viziunea eminesciană, poporul-stejar al românilor este sacru“. Este vorba de o sacralitate menită, dar și câștigată, confirmată și reconfirmată printr-un fel de teurgie necesară, dorită, dar pusă sub semnul tragic al non-im-

placabilului în istoria explicit-evidentă. Într-o addenda, autorul așează un compendiu în care introduce unele principii teoretice (ironie?) care au stat la baza lucrării sale. Astfel, pornind de la distincția pe care preoții egipteni, și, după ei, Heraclit, o făceau între sensul propriu, cel figurat și cel transcendent al cuvântului, sau, altfel spus, între cuvântul care *vorbește*, cel care *înseamnă* și cel care *ascunde*, ne sugerează să înțelegem că Eminescu întrebuințează întotdeauna a treia valoare a cuvântului.

Ca autor de mare poezie, Poetul nu scrie, ci desfășoară un „ritual de recuperare, de reordonare a energiilor, pentru a readuce ființa în Centrul Divin. Poezia înseamnă tocmai drumul de uitare a cuvintelor, ca entități corupte, perimate, compromise, prin înjosirea în istorie a Logosului-Eternitate".

Este aici, în acest amplu capitol final, de peste 50 de pagini, repetăm, tipărite cu corp de literă foarte mic, o explicitare a metodei folosite în lucrare, constituindu-se, prin densitate și întindere, într-un adevărat tratat de poetică. Se vehiculează aici idei foarte rar sau chiar deloc folosite în estetica noastră:

– poezia ca o stare de dincolo de limbaj, care nu comunică, ci revelează, trebuie adoptată cu fervoare ca o METANOIA – termen preluat din VI. Losski – și care însemnă „schimbare de cuget, prefacere a minții – a doua naștere";

– revenirea necesară a culturii la cult, la gestul ritualic, aproape liturgic este singura cale care o mai poate salva de tehnicizare și autodesființare;

– poezia este un echivalent al misticii, deci al cunoașterii lucrurilor în principiul, în originea lor (este, aici, un ecou din Lucian Blaga, care afirma că poetul nu este un *mânuitor* al cuvintelor, ci un *mântuitor* al acestora;

– limba și universul propun ca Logos o stare secretă de comuniune a toate întru Tot (aici ne amintim de grafia atât de dragă lui Eminescu pentru adverbul *totdeauna – tot de una***,** echivalentul românesc al sanscritului *ta twam asi*);

– pornind de la ideea că Homer, Hesiod, Orfeu sunt și nu sunt personalități, poetul îl include aici și pe Eminescu, care tinde spre starea de absorbție în anonimitate, o stare de grație care îl absoarbe în divin;

– orice artă, deci și poezia, este Logos Divin, deci un act de retragere în creație, în „ekstasisul post-creator";

– ritmul este „muzica neliniștitoare din toate către toate și dinspre toate către Dumnezeu";

– semnul poetic este privit ca având o funcție recuperatoare, de revenire întru lumină. Și enumerarea ar putea continua, dar nu acesta este rostul articolului de față. Voi mai pomeni, totuși, încă o idee – aceea referitoare la rostul criticii: privind emițătorul si receptorul ca având același potențial interior, criticul este considerat ca un Hermes (de unde vine termenul de hermeneut, nu-i așa?), adică un plutitor veșnic între lumi – cea creată și cea re-creată – adică situat între uman și sacru, prin cunoașterea mitologiei religioase, simte, mai curând decât oricare, apropierea de Logosul Divin. Dacă poetul, în general, transformă limba obișnuită în limbaj poetic și dacă „limba unui popor nu se supune poporului, ci folosirii ei

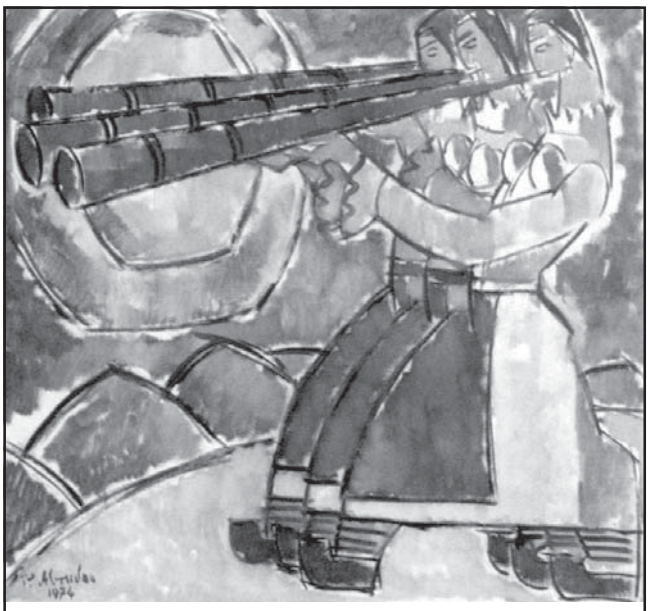

Petre Abrudan – ***Mesaj peste munți și văi***

de către Gândul-Spirit al poporului respectiv", Eminescu este Poetul, adică „demiurgul și strămoșul absolut al limbii române, al mișcărilor ritualice" care înseamnă Spiritul Neamului.

Preluând o idee a lui Giambattista Vico, prin care se afirma că „preoții, poeții și regii purtau coroană", îmi vine în minte castelul Wawel din Cracovia, acolo unde sunt înmormântați toți regii și cardinalii Poloniei și, printre ei, poetul lor național, Adam Mickiewicz. Eminescu nu are o asemenea onoare, pentru că nici voievozii și mitropoliții noștri nu o au. Există totuși un asemenea panteon, care se cheamă spiritul neamului, sau, cum spune autorul: „***Miorița*** și Eminescu nu au fost alese, ci ne-au ales, ni s-au revelat. Și nici un interes meschin, și nici o inducere în eroare nu mai încap – *alegerea are eternitate*. Dacă pierdem alegerea, pierdem Revelația, îl pierdem pe Dumnezeu-Adevărul, ne pierdem pe noi și nu întru recuperare, ci întru neant".

Lucrarea lui Adrian Botez este un asemenea act de regăsire a noastră întru Spirit, chiar dacă, sau tocmai pentru că „repune în discuție întreaga viziune asupra poeziei eminesciene și a stării de revelație poetică, în general", cum se spune într-o apreciere a comisiei de doctorat.

Noutatea ei atrage și respinge în egală măsură. Atrage prin inedit, prin profunzime, prin fervoarea ideatică. Respinge prin faptul că ne zdruncină adevăruri care păreau spuse pentru totdeauna, dar care, acum, se dovedesc a fi simple banalități, destinate uzului mediocrităților cu sau fără pretenții.

În ce ne privește, suntem total conștienți că încercarea noastră de a rezuma, într-un spațiu atât de restrâns, de a populariza o viziune de o maximă și adâncă inițiere nu poate decât, de multe ori, să o vulgarizeze. Rămâne însă o cale de salvare pentru oricare cititor: *studierea* lucrării, nu lectura ei, pentru că numai așa se ajunge la revelația necesară și purificatoare.

Adrian Botez

KALI YUGA, PENTRU MAGUL-POET

(***Pierdut în suferință***, de Mihai Eminescu)

Postuma ***Pierdut în suferință*** este cel mai clar text eminescian, cu referire la **KALI YUGA** – „**Vârsta de Fier**“ (sau „**Vârsta Întunecată**“ – prin opoziție cu „**Vârsta de Aur**“) a omenirii, în simbolistica nu doar indiană – ci, în primul rând, a ocultismului și gnozelor europene (evident, influențate de spiritualismul oriental): „Poetul [...] ce timid se cutează în **veacul cel de fier**“.

„Seminția de fier simbolizează **domnia materialității, regresiunea spre forța brutală a inconștienței** (s.n.). De origine htoniană, ba chiar infernală, **fierul este un metal profan, care nu trebuie pus în relație cu viața.** După Platon, locuitorii Atlantidei vânau **fără arme de fier**, cu țepușe din lemn și plase. Nici druizii **nu puteau folosi instrumente de fier**; ei tăiau vâscul sfânt cu o **seceră de aur**. Fierul simbolizează o forță aspră, sumbră, impură, diabolică“ – afirmă Jean Chevalier/ Alain Gheerbrant, în ***Dicționarul de simboluri***, Editura „Artemis“, București, 1995, vol. II, p. 46-47. Iar Hesiod, în poemul ***Munci și zile***, se îngrozește de aspectele terifiant-demonice, apocaliptice, ale **Vârstei de Fier**: „Mort să fi fost mai devreme, născut să fi fost mai pe urmă;/ Neamul acesta, de fier, nicicând n-o s-ajungă să-și afle/ Tihnă, nici noapte, nici zi, sleiți de durere și trudă,/ Căci, precum vezi, le dau zeii grijile sfâșietoare [...]/ Pierde-va și acest neam al cuvântătorilor oameni/ [...] de-abia că s-or naște și-ndată cărunți se vor stinge [...]/ N-au vreun respect al dreptății, al cinstei și nici jurământul/ Nu-și împlinesc, mai curând cinstesc pe semeții netrebnici./ Dreptul cu pumnul și-l iau și nu cunosc vreo rușine./ Va vătăma pe cel vrednic, cu vorbele-i întortocheate, / Nelegiuitul, minciuna cu jurământ întărind-o./ Râvna spre rău, bunăoară, cu zarvă și tunet va merge / Pururi cu oamenii-alături, stârnindu-i cu ochii-i de fiară. / De pe pământul cu drumuri întinse, Aidos și Nemesis/ Gingașa ființă ascunzând în albe veșminte de nouri,/ Către Olimp vor zbura, pe muritori părăsindu-i/ Neamul zeiesc vor căta. Rămâne-va cruda durere/ Omului cel muritor, lipsit de-ajutor în restriște.“[1]

Ați recunoscut, oare, în versul hesiodic, lumea noastră (a celor „sleiți de durere și trudă“ – zadarnice, ambele, într-o lume în care copiii se nasc bătrâni, sunt călcate dreptatea și cel drept în picioare, nu mai există respect pentru valoare, ci pentru „semeții netrebnici“, „cu râvnă spre rău“)?

Cert, Eminescu a recunoscut-o. De ce credeți, oare, că scrie, în ***Doină***: „Și cum vin cu drum de fier,/ Toate păsările pier“? Toate capetele pătrate au sărit în sus: „Eminescu e conservator! Eminescu e împotriva progresului!“ Nu: Eminescu observă incompatibilitatea absolută dintre **drumul-**viață al Epocii-Vârstei de Fier (Kali Yuga) – și **armonia paradisiacă-păsări**. În definitiv – incompatibilitatea între **infernal** și **viața adevărată**. (La fel stau lucrurile și cu exponentul străin-înstrăinat-înstrăinător al Vârstei de Fier – „furtunosul“ Baiazid, cel care a pierdut conștiința „mocșei“-moșie-tărâm sacru – și căruia Voievodul-Mag, Mircea, DOMNUL VÂRSTEI DE AUR, Preot al Credinței, îi spune vorbele definitorii: „Ce-i mâna pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus?/ Laurii voiau să-i smulgă de pe **fruntea ta de fier**,/ A credinței biruință căta orice cavaler“ – o „căta“ zadarnic, pentru că „Apusul“-Amurgul Zeilor, Ragnarökr, la nordici – este tocmai expresia spațio-spirituală a consecinței escatologice a **Vârstei de Fier** – deci **cavalerii Apusului** și **sultanul degradat**, stăpânul fals, impostor, decăzut din sacralitate – au intrat în competiția absurdă, care-i conduce, pe „competitori“, la **identitatea** esențială: concurența la „gloria“ morții-sinucidere spirituală, sub semnul idolului saturnian-Rațiune: „fruntea de fier“, a CAPULUI DE FIER).

Pentru omul de sublimă valoare spirituală, mai cu seamă (pentru că doar **valoarea sublimă** este sfidată de „Vârsta de Fier!“), pentru **Poetul-Mag** („M-am închinat ca **magul** la soare și la stele“), adică pentru cea mai cosmo-sensibilă ființă de pe pământ – veacul XIX (cum și următoarele două) aparține lui Kali Yuga, deci este vremea-veacul „**pierderii**“-pierzanie, al **suferinței,** al sentimentului **nimicniciei** („Pierdut în suferința nimicniciei mele“) **–** prin percepția, de către Geniul-Magul-Poet a întoarcerii pe dos a scării valorilor socio-morale a umanității: **nimicul** – în locul **absolutului divin. Nimicnicia,** ca sentiment, se dezvoltă, mai cu seamă, prin percepția măririi vitezei istoriei, ca dezagregare satanică/ saturniană (până la pulverizare: „Totu-i praf… – lumea-i cum este, și ca dânsa suntem noi“) – accelerarea istoriei începând odată cu **epoca gabrielică**, a tehnicismului (așa-numita „revoluție industrială“, **în care s-au pierdut toate măsurile,** prima dintre ele fiind a bunului-simț – revoluție în care matematica orfico-pytagoreică a devenit sclava cea mai supusă și harnică a absurdului, a **zădărniciei,** pe post de „productivitate“… – opusul demiurgiei armonice a „bătrânului dascăl“, care ținea lumea și vecia „**într-un număr**“). Semnele poetice ale **nimicniciei,** stârnite prin accelerarea istoriei spre absurd-desemantizare spiritual-cosmică sunt, în text, sugerate prin comparațiile: „ca frunza de pe apă“, „ca fulgerul în chaos“ (**frunza** = ființa, desprinsă de Axis Mundi-Copacul Divin, iar **apa-apa moartă**!!! = istoria; f**ulgeru l**= fertilitatea-viața, iar **chaosul** fiind rezultatul destructurării semnificațiilor

[1] Cf. Orfeu-Hesiod, ***Munci și zile***, Editura „Minerva“, București, 1985

ontice). **Nimicul** nu aparține esenței poetului, ci este reflexul, în oglinda Poetului-Mag, a lumii saturnizate.

Poetul-Mag, adică deținător al **vizionarismului,** al depășirii istoriei derizorii, pentru sensurile divin-eterne – simțind pericolul apocalipsei prin jalnic-derizoriu, dorește să-și păstreze demnitatea spiritual-ființială, **prin abstragerea din fluxul istoriei** (ceea ce dă impresia, mereu, că Eminescu este buddhist, fără să se gândească nimeni că **zalmoxienii** erau primii „buddhiști", cei mai vechi spiritualiști ai Eurasiei!): „intrarea în vecinicul repaos". A-și salva ființa spirituală nu înseamnă, nici în creștinism, lașitate – ci i se spune MÂNTUIRE. „Nimic să nu s-audă de umbra vieții mele,/ Să trec ca o suflare, un sunet, o scânteie,/ Ca lacrima ce-o varsă zadarnic o femeie… Zadarnica mea minte de visuri e o schele". Nimic din ceea ce a intrat în contact cu istoricitatea destructurantă-demonizantă a lui **Kali Yuga** nu trebuie să fie păstrat, nu trebuie apropiat, în operațiunea alchimică de extragere din istorie – căci s-ar produce contaminarea Magului-Athman-Paznic Spiritual al lumii – cu saturnism/ satanism: viața Poetului-Mag trebuie să devină, pentru percepția „oamenilor fierului" – **UMBRĂ a Vieții, SUFLARE-pneuma-Spiritul**, **SUNETUL-Parashabda** (Vibrația Primordială a Creației Divine), **SCÂNTEIA-„prima lux"** (care a urmat, imediat, eclatant, comenzii divine: „Fiat lux!" – „Să se facă lumină!") – adică doar esențializare misterioasă, pentru o viitoare restructurare ființială, în lumea de „dincolo" – **dincolo de „apocalipsă"**-faza escatologică a lumii.

De observat păstrarea mistico-simbolică a **esenței masculinității demiurgice**, în acest dezastru cosmic, care aruncă lumea în chaosul-feminitate (feminitatea, ca simbol al nestatorniciei existențiale): **soare-stele** (**stelele** sunt **sori condensați**, esențializată fiindu-le lumina) – și, în fine, **LACRIMA CHRISTI, CRISTALUL MÂNTUIRII**, al reconvertirii la starea paradisiacă: tocmai pentru că esența ei este apogeul demiurgic al divinității – ea, **lacrima,** este respinsă (socotită ca „zadarnică"…) – de către **femeia-chaos-aberația istoriei**. Printr-un paralelism sintactic, adverbul „zadarnic" (pentru actul „vărsării"-deversării-regurgitării semantice, din partea femeii – FEMEII-DALILA!!! – care transformă **plânsul** în **schimonoseală fără rost**!) – este contrapus unui REAL adjectiv „zadarnica": „zadarnica mea minte". Da, Rațiunea este specifică acestei epoci satanizate/ saturnizate – și **visul/ visurile,** ca viziuni spirituale, ca esență, „carne și sânge" ale CREDINȚEI, ale euharistiei – sunt, la rândul lor, contrapuse **rațiunii-schele-schelete**: „Ca lacrima ce-o varsă zadarnic o femeie…/ Zadarnica mea minte de visuri e o schele". Tehnica ajungerii **treptate**, opusă ZBORULUI-Revelație.

Hans Eder – ***Kolomeea***

Strofa a doua nu e o contrapunere, de tipul paralelismului sintactic evidențiat mai sus – ci o explicitare, în registru inițiatic, a condiției REALE a Poetului-Mag: acesta, prin statutul său de **vizionar,** se desprinde, în logică mitică, de „semenii" săi falși – „oamenii de fier" – căci aceștia nu mai percep spiritul, ci doar materia. „La glasul singuratec s-asculte cine vra./ Necunoscut strecoară prin lume cu încetul/ Și nimene nu-ntrebe ce este sau era.../ O boabă e de spumă, un creț de val, un nume, / Ce timid se cutează în veacul cel de fier". Deci, Poet-Mag = **SINGURATIC** (iar modalitatea prin care ar putea fi perceput de „cine vra", de fapt, **de cine mai poate percepe Spiritul**, în Kali Yuga! – ar fi **orficitatea-glasul** – adică, rearmonizarea-restructurarea-resemantizarea mistică a lumii). Esența magico-spirituală a Poetului-Singurătate este „necunoscutul"/ necunoașterea esențială, din epoca gabrielică (mai ales că RITMUL Poetului este cel **sacral**, **ritualic** – adică **negrăbit**, adică „strecurat prin lume **cu încetul**"). Abstras, păstrându-și esența cât mai neatinsă – realitatea-Poet-Mag devine una extrasenzorială și noncomunicativă, deci ieșind de sub blestemul demonicei interogații, ucigașe de CREDINȚĂ CA STARE DE FIINȚĂ, în afara „v(r)oinței-dorinței-ființei" istorice: „Și nimene nu-ntreabă ce este sau era".

A se observa **MASCA FEMINITĂȚII**, sub care Poetul-Mag se sustrage-abstrage din contingent: „o boabă de **spumă**" – de fapt, se păstrează „grindina-cristal", din ***Scrisoarea III***; „un creț de val (**apă**)" – de fapt, se păstrează, sub masca sinusoidalei – CERCUL DIVIN! De aceea, al treilea element nici nu mai are nevoie de mască: „(un)**NUME**" – numele fiind însăși Vibrația Primordială Înființătoare (dar în Paradis!). „**Timiditatea**" („Ce timid se cutează în veacul cel de fier") este semnul „fiului al treilea", Misticul și Cutezătorul Fiu – Eroul Mistic Spiritual, restauratorului de Stare-Paradis, Fiu…

Într-adevăr, acesta nu aparține niciodată ACESTEI lumi – niciodată nu va aparține unei lumi care îi neagă esența demiurgică/ paternă – „și-n loc să moară astăzi, mai bine murea ieri"… IERI este, în acest caz, numele mistic al Vârtei de Aur – iar locuitorii acestei vârste mor, inițiatic, pentru a renaște, mântuitor, în ziua de MÂINE – adică în noul ciclu-Manvantara, de după Vârsta de Fier (după – va fi, circular, reiterativ, o nouă Vârstă de Aur...).

De aceea, AZI, la Eminescu-Poetul-Mag, nu există, **nu trebuie** să existe („Căci ce-i poetu-n lume și astăzi ce-i poetul?"): pentru că AZI este simbolul unei etape de destructurare escatologică a Ființei (**Vârsta de Fier – Kali Yuga**).

Mircea Dinutz

ÎN CĂUTAREA SACRULUI PIERDUT

Într-o intervenție publică, nu prea îndepărtată, Florin Paraschiv a respins categoric eticheta de „erudit", folosită abuziv ori de câte ori se discută o carte a sa. Fără să mă uimesc prea tare, am încercat să înțeleg resorturile intime ale unei asemenea atitudini și, până la urmă, am fost capabil să construiesc o motivație satisfăcătoare. Erudiția e un câștig, un instrument, o voluptate, dar niciodată un scop în sine. Ea vine cu anii, se adaugă, după truda tandră a zecilor de nopți pierdute / câștigate, a sutelor de ore petrecute în tihna și neliniștea cărților, dar, singură, dacă nu e însoțită de adâncimea gândului, farmecul speculației, plăcerea descoperirii unor teritorii noi, ea nu poate satisface pe nimeni, nici măcar pe deținătorul unei informații aluvionare. Autorul ***Eseurilor anabasice*** (2003), de o pildă, are orgoliul de a se apropia de temele cele mai grave cu putință, angajându-se decis în orice tip de confruntare, fără complexe și prejudecăți, „jucându-se" sever cu marile idei, stăpân peste o informație ce impune respect, cu nonșalanța eseiștilor de vocație. Când nu divaghează prea mult, fascinat de o linie a orizontului ce se îndepărtează pe măsură ce încerci să o atingi, Florin Paraschiv se dovedește a fi regizorul și creatorul unui autentic spectacol de idei. Mai mult decât atât, el este – cum am mai spus-o* – sincer îngrijorat în fața destinului ingrat pe care îl are condiția umană, atât de vulnerabilă în fața clipei. Sensibil, fără a expune prea mult această ipostază a personalității sale, mai cu seamă lucid și scormonitor, el este realizatorul unei proze de idei de cea mai bună calitate, după cum se vede și din cea mai recentă apariție editorială ce poartă semnătura sa.**

„Cum poți să construiești un destin european în epoca tulbure…" de după terminarea celui de-Al Doilea Război Mondial? se întreabă Florin Paraschiv, motivându-și astfel demersul ce-l privește pe Paul Pessach Antschel, cunoscut în literatură cu pseudonimul **Paul Celan**, autorul unei poezii de o admirabilă coerență, îndrăzneț-vizionară, atinsă – în parte – de simbolismul francez întârziat și de suprarealism. Lirica sa traduce, consecință a unei biografii marcate de o istorie neîndurătoare, o stare de acută anxietate și o dureroasă disperare. E posibil să fi jucat rolurile unor catalizatori, nu mai mult, M. Heidegger și E. Cioran, pe care i-a cunoscut și cultivat. După ce a trecut prin infernul antisemit al perioadei interbelice, lagărul de muncă din județul Buzău, calvarul comunist al anilor 1945 – 1947, revine în Occident pentru a-și construi o carieră literară, proces nu lipsit de sincope și evenimente dramatice.

Din 1962 se află internat în câteva clinici psihiatrice pariziene, după care – opt ani mai târziu – se sinucide (aprilie 1970). Comentatorul de literatură Florin Paraschiv se află în largul său: „Câtă tensiune și ce intensități în jurul cuvântului cu tăcerea lui Celan". El descifrează, nu fără dificultăți, „noima tragică" a vieții unui creator intrat deja în orice istorie a literaturii germane (Fritz Martin, 1968). Textul reprodus, ***Fuga morții***, apărut în limba română, pentru prima dată, în revista „Contemporanul" din 2 mai 1947, reprezintă tentativa sa de a accede ca poet român, o dată ce traducerea din limba germană a fost realizată de Petre Solomon și Paul Celan.

Referirea la **Ghiorghios Seferis**, laureat al premiului Nobel, are multiple conotații, atrăgând atenția, într-un mod subtil, că *holocaustul* nu se reduce la evrei (ultima și cea mai degradantă treaptă a căderii din sacru) și că pericolul antisemitismului e departe de a fi dispărut: „nu ajungem la adevăr manipulând suferința specifică a unui holocaust, voalând cruzimea celuilalt", lucru mai mult decât adevărat. Este citat aici Adrian Botez care atrăgea atenția, într-un rând, că – etimologic vorbind – doar Japonia a trecut printr-un „Holocaust veritabil". Alegoria luptei dintre *pisici* și *șerpi* din poemul lui Ghiorghios Seferis (poet grec) are tocmai rostul de a sugera că *Răul* este un „principiu balcanic fundamental" și că otrava (cum altfel?) se transmite „ad infinitum", fără să fie posibilă o intervenție eficientă din partea „călugărilor" de la Mănăstirea „Sf. Nicolae". Textul poetic reprodus i se pare eseistului vrâncean o premoniție ce – din păcate – avea să se adeverească la sfârșit de mileniu.

Mi se pare de domeniul evidenței că ***Sărăcia de duh*** este unul dintre cele mai incitante și puternice eseuri ale lui Florin Paraschiv, având multiple calități: construcție impecabilă, coerență remarcabilă, densitatea ideatică, spectacol și seducție, provocare și o senină apropiere de zona fierbinte și atât de agitată a simplității spirituale atât de mult râvnite. Pentru a ne convinge, autorul ne oferă o impresionantă desfășurare de forțe: de la poemele „vizuale" bolborosite și bâlbâite ale lui **Gherasim Luca**, „violența estetică prin inocență" a lui **Mihail Gălățanu**, privirea „dârză și hotărâtă" a deținutului **Voiculescu Vasile**, „cel ajuns pe culmile se smerenie ale sărăciei de duh", cărora li se adaugă **Brâncuși**, **N. Steinhardt**, **Petre Țuțea**, până la „bâlbâiala sacră" a Oratorului din ***Scaunele*** lui **Eugen Ionescu**. Eseistul nu se teme a sugera o confruntare a Răsăritului contemplativ (Sf. Pavel) cu Occidentul rațional, înclinat spre „Macht" (Sf. Petru), August der Dumme (Prostul) și Ciubăr-Vodă, dublul lui Despot Vodă, din piesa lui **V. Alecsandri**. Opțiunea clară a lui Florin Paraschiv este pentru „sufletul simplu și esențial", după cum esențiala cale „o aflăm în Lumina și

* v. studiul ***Un eseist bine temperat*** în revista „Pro Saeculum", an IV, nr. 1 (15), ianuarie 2005, p. 30-38

** Florin Paraschiv, ***Sacru, miracole, pericole***, Editura „Pallas", Focșani, 2005

înțelepciunea inimii“ (p. 46). O foarte bogată literatură (nu neapărat de ficțiune) ne stă mărturie.

Nu lipsesc acestui spectacol de sunet și lumină trimiterile la ***Baghavad Gita***, Hermann Hesse, Lev. N. Tolstoi, F.M. Dostoievski și Cervantes, cu popasuri substanțiale asupra ***Idiotului*** dostoievskian (prințul Mâșkin) și asupra lui Don Quijote, asumat și asimilat viziunii răsăritene, poate ultimii cavaleri ai Graalului. O temă care l-a preocupat încă de la prima carte: ***Trei Europe… în rosturi și rostiri*** (1998), când vedea, la un moment sat, în Ciubăr-Vodă, „virtutea deplină a spiritului autohton“. De asemenea, **Gherasim Luca**, ce experimenta cu îndărătnicie limbajele arierate, ca preludiu la „epifania universală“, în speranța iluzorie a întoarcerii sacrului pe pământ, reapare în textul dedicat lui **Fr. Nietszche** (ibidem, p. 168 – 186), iar **V. Voiculescu**, ca figură emblematică a smereniei creștine, apare și în tentativa de portret: „Către chipul adevărat al lui Vasile Voiculescu“ (ibidem, p. 9 – 14). Regretatul **Aurel Dumitrașcu** (1955 – 1990) aprecia, cu drept cuvânt, asupra „trufiei prostiei“, atenționându-ne cu sinceră îngrijorare că *smerenia* nu trebuie confundată cu ignoranța sau opacitatea. Mai rămâne să observăm, pe lângă încântătorul spectacol de idei oferit, și faptul că aici, spre deosebire de alte texte, autorul își divulgă onest sursele, întărindu-ne încrederea și respectul în desenul său coregrafic, ca să nu mai vorbim de execuție…

Sacrul își are sorginte la **Nichita Stănescu** în chiar întâmplările revelatoare ale eului, proiectate la scena unei mitologii personale. Din aceasta face parte și ***Hyperboreea***, înțeleasă aici ca loc al morții trupului și al mutării în spirit: „zona mortală / a mai-marilor minții, / loc al nașterilor de copii de piatră, / din care sculptați sunt doar sfinții“ (***Elegia a opta***, ***Hyperboreeana***, IV, 52). *Nordul* ar fi, în viziunea poetului, centrul spiritual al lumii, locul spre care aspiră făpturile obișnuite. Lui Florin Paraschiv nu-i scapă – în acest plan al semnificațiilor de adâncime – comuniunea spirituală cu **Ion Barbu**, la care detectează „un aristocratism glacial“ și, mai ales, „presimțirea unei noblețe capabile a depăși nefecundul, obositul pact mitologic cu Roma“. Faptul că autorul celor ***11 elegii*** a avut intuiția unui tezaur inepuizabil de adevăruri inițiatice este dătător de speranțe, în sensul că dă o șansă omului de a-și revendica partea divină (***Nichita Stănescu și Hyperboreea***).

Din nou **Ion Barbu** este invocat, de data aceasta pentru a înțelege mai bine semnificațiile oului brâncușian. Dacă la autorul ***Jocului secund***, *oul* este simbolul cosmogonic total, semn dual al vieții și al morții, al creației și al distrugerii, dacă în ***Mahabharata*** (***Adiparva***) se subliniază rolul esențial al oului primordial, din care a purces supremul ***Brahma***, cauza realului și irealului, strămoșul și născătorul a tot ce este viu, **Brâncuși** a revelat în acest simbol – crede eseistul – „ceva din Graalul occidental“, un adevărat Centru al Lumii, unde se întâlnesc Inima, Sufletul și Spiritul, Omphalos adică, locul pe unde trece osia universului. Nu ideea creativității (din religia hindusă) se găsește aici, ci imaginea vizibilă a „Centrului Lumii“ (***Increat și personanță. Oul lui Brâncuși***).

Ce a însemnat *Nirvana* pentru **Eminescu** se încearcă a ne răspunde Florin Paraschiv cu intenția nemărturisită a ne face să medităm asupra sensului vieții și a deșertăciunilor care ne bântuie: „*Nirvana* e flacăra ce se stinge, dispariția completă a acelui lucru numit viață-ființă“, „extincția flăcării“, dar și încetarea durerii; înseamnă că *samsara* (lanțul reîncarnărilor) se întrerupe definitiv. Cine apucă pe calea Nirvanei trebuie să renunțe la viciile fundamentale: dorința, ura și eroarea, pentru a putea accede la valorile supreme: Deșteptarea, Iluminarea, Eliberarea. Pentru a-și susține demonstrația și a fi mai convingător, eseistul citează pe **Hermann Hesse**, **E. Cioran** cu a sa fascinație enigmatică față de ***Rugăciunea unui dac***, **Schopenhauer** ce – cu voie sau fără voie – a alterat înțelesul unor concepte budiste, **Florinel Agafiței**, **M. Cimpoi**, **Flaviu Cristian**, la care se adaugă, firesc, un excurs competent în terminologia ***Vedelor***. Spre deosebire de *Paradisul* creștin ce apare ca o meritată răsplată pentru o viață trăită în virtute, *Nirvana* înseamnă eliberarea definitivă de tot ce este pământesc, „iluminare pozitivă“; nici într-un caz nu se confundă cu „golul“, cu „nimicul“. Concluzia este că autorul ***Luceafărului*** a intuit mai bine decât **Schopenhauer** *Nirvana*, ca un adevărat „Arhant“ (***Eminescu și Nirvana***).

Pervertirea sacrului este reversibilă? Se asociază acest proces de degradare a sacrului cu demonizarea? Mai e o întrebare dacă se poate reveni la natura originară de „Bouddha“, așa cum încearcă a ne învăța scriitorul japonez Ueda Akinari (1734 – 1809) în al său ***Capișon albastru*** reprodus și comentat de eseistul român, interesat – ca altădată **A. Malraux** – de reprezentările Răului ce bântuie mentalul exotic japonez. Soluția sugerată în narațiunea inițiatică a lui **Akinari** ar fi calea mântuirii prin meditație, propovăduită de Doctrina Zen ce obliga la exerciții spirituale severe întru obținerea *iluminării* și a stării de libertate atât de mult râvnite.

Cauza pervertirii? „Cel care dă frâu liber pasiunilor sale, devine demon“ pare să fie răspunsul Maestrului de Zen, ceea ce nu exclude ideea că ar putea fi și „efectul cauzelor trecutului“. Cel puțin prima parte a discursului (unui inițiat) poate avea rezonanțe adânci în mentalul unui european cu prea destule asupră-și reproșuri. După ce Reverendul va recunoaște în oaspetele său neașteptat „un Bouddha“, acesta se supune unui exercițiu spiritual definitoriu: să mediteze „în toată liniștea și pacea interioară“ asupra a două versuri desprinse din poemul ***Shodo***. *Noima* a fost pătrunsă, demonul s-a spulberat în lumina răsăritului, templul a fost curățat și s-a fondat aici un sanctuar al sectei Shodo, ca semn că revenirea la sacru este posibilă.

Profitând de informațiile noi obținute din cartea lui **Alain Viala**, ***Racine. La stratégie du caméleon*** (Paris, 1990), Florin Paraschiv se apucă să descifreze ghemul de contradicții reprezentat de autorul ***Fedrei***, tensionat între o religie austeră (jansenismul), potrivit căreia grația este un dar pur divin și o carieră spumoasă de curtezan și dramaturg de succes, ignorând, până aproape de sfârșit, chemările inimii, aspirațiile sale cele mai intime. Până aproape de moartea lui **A. Arnaud** (1694) și **Pierre Nicole** (1695), ideologii și susținătorii unei duble disidențe (față de absolutismul monarhic și ordinul iezuit), tânărul **Racine** s-a lăsat fascinat de strălucirile și plăcerile de

Alexandru Ciucurencu – ***Natură statică cu garoafe***

alcov oferite de viața de la Curte.

Căința târzie nu-l reabilitează pe de-a-ntregul nici în fața Regelui, nici în fața Solitarilor. Eseistul, moralist impenetrabil, se arată interesat să înțeleagă resorturile intime ale unei personalități atât de versatile și, abia în al doilea rând, ale unei epoci agitate, spectaculoase și, nu o dată, ingrate. Așteptam, să fiu sincer, câteva considerații asupra celor două tragedii cu subiect sacru: ***Esther*** (1689) și ***Athalie*** (1691) ce au apărut în perioada „convertirii sincere" a lui **Racine**. La cererea sa, a fost înmormântat la Port-Royal, ca semn al înțelegerii și iertării, tot așa cum Regele, ca semn al prețuirii, va transfera rămășițele pământești ale lui **Pascal** și **Racine**, atunci când mănăstirea a fost rasă din temelii (1710).

Eseul ***Roger Caillois, de la licornă la narval***, subintitulat, ușor șoltic, ***Poveste cu Inorog și Licornă***, propune, la o primă vedere, o discuție avizată despre puterile sacrului și ale imaginarului, deloc întâmplător unite în mitul licornei, dar, la o privire mai atentă, asistăm la o confruntare a imaginarului și conotațiile sale adiacente cu realul agresiv și procreativ. Explorarea, ca în atâtea alte cazuri, este copioasă și persuasivă: de la **Gérard de Nerval** la **Jean Ganet**, de la **C.G. Jung** la **Bertrand d'Astorg**, de la **Lucian Blaga** la **Șt. Aug. Doinaș**, **M. Sadoveanu** și **M. Eliade**. *Mitul licornei* se explică prin fascinația pe care puritatea continuă să o exercite chiar și asupra celor prea mult îndepărtați de zona sacrului. **C.G. Jung** numea Licornul-Inorog (suprapunere realizată în timp) „puterea izvodită din energii cosmice, semnul harului și al bunului augur", fiind – în mentalul colectiv – „justițiarul care pedepsește impurul și demonicul". Într-o asemenea logică a lucrurilor, *rinocerul* ar fi „un inorog degradat" și iată! câtă dreptate avea Eugen Ionescu să ne provoace cu acel concept („rinocerita") ce dădea un nume treptei celei mai de jos a sacrului! Adică, „locul" unde se stinge ultima lumină a spiritului.

În mod surprinzător, din punctul nostru de vedere, oamenii secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea au confundat *licorna*, animal fabulos, prezent doar în legende, ornamente și tapiserii, medalii și armoarii, semne ale unui univers de civilizație rafinată (v. p. 97) cu *narvalul*, mamifer cetaceu din Oceanul Atlantic, asemănător cu delfinul, la aproape șase metri lungime, având (masculul) caninul superior stâng lung de cel puțin doi metri și numit, din această cauză, „licorna de mare". Abia acum iese la iveală, apreciază cu finețe comentatorul, rostul acestei disimetrii spectaculare. Dacă în primul caz, *licorna-inorog* semnifică triumful imaginarului, *narvalul*, cu acel canin superior alungit ca o lance, ar semnifica abaterea de la normalitate, provocarea acesteia; în mod logic, confruntarea dintre acestea duce la triumful absolut al imaginarului ce are capacitatea de a resorbi excepția de la ordinea naturalului. Urmând îndeaproape pe **Roger Caillois** (1913 – 1978), putem aprecia disimetria rostrului ce dezvăluie „existența unui mister veritabil, cel al realității și al fecundității disimetriei cosmice" (p. 99). Argumentația e strânsă, generoasă sub aspectul informației, seducătoare sub aspectul ideației și scriiturii.

Cititorii au a se confrunta cu propriile prejudecăți în cazul eseului ***Iezuiții. Naphta și comunismul teocratic***; în ciuda faptului că autorul acestei provocări, Florin Paraschiv, nu este prea „suav" cu potențialii săi cititori, tratându-i – când reverențios – ca pe niște inițiați, când – cu o ușoară aroganță, ca pe unii ce n-ar prea merita un asemenea festin: temperatura și încleștarea marilor curente de opinie din ultimele 3 – 400 de ani, cu sau fără permis de liberă trecere. Pe de o parte, iezuiții voiau restabilirea *autorității* prin supunerea necondiționată față de transcendent („sărăcie, castitate și supunere"), iar pe de altă parte, reformiștii de genul lui **Niccolo Machiavelli** respingeau idealitățile transcendentale, făcând din om centrul vieții spirituale. Ordinul „Compania lui Iisus", întemeiat de **Ignațiu de Loyola** (1491 – 1556), își propunea „cultivarea disciplinată a imaginarului", fără a refuza omenescul și dimensiunea umanistă, cum a părut multora fără o cercetare atentă a fenomenului.

O anchetă desfășurată în prestigioasele publicații „Le Monde" și „La Vie" (1990), cu ocazia aniversării Ordinului iezuit, a condus la un rezultat previzibil: sondajul a scos la iveală că în mentalul cetățeanului obișnuit *iezuitul* se suprapune cu imaginea „tipului prefăcut și veninos", în ciuda faptului că membrii acestui ordin au lăsat, cel puțin pe plan european, „o amprentă spirituală de neșters", că au reprezentat, de-a lungul veacurilor, „aripa liberală și progresistă a Bisericii Romane" (N. Steinhardt – ***Jurnalul fericirii***) și că personalități marcante, în toate planurile, au beneficiat de o atentă și completă educație umanistă: de la **Molière** la **De Gaulle** și **Alfred Hitchcook**, neuitându-i pe cronicarii moldoveni **Gr. Ureche** (cu studii temeinice la școala iezuită din Liov) și **Miron Costin**, absolvent al Colegiului iezuit din Bar.

Plecând de la un personaj al lui **Thomas Mann** din atât de celebrul său roman ***Muntele vrăjit*** (1924), oare e valabil și pentru ultimele promoții! – eseistul constată indubitabil: „celebritatea romanului lui **Thomas Mann** aruncă prin fictivul personaj iezuit Naphta o umbră asupra Ordinului". Poate era mai corect să spunem că „adaugă o umbră", întrucât – oricât am crede în puterea literaturii – e greu de crezut că o singură carte putea „înnegri" atât

de mult un ordin religios ce se străduiește – prin cei 30.000 de membri ai săi – „a se întoarce la vocația umanistă originară, la împăcarea religiei cu știința“ (p. 65), fără a reveni, totuși, în punctul de plecare.

În planul ficțiunii, *Naphta* (având ca model pe „comunistoidul“ George Lukacs) preconizează *teroarea* ca unică soluție „pentru mântuirea lumii“ cu adânci rezonanțe în planul realității brute. Apreciază cu dreptate Florin Paraschiv, de data aceasta grav și responsabil, cu privirea îndreptată mai degrabă asupra contemporaneității: „Lenin și nucleul dur bolșevic și-au pus în lucrare monstruosul proiect cu un ochi la ***Marele Inchizitor*** al lui Dostoievski și cu celălalt la disciplina bine ierarhizată a Bisericii Catolice“ (p. 65). Că eseistul se vrea și un pedagog cu virtuți mesianice, deloc străin intenției de a-și avertiza și pregăti spiritual cititorii, e ușor de dovedit dacă avem în vedere finalul acestui text, mai mult decât explicit: „Avertismentele eseului nostru *nu* sunt de prisos, acum când contemplăm înfiorătorul fundamentalism islamic dezlănțuit“ (p. 68).

Relația între *sacru* și *profan* pare să fi fost preocuparea esențială a activității filosofului german **Friedrich Nietzsche** (1844 – 1900), pe care l-a caracterizat tocmai dragostea de viață, notoriu pentru accentuarea „voinței de putere“ ca fundament al naturii umane. *Veșnica reîntoarcere* se opune unei vanități totale, creează pentru *voința de putere* (***Der Wille zur Macht***) spațiul în care ea se va putea desfășura în inocența totală a afirmării sale. Așa-zisa „moarte a lui Dumnezeu“ (proclamată emfatic în ***Știința veselă***, 1882) înseamnă pierderea brutală a tuturor valorilor tradiționale și așa s-ar explica apariția nebunului cu felinarul, aflat *în căutarea sacrului pierdut*. ***Moartea lui Dumnezeu***, fie ea și simbolică, a adus după sine haosul, bulversarea unei scări de valori, ceea ce-l obligă pe om să se depășească pe sine, să se redefinească, să se reinventeze, dacă vrea cu adevărat să fie liber și stăpân pe destinul său. Efortul său de sinteză între lumea dionisiacă a dorințelor și lumea apolinică a înțelepciunii (***Nașterea tragediei***, 1872), regândirea conceptelor fundamentale ale unei metafizici îmbătrânite și sterile, teoria „supraomului“ (deformată într-un anumit context politic), ideea veșnicei reîntoarceri s-au constituit într-o provocare adresată resemnării budiste a lui **Schopenhauer** și întemeierea unei noi filosofii pozitive, active și eroice ce furnizează energia reală spiritului cu adevărat creator.

Ștefan Luchian – ***Bucătăria călugărească***

Eseistul reușește să ne impună o imagine sugestivă a unui nou tip de gânditor, ajutându-se, atunci când e cazul, de **Rudolf Steiner**, **Martin Heidegger**, **Albert Camus**, poposind cu satisfacție la Gherasim Luca, unde se simte obligat să remarce „visul unor mari intelectuali chinuiți de a se dori săraci cu duhul, ca preludiu la *epifania universală* și întoarcerea sacrului pe pământ“ (p. 175). Mai mult decât atât, Florin Paraschiv este de părere că obsedanta insistență programatică a celui care a scris ***Le Vampire passif*** (1945) îl apropie de **Nietzsche** prin dorința (comună) de „eliberare integrală a omului“, e adevărat, pe căi diferite. Atât de mult discutata și disputata „voință de putere“, departe de a se finaliza în „fiara blondă“, este înțeleasă aici ca un efort de re-spiritualizare a omului căzut în profan; altfel spus, „supraomul nietzscheean se cuvine imaginat ca lipsit de vulgaritățile și insanitățile gândirii banale, mercantile“ (p. 172). Din această perspectivă, **Nietzsche** s-a dorit a fi „un legislator al sacrului într-o lume confuză“ (p. 170).

Fragmentele despre sacru ale filosofului german completează fericit o prezentare echilibrată și lipsită de patetisme. Aflăm cum și de ce respingea acesta *nihilismul*, indiferent de sorgintea sa, întrucât de aici ar decurge mediocritatea, promiscuitatea infamă, prefăcătoria. Întâlnim, nu o dată, formulări memorabile de genul: „orișicare credință este un soi de înmărmurire într-un proiect de adevăr“ (p. 177) sau – referindu-se la timpul pe care-l trăiește – „de neînchipuit cât a scăzut omul în proprii ochi din maiestatea animală“. *Reforma* și *Renașterea* sunt privite ca două ipostaze complementare ale accederii spre libertate. Supunerea la un cod moral presupune renunțarea la unicitate, pentru că individul se conformează astfel „unei scheme fixe o dată pentru totdeauna“. O sinteză a lui Dionyssos (afirmarea religioasă a vieții totale) și Crucificatul (ce ar semnifica desprinderea de viața trăită direct, afirmarea vieții spirituale prin iubire și suferință) ce ar crea imunitatea necesară pentru ca, doar astfel, *Iisus ispășitorul* să devină *Iisus stăpânul* cu recuperarea sacrului și nu anularea acestuia.

Puține lucruri i se pot reproșa acestei cărți: poate faptul că în unele locuri nu-și divulgă sursele, că nu ne informează, când e vorba de traducerile reproduse, când și unde au apărut, cui aparțin acestea; poate faptul că în alte locuri face trimiteri la surse necunoscute (studii în manuscris, scrisori personale) sau prea puțin cunoscute în afara județului Vrancea (varianta optimistă). Pe ansamblu, însă mi se pare cartea cea mai omogenă, mai substanțială, mai reprezentativă pentru Florin Paraschiv, în măsura în care eseurile nu sunt adunate la voia hazardului, ci sunt organizate pe ideea majoră a *Sacrului*, temă explorată cu pasiune, voluptate, constantă acribie intelectuală într-un spectacol cu adevărat fascinant. ***Sărăcia de duh***, ***Roger Caillois. Narvalul și licorna***, ***Îngerii istoriei. Un mesianism bine temperat*** și ***Friedrich Nietszche. Fragmente de sacru*** sunt piesele de rezistență ale unei cărți puternice, mai puțin vizitate de duhul oralității.

Ioan Adam

VEDERE SPRE ABSURDISTAN*

Pe la mijlocul anilor ’60, când boema era admisă cu un surâs complice, putea fi văzut prin holul, subsolul și coridoarele Facultății de litere, un tânăr excentric, teatral și volubil, etalând insistent o pereche de galoși trecuți prin multe și una de palete de ping-pong, cu care făcea adevărate demonstrații de virtuozitate. Noi, „bobocii“, îi spuneam „Robert Calul“, după titlul primului său volum, din 1968, dar îl chema în realitate Dumitru Dinulescu. Bucureștean deștept, cu silă de belferism și rutină didactică, a virat-o curând spre regia de teatru și film, iar prin ’73 l-am descoperit în postura de laureat al unui festival de film studențesc, unde propusese un scenariu după Teodor Mazilu. Nu era, hotărât lucru, o alegere întâmplătoare. Nuvelele și piesele lui Mazilu erau populate de mediocri, de marionete și infraoameni, dar cu apetit speculativ și vădită plăcere a oximoronului. Acesta este de altfel și atùul postum al prozatorului, care-i mai fascinează încă pe unii critici și regizori, deși acum „curajul“ său se arată a fi minim față de dramele lumii prin care a/(am) trecut.

Dumitru (Pușì) Dinulescu era însă mai radical decât magistrul său. În primele lui cărți proștii nu sunt complicați, ipocriți, ci adesea candizi, imbecili în stare pură, netulburată de cogitație. Lui Eugen Negrici, care i-a examinat în treacăt într-un capitol din ***Literatura română sub comunism***, acest cortegiu de făpturi insignifiante i se pare că „trădează mai curând intenția comicului“ de care nuvelistul n-ar fi străin. Ar fi vorba de ***comicul banalității*** și de ***comicul infantilizării***, ultimul fiind generat de sentimentul iubirii care „infantilizează“, formulă elegantă ce trimite la „mintea copiilor“, altfel spus, la prostie. Socotesc însă că sub aparențe comice Dumitru Dinulescu e mai degrabă un autor grav, atent la mecanismul alienării prin stereotipie. Personajele lui sunt încadrabile prin excelență în categoria noneroului, a omului fără însușiri. De altminteri au, aproape fără excepție, „biografii comune“, de un prozaism exasperant, însă insistența asupra acestei „normalități“ de o platitudine decepționantă indică și un ascuțiș antitotalitar. E o imagine înfricoșătoare a „României profunde“, în care normalitatea însemna ***normă,*** adică tipar coercitiv. Totuși, imperfectul folosit de mine poate fi substituit și de indicativul prezent. O notă auctorială din finalul antologiei sale de nuvele ***Crimă la circ***, publicată la Editura „Meronia“, avertizează cititorii că „starea de naspa“ postrevoluționară „nu-i decât o prelungire a situației prerevoluționare“.

Sub limbajul argotic e de aflat tema povestitorului: urâtul existențial, anatomia derizoriului, a banalității sordide din Absurdistanul care a fost și, of, mai este România. Recitindu-se după mulți ani, scriitorul intuiește că acesta este axul motor al prozelor sale, relevat polemic într-o prefață unde ia în răspăr „majoritatea dicționarelor literare“ care fac din el un reprezentant al literaturii absurdului. „Eu, susține prozatorul, sunt de un realism cras, chiar dacă spoit sau sporit cu ceva absurd. E drept că-n realismul meu, eu detectez absurdul din viață, dar ce vină am eu, dacă viața e, în esența și mai ales în finalitatea ei, absurdă!?“ Și e iarăși drept, adaug eu, că aici „realismul cras“ deviază în metafizică, într-un pesimism intratabil, cu izvor ***ontologic***, nu biologic, cum s-ar crede. S-ar zice că autorul l-a citit cândva atent și pe Leopardi, din moment ce în nuvela ***Pisăloaga*** un personaj de-al său izbucnește într-o diatribă antinaturistă în genul solitarului de la Recanati: „Consider că natura n-a avut prea multă imaginație, când a conceput omul. A făcut 30-40 de tipare și cu asta, gata!“

Acest „rond“ solitar, de zi și de noapte, printre infraoameni, presupune mai multe strategii, bazate – toate! – pe efectul de distanțare. Dacă privim mai atent peisajul uman al acestei antologii ce reține proze scurte din volumele ***Robert Calul*** (1968), ***Linda Belinda*** (1979), ***Eu și Robert Calul*** (1982) și câteva inedite (una este chiar aceea care își împrumută titlul cărții!), vedem că practic atitudinile sunt două. Prima mizează pe un „mediator“, un narator cu veleități literare, care e și nu e identic cu autorul însuși. De regulă, în nuvelele și povestirile de acest tip se operează o breșă înșelătoare în lumea cenușiului, a ternului sufocant.

În ***Pisăloaga***, cel mai bun text din carte după părerea mea, naratorul filozofează asupra prostiei, deconspirând lecturi simpatetice: „Dar prostia? Ce este prostia? Prostia este, în realitate, ceva foarte complicat, spune cineva. Are mare dreptate.

Și Fierbințica e proastă. Și Fandole e prost. Toți sunt proști. De o prostie complicată, în stilul acesta exprimat cu strălucire în secolul al XIX-lea de Thomas de Quincey și Goncearov, iar în secolul al XX-lea de Teodor Mazilu și de mine“.

În nota prozei noi, autoreferențiale, descoperită de Dumitru Dinulescu înainte de ’89, același narator pedalează pe echivoc:

„Eu, autorul acestor pagini, însă, îmi dau seama ce talent am. Deci, continui.

Deci, cei doi prieteni priveau ploaia. Ca să-l răstălmăcim pe Alain Robbe-Grillet, am putea spune că și ploaia-i privea pe ei“.

În ***Acasă***, altă nuvelă cu un relief literar mai înalt, naratorul iese iarăși în avanscenă, alternând stilul „frumos“ cu acizii ironiei demitizante:

„Marea. Splendidă în noaptea aceea, gravă și grasă ca un porc. [...] Luna bătea peste vechea cazematã. [...] Stelele atârnau, erau undițe coborâte din cer. Stelele se-aplecau, se legănau [...] și de-afară se auzea, vajnic, vântul.

Eu, cu o anume dibăcie literară și numai literară, am săncerc să folosesc această povestire...“

„Dibăcia literară“ e exersată predilect în celălalt registru, al cenușiului perfect, epurat de abilități stilistice. Marin Preda elogia cândva curajul unui autor din generația ’70 de a scrie

* Pușì Dinulescu, ***Crimă la circ***, o antologie sau o ontologie de autor, Editura Meronia, București, 2004.

cenușiu. Puțini au acest curaj. Între ei Alexandru Papilian, Mihai Sin, Mircea Popa, mai nou, în ***Oameni normali***, Tudor Octavian și, firește, Dumitru Dinulescu, care de la o vreme semnează Pușa Dinulescu. Și onomastic deci prozatorul se scufundă în noianul „fărturilor neînsemnate“, interșanjabile, funcționând în gol, a căror epopee banală o stenografiază cu dexteritate și un elan aproape confratern. O probă de virtuozitate este ***Reportaj***, o povestire de doar trei pagini scrisă cu o impasibilitate de grefier care răsfoiește dosarele proceselor aflate pe rol:

„S.C. și S.M.. S.M. o bate la servici și pe stradă, chiar în fața casei. Căsătoriți la 7 iunie 1965, despărțiți, de fapt, de la 29 iunie 1965, când S.M. și-a luat lucrurile și nu toate erau ale lui și-a plecat.

Pe când N.G. era militar, N.V., cu care era căsătorit din 1963, a părăsit domiciliul.

D.V. o părăște pe D.E. Chiar a doua zi, după cununie, pârâta a manifestat dezgust față de viața în comun. Cheltuia bani nejustificat și nu se ocupa de menaj...“

Această sarabandă de inițiale anonimizante în fond, comprimă eposul banalității la dimensiunile unei molecule epice, dând realității nude, excitante, o alură fantastică, de basm rău, de coșmar și circ fără sfârșit. Dumitru Dinulescu, alis Pușa Dinulescu e, printre puținii din generația sa, un prozator care a văzut și a filmat strâns, din mână, demonii banalității și avatarii omului tipizat, mecanomorf. E de mirare că, direct sau indirect, se revendică de la Goncearov. Gogol era mai potrivit. Ca să nu-i mai pomenesc pe Ionescu, Arrabal, Max Frisch, Dürrenmatt pe care sunt sigur că i-a citit atent la anii tinereții, ca toți cei din generația noastră.

Mircea Radu Iacoban

RARA AVIS

Dac-ar fi să atribuim un chip lumesc ideii de *ubicuitate*, va trebui să-i conferim identitatea lui Bogdan Ulmu. Personajul sintetizează și exprimă legitim zenitul prezenței perpetui și concomitente în cele mai varii „locații“ (ptiu!). Are buletin de București (și o parte a familiei acolo), predă la Facultatea de Teatru din Timișoara și domiciliază (cu o altă parte a familiunii) la Iași, unde are, de asemenea, ore de curs și montează piese la teatrele din Moldova. Măsurând miile de kilometri cât totalizează laturile triunghiului Iași-București-Timișoara, veți spune că, fizic, o astfel de prestație se află deasupra puterilor omenești. Impresie falsă și, oricum, incomplet motivată, fiindcă eroul nostru, doctor în teatrologie cu o cercetare consacrată lui Caragiale, își face de lucru, în același răstimp, și pe la teatrele din Reșița, Brăila, Bacău, Cluj, Baia Mare... Se zice că voiajurile lungi și plicticoase invită la meditație, lecturi, rememorări, la croirea de proiecte. De altfel, omniprezența fizică a lui Ulmu este acompaniată și de un alt evantai de prezențe, de astă dată pe harta prestațiilor publicistice și mondene: susține rubrici permanente în varii reviste, se implică în destinul umorului autohton, scrie cărți de... bucate, dar și studii docte consacrate marilor dramaturgi ai lumii, onorează cu discursuri felurite sindrofii culturale – într-un cuvânt, este, și fizic, și intelectual, ubicuu. Dacă i s-ar implanta un cip, ar pune în epuizantă cumpănă sistemul GPS, obligându-l să scotocească fără răgaz toate cotloanele spațiului mioritic! L-aș include în categoria etern neliniștiților, care-și orânduiesc viața cosând și descosând proiect după proiect, însuflețiți de credința că au ceva de spus cu temei și miez în toate cele. Iar Ulmu, chiar are! Ultima lui carte se intitulează ***Jurnal teatral*** și poartă nr. 3. Este deci a treia apariție din specia jurnalului, ceea ce presupune cotidiană, meticuloasă și îndârjită glosare pe marginea semnificațiilor „clipei cea repede“. Tot ce l-a tușat într-un moment sau altul – o lectură, un dialog, o scenă, o idee – se convertește în notație vioaie și explicită, cu „rezoluție“ pe măsură. Scriitorul nu numai consemnează cronicărește „ca să se știe“, ci, în același timp, evaluează, cataloghează și-și exprimă deschis, fără timorări, punctul de vedere „în chestie“. Tocmai de aceea, cartea se parcurge cu interes și reală plăcere a lecturii. Ghicești, în spatele celei mai mărunte notații, solidă încărcătură de informație cultă, precum și experiență de viață pe scândura scenei, în temeiul cărora sunt emise aprobări, dezaprobări, ironii, ba chiar și sarcasme – prilej cu care este îndreptățit citată o remarcă a lui Ștefan Iordache: „Eu nu pot fi modern, dacă oamenii cărora mă adresez nu sunt la curent cu tot ceea ce se petrece în lume.“ Bogdan Ulmu își propune să fie, drept pentru care, în paginile ***Jurnalului***, întâlnești consistente referiri și la „ale noastre“ și „ai noștri“, dar, cu prisosință, și la Bergman, Bulgakov, Soljenițîn, Shakespeare, Barrymore & comp. O „repede ochire“ asupra tematicii redusă la desemnare printr-un cuvânt evidențiază zonele în care operează interesul autorului: actorul, admirația, adevărul, banii, cenzura, critica, directorii, dramaturgia națională, exigența, fericirea, geniul, istoria, livrescul, melodrama, minciuna, mizanscena, modernitatea, politicul, prostia, renunțarea, reclama, regia, râsul, spectatorul, singurătatea, succesul, tăcerea, umorul etc. etc. În calitate de cititor, ades am fost tentat să adaug (evident, ipotetic) observații personale în continuarea și completarea celor așezate în pagină de Bogdan Ulmu. De pildă, când se întreabă de ce nu vin oficialitățile la premiere. I-aș spune că, în 1977, la o premieră cu o piesă a mea la Teatrul din Pitești, pusă în scenă de Tocilescu, sala era pe jumătate goală, dar loja oficială, plină-ochi. Deziluzie: aveam să aflu că, neinteresate de teatru, oficialitățile obișnuiau să trimită în lojă... șoferii! Tot era ceva – acum, nu vin nici șoferii!... Fiind scrisă „aproape“, fără distanțare în timp, cartea a fost ferită de maladia post-procesărilor menite să confere autorului fie aură de dizident, fie spectaculos și inhibant orizont cultural, fie culpabilizări aduse din condei. În peisajul jurnalier e o rara avis. Se citește, cum spuneam, cu plăcere și interes.

cenușiu. Puțini au acest curaj. Între ei Alexandru Papilian, Mihai Sin, Mircea Popa, mai nou, în ***Oameni normali***, Tudor Octavian și, firește, Dumitru Dinulescu, care de la o vreme semnează Pușa Dinulescu. Și onomastic deci prozatorul se scufundă în noianul „fărturilor neînsemnate“, interșanjabile, funcționând în gol, a căror epopee banală o stenografiază cu dexteritate și un elan aproape confratern. O probă de virtuozitate este ***Reportaj***, o povestire de doar trei pagini scrisă cu o impasibilitate de grefier care răsfoiește dosarele proceselor aflate pe rol:

„S.C. și S.M.. S.M. o bate la servici și pe stradă, chiar în fața casei. Căsătoriți la 7 iunie 1965, despărțiți, de fapt, de la 29 iunie 1965, când S.M. și-a luat lucrurile și nu toate erau ale lui și-a plecat.

Pe când N.G. era militar, N.V., cu care era căsătorit din 1963, a părăsit domiciliul.

D.V. o părăște pe D.E. Chiar a doua zi, după cununie, pârâta a manifestat dezgust față de viața în comun. Cheltuia bani nejustificat și nu se ocupa de menaj...“

Această sarabandă de inițiale anonimizante în fond, comprimă eposul banalității la dimensiunile unei molecule epice, dând realității nude, excitante, o alură fantastică, de basm rău, de coșmar și circ fără sfârșit. Dumitru Dinulescu, alis Pușa Dinulescu e, printre puținii din generația sa, un prozator care a văzut și a filmat strâns, din mână, demonii banalității și avatarii omului tipizat, mecanomorf. E de mirare că, direct sau indirect, se revendică de la Goncearov. Gogol era mai potrivit. Ca să nu-i mai pomenesc pe Ionescu, Arrabal, Max Frisch, Dürrenmatt pe care sunt sigur că i-a citit atent la anii tinereții, ca toți cei din generația noastră.

Mircea Radu Iacoban

RARA AVIS

Dac-ar fi să atribuim un chip lumesc ideii de *ubicuitate*, va trebui să-i conferim identitatea lui Bogdan Ulmu. Personajul sintetizează și exprimă legitim zenitul prezenței perpetui și concomitente în cele mai varii „locații“ (ptiu!). Are buletin de București (și o parte a familiei acolo), predă la Facultatea de Teatru din Timișoara și domiciliază (cu o altă parte a familiunii) la Iași, unde are, de asemenea, ore de curs și montează piese la teatrele din Moldova. Măsurând miile de kilometri cât totalizează laturile triunghiului Iași-București-Timișoara, veți spune că, fizic, o astfel de prestație se află deasupra puterilor omenești. Impresie falsă și, oricum, incomplet motivată, fiindcă eroul nostru, doctor în teatrologie cu o cercetare consacrată lui Caragiale, își face de lucru, în același răstimp, și pe la teatrele din Reșița, Brăila, Bacău, Cluj, Baia Mare... Se zice că voiajurile lungi și plicticoase invită la meditație, lecturi, rememorări, la croirea de proiecte. De altfel, omniprezența fizică a lui Ulmu este acompaniată și de un alt evantai de prezențe, de astă dată pe harta prestațiilor publicistice și mondene: susține rubrici permanente în varii reviste, se implică în destinul umorului autohton, scrie cărți de... bucate, dar și studii docte consacrate marilor dramaturgi ai lumii, onorează cu discursuri felurite sindrofii culturale – într-un cuvânt, este, și fizic, și intelectual, ubicuu. Dacă i s-ar implanta un cip, ar pune în epuizantă cumpănă sistemul GPS, obligându-l să scotocească fără răgaz toate cotloanele spațiului mioritic! L-aș include în categoria etern neliniștiților, care-și orânduiesc viața cosând și descosând proiect după proiect, însuflețiți de credința că au ceva de spus cu temei și miez în toate cele. Iar Ulmu, chiar are! Ultima lui carte se intitulează ***Jurnal teatral*** și poartă nr. 3. Este deci a treia apariție din specia jurnalului, ceea ce presupune cotidiană, meticuloasă și îndârjită glosare pe marginea semnificațiilor „clipei cea repede“. Tot ce l-a tușat într-un moment sau altul – o lectură, un dialog, o scenă, o idee – se convertește în notație vioaie și explicită, cu „rezoluție“ pe măsură. Scriitorul nu numai consemnează cronicărește „ca să se știe“, ci, în același timp, evaluează, cataloghează și-și exprimă deschis, fără timorări, punctul de vedere „în chestie“. Tocmai de aceea, cartea se parcurge cu interes și reală plăcere a lecturii. Ghicești, în spatele celei mai mărunte notații, solidă încărcătură de informație cultă, precum și experiență de viață pe scândura scenei, în temeiul cărora sunt emise aprobări, dezaprobări, ironii, ba chiar și sarcasme – prilej cu care este îndreptățit citată o remarcă a lui Ștefan Iordache: „Eu nu pot fi modern, dacă oamenii cărora mă adresez nu sunt la curent cu tot ceea ce se petrece în lume.“ Bogdan Ulmu își propune să fie, drept pentru care, în paginile ***Jurnalului***, întâlnești consistente referiri și la „ale noastre“ și „ai noștri“, dar, cu prisosință, și la Bergman, Bulgakov, Soljenițîn, Shakespeare, Barrymore & comp. O „repede ochire“ asupra tematicii redusă la desemnare printr-un cuvânt evidențiază zonele în care operează interesul autorului: actorul, admirația, adevărul, banii, cenzura, critica, directorii, dramaturgia națională, exigența, fericirea, geniul, istoria, livrescul, melodrama, minciuna, mizanscena, modernitatea, politicul, prostia, renunțarea, reclama, regia, râsul, spectatorul, singurătatea, succesul, tăcerea, umorul etc. etc. În calitate de cititor, ades am fost tentat să adaug (evident, ipotetic) observații personale în continuarea și completarea celor așezate în pagină de Bogdan Ulmu. De pildă, când se întreabă de ce nu vin oficialitățile la premiere. I-aș spune că, în 1977, la o premieră cu o piesă a mea la Teatrul din Pitești, pusă în scenă de Tocilescu, sala era pe jumătate goală, dar loja oficială, plină-ochi. Deziluzie: aveam să aflu că, neinteresate de teatru, oficialitățile obișnuiau să trimită în lojă... șoferii! Tot era ceva – acum, nu vin nici șoferii!... Fiind scrisă „aproape“, fără distanțare în timp, cartea a fost ferită de maladia post-procesărilor menite să confere autorului fie aură de dizident, fie spectaculos și inhibant orizont cultural, fie culpabilizări aduse din condei. În peisajul jurnalier e o rara avis. Se citește, cum spuneam, cu plăcere și interes.

Lucia Dărămuș

CELE ȘASE FEȚE ALE ZARULUI

Alea iacta est (Zarurile au fost aruncate) rostise Caesar la trecerea Rubiconului, cel puțin așa ni s-a transmis prin tradiția culturală, fără a se consemna că informația este oarecum eronată, vorbele fiind șoptite, de fapt, în greacă: *Anerriphthó kybos.* Că este așa și nu altfel, aflăm de la Plutarh – ***Viețile paralele***, Pompeius, 60.

Mutatis mutandis, pentru fiecare filolog, conștient de complexitatea termenului invocat, acest tărâm magic este dominat de cele șase fețe ale zarului care a fost rostogolit odată cu logos-ul hărăzit doar lui.

Pentru că *zarul* filologic nu are cum să fie altfel decât pișicher, zglobiu, jucăuș, sobru, cochet, discret, distins, zănatic, academic, elegant, frivol etc., adică ni se înfățișează sub diverse măști, de data aceasta ni se descoperă prin:

1. critică literară – ***Viziuni Critice*** – Paul Aretzu
2. lingvistică – ***Funcții metaforice în Luntrea lui Caron*** – Lolita Zagaevschi Cornelius
3. interviuri – ***Miezul lucrurilor***, interviu cu Irina Petraș – Alexandru Deșliu
4. poezie – ***Amazon*** – Ștefan Manasia
5. proză – ***La sud de graniță, la vest de soare*** – Haruki Murakami
6. traducere – ***Despre Universalii*** – Pierre Abélard.

Desigur, cele șase fațete ale *zarului* filologic nu sunt decât pretexte, (cum, de altfel, un pretext a fost și *zarul* lui Caesar) pentru a atrage atenția asupra unor cărți, diferite ca gen literar, scriitură, stil etc.

a. Prima latură a zarului – *critica literară.*

Nu întâmplător m-am oprit asupra acesteia, deoarece, se știe, critica reprezintă conștiința unei fărâme din palierul universal al culturii. Cel puțin așa ar trebui să fie.

Viziuni critice, Editura „Ramuri“, 2005, autor Paul Aretzu, chiar își propune să fie o oglindă, mai mult sau mai puțin buclucașă, în măsura în care autorul se lasă curtat de cărțile din jur.

Scrisă cu multă inteligență, cu mult talent, dar, rar la un critic literar, și cu mult umor, cartea, compozită în structura ei, este o *Odisee* în măsura în care își asumă libertatea căutării, a rătăcirii prin cuvânt.

Paul Aretzu își ia dreptul de a crea, deși s-ar spune, la prima vedere, că-și confecționează o carte din cărți. Deschizându-și ***Viziunile critice*** printr-un eseu referitor la versurile poetei Ana Blandiana – ***Reflexul sensurilor, poeme noi*** – autorul imaginează doi pigmenți poetici, viață-moarte, care ar marca poezia amintită, din a căror esențe contradictorii s-ar produce o resurecție poetică. Magia facerii pe care o întâlnește în cuvânt, gravid cu potențialitate, îl obligă pe Paul Aretzu să-și intituleze micile panseuri cu nume voluptuos-jucăușe, apelând chiar la cochetărie. Astfel, întâlnim titluri ca ***Alchimia fericirii, Oglinda înrămată cu sânge, Infinitele fețe vii ale morții*** etc.

Cu disponibilități multiple, într-un stil aparent relaxat, ochiul critic decriptează rînd pe rînd pagini de metaforă. De la Ana Blandiana, trecînd apoi prin scrierile lui Liviu Ioan Stoiciu, Eugen Evu, Aurelian Titu Dumitrescu, George Vulturescu, Cassian Maria Spiridon, Paul Aretzu țese sensuri multiple pe marginea mecanismului ficțional poetic.

Ceea ce nu reușește să facă, însă, ține de o oarecare desprindere față de limbajul standard, șablonat, pe care, nu de puține ori l-am întâlnit în varii reviste. Referindu-se la Aura Christi, la ceea ce ea scrie, Paul Aretzu spune: „Puternic personalizată, poezia Aurei Christi se distinge ușor între cea a congenerilor. Este o creație nervoasă...“ Conform sintagmei „se distinge ușor între cea a congenerilor“, folosită până la sufocare prin reviste, tind să cred că atâta „distincție“ există în fiecare scriitor în raport cu generația din care aparține, încât toți seamănă ca stil – „este o creație nervoasă...“

În schimb, eseul critic ***Jocul de-a visarea*** revine pe aceeași linie a libertății limbajului, drept pentru care, cred că autorul s-a simțit excelent în poemele Iuliei Pană, lecturându-le prin intermediul unui alter-ego pierdut, dar redobândit acum – *tinerețea cu reveria ei erotică*.

Viziuni critice, autor Paul Aretzu, există dincolo de scheme prefabricate de critici mofturoși și pedanți, reușind, printre rânduri joviale, să strecoare niscaiva noțiuni de teorie literară, de estetică: „Scrisul autentic este scrisul reflexiv, monologic, consumat în sine, poietic, reprezentând singura realitate autentică, ficțiunea, scrisul intangibil, mental, tabernacular.“

b. O altă față a *zarului* filologic ține de palierul strict al limbajului, de un domeniu al gândirii științifice – *lingvistica.*

„Lingvistica – spune Eugen Coșeriu –, numită și știință a limbajului, glotologie sau glosologie (fr. *linquistique* sau *science du langage*, it. *linguistica* sau *glottologia*, germ. *Sprachwissenschaft,* engl. *Linguistics*) și, mai puțin propriu, *filologie, filologie comparată*, *gramatică comparată,* este știința care studiază din toate punctele de vedere posibile *limbajul uman articulat*, în general și în formele sale specifice de realizare, adică în *actele lingvistice* și în sistemele de izoglose care, tradițional sau convențional, se numesc *limbi*.“

O carte consistentă din toate punctele de vedere, pe domeniul mai sus invocat, care nu trebuie trecută cu vederea, este ***Funcții metaforice în Luntrea lui Caron de Lucian Blaga – abordare în perspectivă integralistă,*** autor Lolita Zagaevschi Cornelius, „Clusium“, 2006.

Editarea acesteia reprezintă, inevitabil, un autentic act de cultură pe plan internațional și, îmi îngădui să evidențiez importanța integralismului lingvistic, mișcare științifică fondată de savantul Eugenio Coseriu, de origine română.

Sprijinindu-se pe o extrem de bogată bibliografie, riguros concepută, lucrarea de cercetare propune o nouă abordare asupra creației blagiene, constituind un prag de referință pentru cercetarea ulterioară a operei lui Lucian Blaga. ***Funcții***

metaforice în Luntrea lui Caron se impune prin mutațiile pe care le produce în abisul științific de până acum devenit orizont științific, nu pentru că pornește din perspectiva unei teorii ci, pentru că, plasându-se în interiorul ei, integralismului lingvistic, o explică, o aplică, având finalitate în aportul științific ce se identifică prin două coordonate: 1. valorificarea teoriilor blagiene cu privire la metaforă, raportându-se de fiecare dată la integralismul lingvistic coșerian; 2. hermeneutica blagiană.

Având drept obiect de cercetare textul romanului ***Luntrea lui Caron***, Lolita Zagaevschi Cornelius, doctor în lingvistică, pune în lumină, pentru prima dată pe acest palier de cercetare a operei blagiene, procesul de facere a sensului în interiorul textului mai sus amintit.

Lucrarea, care reprezintă teza de doctorat, dezvoltă, cercetează semantica textului „din perspectiva configurației specifice a funcțiilor textuale metaforice", propunând trei secțiuni.

I. Cadrul conceptual

Această primă secvență ține strict de teorie, de definirea și delimitarea lingvisticii textului în raport cu alte discipline, situându-se în abordare atât pe orizontal prin proiecții integraliste, cât și în profunzimea cronologică, prin raportarea consecventă la alte teorii lingvistice.

Direcțiile exhaustive de cercetare vor sublinia pigmenți care au rolul de a decripta progresiv această primă treaptă. Trec în revistă doar câteva elemente teoretice: *sens, text poetic, lingvistica textului, stilistica, diaforic, endoforic, epiforic, articularea sensului, funcția textuală etc.*

II. Dimensiunea metaforică a sensului

Structurat pe paragrafe, conținutul de idei fiind extrem de argumentat, acest palier aduce informații multiple care configurează remarcabile secțiuni pentru metaforologie, ce nu au fost propuse, dezbătute pînă la profesorul M. Borcilă. Fenomenul metaforic, prim pigment al sensului, este urmărit din perspectiva celor două modalități de funcționare a metaforei: *cultural* și *lingvistic*.

În lumina acestei funcționări duble, domeniul metaforologiei beneficiază de o dublă claritate terminologică, prin situarea lui în „creativitatea culturală" și în „creativitatea lingvistică".

Un nou mod de înțelegere a noțiunii de creativitate care, nu doar pune în ordine teorii dezvoltate de-a lungul timpului cu privire la metaforă, ci fundamentează o viziune originală asupra creativității ca sorginte pentru *cunoașterea originară*, bază atât pentru *științele culturii,* cât și pentru *științele naturii.*

„Această înțelegere a fenomenului metaforic în perspectivă *integralistă* – spune Lolita Zagaevschi Cornelius – a fost propusă de profesorul clujean M. Borcilă, care schițează o viziune complexă structural-funcțională, de inspirație blagiană, asupra domeniului dublu de funcționare a metaforei: *domeniul lingvistic* și *domeniul trans-lingvistic.*

III. Investigarea metaforicii textuale.

Selectând anumite texte din interiorul romanului, nu preferențial, ci impuse de neomogenitatea prozei, numită de lingvista Zagaevschi Cornelius „ezitare tipologică", această parte a cărții urmărește facerea propriu-zisă a sensului, examinând funcțiile metaforice lingvistice și pe cele poetice.

Cartea ***Funcții metaforice în Luntrea lui Caron de Lucian Blaga – abordare în perspectivă integralistă*** reprezintă un câștig în planul culturii universale din perspectivă lingvistică, dar și în cel cultural românesc, constituindu-se prin aceasta o nouă așezare a gândirii blagiene.

c. Uzitând de joc, de șiretlicul zarului de a ne arăta de fiecare dată o altă față, voi proclama din nou *Alea iacta est!* Iată o nouă lume, o nouă mască – *interviul.*

Miezul lucrurilor, convorbire cu Irina Petraș, Editura „Pallas", 2006, autor Alexandru Deșliu.

Există cărți pe care, dacă vrei să le povestești, nu le poți povesti, pentru că îți dai seama că nu poți omite nimic, îți dai seama că ar trebui să rostești fiecare cuvânt exact cum a fost rânduit de la bun început. Primind ***Miezul lucrurilor,*** mi-am zis, ajutată de un prieten cârcotaș, *încă o carte?!* La ce bun o nouă carte în lumea aceasta, ce aduce nou? Și prietenul meu, cârcotaș, a adăugat: *n-aș scrie o carte decât dacă aș fi sigur că fără ea ar pica cerul.*

(Ei bine, cerul n-ar fi picat cu siguranță indiferent dacă Platon și-ar fi scris sau nu cărțile!). Însă, pișicherul cu nodul în papură, fără să vrea, a atins o problemă extrem de actuală: invazia de maculatură. Practic, faptic sau cum doriți boieri-dumneavoastră, astăzi toată lumea scoate cărți. Mai mult, unii / unele scot cărțile, cîte două pe an, în fiecare an, cum pun gospodinele castraveții la murat în borcan.

Și Augustin a scris extrem de mult, dar a devenit Augustin! Plenitudinea subiectelor, greutatea ideilor, polemica în frază, exhaustivitatea l-au situat în primul rând al culturii!

Fără a minimaliza numele criticului literar Irina Petraș prin cele afirmate anterior, cartea ***Miezul lucrurilor*** trebuia scrisă.

O viață de critic, o viață înconjurată de cărțile altora, scriindu-se pe sine prin cuvintele altora, scriind cărți din cărțile altora, o viață pe care și-a clădit-o clădind în ea însăși carte lângă carte, carte peste carte, suprapunând lumii ei lumile celorlalți, confruntând ideile unei potențiale biblioteci universale. Așa arată Irina Petraș – criticul care citește prin buricele degetelor mii de pagini.

Ce-aș mai fi putut găsi în ***Miezul lucrurilor***, întrebătorul fiind Alexandru Deșliu, rostitorul Irina Petraș! O liniște a ordinii, o tăcere creatoare a singurătății, o căutare a fețelor morții, o febrilă alergare după umbrele din care se ivește adevărata lumină, o vulnerabilitate a omului, un firesc, o așezare cu tâlc în *locuri*, o seninătate de nebănuit, pe care o agață discret la colțul cuvântului. O povestitoare care, până acum, s-a povestit pe ea povestindu-i pe alții. ***Miezul lucrurilor*** pune în prim-plan o nouă figură – Irina Petraș – Povestașul!

Întrebată de Al. Deșliu despre meleagurile copilăriei, răspunsul, desprins dintr-un arabesc, deschide mulțimi de porți, ca în jocul din copilărie cu binoclul și cioburile de sticlă viu-colorată, care dezvelea diverse forme, flori, curcubee.

„Prima casă din Agnita, la intrarea în oraș. Un fel de hol mare, pătrat. Un perete – o ușă mascată cu un covor negru cu flori. O oglindă mare pe perete, jocul cu tata care nu mă poate ajunge deși înghesuiala e teribilă, spațiul dintre ușile de la intrare, loc interzis, căci ducea spre scări abrupte; Ana, mică, mică, ocrotită – eu devenind sora cea mare, plină de responsabilități; bunicul din Maramureș în vizită, eu citind litere din cărți rusești, apoi cuvinte fără înțeles din ziar, mirată că le pare ceva de mirare și de răsplătit cu bomboane acrișoare sticloase, în toate culorile – unele cu un mic sâmbure întunecat, tata le punea pe dulap să facă pui, fremătam de nerăbdare așteptând minunea; îmbrățișarea alor mei, auzite uneori în noapte, spaima că mama poate fi omorâtă; lupul rătăcit în curte, într-o iarnă grea, oprit la doi pași de mine și privindu-mă, deloc amenințător, supărarea că oamenii cei mari îl alungă cu strigăte înfricoșate."

Interesant de semnalat că în textul Irinei Petraș nimic nu se oprește, nimic nu este rostuit în cremene. Ambiguitatea descrierii – „un fel de hol“ – situează amintirile, care par a fi desprinse dintr-un vis, în viață. Capacitatea de a stăpâni cuvântul care, de fapt, e greu cu toate lumile posibile, conferă spontaneitate discursului, indiferent de palierele prin care aleargă – științifice sau culturale.

Într-o continuă căutare a învăluirilor, își asumă conștient o singură încremenire – în *ne-așezare*.

Un farmec al întâlnirii ideilor, rotunjime a frazelor, o rostire cu înțelesuri ascunse, o ironie fină, abia perceptibilă, te apropie ca ființă umană de text. Firescul vorbirii despre moarte, despre viață, despre locuire, despre scris, despre trecere, despre oameni și cărți, despre dorințele lor ultime, nu lasă frazării loc de tânguire. În orice cuvânt e o liniște a truditorului întru gândire, a făptuitorului cu mâinile.

„Dormiți, aveți vise?“ – A.Deșliu. „Cel mai adesea adorm ușor, după ce îmi recapitulez cele făcute / gândite și nefăcutele pentru a doua zi. Nu am insomnii, căci mă duc la culcare ca în slujbă onirică.“ – Irina Petraș

Nu se mimează nimic, ea trudește în pajiștea cuvintelor și o face bine, fără oboseală în cerneală, trudind chiar și în somn.

Elevată, dar nu elitistă, extrem de actuală în mișcările lingvistice pe care le lasă să se manifeste pe hârtie, adunând din te miri ce domenii elemente pentru laboratorul literaturii, generoasă și obiectivă, cu un comentariu critic rupt dintr-o franchețe, pentru unii șocantă, toate acestea fac din Irina Petraș – Scriitorul. Ea nu mimează nimic, ea joacă ultima carte, ea trudește în pajiștea cuvintelor, căci despre tainica poveste a vieții – cuvântul care ne domină – este vorba în ***Miezul lucrurilor***.

d. *Alea iacta est!* Și a fost *Poezia*!

Amazon, Editura „Vinea“, autor Ștefan Manasia.

De profesie visător – „Le păream, fără îndoială, mort / nici nu-mi dădeam osteneala să nu mai clipesc / să nu privesc gleznele și tenești de gumă / pentru că pentru ei eram mort, fără îndoială“ – Ștefan Manasia convinge de la primul cuvânt.

Nu contează lumile, nici realitățile, nici irealitățile, nici adevărurile, nici minciunile! Volumașul – subțirel, pentru că un poet care se respectă, asumându-și autenticitatea a ceea ce este Poetul, știe că mintea screme Poezia, că daimonul se screme prin poet, nu țopăie în fiecare zi cu un poem – e blindat cu imagini cheie, un ochi de drăcușor stă și pândește în ochiul întors spre el, în interiorul poetic. Răutăcioasele elemente ale realității hâtre se răsfrâng spre înăuntru, de unde se naște fantasma. Tu, ca cititor de poezie, cazi în capcană, cazi în fantasma demonului poetic, ce te manipulează, te convinge. Crezi că lumea pe care Manasia ți-o toarnă în versuri e a ta! *Iluminarea* poetului devine și a ta. Lui i se deschid ochii a poezie, tu, ca cititor, pătrunzi în nebuloasa iluminării lui: „te gândești uneori la destinul tău de poet atunci / alegi o agendă cu copertele verzi pe care o vei umple / cu versuri cum covorul de scame sau privirea / îți va aluneca pe zidurile reci răzuind tencuiala / te gândești la obiecte minuscule inutile fascinatorii / la culorile lor ponosite sub rugină și praf / la sunetele pe care le-ar scoate dacă ar ști cânta / la piruetele pe care le-ar descrie prin aer dacă / formele li s-ar îndulci îndeajuns cât să poată dansa / și atâtea lucruri visezi și atâtea istorii îți povestești / ca și cum ai fi dintr-o dată ochiul lucios cu pete grena / al caracatiței din abis / cercetând strălucirea planctonului / apariția codului cu dinți reptilieni / sau a antenelor rândunicii de mare / și abia atunci realizezi cât de străin de toate vei fi / în înserarea ce îți apasă ușor vertebrele: / ai să-ți simți degetele obosite pe masa de scris / și lucrurile tăcute și pierdute într-un fel de extază / incapabilă să-ți șoptească o poveste măcar / incapabile de un tremur înțelegător sau de un surâs.“ (***iluminarea***)

Ștefan Manasia e redus la propria lui lume, a poeziei, care deschide mii de obloane spre altele. Posibilitățile uneori sunt tragice, ca de telenovelă, cum singur declară la un moment dat poetul, dar nu redundant-patetic.

El secretă fantasme dincolo de el, cu un ochi fals-lucid, privindu-și hedonismul: „Aici stau și paharele de plastic murdare cărțile-ntre coperte / jupuite doi trandafiri descompuși într-o sticlă cu apă / Aici îmi țes eu viața ca pe un roman de amor / acoperind ratările iluziile și decesele scriitorilor preferați / cu un strat superficial de magie / Mi-e greață parcă văd o telenovelă“

Cu altă ocazie, balastul de fier se prelinge cu broderii imaginare pe propriul traseu corporal, pe șinele prin care se scurge sângele, pe buretele capului îmbibat cu egocentrisme nerușinate, care se descompun sub presiunea poeticului: „locuitorii orașului înalță noapte de noapte hidrocentrala / pe parcursul negru al sângelui meu // așezarea sporește cu blocuri mândre și școli în locul / mlaștinilor infecțioase și luxuriante a fost amenajat / părculețul de agrement dotat cu bărci verzi / tata și mama și Mihaela au tăiat panglica noului cartier, / iar primarul i-a lăsat să-și aleagă o locuință comodă / și amplă, la orice etaj...“ – ***hidrocentrala***.

Metaforele halucinogene, imaginile hâde, limba, lungă și subțire, ascuțită și gata să te împungă, de poet bețiv de poezie, gata să-i schimonosească pielea și degetele care scriu și mintea care gândește, gata să-i slutească viața, cuibăresc involuntar, sau nu, potecile poetice, facerea internă și brută: „îți ia patru ani să ascuți o imagine, să eliberezi / în apa mâloasă un simbol, o vedenie / un gest pe care nu l-ai dus niciodată până la capăt / un cuvânt care te roade, de-atâta timp, ca o tenie“. Psihozele, macularea e o stare de fapt a poeziei, a frumuseții creației. Manasia se autodevorează. E o plăcere haotică în a-și râde de el și de lume într-o formă tragic-grotescă: „sau remușcarea umflată, sudoarea / ce te-nsemnează în cearșafuri de sânge / aerul în care levitează prieteni iubiți / vânăt, te sărută pe gură, te strânge“.

Pasivitatea masochistă de poet, limpede la minte de el și zilele lui încă de la început, pipăie toate înțelesurile neînțelese ale lumii și ale ne-lumii, cu o obrăznicie maximă, cu un sfâșiat de privire mefistofelică, știută, cântărită doar de el, dar acceptată cu milă, îngăduință de ceilalți, de mulțimea celorlalți, manipulată de poet – de mortul viu: „eram atât de mort, încât nu participasem la jocuri / de la bun început, mă toleraseră în rândurile / lor doar ca purtător de maladii / curioase și inofensive“.

Jucător în iureșul durității, renunță cu unele poezii la arta convingerii. E momentul când pașii adună de pe stradă, de prin gunoaie, de prin canale, din elementele banale precum pedofilii, jandarmii, pasagerii, copiii străzii, o artă poetică, începând și sfârșind printr-un joc de leagăn pentru copii: „țupa țupa și iar țupa / toată lumea stă deasupra / numai eu stau în canal / ca un pui de șobolan...“

Poemul lui Ștefan Manasia curge ca un fluviu fără oprire, înecând în lumi de silabe fiecare cititor.

e. Și i-am cîntat zarului, și l-am mângâiat, și l-am îmblânzit, și l-am aruncat, până ce a clocit din cele șase piei

o poveste – *proza.*

La sud de graniță, la vest de soare, Editura „Polirom", autor Haruki Murakami.

Povestea de dragoste rostită de Haruki Murakami îl așează în plan central pe Hajime, proprietarul unui bar din Tokyo. Scrisă cu multă vervă, foarte alert, cu vii zvâcniri metaforice, cartea închipuie o poveste de dragoste, cu plieri pe fantastic. Frazarea e ca o unduire melodică, vagi romanțe șoptite în valuri de metaforă.

„Nu cred că am aprins lumina, pentru că îmi stăruia în minte umbra focului din sobă proiectată pe pereți. Nat King Cole cânta ***Pretend*** și bineînțeles că la vremea aceea noi nu înțelegeam deloc cuvintele în engleză. Nouă ni se păreau niște formule magice, dar pentru că îmi plăcea melodia și pentru că o ascultam de nenumărate ori, am reușit și eu să bâigui cuvintele de început..."

Viața și moartea sunt două surori pe muchia iubirii pasionale, refrenul melancolic al morții și deopotrivă al vieții fiind melodia lui Nat King Cole, ***La sud de graniță, la vest de soare***, de unde și numele romanului.

Povestea este spusă la persoana I, începe simplu, printr-o frază autobiografică: „m-am născut pe 4 ianuarie 1951, deci prima săptămînă din prima lună a primului an din cea de a doua jumătate a secolului XX. Nu cred că data are o importanță deosebită, dar din cauza ei părinții m-au botezat Hajime, care înseamnă «început» în limba japoneză." Scenele se desfac unele din altele ca într-o cascadă, provocând alte și alte povești. Totul este aproape ireal, de o poeticitate extremă care conferă pasajelor de iubire o aură diafană, scoțându-le din grotescul dureros. Firescul dorințelor, amintirea pasională a unei iubiri puerile, mizeriile vieții, moartea care pândește, iubirea care scapă printre degete de fiecare dată, alergarea spasmodică pentru a pune mâna pe ea, pentru a o încremeni, iluziile sunt tot atâtea metafore ale vieții și morții, povestite cu atâta farmec de Haruki Murakami.

„Shimamoto era solidă, cam cât mine de înaltă, și cu trăsături distincte. Eram convins că o să ajungă o femeie frumoasă deși, când am cunoscut-o, fizicul ei nu reflecta nici pe departe frumusețea interioară. Nimeni nu o considera atractivă la vremea aceea ..."

Prima dragoste, care se transfomă în vis, bucurie, spaimă, paloare, obsesie, viață și moarte este șchioapa Shimamoto, jumătate copil, jumătate adult. Descrierile sunt, de cele mai multe ori, banale, conjuncturale, imaginează fragmente bizare, de o stranietate șocantă, cu fulgurații halucinante, emanând din întreg romanul o lume suprarealistă. Pasajele de iubire, povestea rătăcirii și a regăsirii, dragostea în sine, parcă pusă într-un tablou vechi cu ramă aurită, emană un aer calm, de vis ireal, brodat în cenușa norilor ce trec peste iureșul orașului Tokyo de astăzi: „Când a spus lucrul acesta, Shimamoto voia chiar viața mea...."

La sud de graniță, la vest de soare este povestea unei iubiri în fantastic, scrisă pe fundalul istoric.

f. *Anerriphthő kybos! – Traducerea*

Despre Universalii, comentarii la Porfir, Editura „Polirom", Pierre Abélard.

Volumul, în ediție bilingvă, latină-română, adună cele mai importante texte despre universalii, gândite de filosoful Abélard.

Conform lui Peter Dronte – *A History of Twelfth – Century Western Philosophy*, „Cambridge University Press", 1988 – filosoful de tradiție latină se naște în 1079 în localitatea Le Pallet a provinciei Bretagne.

Abélard, sub numele său real Petrus Palatinus, studiază din Cicero, Horatius, Virgilius, Lucan, Ovidius și din alții, în Tours, apoi în Paris.

Disputele pe marginea universaliilor erau întreținute de maestrul său, Guillaume, pe care, nu de puține ori, îl depășește, atrăgîndu-și aprecierea din partea studenților, disprețul din cel al maestrului. Deși își manifestă inteligența prin arta predării, la catedră, după o perioadă, în 1118, Abélard ia calea călugăriei la St. Denis, unde practică ceea ce știa mai bine – arta de a transmite tainele teologiei și ale filosofiei. În același an, 1118, va scrie ***Logica „ingredientibus"*** și ***Dialectica***, apoi, în 1121 urmează ***Theologia Summi Boni***. Ca orice spirit pătrunzător, geniul său nu rămâne neobservat și necondamnat de Sinodul de la Soissons.

Se pare că fiecare timp își are Sinodul lui!

Astfel, ***Theologia Summi Boni*** este considerată eretică și destinată focului, iar Abélard închis la St. Menard.

Înrâurirea acribiei intelectuale asupra personalității sale îi va face rost de alte conflicte de interes religios, Abélard ofensându-i pe călugări în momentul în care pune la îndoială identitatea lui Dionisie Areopagitul ca patron spiritual al mănăstirii (St. Denis). O nouă lucrare este acuzată de erezie de către Conciliul din Soissons. Abélard, datorită acestei lucrări – ***De unitate et trinitate divina*** – datorită animozităților de tot felul, suportă chiar o tentativă de crimă împotriva propriei vieți.

În 1129 devine, însă, duhovnic, perioadă în care începe să însemneze ***Historia calamitatum*** – scriere autobiografică. În 1141 Sinodul îl acuză din nou de erezie, decizia fiind susținută și de Papa Inocențiu al II – lea, care îi interzice să mai scrie, iar paginile existente să fie arse. În 1142, la 63 de ani, Abélard moare.

Textele propuse de volumul amintit adună cele mai importante fragmente, care pun în lumină atât spiritul pătrunzător al filosofului teolog, dar și calitatea acestuia de dialectician, ceea ce i-a atras, nu de puține ori, după cum s-a putut vedea, nenumărate acuzații și condamnări repetate.

Lucrările acestui filosof sunt de o importanță majoră, înscriindu-se pe linia ideilor cu privire la universalii, așa cum au fost stabilite de Aristotel în ***Topica*** I, 5, 102 a 31.

Cartea reprezintă un act de cultură autentică, nu doar în privința fragmentelor în latină și română, ci și datorită adăugirilor, fiind completată cu pasaje din Porfir cu privire la universalii. Parcurgînd aceste pagini, atât în latină, cât și în română, în traducerea Simonei Vucu, deși filosoful s-a poziționat pe linia polemicii, e greu de spus care a fost părerea lui unitară cu privire la universalii, negând cu siguranță, însă, realismul lui Guillaume și nominalismul lui Roscelin. Uzitând de noțiunile lui Aristotel, Abélard arată atributele universaliilor, demonstrând că nu sunt *res* (lucruri), dar putând fi predicate pentru lucruri.

Cartea se sprijină pe o bibliografie bogată, pe texte consistente, astfel încât, amănuntele oferite la sfârșit, notele de subsol nu lasă loc întrebărilor, comentariilor.

Iată că *zarul* filologic, rostogolit pe pajiștea gândirii de însăși mâna zeiței Fortuna, ne-a descoperit la întâmplare șase fețe magice: *critica literară, lingvistica, interviul, poezia, proza, traducerea.*

În final, mă bucur de toate acestea și vă spun:

Anerriphthő kybos!

Lucia Dărămuș

Chipul

Ay, ay, mie! Glasul lebădă al inimii
Ce noapte de chin ascunde?
Ce taină amăgitoare a vieții
S-a ferecat în pasul tic-tac tic-tac tic-tac
Al magului poet?
E lună plină, lună îmbălsămată în spumă
Mirositoare a primăvară descărnată
Pe ramul vers fantasmă de măr vestit
O mână l-a aruncat, altele trei l-au dorit.
Fulgere, trăsnete, tunete, Ay cântece
Ay urlete, Ay scântece sub vraja sorții –
Ne iubim pătimaș, azi ne iubim
Mântuim ochiul stană al morții…
Ne iubim pătimaș, azi ne iubim
Vindecăm lumea spital –
Noi, POEȚII!
Noi Magul, Noi Christosul
Râdem, plângem, Ha-Ha Lume!
Ne ia cu frig, ne ia cu nebunie...
Cu tremur lung, slovă o mie
Ah, Magule, chip cioplit în univers
!!!
Poetul cu ochi de lapte
Se scutură triiiist, triiiist
Suflet de vultur, de vînt vu-vu
Pe muntele Horeb sau Ida?
Ay, ay, mie! Glasul lebădă al inimii….

Sufletul corb

Încet, încet nopțile devin pline
Bate un vânt printre corbi
Îmi sorb Câmpiile Elizee din piept
La apus bate un vânt printre corbi.
Îmi sângerează sternu-n muguri
Închipuiți pe ram de gheață
Suflă a spaimă Aquillonul
La mine, la mine în piept.
Urlă fierbinte amar în gaura inimii frigul
Puternic și alb glasul nimănui
Strigă: nu-mi pasă! Nu-mi pasă de nimeni
Mori în lacrimi și fân de cuvinte
Mori! Vidul e leagănul tău
Mori! Mori, biet poete
Nimeni nu te va-nțelege.
Mi-e viața poezie pentru cucuvea
Mi-e viața, viața mea
Un lung poem pentru cucuvea.
Iubiți-mă, vă strigă fiecare cuvînt
Iubiți-mă, iubiți-mă…..
Până la apusul pământului
Până la adormirea Aquillonului
Până la somnuirea crivățului.
Îmi va fi bine,
Bine-mi va fi și cald
Când Christos va da foc țărânei
Vreau acest foc mistuitor
Ca pe un excurs despre cimitir
Să-l sting cu apele prelinse
Din ochii sfinților gâtuiți în cer.
Amprentele mele, amprente…
Degetele mele, degete…
Amprentele, degetele, mâinile, brațele
Miilor de suflete vidate
Bântuite de frig, de gheață și de neiubiri
Stau zăbavă pe firave gâtlejuri de sfinți îngeriți
Ca furișatul sărut pe gulerul unui iubit.
Ah! De-ai sări tu afară din pielea mea!
Dar tu nici nu știi că poezia e vid
Că vidul e moarte
Că moartea e nemoarte
Că nemoartea e nebunia ei
Că ea necunoscută fiind
Necunoscută din nenumire
Mă caută s-o numesc
Și-i rău, rău de tot
Mi-am scos la plimbare-n lumină sufletul
Fără un singur cuvânt! Fără doar un singur cuvânt
Și-i rău, rău de tot.
Încet, încet, nopțile devin pline
Bate un vânt printre corbi
Îmi sorb Câmpiile Elizee din piept
La apus bate un vânt printre corbi.
Îmi sângerează sternu-n muguri
Îmi lipsește un singur cuvânt, doar un cuvânt
Și-i frig, e vidul de moarte
Moartea se deschide-n nemoarte
Coapsele ei îmi oferă coșciugul
Tăcuta tăcere tăinuită niciunde.

Psalmul iubitului

Îmi este săvârșit sufletul pentru cântarea iubitului
de atingerea înălțimilor sparte-n limanul rodit
de mângâierea ierbii încolțită în nările mieilor.
Îmi sunt săvârșite și buzele sărutate-n ascuns
de râuri ce se scaldă-n văgăunile ursilor
de aripile vulturilor ce păzesc înălțimile nopților.
Îmi este săvârșit pasul pentru cuminecarea cu tine
de frunzele ușoare pălmuite de lume
de geamătul mării ferecat în cuvânt.
Săvârșite îmi sunt timpanele, coapsele
Săvârșite oasele, verzi mângâieri
răcorite de atingerea arșitei tale…
Săvârșite oasele, bețive mântuiri
tulburate de urcușul Sionului.
Tunet descarci, fulger, glăsuire de dună,
Trosnet de stâncă vuiește în gheața arzândă,
Mistuitor risipesc a liră verbele,
Zburdă suflul – a fi – dezbrăcând temeliile lumii
Tu râzi, iubite, ca un poem dezvirginat de cuvintele mele.

Radu Cârneci

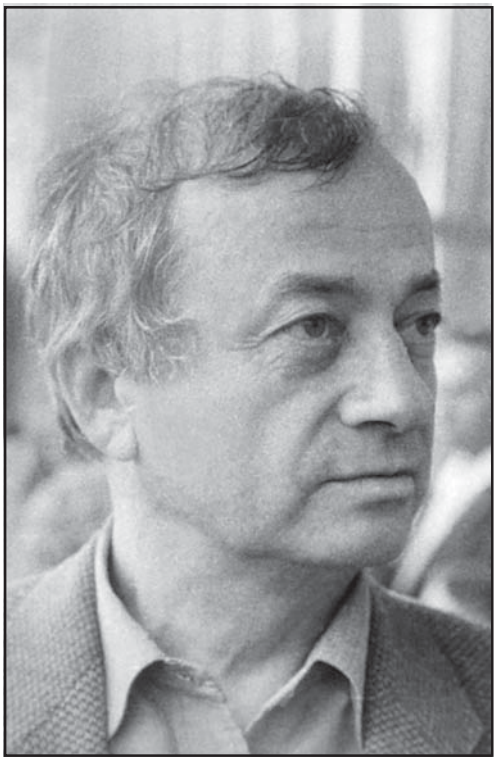

Turnul de fildeș

(sau o definire ideală a frumosului și a creatorului de frumos, gândită de Poet și de prietenul său Criticul)

în amintirea lui Radu Enescu

poetul
(voce caldă, interiorizată)

„…nicicând n-am fost mai pur și mai esență
în patimile dându-mi transparență,
nicicând în zbor n-am fost mai-temnicerul
acelui zeu care-și înghite cerul
re-apărând ca-ntr-o luminiscență
nicicând n-am fost mai pur și mai esență

și, totuși, iar vâltorile m-adună
mă-nlănțuie și oasele îmi sună
dându-mi ascunsa băutură-a fierii
și-a treia zi ivindu-mă-nvierii:
chip întru chip, cunună în cunună
și, totuși, iar vâltorile m-adună
și sprijin Cerul într-un cânt cu spadă
ca astfel Drumul Robilor să șadă
în echilibrul său ținând vecia:
eu însumi rob, îmi nobilez robia
harului tot cu-a spiritului pradă
și sprijin Cerul într-un cânt cu spadă…“

criticul:
(voce calmă, evident analitică)

„…mereu spre sine, limpezit de jale
cu tot ce-i sfânt în chinurile sale
Poetul e lumină din lumină
furtunii miez în miezul ei deplină
și, năzuind în vârf, supune-o cale
mereu spre sine, limpezit de jale

e cel ce-ascunde risipind ascunsul
El, cel pătruns de încă-Nepătrunsul
pupilă e a cosmosului mare:
uimire-adâncă, stâlp de întrebare
e cel ce plânge și, sculptându-și plânsul
e cel ce-ascunde risipind ascunsul

El e Cuvântul fiindcă El profet e
și-l mistuie-o nemistuită sete
de adevăr cuvintele-i murmură
și-i de-ndrăzneală fragila-i făptură:
mulțimile pe zări vuiesc ascete –
El e Cuvântul fiindcă El profet e…“

poetul:
(voce caldă, sieși încurajatoare)

„…hai, să vorbim de flori și de amoruri
de-o blândă despărțire între doruri
ca trupurile să-și adune forța
iar sufletele să-și înalțe torța
ca într-o nălucire: albastre zboruri
hai, să vorbim de flori și de amoruri

să-mpodobim Pământul cu zvelteața
marelui imn sublim în dimineața
în care s-au născut copii și stele
ca proaspete și gingașe drapele
și risipind cu ele-n aur ceața
să-mpodobim Pământul cu zvelteața

acelor visuri fără-de-prihană
și căutând în clipa veșnic vană
să încercăm a-i prețui puținul;
stă-n ea, ca-n toate, ne-știut Destinul
știindu-ne și dându-ne ca hrană
acelor visuri fără-de-prihană…“

criticul:
(voce mai caldă)

„… mereu spre sine, limpezit de jale
cu tot ce-i sfânt în chinurile sale
Poetul e lumina din lumină
furtunii miez în miezul ei deplină
și năzuind în vârf supune-o cale
mereu spre sine, limpezit de jale

acelor vise dându-le aripe
banchete mari, miresme în risipe –
în fiecare vis ivind semințe
credințe noi în vechile credințe
și re-topind cea veșnicie-n clipe
acelor vise dându-le aripe

El e Cuvântul fiindcă El profet e
și-l mistuie-o nemistuită sete
de adevăr cuvintele-i murmură
și-i de-ndrăzneală fragila-i făptură:
mulțimile pe zări vuiesc ascete –
El e Cuvântul fiindcă El profet e…“

poetul:
(voce demnă, ușor patetică)

„…să nu vorbim de bezne și păcate:
destul că întunericul răzbate
în ziua cu zăpezile-aurite
când steme cad ca semne otrăvite
de visători cu capete plecate
să nu vorbim de bezne și păcate:

să-i fericim pe morți pentru putere
și-asemeni lor să nu simțim durere
mulțimilor să dăm înțelepciune
spre-a nu mai crede-n vis și în minune
și iar: privind la veacul care piere
să-i fericim pe morți pentru putere

din când în când să ne-amintim Iubirea
ea, care a născut și naște firea:
să dăm îndrăgostiților onorul
la dorul lor să-ngenunchem cu dorul
și, spre-a vedea, să le lăsăm orbirea:
din când în când să ne-amintim Iubirea…“

criticul:
(voce mereu mai convingătoare)

„…e cel ce-ascunde risipind ascunsul
El, cel pătruns de încă-ne-pătrunsul
pupilă e a Cosmosului mare:
uimire-adâncă, stâlp de întrebare
e cel ce plânge și, sculptându-și plânsul
e cel ce-ascunde risipind ascunsul

ne-dându-se plăcerilor deșarte
și adâncind a sufletului parte
Poetul se cuprinde-n absolutul
Marelui-Cuget, lepădându-și lutul
El, binele de rău c-un vis desparte
ne-dându-se plăcerilor deșarte

El e Cuvântul fiindcă El profet e
și-l mistuie-o nemistuită sete
de adevăr cuvintele-i murmură
și-i de-ndrăzneală fragila-i făptură:
mulțimile pe zări vuiesc ascete –
El e Cuvântul fiindcă El profet e…“

poetul:
(voce caldă, susținut patetică)

„…mult necesară mi-e această boală
a gândului ce gânduri îmi răscoală
făcându-mă corabie de ceruri
cu fruntea căutând în adevăruri
lăsând în urmă peștera de smoală:
mult necesară mi-e această boală

a suferinței pentru suferință
a ne-ființei pentru ce-i ființă
neputincioasă-n mâzgă și-n duhoare
când, ne-iubind, se sinucide-o floare
și-atunci, căzând, abia avem știință
a suferinței pentru suferință;

Ce-s eu, dacă nu demonul ce-adastă
să-nchidă rana îngerului, castă
când chipuri pier și alte nasc din ele
cum nesfârșirea stelelor în stele
spre-a-mpodobire casa firii vastă
ce-s eu, dacă nu demonul ce-adastă…“

criticul:
(voce de adâncă și caldă prețuire)

„… e cel ce-ascunde risipind ascunsul
El, cel pătruns de încă-Nepătrunsul
pupilă e a Cosmosului mare
uimire-adâncă, stâlp de întrebare
e cel ce plânge și, sculptându-și plânsul
e cel ce-ascunde risipind ascunsul,

El e Cuvântul fiindcă El profet e
și-l mistuie-o ne-mistuită sete
de adevăr cuvintele-i murmură
și-i de-ndrăzneală fragila-i făptură:
mulțimile pe zări vuiesc ascete
El e Cuvântul fiindcă El profet e!…

Ce sus în cer! și ce aproape-s toate!
cu cel ce poate-nvinge și El poate
iar gândurile-n juru-i: turn de pază
cu cel de veghe,-asemenea veghează
Ochi de lumină-n car cu sfinte roate:
Ce sus în cer! și ce aproape-s toate!…“

Mircea Micu

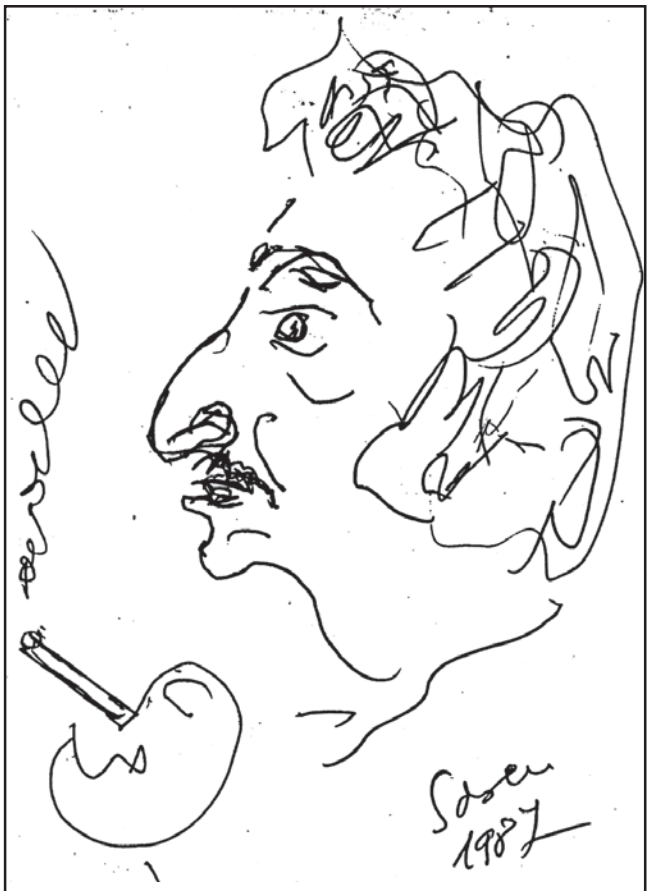

Poetul Mircea Micu în viziunea grafică
a lui Marin Sorescu

Martie premonitoriu

Amintirile ca niște melci
lunecând sub pleoapele mele
tremurătoare iluzii, maluri surpate
între două oglinzi paralele.
Ce-a fost se va scrie odată
dar cine mai citește destinul
poeților inutili și săraci?
După, va fi numai veninul,
anii topiți în lava uitării,
nisipul, schelete de pești
albiți de apele mării.
Cu ochiul lucid, mă dezbrac până la piele
și până la os și până la măduvă.
Anii mei, încleștați în inele
nu-mi vor suna în timpane
nici cât o limbă de clopot în agonie.
Așa a fost să fie...
A fost frumos, a fost inutil,
un fulger, un surâs de copil,
un behăit de miel aburos
adormit cu țâța mamei în gură.
Sunt pregătit pentru ultima aventură.

Munții nu îmbătrânesc

Am început să miros a bătrân.
Mi-e tot mai dor de copilărie.
Moartea cu surâsul ei hapsân
Îmi dă târcoale dar amână să vie.
Mă visez, uneori, desculț, alergând
ca mai demult prin iarba rece.
Jumătate din viață e vânt,
jumătate o simt cum se trece.
Munții, munții eterni îi râvnesc,
pe ei îi scaldă zilnic lumina
și harul dumnezeiesc
al zăpezii concurând hermina.
Munții nu îmbătrânesc...

Alter ego

Un ins ciudat mi se așează
Noapte de noapte lângă pat.
Tace, nu scoate nici o vorbă
Doar mă privește încruntat.
Când vine, aerul odăii
Împresurată de beton
Se limpezește deodată
Și se încarcă cu ozon.
El are ochii verzi și triști,
Obraz tăiat de-o cută amară
Și seamănă, dacă mă uit,
Cu mine, cel de odinioară.
Dispare-n zori fără cuvânt
Și lasă ușa larg deschisă
Și mă așteaptă să-l urmez
Spre-o depărtare indecisă...

Când mă gândesc

Când mă gândesc
Cum o să plângeți
La moartea mea
Mă apucă mila.
Astfel, amân mereu această clipă.
Sunt râsul care stă deasupra voastră
Cu ghearele ascunse-n catifea.

Lebădă

Atât de rar îmi apari în somn
așa cum erai
în vremea prunciei:
lebădă concurată de nuferi.

Eroare

Să nu ți se pară
stiletul
atât de subțire
încât să nu pătrundă
prin coaja mesteacănului
alb ca un mire.

Ca un pumnal

Și noaptea venind
cu luna ca un pumnal
de Toledo
lovindu-mă drept în inimă
fără greșeală.
Într-un oraș-momeală,
într-un oraș muribund
sufocat de mizerie.

Ca un dulgher

Ca un dulgher
Văduvit de secure
Îmi duc crucea râzând
Prin pădure.

Somn

Întins ca un pește
În apa care-l sufocă
Aștept dimineața
Înjurând printre ultimii dinți.
Nimic nu se schimbă.
Viața... ca viața.
Țăranii mei
Se înhamă dimineață la pluguri
Ca niște sfinți...

Final

Numai clopotul știe,
arămitul, cel tânguitor,
pe care fluturii se așează
credincioși ca niște cerșetori.
Eu nu mai sunt decât un corb cărunt
tăind orizontul
ca un brici ruginit.
Rămâi tu, singură,
regină a clipei.
Singurătatea e arma
marilor învingători.

Ionel Bandrabur

VOLUPTATEA DE A SCRIE

Câinele se face cunoscut prin lătrat, ciocârlia prin cântec. Un scriitor se poate exprima și prin lătrat, dar gloria se lasă cucerită numai atunci când melodia și miracolul cuvintelor sale par a coborî din azur.

* * *

Ce este un scriitor? Un fabulos apetit de a observa, de a trage cu urechea, de a-și aminti și, mai ales, un fabulos apetit de a scrie. Un geniu trândav poate impresiona pe cei din jur, așa cum a impresionat Petre Țuțea, dar dacă nu scrie, dacă nu lasă în urmă o mare operă, o operă răzbătătoare prin ani și veacuri, el va figura doar ca un personaj pitoresc în viitoarele cărți de memorii.

* * *

Capodopera este o victorie asupra efemerului. Înspăimântătoare este hecatomba din jurul ei: s-au făcut o sută de mii de încercări și numai una a reușit.

* * *

O operă literară de excepție pornește de la tumultul din mintea unui scriitor, așa după cum, în spațiul cosmic, un vârtej de gaze și praf se află la originea unui astru. Se iscă în autor un astfel de vârtej și-apoi, prin eforturi de ordine și limpezire, prin esențializare, prin forța talentului, el izbutește să dea naștere la o nouă și astrală creație a literaturii.

* * *

Care scriitor, convins că a dat lumii o capodoperă, nu a avut, după aceea, revelația erorii sale? Dar e mai bine să auzi cum plesnește o coardă decât să nu fi întins niciodată arcul.

* * *

Sunt un om retras, aproape un sălbatic. Mă simt stânjenit în public și atențiile, de unde ar veni, nu mă flatează. Apreciez inteligența semenilor, dar știu că o inteligență artistică robustă, singura cu care mi-ar plăcea să am de-a face, nu poate fi întâlnită în colțul de lume în care mi-a fost dat să trăiesc.

* * *

Scriitorul de substanță este, în lumea literară de azi și din totdeauna, asemeni gorunului rătăcit printre răchite.

* * *

Viața, cu nevoile și constrângerile ei, nu vede cu ochi buni înclinarea unora spre reverie; pentru ea, a cultiva legume este mai important decât a contempla cerul. Scriitorul își afirmă cu ostentație dreptul la vis și, aproape totdeauna, plătește această temeritate cu un spor de suferință.

* * *

Practica oricărui scriitor, geniu sau simplu scrib, este de a se retrage un timp din lume, pentru ca apoi, cu opera sa, să încerce a se apropia iarăși de oameni. Geniul reușește să-și impună creația, pe când scribul rămâne cu voluptatea de a scrie.

Iuliana Paloda-Popescu

Fotografie de Vasile Blendea

Focuri pe mări*

Îngerul Domnului ne-a chemat
și am ieșit pe țărmuri
și am văzut aricii de mare
cum ștergeau urmele pe nisipul
de aur și cum se înălțau apoi,
până la păsări, până la zbor,
până la pleoapele stelelor!...

Și am văzut focuri pe mări,
iar corăbierii cântau nelumesc
și pluteau spre ascunsele zări,
amăgiți de himera iubirii
și de leagănul norilor!...

Am văzut îngerii nopții
cum suflau și înălțau pânzele
și cum rânduiau corăbiile –
care spre viață, care spre
moarte, care spre sălașul
Domnului Sfânt, Cel atât
de singur și atât de departe!...

* Din volumul ***Dincolo de măceșii roșii***, în curs de apariție la Editura „Bibliotheca“, Târgoviște

Poezia

Poezia-i lumină, sau tăcere închisă-n cuvânt,
E iubirea sau visul, este Nașterea Pruncului Sfânt!...

Poezia-i durere, ori uitare în somn lunecând,
Este țărmul sau marea, ori copilul pierdut rătăcind.

Ori e Pasărea albă din Ceruri, peste noi pogorând,
Strămutându-ne inima vie într-o stea răsărind!...

Poezia e focul ce arde, ori câmpia-nflorind,
Este așteptarea lui Iisus pentru noi înviind!...

Lângă noi, Îngerul

Lângă noi, Îngerul trist se-arăta,
Mai întâi sub o pleoapă și apoi sub cealaltă,
Sufletul lumii pierdute-nchidea!...

Peste vis pogora Îngerul
Mai întâi cu o aripă, apoi cu cealaltă,
Viețile stinse-n tăcere-aprindea,

Luminând inima, lacrima grea
Și ascunzându-ne urma în iarba înaltă,
Să nu vină moartea și să o ia!...

Suflet cu aripi

Este primăvară,
Îngerii trec înspre crânguri
și durerile pier în suflarea lor,
înflorindu-mi cireșii copilăriei!...

Ascuns în rochia cu păsări
Îngerul îndrăgostit mă îmbracă
în aripi lungi,
apoi se rotește și aprinde
candela iubirii,
oferindu-mi fructele dulci!...

Din buchetul alb de mireasă
păianjenul întinde pe câmpuri
mreaja lui de lumină,
pasărea-nchisă în umăru-mi stâng
mai tânjește spre Lună,

poate Îngerul Bun se îndură
suflet cu aripi înalte să-i pună!...

Jertfelnic

Păsări disperate
cu sufletul plătindu-și zborul greu
tânjesc s-ajungă-n Cer, la Dumnezeu

În timp ce Îngerii mai numără în șoapte
suflete de lumină încercând să se-arate
până se face ziuă, până se face noapte.

Mai plângi și plângeți,
spune Îngerul privind spre noi
cum rătăcim flămânzi, pustii și goi!...

Mai plângi și plângeți,
ne spun Îngerii cei doi,
spre a renaște-n Ceruri, lângă noi!...

Dumnezeu

Dumnezeu se arată pe ape,
Dumnezeu mai pogoară din Cer,

În Lumina ce arde aproape,
În Cuvântul smerit și stingher!...

Uneori, Dumnezeu ne desparte
Și nimic nu mai știu să îi cer

În durerea ce vrea să ne poarte
Prin amarul de tainic mister!...

Alteori, Dumnezeu e departe
În pustiuri mi-e teamă că pier,

Numai Mila ce veșnic ne-ncape
Să ne-aducă-mpăcare mai sper!...

Icoană

Primăvara
ochii mamei sunt fluturi
clipind peste lanul de trifoi înflorit!...

În rochie străvezie trece mama
lunecând peste aburul norilor
și chemându-mă să intrăm
în icoana copilăriei!...

Eu încerc să-i răspund,
însă Îngerul îmi pecetluiește gura
și mă poartă departe,
la margini de vis!...

Atunci

Atunci, încă nu știm cum s-a murit –

Frații pe frați ucigând au pierdut
Sufletul de lumină golit!...

În zori, mergeam pe negru de fum –
Unii spălau sângele – nu știu cum!...

Orașul tot mirosea a scrum
Și a moarte și voiam să vorbim

Despre ceea ce încă nu știm,
Despre teama că noi mai trăim!...

Atunci, încă nu știm cum s-a murit –

Doar la Nașterea Pruncului Sfânt
Mai vedem umbre stinse venind,

Iar prezentul devine trecut
Și din el, peste vis lunecând,

Frații vin să ne ierte pe rând,
Colindându-ne în absolut!...

Zăpezi

În ierni polare, pe-nserate,
Văzduhul se aprinde iar

Și-n ruguri sfinte adunate
Zăpezile mai roșii par!...

Ursii mari dansează peste noapte,
Din boturi cad bucăți de jar,

Se-aud prin ceruri albe șoapte
Când îngerii buni pogoară iar

Și peste aripi luminate
Zăpezile mai roșii par!...

Trec reni cu sănii legănate,
În vise pruncii mai tresar,

Un cântec zările străbate
Și-n vise ne întoarcem iar,

Când prin iubire spulberate
Zăpezile mai roșii par!...

Leo Butnaru

COPIL ÎN BASARABIA DE ACUM 50 DE ANI

Mică prolegomene

Îmi plăceau hulubii. Tuța (așa i-am spus tatălui meu totdeauna) construia porumbare – le amenaja acestor păsări de casă și de cer loc de trai și piuire sub streașină, plasând patrulatere de scândură, ici-colo cu deschideri/intrări. Creșteam și admiram hulubii „de-a roata", furtunatici, după ce se întorceau din înălțimile luminii, iar seara, găbjeam câte pe vreunul, cel mai nebunatic-furtunatic, cercetându-i penetul-evantai al cozii, să văd câte zgârieturi de gheare are el, pentru că, atunci când se dă peste cap, rostogolindu-se în tăriile văzduhului, hulubii își trec ghearele prin penet, „rănindu-l", însemnându-l. Astăzi, o retro-analogie mă întoarce spre acele timpuri cu o pilduire din Platon care, în dialogul ***Theaitetos***, reprezintă structurarea cunoștințelor, pe care – spune Socrate, protagonistul – le adunăm cu vârsta, cu anii, ca pe păsările câmpului, cerului, curților într-un unic și metaforic porumbar, în care unele păsări vor trăi în stoluri, deoparte, altele – adunate împreună în colonii nu prea mari de cuibăriri, celelalte – singuratice, zburând printre surate, pe unde și cum se nimerește. Din raționamentele socratiene/platoniene reiese, prin analogie, că acel columbar ar fi anume sufletul în care, atâta vreme cât suntem copii, ar fi gol, „iar în locul păsărilor să ne imaginăm cunoașteri; cunoașterea pe care cineva o posedă, o închide în colivie și vom afirma că a fost învățat sau găsit obiectul însuși a cărui cunoaștere este și că aceasta înseamnă a cunoaște", precum se spune în celebra ediție a operelor lui Platon, îngrijită de Noica și Creția. Astfel, printr-o continuare de etajare a analogiilor, ar reieși că aceste note, mărturisiri, tentative de memorii cât mai fidele, însă nedelimitate de literatură, stil, metaforă, mod de a regiza beletristic etc., – deci, aceste file ar reprezenta cumva oglindirea modului de a se popula columbarul sufletului meu, al conștiinței mele, vârstei, destinului meu cu acele „păsări de câmp (porumbei sau altceva)" ale cunoștințelor și experiențelor de viață, întru devenire și modelare de persoană sau, poate că, chiar personalitate. Și tot sugestiv-frumos se spune în acel dialog dintre Socrate și Theaitetos că acele cunoștințe-păsări pe care copilul-om „și le-a pus într-o colivie care îi aparține – să le ia și să le aibă oricând vrea, vânând-o oricând pe cea care ar vrea-o" presupun că are o legătură, prin – iarăși! – analogie („etajul"-subtextul-„sustextul"(!) patru, cinci? al câtelea ar fi?...) și cu actul scrisului-mărturisitului ce se întâmplă chiar acum, instantaneu, ad-hoc, în conștiința mea, sub ochii mei, în vârful degetelor mele, pe tastele computerului, pe ecranul acestuia, pentru că mai spune Socrate despre acele păsări (cunoștințe), că omul, după ce le „vânează" pe cele pe care și le dorește, mai apoi le volnicește, le dă drumul, fiind „liber să facă acest lucru ori de câte ori ar găsi de cuviință". Anume astfel se întâmplă actul scrisului, mărturisitului, re-amintitului – prin eliberarea păsărilor care, în copilărie, în *școlăria* primară ți-au populat porumbarul sufletului. Bineînțeles, printre acel „vânat (de) păsări de câmp (porumbei sau altceva)" era, firește, și pupăza lui Nică a Petrei; pupăza găbjită în scorbura din tei și adusă în podul casei de unde, mai apoi, văzându-se (văzând-o noi) din nou liberă, se cuibărise în porumbarele sufletelor noastre de copil, venind din porumbarul de aur al scrisului crengian, din fermecătoarele ***Amintiri din copilărie***. Ba chiar am impresia că, în virtutea analogiilor de neevitat (!), Ion Creangă chiar ar fi fost asemuit unui Socrate (nu, nu cu – doar – unul al românilor! – ci al tuturora, cum e și înțeleptul grec al antichităților și perpetuei contemporaneități ale lumii, la care nu rezist a reveni, spre a mai cita: „Întorcându-ne, așadar, la vânătoarea și posesia porumbeilor (pupezelor! – *L.B.*), vom spune că era o vânătoare dublă: una, cea dintâi, mai înainte de posesie, iar cealaltă, făcută de cel care posedă (și... povestește – *n.m.*), pentru a prinde și a avea în mâini ceea ce posedă demult. Tot așa și cunoștințele pe care le avea de multă vreme, învățându-le, le și cunoaște, rămân de învățat din nou, chiar și acestea, prinzând și stăpânind fiecare cunoștință – pe care o posedă de multă vreme, sigur, dar nu îi era la îndemână reflecției sale". Astfel că memoria mea a redeschis acea vânătoare dublă, în speranța de a (re)prinde cât mai mulți din porumbeii și pupezele odinioarelor de foarte demult (tumult) ale adâncii mele copilării. E o „vânătoare" de detalii ce ți se dezvăluie surprinzător! Surprinzător, pentru că, de nu ți se revelau acum, nici nu ai mai fi bănuit că ți-au aparținut cândva, că tu le-ai aparținut, că îți vizează anume destinul tău de copil întru devenire de om sadea. Da, sunt anume acele păsări-cunoștințe-detalii, cuvinte (aripate!) – „unele în stoluri, deoparte de celelalte, altele adunate câteva, iar altele, singuratice, care zboară printre toate, pe unde se nimerește" – în leitul proces de revelare și scriere a acestor memorii-păsări; „păsări de câmp (porumbei și altceva)", precum zicea Socrate.

Cândva, provincia a fost Evul (meu) Mediu sau, altfel încondeiat: E(v)UL ME(di)U. (Bineînțeles, eludându-se trio-ul de litere dintre paranteze, se citește: ***Eul Meu***.) Înaintea lui însă, au fost și au rămas numele părinților mei, Anastasia și Teodor, rostuite și rostite cu amăruia miere din paradisul cuvintelor.

Puțin câte puțin, câte foarte puțin chiar, trece timpul pe ulița mare a satului, a Negurenilor. Eu, la geam, copil care, în cartea de citire (o cunoscusem înaintea Abecedarului) mângâi un lup preamărit de o lupă. În vatră – spuză... spuză... ca o sumă a celor neîmplinite în conformitate cu multele mele dorinți. Lupii suri ai cenușii nu-și schimbă nici părul, nici năravul.

În zori, colinde cântând despre pruncul etern al vieții dumnezeiești și omenești. Pruncul de referință, biblic, cum aș zice astăzi, când fenomenele trăiesc în experiența mea (sigur, de viață); atunci, în copilărie, eu însumi trăiam printre/în fenomene. Colinde, colinde... „Saule, Saule, adă-ți turmele la staule". Ecoul răspunde, parafrazat, prin unde prelungi: „Solii vin, Saule, solii..." În mahala, la întărcare, câte vreun prunc stă nehotărât între sânul mamei Maria și Calea Laptelui, cerească, fierbinte și aburoasă, de unde coboară și îngerii de ocazie ai zăpezilor.

Colindele și visele mele ca formă de basm personal. Se știe doar că vrăjitori, magicieni de grad suprem eșuează în confruntare cu fantezia copilului ce se implică, inconștient, în experiențele imprudenței, în virtutea cărora, la un moment dat, pornise și copilăria mea spre China ghiolului din fața casei noastre, pe drumul mătăsii broaștei.

Iarna, zisă azi – de demult, tradițională, în toată legea, dar și fărădelegea crivățului. Spre marginea satului răzbat mistreți încârdășiți, grohăitori prin zăpada bruscă a spulberului. Albe vârtejuri deșirându-se până la ceruri. Ca și cum Negurenii noștri ar fi situați undeva dincolo de Cercul Polar, unde toate satele ar trebui să se numească Viforeni (1, 2, 3... 300... 3000...).

Părinții se bucurau de abundența nămeților. Cu alte cuvinte, dar în același sens, vorbeau despre doctrina protecționistă a zăpezii pentru grânele de toamnă. Nu rămâneseră prea mult în trecut anii '46, '47, dar noi deja eram copiii care citeau povești nemuritoare (de foame). (Nemții Grimm-frații erau... interziși, de parcă minunatele lor basme, acum/atunci un deceniu, ar fi fost complicele lui... Hitler!) Ce nu-mi puteau da (nici chiar) poveștile – mai mult spațiu, mai multă acțiune, mai multă aventură, mai mult bine și frumos! – se întâmplau din abundență pe tavanul iatacului în care îmi aveam patul – pe ecranul de var al acelui tavan fantezia și-a proiectat miile, străMiile de filme! O, cinemateca mea de aur!... Cinemateca fanteziei și viselor copilăriei!... Iar toate ale imaginației debordante nu făceau decât să sporească fantastic de mult impresiile pe care mi le crea fenomenologia rânduirii de anotimpuri – iarnă (încep cu ea, pentru că iarna a fost să mă nasc, adică – să văd, să aud, să miros, „să gust" pentru întiași oară lumea!...), primăvară, vară, toamnă; fenomenologia ninsorii, viforniței, dezghețului, ploii, înfloririi, curcubeului, simplului pârâiaș, mirosului de iarbă sau a răsadului de roșii, vinete, ardei etc. Bineînțeles că toate acestea aveau o nemijlocită și creatoare legătură cu, deja, dintâiele filme pe care le văzusem (vara sau toamna trecută) pe peretele clubului – fosta casă a popii care se refugiase peste Prut. Noi, picii, ne așezam direct pe pietrișul cu care fusese pardosită curtea, privind în sus, spre „ecran", cu gura căscată, reacționând, probabil, exact ca francujii, la 1895, când frații Lumière le vorbise de „cinematograf", prezentându-le acele „fotografii în mișcare"; reacționam la fel la apariția pe ecran a unei locomotive sau a unui tanc – ne agitam, ne speriam, ne tupilam, mai s-o tulim de-acolo, să nu dea peste noi dihania!.. Însă curiozitatea era invincibilă, țintuindu-ne fundulețele de pietrișul colțuros al curții clădirii rechiziționate, ce club devenise.

Vremuri ca și cum cvasivechi, ce mai...

* * *

(În martie, Răutul-râu era ruletă diavolească: ape descătușate, tainice bulboane, uriașe lozuri rotitoare – cele ale amenințătorului frământ de sloiuri. Apa se revărsa agresiv, făcea rău satelor înșirate pe malurile sale, ducând la vale cotețe cu tot cu păsări, câini cocoțați pe propriile cuști smulse din curțile oamenilor, animale înecate, cu burta umflată, rotunjită ca un val nemișcat peste cursul apei. Unele tragedii se întâmplau pe (sau – la) podul dintre Negureni și Chițcani. Această cale de trecere fusese de mai multe ori dusă de ape, nerezistând milioanelor de tone de gheață, de sloiuri ce apăsau din susul albiei, chiar dacă se întâmplau să fie detonate de geniști. Astfel că marii meșteri de poduri ai comunismului se gândiră că, bre, Grigore, care nu vrei să beai agheasmă, hai să facem podul nu prea înalt, să-l turnăm din beton și, de cum crește apa, ea va trece peste el, umflând pe deasupra și masa incalculabilă a sloiurilor de gheață. Două-trei zile, hai, lasă, o săptămână, să zicem, oamenii mai îngăduie ei, până scade Răutul și reapare podul etc. Ei bine – spre mare rău: unii nu aveau răbdare, veneau cu căruțele, cu carele, aproximau cam unde e podul, cutezând să îndrepte într-acolo caii, boii. Apa le venea animalelor până la burtă sau chiar și mai sus. De obicei, cei mai mulți treceau, dar, uneori, nopțile, se întâmpla marea nenorocire: caii călcau pe alături de pod, cădeau în vârtejirile apei, trăgând după ei căruța încărcată cu saci cu grâu, porumb – căci la moară mergea gospodarul care se pomenea și el în necruțătoarea urgie a puhoaielor. Unii bărbați mai vânjoși, mai abili, reușeau să taie cu satârul hamurile vreunui cal sau chiar ale celor doi trăpași, încât se salvau și animalele, și el, ținându-se de coama sau chiar coada lor. Ieșeau la mal. Alții însă, din nenorocire, sau scăpau numai ei, bieții cai fiind trași la fund de căruța încărcată, sau se înecau dimpreună cu animalele. Până spre dimineață, vestea neagră se răspândea prin Negureni și Chițcani: „S-a înecat cineva de la Căzănești (Vadul lui Leca, Negureni, Chițcani)!" Noi, copiii, o tuleam de la școală. Coborând Delușorul spre Răut, ca să vedem pe malul apei o manta sau un țol ce acoperea un trup de om și cum, ceva mai la vale, două perechi de cai sau o pereche de boi se opintesc să scoată din apa tulbure pe cei doi cai cu tot cu căruța la care au murit înhămați. Bietele animale – mândre, frumoase, pe când sunt în viață – scoase, însă, pe mal, arătau sinistru, cu enormele burți umflate de răutatea Răutului. Ne înfioram, ne cutremuram, însă, copii fiind, nu ne puteam reprima curiozitatea și ne tot învârteam printre picioarele maturilor, prinși cu treburi atât de groaznice.

Alteori, pe podul de peste Răut se încingeau aprige bătălii între nuntașii și flăcăii din Negureni sau Chițcani, aceștia din urmă cerând „vadra" – un fel de plată pentru răscumpărarea miresei. Pe vremuri, încăierările erau sălbatice, strașnice – nu se ajungea la cuțite, însă, uneori, la oiști tot se ajungea: pur și simplu, cineva dintre nuntași smulgea oiștea de la căruța în care erau mirii, nașii, de la celelalte căruțe și – dăi, și dăi în flăcăi! Dar unii din flăcăi reușeau să smulgă vreo atare armă groaznică din mâinile nuntașilor chercheliți și – buh, buh! – în bărbații legați cu prosoape și în vornicei – apărătorii mirilor – cu buchete în piept și „decorați" cu panglici legate peste umeri, ca

niște banduliere (ale fuduliei, poate...). Și – știobâlc, știobâlc! – se prăbușeau în apa Răutului nuntașii și pricinașii cu „vadra“, cu răscumpărarea miresei! Spectacol de Ev Mediu, nu alta! Alteori, bătălia începea la ieșirea din sat: pur și simplu, de doi pomi ce se aflau pe de o parte și cealaltă a uliței pe care avea să treacă alaiul de nuntă cu mirele ce ducea în alt sat comoara de mireasă luată „de la noi“, cei cu răscumpărarea, flăcăii, legau lanțuri, care să vină undeva la pieptul cailor, ca aceștia să nu mai poată înainta, să se oprească. „Păi, coane mire, ce facem?... Dai vadra sau?...“ Și unde o auzeai pe câte vreo mireasă mai a naibii: „Da' de ce să v-o dee, măi? Ce, v-ați rupt pingelele să mă scoateți voi la joc, la horă? Ia dați-vă la o parte!“ Uneori se rezolva pe cale amiabilă, cum s-a zis mai târziu și la oraș. Alteori – dăi și dăi în flăcăi! Zdup și zdop în nuntași! – război total, fără compromis. Alteori, pricinașii cu răscumpărarea odorului de fată ce pleca din satul lor o păteau destul de rău, însă nu fără a lăsa în urma lor mutre însângerate, sub-ochi vineți, haine sfâșiate, dinți semănați prin praful uliței... Sălbăticie, ce mai!... Și o copilărie – a mea – care o privea cu nedumerire, curiozitate, uimire și oarecare spaimă. Pentru că nu se putea altfel, fără oarece spaimă care se întâmpla să se amplifice, cinematograficește, în visele de peste noapte...).

* * *

...Dar să revenim până la deschidere și închidere de paranteze, până la asteriscurile despărțitoare: cu încetul, pe ultimele sloiuri, ca o sectă a monahinelor în alb, pleacă și cele din urmă zile ale Babei. Pe alte sloiuri, „călătoresc“ pâlcuri de ciori guralive. Între geamurile duble se trezesc vreo două, trei gâze. Pe imaș, optimismul naiv al mieilor ce aveau să fie jertfiți pentru Paști.

Curând, șatre de furnici își reiau exodul. (În coasta satului poposesc șatre sadea. Dar, de la raion, ba chiar de la Chișinău, e ordin să se mai astâmpere și ei, ursarii, căldărarii, să se facă oameni așezați, sedentari, împământeniți, *kolhozniciți*, pentru că muncitori nu e de crezut să ajungă.) Stârnind gâzăraia vreunui mușuroi, vedeam tabla înmulțirii în acțiune, în viteza calculului. La o înmormântare, la cimitir, printre cărărușele dintre morminte, observ șiraguri de furnici ca niște salbe desprinse de la gâtul sătencelor răposate. La poarta cimitirului (Negurenii de pe lumea cealaltă, zice mucalitul Itu), apărându-se de mustele muzi(cale), calul popii flutură nervos din coadă, scutură din coamă. Ca să ne dea și nouă, copleșilor, să ne împărtășim din țigară, flăcăoanii ne pun condiții: „Dar tragi adânc fumul în piept și zici: I-ha, calul popi-n grâu la tata!“ Tuse. Lacrimi. Nări borșite.

Apoi, iată, la ora de față, care este cea a retrospecției, amintirea îmi pornește pe un itinerar ce depășește durata a aproape jumătate de secol, re-poposind (a câta oară!) în ziua de unu septembrie a anului 1955. Prin efortul memoriei (dar e necesară și o... re-intuiție de retro-sine!) aflu o foarte sumară identificare a celui ce sunt astăzi cu chipul copleșului care în acea zi (pe la orele nouă...) ajungea să fie școlar. Nesigurele învățăminte ale propriei mele experiențe de viață veniseră în fața dintâielor pripoare ale științei de carte (conștiente, nu așa, la întâmplare, din pretutindenea liberalei și liberei infantilități), pripoare pe care, mai întâi, încerci să salți, după care învățătorul te îndeamnă să le asaltezi. Anume așa, de la salt la asalt! Jocul nedus până la capăt (unde o fi capătul lui?...) trebuia să se soldeze, mai mult sau mai puțin, cu o faptă aproape matură, serioasă, „asumată“, utilă, – fapta însușirii scrisului și cetitului prin care unii oameni ajung a-și „întrupa“ cugetarea și simțirea, ceea ce, în special pentru un copil, echivalează cu o minune. Dar nu fără necazuri pe care i le cășunează calea spre dezvăluirea, în fine, a miezului acestei minuni. Mă rog, precum toți copiii, eram și noi oarecum pregătiți pentru „darea la școală“, pentru carte, pentru că prin non-stopul de întrebări pe care și le punea sieși, părinților sau bunicilor, vârsta noastră dintâi părea și ea predispusă la cercetare și înțelegere. Astfel că și noi, copleșii de 6-7 ani, ne înfățișarăm în acel unu septembrie la apelul general al instruirii. Spre a ilustra importanța evenimentului, să reținem câteva fraze chiar din textele „Abecedarului“ de atunci pe care eu, peste ani, l-am re-răsfoit la Biblioteca Națională: „Tata i-a cumpărat lui Volodia trii (ortografia timpului, – *n.m.*) caiete, un creion, un toc și un penal (în loc de: penar, – *n.m.*). Toate astea el le-a dăruit lui Volodia și a zis:

– Băiete, cu aste obiecte te-i duce la școală“. Acum, peste vremuri, mă întreb de ce o fi fost preferat numele *Volodia*, pentru că oricum, el nu era cel mai popular în Basarabia. Însă și acesta era un semnalment... ideologico-onomastic, impus de noua orânduire, când în metrice nu mai era loc pentru Vlad sau Ion, aceștia devenind „exotici“ Volodia și Ivan...

În sine însă, acel unu septembrie nu poate să nu aibă o semnificație trans-ideologică, adică general-umană și memorabilă. Mamele și tații, țărani crescători de pâine, își încredințau odraslele învățătorilor, meniți a fi crescători de oameni. Iar cam hazliul (dacă nu care cumva ușor-anostul) ***Abecedar*** din anul 1955, oricum a fost el întocmit, pentru omuleții intrați atunci pentru prima oară într-o clasă de școală rămâne a fi documentul (și poate... monumentul cam desfigurat al) identității lor de oameni sadea de peste ani, ajunși instruiți. Pentru că ***Abecedarul***, prin consecințe directe sau indirecte, – în pofida erorilor pe care le conținea –, are darul de a rămâne un bun curent, la zi: *scrisul, cititul*! Anume el – prin semnele caligrafice rudimentare, prin rotunjiri de litere, prin însăilări de silabe și alcătuire de cuvinte (în fine!) – a declanșat combustia arzătoare a mașinăriei noastre psihice, antrenându-ne și angrenându-ne într-o captivantă gimnastică de idei. (Să nu se lase nimeni ispitit a crede că un copil – fiindcă despre el și ***Abecedar*** este vorba, nu? – ar deține sau ar produce, chipurile, mini-idei: nici chiar pruncul nu are gânduri minuscule, ci numai și numai gânduri „întregi“, depline, fantastice, demne de primordiala descoperire a lumii, universului.) Probabil, anume de la disciplina cunoașterii ***Abecedarului*** (dar și număratului pe bețigașe pe care, dimpreună cu țurluiecele, „le împrumutam“ de la loazele sălciilor) pornește, să zic, orarul autoinstruirii, alcătuit (sau acceptat) de fiece copil-om în parte, personalizat, cu particularități și acceptat de el „benevol“ (ghilimelele vor să ne amintească faptul că mai „benevoli“ eram, totuși, la joacă, la hălăduiri și dulci visări... copilărești).

Oare merită atare aprecieri, atare măsură a admirației

(aproape) și sumarul ***Abecedarului*** anului 1955?...

Dar, în primul rând, ar trebui să răspund la interogația formulată ceva mai sus: cum arăta acea ***Bucoavnă***?

Recunosc că îndelungată vreme evenimentul întâlnirii cu întâia-mi carte părea să fie trecut definitiv în pasivul memoriei. Departe, foarte departe și adânc se zburătăciseră acele clipe de hotar și nu mai credeam să le pot re-chema cândva, pentru a le putea prețui pe potriva importanței lor în destinul meu. Oricum, într-un fel, ba chiar în infinite feluri de atitudine față de literă, silabă, cuvânt pe care le poate avea un scriitor, reiese că, de fapt, întreaga-mi viață de până acum nu fac decât să-i rămân fidel și îndatorat ***Abecedarului***: precum în clasa întâi și în toate celelalte clase, inclusiv în clasele din această „post-istorie" decretată din proprie și inoportună inițiativă de domnul Fukuyama, sau în clasele „post-modernismului" confuz și neliniștit, a fost să fie ca tot cu scrisul și cetitul să mă porăiesc, mereu la alte niveluri de înălțare sau decepție, cazuri în care se potrivește perfect banala remarcă: *și viceversa*. Iată de ce era firesc să mi se facă dor (și... *să mi se facă curios*!) de cartea de sub subsuoara copilăriei mele, astfel că pornii în căutarea ei și, chiar de nu sunt – totdeauna – din tagma insistenților scotocitori de arhive, în una din zile reușii să dau de un ***Abecedar***, modelul anului 1955 (autori: M. Afteni, P. Dotenco; editura „Școala sovietică"). Volumul a fost ilustrat, alb-negru, de Valentina Rusu-Ciobanu care, peste ani, avea să ajungă un artist plastic de notorietate. Din acele imagini desprinzi inconfundabilele caracteristici ale vremurilor de la jumătatea secolului trecut, de la un deceniu de după marea conflagrație mondială, când noi, basarabenii, din nefericire, nimerisem pe mâini și intenții necurate, străine: vezi cum arătau până și jucăriile, hăinuțele noastre, mașinile – astăzi, cu totul și cu totul altele, altfel. Săteni cu desagi, copii strângând spice – acolo, în modestul meu ***Abecedar***...

Primele elemente de caligrafie – liniuța orizontală, cea oblică, înclinată spre dreapta. Astea – la pagina a 7-a. Peste alte șapte pagini – primul cuvânt scris: *Mama!* Peste alte câteva file – prima „propoziție": *Mama, Mara!* – ceea ce vroia să spună / să sugereze (și cu ajutorul ilustrațiilor respective) că fetița Mara plânge în pătuc și își cheamă mămica. Apoi – prima „povestire" – hai să le zicem astfel (între ghilimele) celor trei propoziții rudimentare, una dintre care ține loc de titlu: ***Tata samănă secară***. Ca noțiuni și funcționalitate, în protocolul timpului, tractorul și secara erau foarte importante, asemeni altora despre care se spune în ***Abecedarul*** „meu" (și nu se mai spune în ***Abecedarul*** de azi): *O mașină cu in*; *Un lan mare de in*; *Multe imașuri. Pe imașuri pasc vite*. În multe locuri întâlnești cuvintele *vesel, veselă, veselie...* Iar în vreo zece rânduri de ***Abecedar*** apare de vreo șapte ori numele lui Stalin. Alte nume – Hartene, Hariton – ce preferințe ale autorilor pentru nume strâmtorate în arhaizantele margini ale onomasticii! Apoi, prima poezie (hăt la pagina 61!): „Gâște, gâște! / – Ga-ga-ga! / – Vreți la baltă? / – Da-da-da! / Ne este drag a ne scălda". Prima ghicitoare: *„Are urechi, dar n-aude"*. Și o ilustrație-triptic căreia noi, copiii, îi acordam un tratament preferențial, examinând-o de repetate ori și cu atenție sporită: cea în care doi țapi încăpățânați se întâlnesc pe o punte, nevrând să cedeze trecerea nici unul, nici celălalt, ajungând a se bate coarne în coarne, până cad ambii în apa pârâului. Însă principalele personaje ale cărții rămân a fi Litera, Silaba, Cuvântul și Exemplul recomandabil – prin propoziție sau ilustrație grafică. Însă nu aflăm nici o pilduire din Eminescu sau Creangă. Barem nici numele nu le sunt amintite. Pe atunci, acești mari scriitori ai noștri erau interziși... la noi.

Astfel, ***Abecedarul '55*** ne înfățișează, atât cât i s-a permis „să-i fie în putință", măsura căutărilor modeste, dar și rătăcirilor epocii în care a fost plăsmuit și pe care, secvențial, a și oglindit-o. Ici-colo, el conține apropouri argotice, confuzii ortografice și stilistice. Rețeaua de fapte a narațiunii este răruță, cam găurită – se întâmplă să treci peste/printr-o pagină-două fără să te atingi de ceva demn de atenție. Versificațiile inserate aici se înșiruie conform unei linii prestabilite, previzibile, însăilate din cuvinte obosite, șterse, cu care demult nu se mai creează poezie. Sunt destule și manifestările superlativ-festiviste în formă, dar naive în mesaj.

Cu toate astea, ca și copii care l-au ținut în mâini, pe bancă, sub căpătâi, ***Abecedarul*** rămâne a fi martorul privilegiat al timpului său. Deprinzându-ne acuratețea silabică în rostirea cuvintelor fundamentale, descătușându-ne cugetul, simțămintele și fantezia, această modestă lucrare a salvat, totuși, de la uniformizare expresivitatea-ne etico-estetică. Iar unora, posibil, le-a accelerat procesul de maturizare, caracterizat de o isteține cu mult peste frageda vârstă a copilului de, colea, 6–7 anișori. Altora, în schimb, chiar dacă nu le-a modificat substanțial firea, le-a ajutat să urmeze un mod normal de dezvoltare. De aceea consider că am dreptul a crede că, asemeni oricărei opere de bună intenție și îndelungă proiecție, ***Abecedarul*** fiecăruia dintre noi nu este pur și simplu o carte, ci un dublu element cosmic: în primul rând – ca obiect în spațiu și istorie; în al doilea rând – ca imbold de gândire și simțire întru întreținerea neschimbatei patimi-ștafete a cunoașterii de lume și de sine.

Apoi, dinspre acel unu septembrie venind, încheiam ***Abecedarul*** prin 1 aprilie (ce lună de – padon – *pedofilie ideologică*! Barzii scriau despre primăveri cu mii de rândunici, când s-a născut Ilici! Lenin, adică...) sau, poate, 1 mai (în onoarea zilei internaționale ș. a. m. d!). Important este (era!) că venise dintâia noastră primăvară școlară când, iată-iată, ni se va dezlega de vacanța mare. Veselie nestăvilită! „Floricele pe câmpii, Torricelli în chimii!" cântă elevii din clasele mai mari, care o tulesc de la lecții. Chiar așa era: când se aduna pentru repetiție corul școlii, cel puțin un sfert-două din cântăreți o și tuliseră deja din perimetrul lui Orpheus până să răsune primul „la" al camertonului dirijorului, învățătorului A. Kraievski, care totdeauna propunea să se înceapă cu „Cuculeană, logojană, ce tot cânți la noi pe leasă? Ori ți-i foame, ori ți-i sete, ori ți-i dor de codrul verde?" etc.

Peste alți câțiva ani, sunt deja atent cum primăverii îi crește iarba pubiană, băieților – tuleele subnasului, fetelor – tot ceva... pubian le crește. Vița-de-vie dă găietane de cârcei. „Să nu te anini de mine, că te spun badelui!" somează câte vreo școlăriță răsărită, luând-o grăbit, aiurea, printre insulele – atoli întregi! – de romanițe, dese între ele, dese-„în-ele", în fibra și aurul lor.

Iar copilăria mea mărșăluiește prin curtea școlii de pe Delușor, cântând întru apărarea Pipei Păcii și a havanezei socialismului insular, concomitent înfierând fioros Trabucul Certei, bineînțeles – yankeu. Mă gândesc la zgârie-nori și la zgârie-brânză. E primăvară și sunt distrat. Chemat la tablă, confund oarecare africată cu Africa, gramatica cu geografia, gama cu Vasco da Gama. Învățătorul îmi pune nota ce seamănă cu o rățușcă și-mi strigă despre primejdia că sunt amenințat de bumbacul sau gândacul, așa ceva, colorat. Cu creioane de colorat (șapte în cutie, ca o gamă cromatică) „Spartac" desenez cocoși, păuni și alte păsări exotice, inclusiv colibri ce-și depun ouăle mai mici decât niște icrișoare de pești mărunți, de Răut. Vârful limbii mi-i un spectru șeptecolor. Ba nu, octocolor, deoarece folosesc și creionul chimic.

„Floricele pe câmpii, hai să le-adunăm, copii!" În grâne, maci roșii. Însă copilăria noastră are un fel de libertate cu aer... cazon. Cineva învață limba rusă cântând și mărșăluind milităreste. Eu tocesc Tabelul lui Mendeleev și îmi privesc nasturii uniformei școlare, presupunând cam din ce metal ar fi fost ei ștanțați. Porniți spre casă, ne încăierăm în aprige lupte de clase, a 4-A cu a 4-B, a 5-A cu a 6-A etc. Cu vânătăi sub ochi, îmi zic, aiurit, că Dicționarul ABC nu ține cont de succesiunea frazelor din istoria omenirii, paleoliticul, mezoliticul și neoliticul fiind schimbate, alfabetic, cu locurile. Asta înseamnă că, vrând-nevrând, trebuie să mă gândesc la lecțiile de mâine, câine... câinește... Apoi, ceva despre împăratul Petru-cel-nu-știu-cum-mare-sau-mic... Dar parcă dânsul avusese ceva cu dăndănaia de luptă de la Dardanele?... Pe dracu'-avu, iaca ce avu! La naiba cu lecțiile – hai, Licușor, la joacă! În universul copilăriei (pompos spus) nu există oră exactă.

Seară. Umbra îmi cade la picioare, foarte puțină lumină îmi cade în palme. Mănânc papară, de mi se face noapte înaintea ochilor. (Cureaua tatălui, piele nemțească, de trofeu!) Prin întuneric (impus), încerc să descopăr roata descoperită, firește, de altcineva; de fapt, bi-roata mea e o bicicletă învăluită în noaptea ce asupreste curtea gospodăriei noastre. Printre tot mai rarele sughițuri de plâns și scuturate suspine de om necăjit, copilul își inventează un cântecel: „Un înger slab de înger,/ Un om slab de om,/ Cântă Făt-Frumos gonind pe-o bicicletă,/ De un copil putere;/ Un balaur slab de balaur,/ Un centaur slab de centaur..." Ba nu, aici nu merge, pentru că centaurul e jumătate om, jumătate cal... Cum ar fi, dar? Un jumătate-om slab de... O jumătate-cal slab de... Vai! Prostule! Hai, adormi odată, își zice copilul, spunându-și sieși: „Noapte bună..."

A visat niște învălmășiri cu cavaleri absurzi, ce aveau gravate pe pieptarele de oțel săbii roșii ca rubinul, tot căutând, cruciații de ei, să dea piept cu primejdiile, în fel și chip de prilejuri neobligatorii. Cruciați, necruciați să fi fost? Dumnezeu cu dânșii... I-a abandonat, i-a expulzat din visul său, visându-se, în continuare, păsind printr-un lan de grâne aflat în primele zile de pârg, lan de culoarea verde-amarelo a drapelului brazilian. În vis, Lică al nostru pornise spre îndepărtate țări exotice și primitoare... Apoi, o mai visă, puțin de tot, foarte episodic, pe învățătoarea de geografie – rea, fioroasă, ce mai! – sub mătasea bleu-gheață a bluzei căreia sânii bombați aduceau a două globuri școlare, întoarse spre privitor cu partea ce reprezintă Oceanul situat între Europa, Africa și cele două Americi – cum îi zice? – aha, Oceanul Atlantic, redat, pe hărți, prin culoare albastră. (Ah, Oceanul!... Volnicie berechet!... Negrul drapel al piraților aventuroși!... Pe când el, Licușor, se vede nevoit să lase corăbioare de hârtie pe apa ulucului de la fântână, mișcate, înfiorat, sforăitor, de suflarea vitelor nărtoase venite la adăpat... Sau să urmărească locomoția lentă – prea lentă, totuși, în secolul vitezei! – locomoția melcilor, și chiar pe cea a volburii, se poate spune, plantă care creștea atât de repede, de ți se părea că, dacă o tintești fix cu privirea un minut, două, vezi cum vrejurile ei continuă să se întindă pe pământ, să se agațe de tulpinile altor plante... Și tot aici vine momentul să-mi amintesc și de primul ierbar din viața mea, lucru/obiect pe care l-am făcut cu cea mai mare dragoste și străduință de care am putut/pot fi în stare în tensiunile de vârf ale destinului meu de copil – atunci, de matur – astăzi. Din Pădurea Rădenilor, de dincolo de Vadul lui Leca, adunasem diferite plante – pecetea lui Solomon, ferigă, „coada calului", sipică, pătlagină, potcoava calului, talpa gâștei, lăcrimioară etc., etc., toate prinse cu ață pe filele scorțoase de album, sub înteleapta îndrumare a învățătorului Vladimir Ștefanovici Cernoleu, unul din puținii „cu școală la români", rămas și până astăzi celebru în memoria negurenenilor...)

Dimineața, în curtea școlii, îmi atrăsese atenția, să zicem, un porumbel complementos care, tot rotindu-se pe picioarele-i înstelate, nu se mai oprea – învârtăretul! – din gurluitul său de dragoste. Astfel că intrai la ore cu o dispoziție care, în termeni de manual, s-ar putea numi abatere lirică (precoce), însă fizica sau biologia te readuc – ce mai! – cu picioarele pe dușumelele lucioase, date cu motorină. Numai că zadarnic ni se tot lămurea, ni se demonstra cu desene pe tablă, cum Ahile fură startul carapacei patrupede, pentru că noi, clasa întreagă, nu pricepem o iotă din clasica aia pildă. Chicoteam la gândul că, până la urmă, broasca îl va întrece totuși pe gloriosul erou al antichității. Iar la ora a doua, privind la microscop o picătură de apă, cele văzute îmi creaseră înspăimântătoarea impresie că apa vrea să mă devore! Chestie și cu microbii ăștia!

În răstimpul recreației, cătecinevașilea dintre noi își pipăia pe frunte cucuiele încasate/răsărite, la dintâile lecții de astronomie. Pentru că ce se întâmplase, de fapt? Vladimir Ștefanovici Cernoleu ținea cu tot înadinsul să ne accelereze devenirea spirituală și cosmogonică (Mă, atenție-ncoa! Atunci când Socrate fu întrebat: „De unde ești?", răspunse: „Din Univers". Ați înțeles?"), iar pentru aceasta își propusese să ne demonstreze „pe viu" și cu propria noastră participare, cum se mișcă planetele, stelele între ele, printre ele, unele în jurul altora etc. Astfel că, scos în fața clasei, unul dintre noi era numit pe post de Soare – în centru, rotindu-se în jurul propriei axe; al doilea școlar trebuia s-o facă pe Globul Pământesc care avea o sarcină infinit mai complicată decât a lui Helios – în timp ce se rotește în jurul propriei sale axe, să se rotească și în jurul Soarelui! Însă și aceasta ar fi putut părea un fleac pe lângă sarcinile ce-i reveneau celui de-al treilea ins(uleț), dânsul fiind Luna: adică, rotindu-se în jurul pământului, dimpreună ca acesta să se învârtească

Ion Țuculescu – ***Țărmul roșu***

și în jurul Soarelui!! Un fantastic spectacol cosmic, ce mai!!! Așadar, imaginați-vă ce harababură de haotică debandadă, involuntară și incotrolabilă, ieșea din mișcarea celor trei insuleți care, bineînțeles, nu se prea dumereau ei până la capăt ce și cum se întâmplă în perfecta armonie cerească dintre Soare-Pământ-Lună, dânșii învârtindu-se în dodii, a căpiat, și, evident, ametind, „ieșind de pe orbite“, ciocnindu-se între ei cap în cap, ba chiar nimerind cu acestea în tablă, perete, în masa învățătorului sau în băncile din față! Spectacolul se încheia cu un general bocet cosmic, pe de o parte – în fața clasei, și cu o chicoteală chițcăită – pe de altă parte, în care debordau ceilalți elevi pe care, deocamdată, iubitul nostru învățător încă nu-i ridicase la rang de stele, planete, comete sau meteori...

* * *

Așadar, veni și vara, ni se dezlegă de vacanță și eu redevenii moșier de drumuri, spațiul tuturor, parcă, însă mai abitir al meu anume, asumat benevol și necondiționat. Dar hălăduiam și pe căi abandonate, pe poteci uitate, peste fostele moșii ale negurenenilor desproprietăriți, unde dădeam de fântâni în surpare. Ruinare de pietre cu tot cu puișorii din cuiburile de vrăbii. Pe lângă unele fântâni, câte un jgheab bolnav de mușchi kaki. Singurătate, sihăstrie neliniștitoare, duh de mănăstire-n agonie...

...(Re)cuprins anume de atare sentimente în ciudat amestec de diverse și „dihotomice“ stări sufletești retrăiesc eu, astăzi, acel spațiu și acea vibrație a firii mele de copil; astăzi, după o jumătate de secol, când nu îndrăznesc să intervin și cu altceva – cu, să zicem, niște parafrazări neconvingătoare din scripturi. Poate că, totuși, doar un vers de-al lui Trakl să-l reproduc, re-proiectându-l în disperarea și delăsarea satului de atunci: „De negrăit e totul, încât, o, Doamne, strivit te prăbușești în genunchi“...

Însă și pe atunci, „răsărind“ mai abitir de la an la an, crescând, adică, deja puteam lega duhul de sihăstrie și teamă neînțeleasă, „metafizică“, de unele întâmplări din realitatea cotidiană a satului. De pildă, să le pun în relație (și) cu revenirea din Siberia a unora dintre cei care fuseseră deportați în 1941 sau în vara anului în care mă născusem eu, 1949. Printre ei era și profesorul de fizică și matematică Alexandru Donose (mai târziu aveam să aflu că era verișorul actorului și scriitorului basarabeano-bucureștean Arcadie Donose (de la Rughi), unul din celebrii interpreți ai Chiriței alecsandriene). Înțelesesem că tovarășul învățător Donose învățase la școli rusești, nu prea cunoștea terminologia „moldovenească“ la zi, încât se întâmpla ca, în loc să ne vorbească – să deseneze (cu uluitoare abilitate, cu mare talent chiar!) datele problemelor: de sub creta dintre degetele dumisale pe tablă apăreau omuleți ce alergau din punctul A spre punctul B, avioane ce zburau din orașul S în orașul M, cai ce galopau, cratițe de pe care presiunea aburului spulbera capacul, cadrane cu diverse cifre – de amperi, volți –, locomotive, fire cu plumb, contururi de clădiri, punți, scări etc., toate astea și atâtea altele ținând de problemele de matematică sau de experiențele fizicii ca știință, pentru că, uneori, când tovarășul profesor încerca să ne explice ceva cu mai arhaica limbă pe care o dusese din Basarabia, copil încă fiind, în acel tragic iunie 1941, – explicația putea să sune cam așa: „Drăcia iasta o băgăm în borta iasta“, vorba fiind, de fapt, de vreo osie și un rulment sau un rotor, cu bobina și axul arborelui... Noi nu știam rusește și nu ne puteam „salva“ profesorul, propunându-i să treacă la limba în care studiase, ci, poznași și neserioși precum eram – de, copii! – chicoteam în clasă, pentru a comenta entuziast, la recreație, subectul cu „drăcia iasta pe care o băgăm în borta iasta“. Bineînțeles că fetele, colegele noastre, cam roșeau...

Roșeau și Negurenii noștri de atâta lozincăraie, pentru că sărăntoacei puteri sovietice părea să nu-i mai ajungă pânză roșie (ca și cum canonică!) pentru a împăenjeni lumea cu texte bolșevic-instructive, amenințătoare, fals-povățuitoare, stupide, deocheate, – încât, din lipsa pânzei, prinse a scrie textele anoste cu roșu direct pe albul varului pereților dinspre drum ai unor case sărăcăcioase, ce aparțineau celor care se considerau a nu fi „în rând cu lumea“, sau ale unor femeiuști cu reputația dubioasă, unele dintre care comiseseră copii din flori (*baistruci*, le spuneau sătenii) și vizitate de bărbați infideli sau de flăcăoanii care, mă rog, trebuiau și ei să învețe odată și odată chestia aia...

* * *

Cutreieram împrejurimile, pe la Punct, spre Țânțăreni, pe la Hupca, pe la Lebedina, pe unde se puseseră pe treabă piticii artificieri ai păpădiilor, dezghiocându-le de semințe, jumulindu-le de puf și întrebându-le maliții de ce, la o adică, n-au ajuns și ele lebede. Pe toloacă și pe răzoare – țistari și popândăi curioși, în formă de virgule (!) răsărite din pământ. – Ce mai campanii kolhoznikoșcolare am mai dus și noi, copiii, împotriva acestor rozătoare! Ațâțați de brigadieri și învățători plini de zel, colindam toloacele, lanurile, într-o mână cu găleata plină pe jumătate cu apă, în altă mână – cu un lemn despicat a clește, cu care să înșfăcăm de grumaz bietul țistărel, de cum acesta apărea în gura găurii/vizuinii sale, ud-lioarcă, murat, buimăcit, scuipând câțiva stropi din apa cu care-i inundaserăm lăcașul, culcușul, hambarul! Alte războaie necruțătoare le-am dus cu și mai necruțătorii decât noi gândaci de Colorado, dungați, ca niște zebre ale gâzelor răufăcătoare și... diversioniste, „yankee“, antisovietice!... Îi „încarceram“ în cutii de chibrituri, cu gândul la a obține bani mulți pe ei, precum, inițial, promiseseră nătăflețele

autorități comuniste. (Unii dintre basarabeni – ingenioși, nevoie mare, puși serios pe păcălit puterea sovietică! – mai să fi organizat ferme de... creștere/înmulțire a gândacilor de Colorado! Păi, tu-i cresti, ei, proștii, te plătesc! Ce mai chilipir!) Cam pe atunci, prin anii generalizatei și *istericatei* suspiciuni față de capitalism, Petru Cărare scria (sau doar gândea) celebra-i prozodie din care țin minte acest catren: „Într-un lan de măzăriche,/ Trăgând cu pușca moș Gafton,/ În loc de-o mândră potârniche/ A nimerit într-un spion!“ Ni se spunea să fim extrem de vigilenți, să fim grănicerii țării sovietelor oriunde ne-am afla, pentru că dușmanul nu doarme, dușmanul unelteste, se răspândește, se înmulțește, se întăinuește și mai mult, și noi suntem datori să spionăm – spionii! Să-i zăpsim și, neobservați de ăștia, să ne retragem și – fuga la *pravlenia kolhozului*, la *selysovet* sau la milițianul de sector, spre a raporta adevărul-adevărat, sovietic, despre spionul ce dă târcoale satului nostru, copilăriei noastre fericite, realizărilor socialismului etc.! Păzea! țistari, gândaci și spioni! Păzea, trădătorilor, colaboratorilor cu dușmanul! Chiar părinți de ne-ați fi, nu vă vom cruța! Vom proceda precum tânărul erou Pavlik Morozov!... Nopțile, fantezia și spaima (rustică, de țară, și copilărească) ne populau visele cu fantome și dușmani ai URSS! Unii copii țipau prin somn, se îmbolnăveau de enurezis, în infantila și inutila lor strădanie indusă „de-a apăra cuceririle comunismului triumfător“, urinând abundent în pătucuri... Adică, pe atunci era în toi războiul, zis rece, încât, se poate spune, mai mulți dintre copiii acelor vremi pot fi considerați anume invalizii acelei necruțătoare, inumane lupte glaciale...

Din alte campanii din acele timpuri țin minte și „Marele Salt“ chinezesc în RSSM – omniescaladata activitate de creștere a viermilor de mătase! Animăluțele cele/astea nevertebrate chinezeriseră, vorace, URSS-ul, mai bine zis – meleagurile „lui/ei“ asiate, europene, pe unde creșteau duzii. În Negureni, precum în majoritatea localităților din Moldova de Est, copiii și vârstnicii tăbârceau tobultoci, saci întregi de frunze pe care le „țesălau“ de zori de prin duzii („șorcovii“ – așa li se spunea la noi) satului, de prin cei de prin fâșiile forestiere de protecție. Ba chiar colhozul ridicase o întreagă plantație de duzi, îngrijită conform celor mai serioase și partinice indicații (pentru că altfel decât „partinice și serioase“ nici că puteau să fie), – între Negureni și Țânțăreni, spre Îndărătnici (aceștia erau în aceeași gospodărie agricolă „cu noi“, ceea ce le trezea mereu nemulțumirea: „Tot ce câștigă kolhozul, numai Negurenii înghit, noi – ioc! La dânșii s-a construit și școală și Casă de cultură și“... câte și mai câte... „pe când la noi, la Îndărătnici...“ Îi prindea de minune numele de Îndărătnici și nu cred că au făcut bine că s-au rebotezat, zicându-și: Nucăreni). Erau circa trei kilometri distanță până la acea livadă de duzi de sacrificiu și cei care nu aveau frunza acasă – da' normă aveau, impusă! – mergeau încolo, unii pe biciclete, însă cei mai mulți – pedeștri. Pentru că, dacă nu le dădeai frunza verde și mustoasă, animălușele ale nevertebrate, viermii de mătase, se întâmpla să prindă a devora ziarele care, de obicei, le țineau de așternut, de „dușumea“. Unde avea omul vreun spațiu mai ferit, mai ocrotit, – acolo își deschidea ferma chinezească, afacere care în scurt timp (ba nu, în vreo 3-4 ani) se dovedi nu că destul de proastă, ci chiar o prostie sadea, ca și o altă campanie – cea de creștere a bumbacului sau a orezului în sudul Basarabiei. Unii din condeierii vremii se pripiseră a scrie romane despre orezul, mătasea și bumbacul care aveau să fericească numaidecât kolhoznicimea basarabeană. Sau despre „cucuruziada“ creșterii păpușoiului „în pătrat“, conform indicațiilor prețioase ale tov. Hrușciov. Aiureli! Gogomănii!

* * *

Așadar, – ziceam după precedentele trei asteriscuri, – venise vara, ni se dezlegase de vacanță și eu redevenii latifundiar de drumuri, spațiul tuturor, parcă, însă mai abitir al meu anume, asumat benevol și necondiționat. Nicidecum nu puteam să evit o inspecție la Răut (*Râul nostru Natal*, pot spune), unde, atunci, prin veri secetoase, vedeam aruncate prin păpuriș păpușile paparudelor. (Ce progres, domnii mei, de la cocuțele copilăriei noastre – ciocălăie de porumb „îmbrobodite“ cu o cârpuliță oarecare – la întregile popoare de celebrisime păpuși Barbi, vândute până și în „mini-market“-ul din Negurenii timpurilor pre(a)-capitaliste!)

Privind dinspre Răut spre sat, nu poți să nu zăbovești cu ochii pe curioasa configurație a malului înalt, tăiat abrupt, întins ca o vastă lutărie galben-lămâioasă. (Uneori, pe culmile ei sunt dezgropate scheletele ostașilor de prin evul mediu, cu săbii ruginite printre oasele lor...) Spre seară, peste Lebedina mlăștinoasă și peste Ghiolul Negurenilor pornea indolenta mișcare a ceții, ca și cum evacuând aiurea visele lumii, tulburi, reci, indiferente. Negurile în continuă avarie ale vălătucirilor ruinătoare mă indispuneau și eram fără chef de nimica, de parcă nu mi-ar fi fost... zimbrii acasă; în *acasa* pădurii. Prinse a mi se întâmpla ceva altcumva în fire (aveam, colea, 13-14 ani, departe deja de întâile lacrimi vărsate în viața mea peste o carte: fusese ***Prinț și cerșetor*** de Mark Twain). O stare ciudată. Uneori, parcă stând pe ace (de brad), alteori ca și cum călcând pe ele, dar câteo(altă)dată – căutam un ac de cetină în carul cu fân. (Aici, ceva se lega de amintirea sau așteptarea pomului de An Nou.) Pentru buna funcționare a zicătorii, parcă aveam deja acul, dar îmi lipsea carul cu fân. „Pregătisem“ chiar și un magnet puternic cu care să extrag acul din miliardele steblelor de ierburi uscate. Ba mă întristam, ba râdeam. În cel de-al doilea caz, amintindu-mi că un coleg, cu două-trei clase înaintea mea, mă întrebase dacă știu cumva cum se spune în limba chineză (!) „Te iubesc“. Eu roșii și făcui ochi mari de surprindere sau stupefacție, în timp ce el „traducea“ năzdrăvănia, spunându-mi nazonat că, în chinezească, „Te iubesc“ sună ca „Hai fa-n fân“.

Ce mi se întâmpla totuși, ce stare era aceea? Senzație de așteptarea așteptărilor care l-a dus de nas până și pe Sfântul Așteaptă (des invocat, supărat, prin părțile noastre, în satele intrate în disoluție kolhoznică...).

De la o vreme, mi se întâmpla, îndelung, ca în uitare, posibil oarecum oniric, să visez la micul și, dacă vreți, simbolicul crater al călimării. (Vedeam ceva? Ce anume?) Gluma-i glumă, sau poate că nostalgia-i nostalgie, dar, cu ochii ațintiți la craterul călimării, tot făcând ședințe de abstracție, aproape că de spiritism, mă și pomenii ajungând la S. F., adică la dintâia mea încercare în proză.

Mai curând, o tentativă de evadare. Oriunde. Pentru că viața de provincie r.s.s.m.-stă pur și simplu nu poate să fie liberă. Provincia poate fi spațiul multor întâmplări, dar și tot atâtor neîntâmplări; poate fi doar spațiul întâmplărilor, nu și al împlinirilor...

Ar mai trebui să spun că, după dintâia-mi încercare de a ticlui fantastică... științifică, mă simțeam oarecum mai nesigur ca de obicei. Însă, ciudat lucru, cam tot atunci mă și părăsi apetitul de a scrie, în schimb mi se trezi o inexplicabilă foame de lectură.

Puțin, câte foarte puțin trece timpul pe ulița principală a satului, iar eu citesc din Vasile Alecsandri, la vârsta mea deja pricepând că moda trece, dar pietrele din casă rămân. Și tare aș fi vrut să-i spun, pe înțeles și subînțeles, acest lucru unei eleve ce era cu vreo trei, dacă nu chiar patru clase înaintea mea și care nu se grăbea deloc să mă învrednicească de oarecare atenție, ca să nu mai vorbim de tandrețe. De aici mi se trag, mi se puizesc și poezesc primele amintiri. Vorba fiind de un caiet pe care scria „Amintiri" și în care transcrisesem naive stihuri de amor, gen: „Într-un cuib din rămurele, cântă două păsărele" ș.a.m.f.d (*f.d.* – foarte departe, adică). De asemenea, ca niște amintiri sau, poate, „profeții" nu tocmai exacte, veniră și primele mele versuri „originale". Despre ce or fi fost ele? Încercam cumva să-mi imaginez că, printre nori, se rupeau săgetător spre pământ buciume de lumină. Or, dacă e să reconstitui cu mare aproximație, într-aurita stare atmosferică a preamurgului mi se părea o priveliște contemplată din interiorul unui ou; privită prin gălbenuș, albuș și strat subțire de coajă care, toate, dispersau lumina fiecare în felul său, însă misterios, vă asigur. Iar amurgul – o contrapriveliște, răzbătătoare spre interiorul acelui ou pe care, dacă vreți, îl puteți considera chiar Oul Primordial. Sau, poate, Oul orfic... Complicat, ce mai! Dar având și continuare, similitudine în ceea ce spuneam despre prunele galbene, goldane, pe care le asemănam cu pupilele închise ale strămoșilor. (O noapte... mustoasă și oarbă sau, simplificând... subtextual (!) – două paranteze chihlimbării, fără îndoială – foarte simbolice? Să-i credeți celui ce vă spune că este imposibil să „traduci" emoțiile, ca să nu zic prea grav – viziunile dintr-o vârstă în alta... Post-datat, aș încerca să explic acea stare poezească de neofit drept niște năzuințe (spre literatură?) opacizate de cataracta visului aievea a(l) unui preadolescent, sau a(l) unuia ce făcuse abia primul pas în adolescență, care – poate că spun cuvinte mari, uriașe? – vroia să se rupă din provincia kolhoznică. Pentru aceasta trebuia să încerce să nu fie un provincial.) Ei bine, următoarele probe de stihuire se dovediseră a fi deja ușor livrești, textul ăla al meu spunând cam așa: În dric de noapte, pe deal, unde buciumul în genere nu a sunat vreodată, nici cu jale, nici a lehamite, vrăjitoarea Veta (din satul vecin Chițcani) fierbe pisica într-un foc necurat. (De fapt, vrăjitoarea era un... vrăjitor, om concret, zis Isidor Găină, șchiopătând de un picior și, sub încovoietura cârjei, tăinuind, cică, iarba fiarelor, insinuată, cu șișul, sub pielea bătucită. Fiica lui, țaca Marusea, era chiar vecina noastră de la deal, de peste drum, căsătorită cu badea Maxim Huzun. Luam apă de la aceeași fântână din poarta noastră, fântână săpată încă de bunicul Ipatie sau... pe timpurile lui...)

Pe scurt, esențializat vorbind, post-copilul, alias adolescentul trăia reveria confuză a intrării sau ieșirii dintr-un vis aievea. Chiar și în această clipă aud un țiuit în timpane, provocat de atâta încordare și concentrare fremătătoare care-mi stăpâneau, la acel moment, firea, conștiința, dar, mai ales, subconștientul. Demult, îmi țiuia deslușit în urechi și din motivul că, pe atunci, în E(v)ul Me(di)u, mediul înconjurător era încă silențios. Dar asta nu înseamnă că nu se auzeau și eu nu trăgeam cu urechea și... conștiința la zvonurile fugarnice din sat. Auzeam mame, Ane ce blestemau sau strigau a milostivenie din condicele de robie ale kolhozului. (La petreceri modeste, încrâncenate de necazuri, negurenenii cântau deja macaronic, româno-rusește: „Mă duc la pravleni/ Să scriu zaiavleni/ Că dau car și boi în kolhoz;/ Când ies la fântână/ Agentul vrea lână,/ Tovarăși, nu-i chip de trăit", refrenul acelei melodii tărăgănate conținând și invocația: „Of, Doamne, ce zile-am ajuns"... Apoi, oarecum amenințător, bărbații își dădeau drumul în: „Ast' noapte la Prut războiu-a-nceput,/ Românii trec dincolo iară,/ Să ia înapoi prin armă și scut/ Moșia pierdută astă vară". Se cânta „Hora Unirii", melodia care, atunci, ca și astăzi, la Negureni a fost și a rămas „Dansul Mare", cu care se scot miresele din casă...)

Nopțile, peste case, – necurmata criză de disperare a bufnițelor.

* * *

Vară. Vipie. Verdeață pleoștită. Apoi, câte o ploaie izbăvitoare, cu atentatele eșuate ale fulgerelor și detunetelor prăpăstioase. Pe câte cineva din Negureni, pe câmp, puterile cerului îl nenoroceau, totuși. Dar satul era obișnuit cu jertfe, și nu singulare. Și le mai plângea pe cele din război, pe cele duse pe ghețurile Siberiei.

Și cei înlăcrimați și cei radioși, ne întâlneam în supravitaminatele livezi în rod copt.

Unu septembrie. Apoi octombrie. Căderea în învârtejiri de elice ale păstăilor de ar(țar) (încă de pe timpul țarului, sătenii apucaseră a-i spune ar(țarului): *klion*). Noiembrie. Scăfârliile (căpățânelor) de verze căzute sub ghilotina grădinarilor. Pe răzoare, în bataliștea vântului, pierzându-și înfrunzirile mărunte, parcă a spaimă, dar și a fală, măcesul își joacă împurpuratele solfegii de „ochiul boului". Alături, prin spinărișul golaș, porumbelul își stafidește stropii de întuneric mistreț care se zice că fac gura pungă (...fără vreun ban în ea...).

Și Ea. Adolescența. Poezia. Ca un surâs limpede, curat, nepătat. Ea, ca un zâmbet cast, drept ceva între jenă și igienă. Îi zâmbesc și eu, cel singur și sigur doar pe avuția abstractă a verbului *a avea*. A avea inclusiv revelația că viața de provincie nu poate fi una liberă.

...La 14 ani, am plecat din sat.... Peste un timp, scriam poemul ***Automodelaj, 1963***: „Gingiile orizontului înroșit. Răsare/ un soare banal cu dinți din care/ se pare că se desprinde și cade/ câte-o plombă de avion care de fapt/ coboară la aterizare sau/ pur și simplu și dramatic/ în explozia surdă a unei dinamitări ralenti/ se prăbușește la marginea Chișinăului/ peste spații de epurare prin care/ rătăcesc și se înecă iepurii hăituiți/ în primele zile ale sezonului de vânătoare./ Aburi puturoși. Și/ cu plastelină sub unghii pe gingii între dinți/ copilăria satului venind la oraș".

(*Heppy end?* Cine știe...)

Besiki Gabaşvili

Eminent reprezentant al literaturii georgiene

Un nume mai puțin cunoscut: Besiki (Besarion Gabașvili – n. 1750, la Tbilisi, m. 1791, la Iași). Al unui poet înaripat, ale cărui aripi s-au frânt – după un zbor început la poalele Caucazului – tocmai la Iași, unde își doarme somnul de veci, sub o lespede pe care au fost cizelate literele de basm ale limbii georgiene.

Familia Gabașvili a dat culturii și literaturii georgiene câteva nume importante: mitropolitul Timote Gabașvili, unchiul poetului (autorul unor remarcabile note de călătorie), Ose sau Iosub Gabașvili, fratele poetului, cunoscut și el printr-un document manuscris. Alături de aceștia remarcăm și pe Nicoloz Gabașvili, vărul poetului, el însuși poet și Maria Gabașvili care, între altele, întocmește și o culegere de ghicitori. Tatăl poetului, preotul Zaharia, născut în 1707 la Dumanisi, a fost duhovnicul împăratului Teimuraz al II-lea, dar și copist bibliofil și, la rându-i, poet, pasiune comună a familiei.

Cu multă școală și cu multă cultură, altoită pe un viguros talent poetic, Besiki Gabașvili își vede prețuită inteligența și știința prin misiunile de taină care i-au fost încredințate și care l-au purtat, ca diplomat, până în Persia și în Rusia, mai întâi ca trimis al regelui David, din Imeretia și apoi ca înalt plenipotențiar al Țarului.

Învăluite în mister au rămas misiunile avute, mister care înconjoară însăși biografia diplomatului, ca și sensurile unora din versurile sale. Teren deosebit de fertil pentru o seamă de legende, e drept fermecătoare, dar care țes fire de păienjeniș, sub care câte nu se pot ascunde… (Să menționăm numai „zvonurile“ potrivit cărora unul din exilurile sale era motivat de faptul că devenise ținta dragostei simultane a reginei și a nepoatei acesteia!). Ceea ce, să recunoaștem, nu e chiar la îndemâna oricui! Plecarea din Tbilisi, orașul copilăriei sale și, de fapt, al triumfului său, îi produce poetului o mare mâhnire. Durerea și-a plâns-o în poezia ***Săgețile lacrimilor***. Besiki este unul din reprezentanții eminenți ai literaturii georgiene. El a reînviat formele tradiționale ale poeziei georgiene, dominate mai cu seamă de genul epopeic, dar le-a și depășit prin inventivitate. Criticul Victor Golțev afirma că „poezia lui Besiki este extrem de muzicală și se distinge prin virtuozitatea rimei“. Când se vorbește despre poezia sa se remarcă prospețimea ei metaforică, eleganța sugestiei, finețea compoziției.

Oricum, la Iași, Besiki Gabașvili n-a găsit tihna după care jinduiesc cei care pășesc pe creasta care desparte, nu chiar așa de clar, realitatea de imaginație. Nu ne vom mira astfel aflând că cimitirul („În acest cimitir, aici la Iași…“, cum glăsuiește de la bun început piatra) a dispărut la rândul lui, nimic nefiind veșnic pe lumea aceasta.

Oricât de nefericiți ar fi, unii poeți au și un dram de noroc. Mai ales că la Iași mai sunt poeți, mai sunt suflete distinse, așa că piatra a supraviețuit! Prin grija lui Mircea Radu Iacoban, lespedea a ajuns într-un muzeu și își așteaptă, ca și poetul, cinstirea care i se cuvine.

„Trecătorule, acordă-i iertarea ta!“, nu uită să ne amintească lespedea.

Ani de zile am sperat – la câte porți n-am bătut în România și în Georgia! – că o replică a acestei pietre, măcar atât, să ajungă acolo, de unde a plecat Besiki Gabașvili, la Kutaisi.

„Apusă-i dragostea ta, ca luna ce dispare, / Decât așa viață, mai bine poetul moare. / Veniți și plângeți, milă aveți de mine, / Un mormânt să mi se sape, e tot ce se cuvine. / La vremuri făr' de noroc, cenușa-i singurul meu soroc“.

Ghiorghi Țițișvili, apreciat critic al literaturii georgiene, spunea: „Poporul georgian face parte din acele popoare pentru care cultura națională și în special literatura au însemnat, în devălmășia mai multor secole, principala forță care a întreținut conștiința națională în nesfârșitele lupte pentru libertate și independență. La rândul său, reputatul poet Dinu Flămând, într-o admirabilă prezentare a poetului, remarca: „Atunci când, mai mult decât sabia, cultura și literatura sunt principalii factori de păstrare a unității și conștiinței naționale, trebuie să ai convingerea că ele sunt bogate. O astfel de bogăție se manifestă și în întreaga istorie literară a Georgiei“. La care Beșiki Gabașvili, poetul cel mai rafinat al sfârșitului „renașterii“ georgiene, a contribuit din plin. (***Zaira Samharadze***)

Mierle sure

În colivia neagră-s mierle sure –
Privirea geamănă n-o rabzi ușure:
Un grai li-i cântecul cu triluri pure
Și cum aleanul lor să nu mă fure?

În voi e-atâta grai de primăvară,
Că stânjenei și roze se-nfioară.
Povestea-atâtor flori o știți și rară
Vă e lumina-n catifea de mure!

Rostiți gând cu o clipită –
V-ați înțeles să duceți în ispită.
Răniți orice ființă întâlnită –
Când bucurie sunteți, când secure!

Au cine-s ele, hai, să facem roată,
Să le vedem cernite cum se-arată:
Neobosite râd și se desfată
Și lacremi pe midjnur îl fac să-ndure.

Am venit la tine, frate

Ocolit de bucurie,
Am venit la tine, frate,
Ca să-ți spun ce foc mă arde
Cu-ale dorului păcate.
O, nimic pe lumea-aceasta
Pribegia nu-mi abate –
Am găsit să-mi deie moartea
Doi ochi clari, de matostate.
Ea iubește precum Marte
Jertfele împurpurate.

Revărsând cristaluri, luna
Am zărit-o-n văi natale –
Mi-a ars inima-ntr-o clipă,
Dăruindu-mă cu jale.
M-a rănit cu-a ei săgeată
Abătându-mă din cale
Și-i sunt rob strălucitoarei –
Nebunie-s ale sale
Preadulci farmece gingașe
În veșminte-mbrățișate.

E cascadă de lalele
Și garoafe înflorite.
Ochii ei bogați de doruri
Se desfată-ntre clipite.
Ea e brumă, scorțișoară,
Pâlc de roze pârguite.
Jur că-i soare, doar asemeni
Astrelor neprihănite.
Chipul ei capcană-i pentru
Sufletele-ndurerate.

Și luceafărul începe,
Dac-o vede, să suspine –
Are-a nardului mireasmă
Și a smirnei preadivine.
Cum să nu te mire, frate,
Cine m-a pierdut pe mine?
Stea cu nimb, o Afroditǎ
Nenorocu-n palme-mi ține.
Suflet mi-a răpit și minte –
Inima-n robie-mi bate.

Corăbii neguroase

Pribegiți pe mări albastre,
O, corăbii neguroase!
Vărsați lacrime de sânge
Pe un doliu de mătase –
În veșminte de-ntuneric
Vi-s plutirile duioase,
Voi dați chinului midjnurii
Cu tristeți de chiparoase!

Voi înrourați cu-aleanuri
Ale rozei reci zăvoare –
Norii-acoperă sub aripi
Șapte aștri-n tremurare –
Parcă liniștea vă miră,
Dar mâhnirea greu vă doare
Și-ați închis privirii mele
Ușa milei luminoase.

Vai, rubinele ajuns-au
Niște biete chihlimbare
Și granatele-și pierdură
Mângâioasa lor culoare;
Ele mi-au promis norocul
Dăruindu-mi întristare.
Îndurați-vă, mă-neacă
Mii de lacremi dureroase!

O, ca mierea este timpul,
Iară vremea, ce plăcere!
Fericiți înoată robii
Prin a soartei mângâiere!
De ce-ntunecă lumina
Neguroasa adiere?
Fie-n veci să n-o cuprindă
Ale inimilor vase!

Peste negură așează
Un veșmânt de bucurie,
Iar durerea neagră umple-o
Cu lumină aurie –
Inimii de ea i-e sete
Ca de-o strașnică beție.
O, midjnur, a zilei miere
Îți a da clipe frumoase!

Epitaful împăratului Solomon

Vai, tot măsurând păcatul
Care din Adam purcede,
El mă-ajunse și-s țărână;
La un semn dat de-mpăratul
Peste împărați pierdut-am
Glasul ascultat cu teamă.
Secerat am fost din raiul
Lui David, eu ram din vița
Adamită, pentru care
Christ a pătimit pe cruce.

Eu, lăstar din arbor mândru
Ce din Solomon se trage,
Stâlp între-mpărații lumii,
Rod de-mpărătească stirpe,
Cu-ajutoru-ți, Maică Sfântă,
Împlinit-am jurământul –
I-am înfrânt pe-agarienii
Care m-au certat cu oaste.
Lumii cer acum iertare
Eu, cel care sunt țărână.

Nu dădeam geană pe geană –
Numai cum zăream dușmanii
Îi mânam precum un tigru
Până dincolo de țară.
Împărțeam cu fală-n daruri
Prăzi furate și belșuguri.
Astăzi necuvânt mi-e glasul
Ce vă binecuvântează
Și vă cere iertăciune
De lumeștile-mi păcate.

Traducerea: Dumitru M. Ion

Florentin Popescu

„MĂ CONSIDER UN ROMANTIC, DEȘI VIAȚA MĂ OBLIGĂ, SĂ FIU, ADESEA, PRAGMATIC“* (II)

Convorbire realizată de **Alexandru Deșliu**

– De ce ați ales să urmați Filologia și nu altă facultate?

– Cum v-am mai spus, am avut încă din copilărie atracție pentru tot ce este scris, pentru ziare, pentru reviste și cărți. În îndepărtatul sat al copilăriei mele veneau puține publicații. Și când veneau (evident, în afara revistelor „Cravata Roșie“ și a ziarului „Scânteia pionierului“, la care eram abonat), pur și simplu le „devoram“. Ele reprezentau legătura mea cu lumea dinafara satului. Visam să ajung să scriu și eu cândva la ziare și la reviste. Și Dumnezeu m-a ajutat. În plus, mai era un lucru foarte important: la noi, pe Valea Chiojdului și pe Valea Buzăului, sunt multe biserici, schituri, dar mai ales foarte multe troițe. Urci un deal sau cobori într-o vale și deodată, la o răscruce de drumuri, ajungi în fața unei troițe de piatră pe care abia se mai zăresc literele scrijelite acolo, cine știe cu cât amar de vreme în urmă, de mâna unui meșter anonim. Ei, bine, literele acelea mă fascinau și într-un fel sufeream că nu le pot înțelege, că nu-mi puteam da seama ce scrie acolo. Și-mi propuneam că atunci când voi fi mare să învăț și „limba“ aceea, atât de necunoscută pentru copilul care eram. Curiozitatea și „suferința“ m-au însoțit și mai târziu, până când am aflat *unde* și *cum* pot să deprind descifrarea inscripțiilor slavone sau chirilice. O altă motivație a alegerii filologiei a fost dorința de a cunoaște mai îndeaproape și mai profund valorile literare, de la noi și de aiurea din lume. Nu-ți ascund pe de altă parte că, nutrind să ajung scriitor și să-mi „adun“ și eu numele pe-o carte, cum zicea Arghezi, am socotit că numai la Filologie pot afla mediul în care se poate deprinde meșteșugul scrisului. O naivitate, desigur. Dar peste toate, ori poate alături de toate, simțeam o inexplicabilă chemare interioară spre Litere...

– Cum ați caracteriza atmosfera din anii dvs. de studenție? V-am ruga să ne vorbiți despre ambianța universitară, așa cum ați perceput-o dvs. ca tânăr venit din provincie în Capitală, despre profesorii pe care i-ați simțit mai apropiați de tinerii din amfiteatre.

– Mai întâi să vă spun câte ceva despre sosirea mea în București. Eram ceea ce se cheamă cu un termen nu tocmai elevat *tobă de carte*, fiindcă toată vara buchisisem pe ***Istoria*** lui Călinescu, împrumutată de profesoara mea de la liceul „Hasdeu“, d-na Onofrei (evident, ediția princeps din 1941, fiindcă reeditarea se va face abia peste aproape douăzeci de ani, în 1982) și „lăsată în custodie“, fiindcă avea încredere, toată vara, până în preajma plecării la București. Făcusem fel de fel de bilețele, simulând examinarea la oral, cu subiecte de gramatică (analize pe texte din Odobescu, Creangă ș.a.), cum auzisem că se vor da la marea încercare din toamnă. În plus, eram la curent și cu noutățile literare și gata oricând să vorbesc despre Jebeleanu, Beniuc, Deșliu și ceilalți autori care se studiaseră potrivit programei școlare, dar și să mă refer la scriitorii *ultimului val*, la cei care aveau să fie numiți mai târziu de către critica literară „Generația ‘60“, adică la Nichita Stănescu, Ana Blandiana, Marin Sorescu și alți câțiva care începuse să se afirme și să fie comentați prin reviste. Unora (Nichita Stănescu, Marin Sorescu) le apăruseră deja prima carte, alții erau în așteptarea debutului editorial și se înțelege că un „excurs“ pe marginea scrierilor lor într-o lucrare la examenul de admitere la Filologie nu putea să-i impresioneze decât plăcut pe profesorii din comisie. Am avut și un mare noroc: una din temele date la lucrarea scrisă avea un titlu care „pica“ exact pe cunoștințele mele extra-programă școlară: ***Teme, idei și tendințe în poezia actuală***. Nu vă mai spun că am dat și citate, iar acolo unde, totuși, nu le știam, le-am inventat. Firește, în stilul și maniera autorului respectiv. De altfel, eram la curent cu poezia momentului și pentru că la Buzău urmăream cu mare pasiune toate apariițiile din colecția „Luceafărul“, consacrată debutanților, care se tipărea într-o ținută grafică atrăgătoare. Speram ca într-o bună zi să-mi apară și mie o carte acolo...

Bucureștiul acelei vremi (1964) m-a primit cu indiferență, ca pe orice provincial. Puțin îi păsa lui de idealurile candidatului la studenție care eram. Ba, aș putea spune că, din chiar prima zi petrecută în capitală, am avut sentimentul că am călcat cu stângul. Și iată de ce. Când am mers în cursul dimineții, împreună cu tata și cu un unchi la care trăsesem în gazdă să mă înscriu la examen, am aflat că dosarele nu se primesc decât după ora douăsprezece. Și ce eram să facem până atunci? Unchiul a propus să ne umplem timpul mergând să vedem „Expoziția realizărilor economiei naționale“, care tocmai se deschisese de câteva zile în pavilionul de lângă Casa Scânteii. Neam dus, am vizitat ce-am vizitat și la sfârșit ne-am oprit la un bufet expres să ne răcorim cu câte o bere și să mâncăm o porție de cremwurști. Apoi am plecat spre Universitate. Acolo, tocmai când să înmânăm secretarei dosarul cu acte, ia-l de unde nu-i. Ne-am întrebat unul pe altul: „Mapa nu-i la tine?“. Și nu era la nici unul. Rămăsese cuminte pe suportul de dedesubtul mesei de la expoziție. Dacă n-o recuperam, riscam să nu intru în examen, fiindcă scoaterea unui duplicat după diploma de bacalaureat putea

dura câteva zile, iar înscrierile se încheiau mult mai repede. Goană după mapă, spaimă generală, iar la masa la care stătusem mai devreme nici urmă de mapă. Se pare, însă, că îngerul meu păzitor nu m-a părăsit nici într-o situație atât de delicată. Cineva găsise mapa și o dăduse spre păstrare vânzătoarei. Aceea, fericită că poate face un gest frumos, mi-a dat-o imediat și tuturor ne-a venit inima la loc. Așadar – și totuși! – nu călcasem cu stângul în Capitală.

Șansa pe care am avut-o noi, cei care am intrat la facultate în anul 1964 (și pe care n-au avut-o alte promoții de studenți de după război și până atunci și nici cele care ne-au urmat până în 1990) a fost unică și extraordinară. Spun extraordinară fiindcă cei cinci ani de studii au coincis cu ceea ce analiștii de azi numesc „larga deschidere" a regimului comunist din România către lume.

Conjunctura istorică se cunoaște. Regimul lui Gheorghe Dej produsese prima ruptură de Moscova, apoi Nicolae Ceaușescu, instalat la cârma țării în 1965, încerca să-și creeze popularitate, între altele și printr-o deschidere către lume și către cultură. Și nu încape îndoială că primii beneficiari ai noilor schimbări eram noi, studenții.

Pe scenele teatrelor bucureștene își făceau loc tot mai mult și tot mai des piesele scriitorilor occidentali (îndeosebi americani, dar și francezi, germani, italieni), pe ecranele cinematografelor rulau multe filme de dincolo de „Lagărul comunist", ecranizări după mari opere literare și nu numai, muzica formațiilor din țările vestice și de peste ocean se auzea până și în cel mai mărunt club, la casele de cultură funcționau cenacluri literare „necenzurate" (ori supravegheate atât de discret încât nici nu se observa). Editurile tipăreau traduceri din marii scriitori în vogă prin alte locuri. Eugen Ionescu și Tennesse Williams, Max Frisch, Eugene O'Neill, Ibsen și alții ajunseseră să fie jucați în aceeași zi pe mai multe scene, așa încât nu știai ce să alegi fără a regreta că a trebuit să renunți la altceva. Sala Palatului, Ateneul, Opera Română și alte mari săli de spectacole începuseră să primească turneele unor ansambluri sau soliști de renume de peste hotare etc. etc. În week-end eram adesea puși în mare dificultate, fiindcă aveam de ales între film, teatru, spectacol muzical sau participarea la ședințele unor cenacluri literare (la Facultatea de Limba și Literatura Română funcționa Cenaclul „Junimea" și acolo îi puteai întâlni, puteai discuta cu ei ori aveai ocazia să le asculți poemele unor scriitori precum Ioan Alexandru, Constanța Buzea, Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu, Adrian Păunescu ș.a.); la Casa de Cultură „Grigore Preoteasa" din Calea Plevnei începuse să-și țină ședințele un alt cenaclu, condus de M.R.P. (cum i se spunea prescurtat lui Miron Radu Paraschivescu), și tot acolo Teatrul „Podul", deschis și el de curând și aducând la rampă studenți-actori atrăgea publicul ca un magnet.

Cei mai mulți dintre noi, filologii, ne și vedeam, încă de pe atunci, scriitori, redactori de reviste sau de edituri, oameni cu mari răspunderi pe tărâmul culturii, chemați să ne spunem cuvântul și să avem inițiative în diverse domenii. Și asta ne stimula, ne ambiționa să ne dedicăm studiului, să ne informăm, să ne agităm, să fim „în miezul lucrurilor". Nu doar prin participarea la cursuri și seminarii, ci prin implicarea în mai tot ce însemna viață studențească – de la studiu și până la agrement.

Exista și un loc – Cofetăria „Albina" – la încrucișare de drumuri, pe strada Academiei, unde ne întâlneam filologii cu viitorii actori – studenții de la Institutul de Teatru, cu viitorii arhitecți și cu studenții de la Arte Plastice, cu toții, sau aproape cu toții aspiranți la gloria muzelor: prozatori, poeți, dramaturgi, artiști plastici. Acolo puteau fi zăriți, aproape la orice oră din zi, cel puțin șase-șapte inși strânși în jurul unei mese și discutând ultimele noutăți din viața culturală, comentând aparițiile din reviste ori spectacolele anunțate de afișele teatrelor. Nu erau puține zilele în care, antrenați de entuziasmul tinereții, veneau la „Albina" și unii profesori de la facultățile aflate în apropiere, mai ales de la Filologie: Alexandru Piru, George Ivașcu, Eugen Simion, Ion Dodu Bălan, Marian Popa și alții. Pe acolo au zăbovit mai mult sau mai puțin în vremea aceea Gheorghe Pituț, Marius Robescu, Virgil Mazilescu, Grigore Arbore, Octavian Stoica, Daniel Turcea, Maria Luiza Cristescu, Nicolae Krasowski, Florin Gabrea, George Alboiu, Tudor Octavian, Petre Anghel, Nicolae Dan Fruntelată, Constanța Buzea, Ștefan Stoian, Dumitru Dinulescu, Dumitru Țepeneag, Vintilă Ivăncean, Petru Popescu, Dorin Tudoran, Mihai Neagu Basarab, George Țărnea și mulți alții. Unii dintre clienții localului (frații Krasowski, Dumitru Dinulescu, frații Gabrea), mai târziu autori a cel puțin o carte de literatură, erau atât de cunoscuți încât peste vară, când plecau din București, primeau corespondența pe adresa „Albinei" și chelnerii le-o păstrau până când se întorceau, în toamnă.

La „Albina" aveau loc, uneori, și scene ce par a fi desprinse direct dintr-o pagină de literatură anecdotică. Bunăoară, într-una din zile, prozatorul Octavian Stoica, luând o înfățișare gravă, concentrată spre interior, îi spune unui coleg, Corneliu Merlău (până atunci autor al unor schițe literare publicate cu elogii de către Fănuș Neagu în „Amfiteatru"): „Măi, Cornele, am un subiect nemaipomenit pentru o schiță! Dacă vrei, ți-l vând ție!". „Ce subiect?", întreabă acesta, dornic să scrie un text formidabil pentru amintita revistă. „Păi, dacă dai o bere, ți-l vând!", face Octavian Stoica, cel care rostise verbul „a vinde" la modul cel mai propriu posibil. „Bine, dau!", se învoiește colegul cu entuziasm și comandă numaidecât berea. Berea vine, sorb amândoi câte un gât din halbele cu pricina și Corneliu Merlău așteaptă. Cu aceeași mină gravă de mai devreme, Stoica începe: „Imaginează-ți o câmpie întinsă într-o dimineață încețoșată de toamnă. Nu se vede nici la doi pași depărtare. Deodată, prin pâclă se întrevede, totuși, o siluetă. Nu știi ce este, bărbat sau femeie. Nici nu știi dacă merge sau stă pe loc..." „Ei, și?", întreabă celălalt, văzând că povestitorul se oprește și întârzie să ducă mai departe firul povestirii. Stoica tace. Și tace și tace în continuare, preț de câteva minute. Curios și nerăbdător, colegul lui reia întrebarea: „Ei, și ce se întâmplă?". Tot așa de grav ca mai înainte, „omul cu ideile" soarbe tacticos berea, o termină și nu zice nimic. „Da spune, domnule, continuarea!", își iese din minți partenerul. La care, celălalt, de un calm imperturbabil, răspunde: „Păi, Cornele, de aici încolo e o altă idee. Mai dă-mi o bere și-ți spun!". Luat prin surprindere, amatorul de proze

originale merge până la capăt. Sau așa crede el. „Bine, zice, uite, mai dau o halbă!“ Este chemat ospătarul, se ia comanda și vine a doua bere. Octavian Stoica o bea tacticos și-și continuă jocul, povestind cum personajul din câmpie face câțiva pași prin ceață, se împiedică și cade. Lucrul de care s-a împiedicat nu se știe ce a fost. Este și el învăluit în ceață. Însă prozatorul îl „învăluie“ în așa fel încât să stârnească o mare curiozitate pentru ascultător, punct din care cel care vorbește consideră că începe o a treia idee. Idee care trebuie și ea, nu-i așa, plătită cu o nouă halbă. Nu se mai știe câte comenzi au fost în total, dar rămâne cert un fapt: după ce s-au amețit binișor amândoi, iar povestea a rămas neterminată, omul cu ideile și-a amintit brusc că este așteptat undeva și că a întârziat la întâlnire. S-a ridicat de pe scaun și s-a îndreptat spre ieșire. Nu înainte, însă, de a-și liniști prietenul: „Lasă, măi, Cornele, nu-ți face probleme! N-am să vând ideea nimănui. Ne întâlnim noi altădată și ți-o vând numai ție. Îți dau cuvântul meu că n-o vând la altcineva!“...

În ce mă privește, o mare parte din timpul liber mi l-am consacrat de la început cunoașterii Bucureștiului, la modul cel mai propriu, adică rătăcind pe străzile și prin parcurile lui, colindând prin muzee, biblioteci și expoziții, mergând la diverse cercuri și cenacluri literare, bătând cu timiditate la porțile unor reviste cu poeziile într-o mapă, neocolind nici petrecerile studențești și cafenelele în care mă întâlneam cu prietenii mai vechi și-mi făceam și alții noi, citind cărți pe care în Buzăul adolescenței nu le găsisem ori de care nici măcar nu auzisem.

Pe de altă parte profesorii de la facultate, cei mai mulți dintre ei deschiși la suflet, cu lucrări tipărite, nume cunoscute în lumea literară, ne stimulau dorința de instruire și ne „ostoiau“ setea de cunoaștere, dându-ne sugestii pentru îmbogățirea bagajului de cunoștințe, ceea ce ni se părea a fi (și poate chiar era) ceva extraordinar.

Despre unii dascăli de la Facultatea de Limba și Literatura Română există o întreagă literatură orală, iar dacă cineva s-ar apuca s-o scrie, cred că ar ajunge la un volum destul de consistent. Și interesant în același timp. Interesant fiindcă ar aduce, dincolo de narațiunea propriu-zisă, mărturii inedite și prețioase despre mentalitatea, bunătatea sau asprimea, umorul și delicatețea profesorilor, oameni înțelegători față de „ieșirile“ și „abaterile“ tinereții.

Alexandru Piru rămâne de departe profesorul în jurul căruia s-a înfiripat, de-a lungul timpului, cea mai bogată anecdotică, despre care se vorbește și azi în cercurile foștilor studenți din diverse promoții. Mucalit și sobru totodată, el făcea o figură aparte printre cei care predau diferite discipline în amfiteatrele filologiei bucureștene.

Nu știu cât de apreciat și de iubit era printre colegii lui de catedră, dar printre studenți avea o popularitate ieșită din comun. Și asta cel puțin din două motive: întâi fiindcă își pigmenta cursurile (altfel destul de aride, fiindcă erau de literatură veche și abundau mai mult în date și cifre decât în prezentări cursive de autori și opere) cu diverse momente „picante“ – fie exterioare „temei“, fie adunate din materialul prezentat în curs, apoi pentru marea lui generozitate de la examene.

Odată (pe când în fața catedrei, pe un scaun se afla o colegă ce habar n-avea despre cronicarul cu numele înscris pe biletelul de examen, iar în spatele profesorului stătea asistentul Mihai Zamfir, care o simpatiza pe studentă și voia s-o ajute, sugerându-i prin gesturi răspunsurile), Alexandru Piru devenise un fel de Marius Chicoș Rostogan. „Și ce i-a făcut domnitorul X boierului Y, când și-a dat seama că acela l-a trădat?“, întreba el, referindu-se la nu știu ce cronică a Moldovei. Fata era complet străină de subiect și se blocase total. Asistentul îi făcea semne disperate, dar ea tot nu pricepea. Atunci, tot asistentul a ridicat mâna dreaptă deasupra capului, imitând prinderea gâtului într-un laț de spânzurătoare. Abia în clipa aceea colega noastră a înțeles: „L-a spânzurat, dom' profesor!“. „Așa, vezi că știi?“, s-a înseninat, chipurile, profesorul. „Dă-mi carnetul!“, a zis el. Și i-a pus o notă mare, mult prea mare în comparație cu vidul din capul ei.

Alexandru Piru era renumit, cum spuneam, pentru notele pe care le dădea, fie pe merit, fie pentru lipsa unor merite. „Bun om Piru, ziceau studenții, dă la toată lumea 10!“.

Chiar la toată lumea nu dădea el nota maximă, dar destul de rar se pomenise ca un student să primească mai puțin de 7. În treacăt fie spus, profesorul știa că o notă mică îl poate afecta pe student la obținerea bursei, pierzându-și dreptul la cazare și masă gratuite – un dezastru pentru mulți tineri veniți de la țară, provenind din familii modeste, fără venituri. El însuși cu o biografie chinuită până să se bucure de toate drepturile de profesor, Alexandru Piru avea o mare înțelegere pentru studenții lipsiți de mijloace materiale. Și poate că bună parte din generozitatea sa la examene se datora și acestui fapt.

Ieșind din sala de examinare, un coleg care chiulise tot trimestrul de la cursuri și nici în sesiune nu se obosise să învețe ceva a fost numaidecât interpelat de cei care așteptau și ei „înfruntarea“ cu profesorul: „Ce subiect ți-a căzut? Cât ți-a dat?“. Obraznic, cel care mizase pe generozitatea lui Alexandru Piru (și care, în mod excepțional, în cazul său nu funcționase cum se aștepta, a răspuns cu voce tare, fără să se controleze: „Mi-a dat doar 7, îl bag în p... mă-si!“. Atent probabil la reacția celor de pe hol, profesorul a auzit și și-a trimis asistentul să-l cheme din nou în sală pe impertinentul tânăr. Stacojiu de frică, acesta s-a întors unde fusese chemat. „Dă-mi carnetul!“, i s-a adresat examinatorul pe un ton grav, care te îngheța. Studentul a încremenit. Era sigur că „șaptele“ lui se va transforma imediat în 3 sau în 2. Profesorul a luat un stilou de pe masă și a schimbat pe loc nota din 7 în 9, după care i-a înapoiat carnetul studentului, însoțindu-și gestul cu replica: „Poftim carnetul! Și acum să te duci dumneata acolo unde m-ai trimis pe mine!“...

Ironizat de către unii colegi răutăcioși că se cantonează numai în literatura veche și că n-ar avea antene pentru cea contemporană, Alexandru Piru a început, într-o vreme, să scrie cronici literare la cărțile unor scriitori actuali în revista „Luceafărul“. Peste ani, la sindrofia de după examenul de doctorat al unui coleg al domniei-sale, la Casa Universitarilor, într-o clipă de destindere, l-am abordat: „Domnule profesor, despre cărțile mele n-ați scris niciodată. Nu v-au plăcut? N-au meritat?“. Mi-a dat un răspuns care m-a lăsat fără replică: „Păi, cum să scriu, Florentine, dacă nu mi le-ai dat?“. Avea dreptate. Nu i le

dădusem. Corigent toată viața la capitolul „Protocol“, îl uitasem de fiecare dată pe dragul meu profesor. Am făcut „mea culpa“, dar nu mi-a mai folosit la nimic...

Alexandru Piru era nu numai foarte popular, ci și prieten cu studenții și uneori nu ne refuza invitația de a merge împreună cu noi la o cafea la cofetăria „Albina“, un local zumzăind ca un stup (doar nu degeaba se numea localul cum se numea) de conversațiile viitorilor profesori, ziariști și scriitori și nu mai puțin a viitorilor arhitecți sau actori.

Însă cel mai des mergea acolo cu noi un alt profesor, Ion Dodu Bălan, cel care mai târziu avea să ajungă ministru adjunct la Cultură. Poate că de aceea, pentru că era văzut de nenumărate ori în compania studenților, era și cel mai „bârfit“ de ei.

De pomină a rămas și următoarea întâmplare: într-o zi, în fața ușii de la Catedra de literatură română, câțiva studenți făceau comentarii despre profesorii de acolo. La un moment dat cineva a spus: „Măi, Dodu Bălan ăsta e un tip foarte de treabă, dar nu prea are idei“. Și exact în clipa următoare se deschide ușa cu pricina și din cadrul ei – extraordinară și comică situație – Ion Dodu Bălan se adresează grupului de studenți: „Băieți, am o idee...“ Cei de față abia s-au putut abține să nu izbucnească în râs. Și care era, de fapt, ideea? Urmându-și gândul, profesorul a adăugat: „Să mergem să bem o cafea!“.

Mult simpatizat de studenții din primul an de facultate era și George Macovescu, cel care ne preda, o dată pe săptămână, o disciplină cu caracter general și care se numea „Teoria literaturii“, un fel de introducere în ceea ce aveam să studiem la alte cursuri și cu alți profesori, mai ales începând de prin anul al doilea.

George Macovescu era pe vremea aceea ministru adjunct la Externe, călătorea mult și în toate țările lumii,

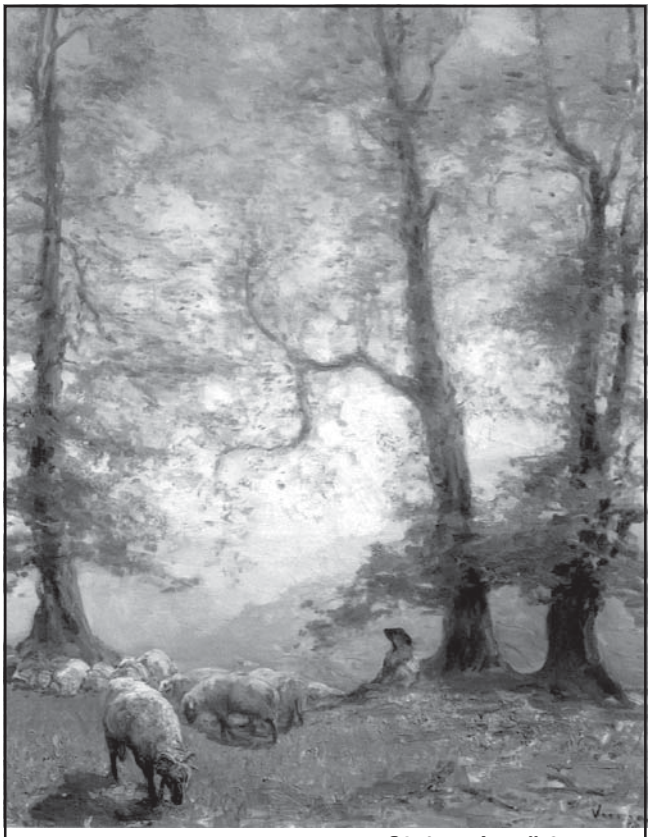

Artur Garguromin-Verona – ***Cioban în pădure***

iar atunci când nu era în țară nu-l suplinea nimeni. Orele de teoria literaturii le ținea la Universitate nu atât pentru remunerație (probabil modestă) cât mai degrabă pentru ca la întâlnirile oficiale din străinătate să poată avea înscris pe cartea de vizită, pe lângă funcția de ministru, și pe aceea de „profesor la Universitatea din București“, apelativ care dădea foarte bine oriunde și oricând.

Cursul ținut de George Macovescu era unul dintre cele mai ușoare de la Filologie, am fi putut să absentăm cu lunile de la el, fiindcă prelegerile le puteam învăța după textul tipărit și aflat la bibliotecă, dar n-o făceam. Mergeam la orele acestui profesor nu cum s-ar putea crede, adică pentru conținutul propriu-zis al cursului, ci pentru digresiunile lectorului, căci, umblat prin toată lumea, cum spuneam, Macovescu avea o tolbă doldora de întâmplări și impresii, de gânduri culese pe alte meridiane și aproape de fiecare dată mai vărsa din ea și pentru noi. Nevoia confesiunii nu-i dădea pace și lăsând volumul din care citea la o parte începea să povestească despre alte ținuturi și alți oameni, de care abia dacă auzisem din cărți. Astfel, la ceas de seară, fiindcă acel curs era programat la sfârșitul zilei, călătoream și noi pe aripile imaginației din America până în Australia, din Europa până în Africa, într-un voiaj plăcut și lejer, ca într-o vacanță care am fi vrut să nu se mai sfârșească niciodată.

Nu știam la acea dată că în ființa sobră și întotdeauna într-o ținută ireproșabilă (deh! Protocolul funcției de ministru îl învățase multe) se ascunde și un talentat și delicat poet. George Macovescu publica, e adevărat, prin reviste, dar nu mi-amintesc să-i fi văzut numele sub vreo poezie. Textele lui erau mici tablete în proză, ocazionale și nu ieșeau în mod deosebit în evidență spre a-l face memorabil ca autor. Târziu de tot, când el nu mai era de mult ministru și când nici noi nu mai eram de mult studenți, i-am citit poeziile strânse într-un volum.

La hotarul dintre anii 1967 și 1968, împreună cu alți colegi, l-am colindat și pe el, ca și pe Zaharia Stancu, Șerban Cioculescu, pe Savin Bratu, pe George Ivașcu și pe Matilda Caragiu, iar dânsul ne-a primit cu bucurie și cu căldură în locuința de pe strada Herăstrău. A fost, însă, o vizită scurtată la maximum întrucât gazda se grăbea să ajungă la „Revelionul diplomaților“, iar noi eram, la rându-ne, mânați de dorința de a colinda cât mai multă lume în puținele ceasuri care ne mai rămăseseră din acea noapte.

De altfel despre ***Pluguşorul*** de atunci și despre felul în care ne-au primit dascălii noștri aveam să scriu pe larg într-o carte, ***O istorie anecdotică a literaturii române***, din 1995, și mai ales într-o alta, ***Amintirea care ne rămâne***, publicată în 2002. Tot acolo am încercat să aduc „la zi“ relatarea despre întâmplările mele cu profesorul Macovescu, conjudețeanul care m-a sprijinit să fiu primit în Uniunea Scriitorilor, iar eu am încercat să-i editez un volum de amintiri – tentativă dejucată de alții din motive care mi-au scăpat atunci și pe care nu mi le pot explica nici azi.

Zilele trecute am găsit în bibliotecă și volumul ***Undeva, toamna, cândva***, tipărit de George Macovescu la Editura „Eminescu“ în anul 1985 și pe care, în perioada când îl vizitam pentru a obține de la el amintitul manuscris

de amintiri, mi l-a dăruit cu dedicația: „Tovarășului Florentin Popescu, poetului în al cărui scris străbat eresurile și farmecul locurilor buzoiene, de unde amândoi am pornit. 12 noiembrie 1987“. Este un exemplar legat în piele, pe prima copertă având montată sub celofan imaginea de pe coperta inițială, reprezentând un colț de pădure, scăldat în lumina albastră a cerului de toamnă, pe fondul căruia stau înscrise numele autorului și titlul. Pe coperta a patra, de asemenea sub celofan, se află facsimilul unei frumoase poezii de dragoste: „Acesta-mi este cântul sunat în timp de iarnă / E cântec de iubire pentru a mea frumoasă. / Nu mă-nspăimântă gândul că anii nu se-ntoarnă / Nu caut amăgirea în vreme furtunoasă. / Trecuta tinerețe zbura din floare-n floare, / Se legănau iluzii, se împleteau visări, / Dar dragostea cea mare plutea în depărtare, / Învăluită-n taină, cu rare irizări. / Acum, în timp de iarnă, simțit-am bucuria / Ce urcă din adâncuri, hrănită de iubirea / Frumoasă ca și tine, arzând ca mărturia / Incendiilor solare. Îi văd nemărginirea. // Acesta-mi este cântul, sunat e pentru tine. / Păstrându-i amintirea, o să auzi de mine.“

De prisos să mai adaug că versurile sunt de sorginte romantică și că poetul cultivă aici versul de structură și cu modulații clasice. Omul de formație serioasă, aparținând unei alte școli decât cele de azi și cu un profund simț al muzicalității versului nu se dezmințea nici aici.

Pentru cei care până nu demult învățasem în liceu după o anume programă (ce se dovedise a nu fi tocmai ideală de vreme ce la puțină vreme, în chiar anii studenției noastre, cunoștea un proces radical de schimbare) foarte interesante și pline de noutate și atracție erau cursurile profesorului Ovid S. Crohmălniceanu despre perioada literară interbelică, adică despre anii în care și-au dat măsura talentului lor scriitori precum Ion Pillat, Lucian Blaga, Nichifor Crainic, Ion Barbu, Vasile Voiculescu, Camil Petrescu, Tudor Arghezi și mulți alții despre care în anii de școală dacă ni se spuseseră o frază-două ori poate nici atât.

Ovid S. Crohmălniceanu nu era atât de popular și nu mergea cu studenții la cafenea. Avea, însă, un alt mod, mai subtil, de a se apropia de tineri: lăsându-i să se „desfășoare“ cum le cereau gândul și imaginația lor. În treacăt fie spus, la mulți ani după aceea faptul s-a dovedit din plin în cadrul unui cenaclu literar studențesc, cel de „luni“, despre care aveau să facă mult caz scriitorii ce se revendică așa-zisei „Generației ‘80“.

În ce mă privește, l-am apreciat pe Ovid S. Crohmălniceanu, pe lângă altele, și pentru că vedea lucrurile mai larg, mai deschis, mai cuprinzător decât i-ar fi cerut-o programele școlare. M-am convins de asta la o lucrare scrisă, având ca subiect o comparație între Bacovia și Minulescu, unde mi-am permis să „construiesc“ un fel de schiță literară având ca personaje doi tineri: unul pasionat de Bacovia, celălalt de Minulescu. Cei doi buni prieteni au plecat într-o plimbare de la Herăstrău până la Universitate, discutând operele amintiților poeți. Pe tot drumul fiecare își argumenta afinitatea cu poezia autorului preferat, iar în final amândoi ajungeau la concluzia, firească, altfel, că ambele opere sunt fațete la fel de valoroase ale simbolismului.

Desigur, construcția mea literară, judecată ca o creație, era cam naivă și poate aflată la îndemâna multor colegi. Însă parafrazându-l pe Arghezi din cunoscuta-i fabulă ***Cuiul,*** ei ar fi făcut-o poate chiar mai iscusită, însă nu s-au gândit...

Probabil că profesorul va fi zâmbit citindu-mi lucrarea, dar se pare că i-a plăcut; în fond, „turnasem“ în ea exact acele cunoștințe pe care le presupunea subiectul...

Uneori ne duceam, câte trei-patru sau mai mulți inși, la Institutul de Limbi Străine de pe strada Pitar Moș pentru a o vedea și mai ales a o asculta pe doamna Zoe Dumitrescu-Bușulenga cum „navighează“ cu dezinvoltură și farmec pe mările literaturii universale. Ne întorceam de acolo revigorați și purtând în suflet ceva din dăruirea și bucuria profesoarei, din optimismul și sclipirea cuvintelor ei.

Da, o pot mărturisi cu mâna pe inimă: am avut o studenție frumoasă pentru că asta a fost șansa dată mie de soartă.

– Dintre prietenii din facultate cine v-a atras cel mai mult?

– Prieteni? Am avut o mulțime, fiindcă sunt din fire o persoană sociabilă. Îmi place să primesc și să dau dragoste și prietenie în egală măsură, să acord credit oricărei noi cunoștințe. Totul până la proba contrarie. Și am avut și astfel de probe. Viața îți oferă tot felul de surprize, bune sau rele. Și trebuie să știi să le primești pe toate. Am avut, așadar, prieteni și din promoția mea și din cele de dinainte sau de după promoția mea. Pe unii i-am pierdut. Pe alții îi mai am și azi, deși cu mulți nu m-am mai văzut de zece, de douăzeci sau chiar mai mulți ani.

Și pentru că întrebarea presupune, totuși, un răspuns cât de cât restrictiv, am să vă răspund. Din promoția mea am fost (și în bună măsură am rămas) prieten cu Ioan Adam, criticul și ziaristul de azi, cu Mihai Moraru, actualmente profesor la Universitatea din București, specialist în literatură veche (ne-a dat câtea ediții remarcabile: ***Cărțile populare***, ***Dinicu Golescu*** ș.a.), cu Corneliu Merlău, ziarist la Brașov și prozator pe care Fănuș Neagu l-a prezentat elogios în „Amfiteatru“, cu Alexandru Ronai, acum profesor la Politehnică (predă limba și literatura română studenților străini), cu Dumitru Constantinescu, cel care a semnat ani în șir în „Flacăra“ cu pseudonimul Dumitru Eliade. Și cu alții. Din anii mai mari am fost, de asemenea, în bune relații de prietenie (pentru a vă da doar câteva nume dintr-o listă mult mai largă), cu Ion Vulpe, cu regretații Mircea Ichim (fostul meu coleg de la Liceul „Hașdeu“ din Buzău) și cu Vasile Blendea, ajuns ulterior celebru ca fotoreporter, de care m-am aflat alături în nenumărate rânduri, atât în studenție cât și mai târziu. Vă voi vorbi mai pe larg, despre fiecare, mai încolo.

Din promoțiile de după noi am avut relații de amiciție cu mulți colegi, dar mai ales cu cei care au îmbrățișat cariera literară sau publicistică (Dan Verona, Aureliu Goci sau Tudor Cristea, de pildă). În treacăt fie spus, după vreo patru-cinci ani de la absolvirea facultății cred că circa 60 la sută din colegii mei de promoție au intrat în diverse redacții și la instituții culturale locale sau centrale. Am fost o promoție de ziariști, scriitori fiind doar câțiva (George

Alboiu, Tudor Octavian, Nicolae Dan Fruntelată și, cu voia dumneavoastră, d-le Deșliu, subsemnatul).

Apropo de prietenie: vreau să mai știți că locuind într-un cămin studențesc relațiile care se stabilesc între oameni sunt mai numeroase și mai strânse decât în afara unei astfel de colectivități.

La Filologia bucureșteană ne-am împrietenit, din chiar zilele în care ne pregăteam pentru admitere, trei inși: Ioan Adam, venit tocmai de la Mediaș și mai purtând încă în „stil" ceva din „permanențele" ardeleanului, Mihai Moraru, oltean dintr-o comună de lângă Craiova și eu, buzoianul. Într-un fel, fiind din trei provincii total diferite, reprezentam tot atâtea tipologii și caractere. E posibil ca și acest fapt să ne fi apropiat, deși prietenia noastră s-a legat întâi și-ntâi datorită afinităților comune pentru literatură și pentru creație în general, apoi fiindcă am avut din capul locului niște firi deschise și comunicative.

Așadar, ne-am cunoscut în zilele săptămânii premergătoare examenului de admitere, am devenit și am rămas prieteni apoi pe tot parcursul studiilor, vreme de cinci ani, după care drumurile vieții ne-au purtat în direcții diferite.

Când aveam existența asigurată, când stăteam într-un cămin confortabil și beneficiam de o cantină, iar toate astea erau plătite de către stat, nouă nu ne rămânea decât grija promovării examenelor cu note care să nu ne pericliteze obținerea bursei de studii. Rar se întâmpla ca vreunul dintre colegi să-și piardă respectiva bursă de merit din cauza unui examen la care n-a obținut nota necesară, căci de îndată ce venea sesiunea ne puneam cu toții cu „burta pe carte", învățând toată ziua, uneori și toată noaptea. Iar sesiunile își aveau și ele, dincolo de efortul fiecăruia, un anume romantism al lor. Bunăoară, la examenele din vară, de regulă în iunie, mergeam cu cei doi prieteni de cu seară să învățăm în parcul Herăstrău. Acolo erau două biblioteci în aer liber, tocmai bune pentru studiu într-o noapte călduroasă de vară. E adevărat, nu se puteau împrumuta cărți în „nocturnă" pentru simplu motiv că bibliotecara pleca și ea acasă, dar prin bunăvoință ne lăsa aprins cel puțin un bec, suficient ca să putem citi la lumina lui până spre dimineață. Din când în când se auzea doar cântecul vreunei păsări de noapte, ori de undeva dinspre lac orăcăitul unei broaște fără somn, comunicându-i alteia doar ea știa ce. În zori, când pe aripile adierilor se auzeau primele tramvaie dinspre Pipera sau Bucureștii Noi, și dinspre copacii înalți ai parcului venea un miros de ierburi scăldate în rouă, ne strângeam puținele bagaje avute cu noi și plecam spre oraș. Luam micul dejun la cantină și apoi mergeam la cămin să dormim o oră-două și apoi să învățăm din nou, la biblioteca Universității ori în sălile de lectură, special amenajate, așa încât la examene eram cu capetele pline de lingvistici, de folclor, de literatură română sau universală ori de alte cursuri care ni se predaseră în timpul semestrului trecut. Profesorii se bucurau și ei cu sinceritate când vedeau cât ne-am străduit, recompensându-ne cu note pe măsura eforturilor.

Între cele două sesiuni anuale de examene aveam destul timp și pentru distracție și pentru lecturi și pentru colindat Bucureștiul. Ne dădea mâna să mergem la ce spectacol doream fiindcă mai peste tot studenții aveau intrarea gratuită, iar acolo unde se percepea o taxă, aceea era insignifiantă, putând fi achitată fără probleme, întrucât bursa, pe care o primeam aproape toți, ne asigura plata mesei și a căminului și în plus rămânându-ne și o sumă frumușică pentru ce cheltuieli voiam să facem, fără să dăm cuiva socoteală.

Astăzi, dacă îi povestești unui tânăr câte îți puteai permite atunci ca student, fără să simți lipsa acută de bani (adică să cumperi cărțile dorite, să vezi spectacole, să ai acces la învățământul superior nu numai în chip gratuit, ci și primind bursa de la stat, să beneficiezi de asistență medicală fără să scoți un sfanț din buzunar) riști ori să nu fii crezut, ori să fii catalogat imediat drept un „nostalgic comunist" sau cine mai știe cum.

Însă orice etichetă mi-ar pune cel care va ajunge să citească aceste rânduri, simt nevoia s-o afirm răspicat: acces la învățământ și cultură, protecție socială și carte ieftină ca în acei ani nu cred să mai fie vreodată în România. Și e păcat că noile generații nu vor mai putea beneficia de ele, cunoscându-le doar din istorisirile noastre, ale celor care ne-am bucurat de toate...

Blond și subțire, înalt, cel mai înalt dintre noi, Mihai Moraru nu era pe atunci (și cred că n-avea cum să devină nici mai târziu) un tip vorbăreț, care să te obosească prin conversații când vrei și când nu vrei. Însă lipsa lui de apetit în ce privește vorbăria era compensată de un soi de charismă care-l făcea plăcut și agreabil în toate cercurile. Cu acest coleg, care într-o anumită măsură făcea excepție de la tagma oltenilor, cunoscuți în genere pentru bogatul lor debit verbal, am avut tovărășie în mai toate „escapadele" și întâmplările din studenție, atât bune cât și mai puțin bune (că rele nu prea făceam noi). Cu el și cu Ioan Adam învățam „pe rupte" în sesiunile de examene, mergeam la ștrand ori la mare, ori în diverse escapade „studențești", altfel destul de cuminți: la seri de dans și meciuri de fotbal, în unele excursii prin țară etc. Cu ei și cu alți colegi, din ani de studii mai mari și mai mici, am alcătuit grupul de colindători și în noaptea de An Nou 1968 am cântat și am urat unora dintre profesorii noștri de la Facultate. Etc. Etc. Dar mai ales cu Mihai Moraru și Cornel Merlău ne-am petrecut multe ceasuri la cofetăria „Albina" până în anul al treilea, iar mai apoi, după ce am fost mutați la căminele din Grozăvești, la o altă cofetărie, „Opera", de peste drum de căminele fetelor, de lângă Facultatea de Drept, unde ne așezam inițial câte doi-trei la o masă pentru ca numai după o oră, o oră și ceva în jurul acelei mese de patru persoane să se afle zece, uneori chiar mai mulți studenți (și nu numai filologi), unde se povesteau diverse întâmplări, se depănau amintiri vesele ori se spuneau fel de fel de bancuri, chelnerii înșiși fiind mirați de buna dispoziție de acolo și mai ales de puternicele hohote de râs ce izbucneau din când în când la masa cu pricina.

Într-o seară caldă de vară, ieșind de aici, ne-am încoronat cu frunze verzi de castan, ne-am așezat pe bordura bulevardului și ne-am descălțat de pantofi – un fel de mic nonconformism față de domnii și doamnele în toalete luxoase mergând la Opera din apropiere. Se vede treaba că printre multele persoane care se perindau pe stradă s-a aflat și un ziarist ceva mai zelos decât alții,

fiindcă a treia zi am citit cu ochii noștri într-un mare ziar cum că „în fiecare seară cei zece-cincisprezece hippy din București pot fi văzuți cum sfidează opinia publică la capătul bulevardului... " Etc. Etc. Hippy erau pe atunci în vizorul criticilor de tot felul din România, așa că nu trebuie să ne mire nici atitudinea publicistului cu pricina...

Printre figurile memorabile de la „Tosca" se număra și George Țârnea, cunoscut mai târziu în literatură sub numele de Țărnea, înlocuirea vocalei â din numele de familie cu ă făcându-se mai târziu și din motive care îmi scapă. Student la Filosofie, de o condiție materială modestă, el umbla în permanență îmbrăcat cu un sacou din piele de căprioară, de culoare gălbuie, dar care de atâta purtat aproape se înnegrise la guler și la mânșete. Și în permanență se afla într-o teribilă criză financiară. Om de dialog, cu mulți prieteni, ar fi vrut să zăbovească la discuții în preajma unei cafele și cum n-avea bani s-o cumpere, le propunea unora și altora să le citească poemul lui intitulat „Convalescență" în schimbul achitării modestei consumații, constând în lichidul negru atât de apreciat și îndelung sorbit de studenții de peste tot. Se găseau destui care să primească târgul, mai ales dintre cei care nu-i mai ascultaseră stihurile până atunci, fiindcă cei care se „bucuraseră" de acest privilegiu erau gata să-i achite costul cafelei numai să nu mai audă încă o dată poemul. Nu pentru că ar fi fost neinteresant, fără valoare literară adică, ci mai degrabă pentru că respectiva operă literară avea câteva zeci de strofe. Ori la o cafea cine vine, vine ca să se relaxeze, să gândească liber la ale lui și nu pentru a-și schimba plăcerea într-o ședință de cenaclu...

Nu știu dacă timiditatea sau alte motive îl împiedicau atunci să meargă la o redacție de revistă și să-și prezinte poeziile (presupun că mai avea și altele, nu numai poemul amintit), dar cert este că George Țărnea prefera afirmarea să-i zic „orală", în felul menestrelilor și trubadurilor de altădată. Târziu, după facultate, s-a afirmat plenar și frumos. A tipărit mai multe volume, lăudate de unii și criticate de alții, cum se întâmplă întotdeauna, iar pe texte ale lui câțiva compozitori au creat cântece de mare frumusețe, îndelung răspândite prin intermediul Radioului. Într-o vreme a realizat și emisiuni la televiziune și a prezentat acolo diverse spectacole tematice.

De-a lungul timpului ne-am mai întâlnit întâmplător, iar într-o vară de după 1980 am fost împreună într-un turneu literar organizat de Suplimentul literar-artistic al „Scânteii Tineretului", condus atunci de Ion Cristoiu. Rămăsese același tip popular și cu umor pe care îl știam din studenție.

George Țărnea a murit la o vârstă la care ar mai fi avut destule de spus în poezie. Mișcat de prematura lui dispariție, i-am consacrat și eu o pagină în numărul 5/2003 al revistei „Sud", convins fiind că va veni o vreme în care lirica lui va fi cu adevărat descoperită și apreciată așa cum se cuvine.

La „Tosca" venea destul de des și Toma Michinici, purtând mai întotdeauna sub braț o mapă cu noile lui careuri de cuvinte încrucișate, fiind încă de pe atunci unul dintre cei mai cunoscuți rebusiști. Student la drept, el era nu numai un neîntrecut maestru în alcătuirea și crearea de probleme rebusistice, ci și un tip plin de umor, gata să-ți spună oricând o glumă, un banc, o „poantă" de ultimă oră, auzită de el mai devreme de la altcineva. Peste ani a editat numeroase almanahuri și broșuri cultural-distractive, la elaborarea cărora mi-a cerut de multe ori colaborarea. Și i-am dat-o cu plăcere, scriindu-i nu rebus (nu mă pricep), ci articole de umor, prezentări turistice, anecdote din viața unor scriitori și altele. I-am tipărit și eu o carte, ***Corabia cu enigme***, la Editura „Sport-Turism", carte pe care și-a îngrijit-o aproape singur de la început și până la sfârșit, concepându-i macheta, desenându-i coperta și alcătuindu-i sumarul. Era, evident, un volum cu probleme distractive și s-a bucurat de o bună primire din partea cititorilor, mai ales că astfel de lucrări nu erau multe prin anii 1980 și ceva.

Puțini știu că Toma Michinici scria și poezie, deoarece a fost extrem de zgârcit cu publicarea. În 1990, după ce am înființat revista „Colibri", i-am cerut colaborarea. Mi-a oferit un întreg caiet de sonete, din care i-am publicat în mai multe numere de revistă. În larga-i generozitate mi-a spus de la început că nici măcar nu dorește să-i plătesc ceva pe ele, ci doar să le public și atât.

După 1990 a fondat o editură, dar, din păcate nu și-a putut duce la împlinire programul, fiindcă moartea l-a răpit dintre noi la o vârstă la care ar fi putut să-și dea întreaga măsură de scriitor.

De la Podul Izvor sau de la „Tosca" mulți studenți se urcau în tramvai (acest vehicul circula pe atunci și pe malurile Dâmboviței) spre a ajunge la căminele din Grozăvești. De cum se vedeau în vagon, așa-zisele „grupuri de turbulenți" începeau să-și încordeze mușchii picioarelor și să facă mișcări ce determinau săltarea în sus și în jos a tramvaiului, de-ai fi zis că e gata-gata să sară de pe șine. Nedumerit și alarmat, vatmanul oprea vehiculul, cobora, se uita atent la osii, la roți, la șine, peste tot unde s-ar fi putut produce un astfel de efect nemaicunoscut și nemaiîntâlnit de el și nu știa ce să mai creadă. Bineînțeles că în timpul controlului studenții năbădăioși erau din cale afară de cuminți și de liniștiți... Mai nelămurit decât atunci când frânase, vatmanul n-avea altceva de făcut decât să se suie din nou în cabină și să pornească mai departe...

Deși Facultatea de Limba și Literatura Română avea destul de mulți studenți în acea perioadă (numai în promoția noastră numărul lor trecea de 160), totuși ne cunoșteam între noi și-i mai cunoșteam, dacă nu pe toți, măcar pe unii din anii de studii mai mari sau mai mici – fie din căminele studențești, fie de la cenaclurile literare ori alte manifestări profesionale, fie pur și simplu din holul Universității, un fel de agora în care ne întâlneam cu diverse prilejuri.

Eram, cum v-am spus, în relații de amiciție și cu mulți colegi din anii superiori, precum Ion Vulpe, Mircea Ichim sau Vasile Blendea. Cu acesta din urmă, de altfel, de prin anul al patrulea am început să realizez o suită de interviuri și reportaje pe care le-am publicat prin „Viața studențească" ori la ziare județene („Viața Buzăului", bunăoară). Pe atunci Vasile Blendea nu era nici pe departe personajul atât de cunoscut azi: fotoreporterul care a reușit să alcătuiască o extraordinar de bogată fototecă a scriitorimii române. Păstrez și azi una din fotografiile sale

de început, pe care mi-a făcut-o în casa Ninei Cassian, unde am ajuns împreună pentru un interviu. Nu mai știu unde și cum am publicat textul cu pricina, însă fotografia mă arată într-o postură profesională destul de grăitoare: șezând pe un scaun cu un carnet în mână, în vreme ce cunoscuta poetă, așezată într-un fotoliu, îmi răspunde cu dezinvoltură ceva legat de o întrebare, probabil de actualitate atunci...

Vasile Blendea mi-a devenit și mi-a rămas până la moarte unul dintre cei mai buni prieteni, de care mă legau nu doar interese „profesionale", ci și un mod foarte deschis de a fi al amândurora, umorul și peripețiile comune prin diverse locuri din țară.

Descins în București, dintr-o familie gorjeană de condiție modestă, el s-a afirmat și s-a făcut cunoscut numai și numai printr-o muncă neobosită, dublată de o mare încredere în forțele proprii. Hâtru și simpatic, s-a făcut agreat în toate cercurile și de-a lungul anilor a fost acceptat și prețuit de mai toți marii scriitori ai vremii, despre care deține nu numai o fototecă bogată, ci și o întreagă anecdotică. Anecdotică în care a fost în egală măsură martor și „personaj". Istoria de culise, necunoscută decât de el, a realizării unor imagini în care se pot vedea în ipostaze inedite Eugen Barbu, Victor Eftimiu, Eugen Jebeleanu, Geo Bogza și multe alte figuri ale literelor române din deceniile șase, șapte, opt și nouă ale veacului trecut este de o picanterie cum rar se poate închipui. Povestite de el, „regiile" pe care le-a făcut unor imagini cu Jebeleanu și Bogza (pe care l-a urcat într-un castan și l-a convins să-și așeze pe cap o cunună din pene, aidoma indienilor), cu Marin Preda (pe care, așișderea, l-a „frecat"în fel și chip spre a-i afla cele mai expresive posturi de scriitor) alcătuiesc istoria nevăzută, dar cu atât mai interesantă a unei bune părți din literatura română contemporană. De la cei amintiți și de la alții Blendea deține și o întreagă colecție de autografe mai mult decât grăitoare.

La Revelionul 1967 a participat, împreună cu alți colegi, la ***Plugușorul*** rostit în pridvorul și la casele unor mari personalități, între care și Arghezi. În primul număr din anul următor al revistei „Contemporanul", la insistențele lui George Ivașcu, directorul revistei a publicat o fotografie realizată în împrejurarea amintită la Mărțișor. Numaidecât autorul ***Cuvintelor potrivite*** a reacționat, dezavuând gestul colegului meu și amenințându-l că-l va da în judecată. Vasile a intrat în panică. Se și vedea exmatriculat din facultate și ajuns într-o celulă de închisoare. Alarmat, s-a plâns lui George Ivașcu, iar acesta l-a calmat: „Stai liniștit, Blendea! Unde n-ai avea tu norocul să te dea în judecată Arghezi! Ai intra în istoria literaturii. Gândește-te: Vasile Blendea în proces cu Arghezi! Ar vui presa!".

Peste ani, reconstituind momentul, prietenul meu avea să-mi spună: „Nu s-a întâmplat nimic. Probabil că Ivașcu l-a potolit pe maestru și totul s-a uitat. Pe urmă parcă îmi părea rău că Arghezi nu m-a mai chemat la tribunal..."

Am mers și eu, cum v-am mai spus deja, împreună cu Vasile Blendea și cu alți colegi să-i colindăm pe profesorii noștri și pe unii scriitori, în anul următor, la Revelionul 1968. Vasile a făcut fotografii peste tot. Am povestit peripețiile din acea noapte în două cărți, în ***Istoria anecdotică a literaturii*** și în ***Amintirea care ne rămâne***, în aceasta din urmă urmărind destinul colindaților și pe cel al colindătorilor și ulterior, în cei peste treizeci de ani care au trecut de atunci...

Spuneam mai sus că Vasile Blendea era un hâtru și de asta m-am convins de-a lungul timpului în nenumărate rânduri și în felurite chipuri, căci în București sau în provincie (când am avut ocazia să ne întâlnim la diferite manifestări literare) el a fost omul care știa să ofere sarea și piperul tuturor întrunirilor. Cum reușea? Întâi și-ntâi prin relatarea unor întâmplări anecdotice pe care le-a trăit în preajma unor personalități arhicunoscute, apoi prin „depănarea" unor amintiri din facultate sau de mai înainte, din vremea copilăriei și adolescenței lui gorjene. Apoi prin marele talent de a-i imita pe G. Călinescu, pe Arghezi, pe Al. Piru ș.a. Toate astea ar fi putut deveni, sunt sigur, pagini de umor de mare audiență și s-ar fi putut citi cu reală plăcere de către toți cei cărora le-ar fi ajuns sub ochi. Nu știu, însă, dacă și în scris Vasile Blendea ar mai fi avut același har pe care îl avea în oralitate, unde narațiunii propriu-zise i se adaugă și un anume talent actoricesc, deloc de neglijat...

În 2005 am demarat împreună munca la un proiect pe care l-am tot amânat ani și ani de zile: o carte de convorbiri, pe care am început s-o publicăm în revista „Sud". Din păcate, după numai două episoade, prietenul meu a murit. Probabil că a fost chemat de Dumnezeu să-i imortalizeze și Lui chipul pe peliculă fotografică. Eu am rămas cu nădejdea că voi reuși să duc la bun sfârșit serialul (am încă destulă informație și suficiente fotografii pentru asta) și să-l adun mai apoi într-o carte.

Dintre studenții anilor superiori, în bune relații de prietenie eram și cu Mircea Ichim, fostul meu coleg de liceu de la „Hasdeul" buzoian și mai ales de la Cenaclul „Alexandru Sahia" din același oraș, cenaclu unde el trecea drept unul dintre poeții care promit frumoase împliniri, deși acolo citea rar din propriile creații și se manifesta mai mult în planul criticii și pe marginea textelor prezentate de alții.

Mircea Ichim nu era ceea ce se cheamă un bărbat fermecător, fermecător ca fizic desigur, însă avea o anume charismă care-l făcea căutat și admirat de către fete. Atunci, în liceu, el era mai puțin preocupat de compania lor și visa la un destin literar aparte. La cenaclul „Alexandru Sahia", de care aminteam, cuvântul său era respectat și ascultat întotdeauna cu plăcere și curiozitate, fiindcă omul avea lecturi destul de serioase în materie. Tatăl lui era profesor de literatură română chiar la liceul în care învățam noi și-n familia lui domnea, se înțelege, o atmosferă intelectuală propice viselor și năzuințelor pe planul scrisului.

În București, la facultate ne întâlneam mai rar și de fiecare dată, cum era și firesc, ne aminteam împreună de serile cenacliere din Buzău, de plimbările făcute în Crâng după terminarea ședințelor în care ascultasem poezii și proze ale colegilor noștri de întruniri. A absolvit facultatea cu doi ani înaintea mea, în 1967, și a lucrat la ziarul „Viața Buzăului", din urbea natală, încă de la începuturile acestuia. Acolo a găsit un teren bun pentru a-și manifesta aptitudinile pe tărâm literar, dar mai ales organizatoric: redacta săptămânal o pagină culturală, scria

fel de fel de materiale și a înființat un cenaclu al cotidianului amintit. Prin acel cenaclu, deschis tuturor talentelor, au trecut mulți dintre scriitorii de azi ai Buzăului. Ulterior, a revenit în Capitală în postura de cadru didactic (preda o disciplină mai rară și la care se pricep mai puțini: secretariat redacțional), iar după 1990 a lucrat în presă – la revista „Albina" și apoi la „Dimineața". Acolo, în redacția ziarului „Dimineața", l-am vizitat într-o zi, prin 1992 parcă-mi-se, și m-a primit cu căldură, ca pe un adevărat prieten de care nu s-a dezis niciodată. Era un redactor-șef și a scos numaidecât dintr-un dulap o băutură fină și scumpă (mi-a spus că a primit-o la un protocol cu o zi înainte și că n-ar fi deschis-o dacă n-aș fi venit eu, lucru care pe moment m-a flatat). El activa atunci și în Parlamentul României, ca deputat de Giurgiu, fără ca respectiva și înalta funcție politică să-l facă înfumurat și distant față de ceilalți. Din câte mi-am dat seama rămăsese același tip comunicativ, pe care îl știam din totdeauna. Comunicativ nu numai cu prietenii, ci și cu colegii, cu subalternii lui, fiindcă în răstimpul petrecut acolo, prin birou s-au perindat multe persoane, fără să fi remarcat vreo undă de răceală în relațiile dintre acei jurnaliști (pe unii îi cunoșteam de pe la alte ziare, iar alții îmi fuseseră chiar colegi de facultate) și redactorul lor șef.

A fost, de altfel, ultima întâlnire pe care am avut-o cu Mircea Ichim, fiindcă la scurtă vreme după aceea prietenul meu a murit, doar la două zile după ce a fost internat de urgență într-un spital pentru nu știu ce criză, apărută și ea tot pe neașteptate. A lăsat în urma lui o singură carte: ***Ieșirea din crisalidă***, de fapt un poem dramatic în stilul în care scriau odinioară romanticii francezi și germani. Își pusese mari speranțe în succesul ei și la o vreme după apariție îmi mărturisea că nădăjduiește să primească Premiul Uniunii Scriitorilor. Dar cum se întâmplă la noi, volumul n-a fost comentat în presă așa și atât cum ar fi meritat-o și fiindcă autorul nu făcea parte din grupurile de interese care învârteau și aranjau totul pe tărâm literar, cartea a trecut aproape neobservată.

În alt plan, murind, Mircea Ichim încheia destinul dramatic, de tragedie antică, al unei întregi familii: după moartea tatălui, la numai un an în chiar noaptea propriei nunți i s-a stins subit mama. Câțiva ani mai târziu fratele lui, student în ultimul an de facultate, s-a sinucis, spânzurându-se în casa bătrânească din Buzău, cadavrul fiindu-i descoperit abia după o săptămână...

Din anii de studii de dinaintea promoției mele mai făcea parte și un coleg, azi universitar cu doctorate și lectorate prin străinătate, autor de multe cărți: Marin Mincu. Ne întâlneam prin sălile bibliotecilor, dar mai mult la căminul studențesc „Carpați", de pe strada Academiei, aflat la etajele de deasupra librăriei „Mihai Eminescu". Încă de prin anii aceia, 1965-1967, distant, nu prea larg la vorbă, îi plăcea să afișeze un aer intelectual și de superioritate față de colegi, umblând aproape mereu cu câte o carte sub braț, de regulă o foarte proaspătă achiziție făcută la parterul clădirii. Unii colegi îl ironizau, mai fin sau mai grosier, alții îi evitau compania, iar o a treia categorie luau sau lăsau omul așa cum era, găsind că n-are nici un rost să se „contreze" cu el.

În ce mă privește cred că m-am situat pe undeva prin această din urmă categorie, deși, trebuie s-o mărturisesc, în multe ocazii în care ne-am întâlnit, în cei patruzeci de ani care au trecut de atunci, n-am rezistat tentației de a-i „demola" cu o glumă sau o ironie soclul pe care credea și crede și azi că se află...

Nu știu dacă în vreun tratat de medicină, de psihologie ori în vreo carte de alt gen se găsesc referințe la astfel de oameni, însă eu cred că Marin Mincu a suferit toată viața lui de o insuficientă recunoaștere literară din partea confraților. A publicat enorm și are, fără îndoială, merite importante, mai ales în domeniul criticii și istoriei literare și poate mai puțin al prozei și poeziei. Își are locul lui printre scriitorii actuali, dar un soi de ironie a sorții a făcut ca volumele și contribuțiile sale să fie apreciate sub cota la care se aștepta și se așteaptă. Fire incomodă, a intrat în conflict cu mulți și – ca om cel puțin – cred că cei care caută să-l evite sunt cu mult mai mulți decât aceia care îi doresc compania. În anii din urmă a patronat un cenaclu al tinerilor, „Euridice", la Uniunea Scriitorilor, de unde a fost „expulzat" (zice-se că tot din cauza unor conflicte) și și-a aflat refugiul la Muzeul Literaturii Române. L-am întrebat odată de ce nu-și vede doar de propriul scris și se lasă purtat de valurile stârnite în jurul lor de către niște tineri care vor s-o rupă definitiv cu tradiția fără să pună ceva trainic, solid și original la loc. Răspunsul a fost simplu: „De dragul literaturii". „Bine, i-am replicat, dar multe din textele prezentate în cenaclu (și pe care le-am citit și eu) n-au nici o valoare, sau cel mult au doar o valoare de experiment!" Se vede treaba că remarca mea l-a pus într-o situație ușor stânjenitoare de vreme ce nu mi-a mai răspuns nimic...

Aproape tot omul care dădea examen de admitere la Facultatea de Limba și Literatura Română visa să devină scriitor. Scriitori au ajuns însă doar cei care se născuseră scriitori (ca să fac trimitere la o replică celebră pe care o dăduse cu un deceniu în urmă Sadoveanu celor care frecventau cursurile Școlii de Literatură). Dar, slavă Domnului, cu un an, doi sau mai mulți înaintea mea și cu tot atâția în urma promoției în care mă aflam, erau destui tineri care s-au afirmat, începând încă de pe-atunci, în câmpia largă a beletristicii, criticii și istoriei literare. Lor li se adaugă un șir lung de ziariști, unii de notorietate, prezenți în presa scrisă, ca și în cea vorbită sau la televiziune. Aproape că mi-e și teamă să încep a-i enumera de frică că voi omite pe cineva, ori voi face, fără voie, o nedreptate cuiva.

Dacă în ce-i privește pe poeți, pe prozatori și pe critici mi-ar putea fi de folos biblioteca personală, dicționarele și istoriile literare apărute între timp, cu ziariștii lucrurile stau ceva mai greu: nu știu cine și unde ar putea avea o statistică a acestora pe ani de studii, promoție etc.

Așadar m-am întâlnit în aceleași amfiteatre, am frecventat aceleași cenacluri literare și am respirat același aer sub cupola facultății ori în sălile acesteia cu Ioan Alexandru, Adrian Păunescu, frații Baltag, Cezar și Nicolae (un critic de mari promisiuni, din păcate mort tânăr), Gheorghe Pituț, Ana Blandiana, Virgil Mazilescu, Marius Robescu, Laurențiu Ulici, George Alboiu, Tudor Octavian, Nicolae Dan Fruntelată, Radu Budeanu, Ioan Adam și mulți alții ale căror cărți pot umple astăzi dacă nu o întreagă bibliotecă, în orice caz câteva rafturi bune.

Gheorghe Stroe

POTOPUL ÎN VALEA SĂRII

„PARCĂ S-AU DESFĂCUT izvoarele adâncului și s-au deschis jgheaburile cerului!“, își zise Neculai Marin și rămase pe gânduri. Pierduse șirul zilelor de când știrile erau mereu aceleași, ploi ce nu se mai terminau, râuri ieșite din matcă, revărsate peste șosele, peste recoltele de pe câmpuri, prin sate, pe străzile orașelor... Căi ferate rămase în aer, după ce puhoaiele măturaseră terasamentul... Vedea poduri filmate chiar în momentul prăbușirii, case desfăcându-se din încheieturi și înghițite de valuri, drumuri surpându-se... Din când în când, acestor imagini le luau locul inutilele discuții ale unor *specialiști* despre încălzirea globală, despre modificările radicale ale climei, despre topirea calotei de gheață de la poli... „Ce bine de noi aici, pe coastele-astea!“, o auzea adesea pe nevastă-sa, convinsă că în Valea Sării nu se putea întâmpla nimic din câte vedeau la televizor, dar nici nu o aproba, nici nu o contrazicea, o lăsa să creadă ce voia. Schimbând postul, indiferent de canal, mereu aceleași lucruri... Era acum târziu, trecuse de miezul nopții și femeia se culcase de mult când Neculai Marin, fără să se gândească pentru a câta oară o făcea, deschise iarăși Cartea, dar privirea îi rămase la imaginile de ecran... „Ai făcut un legământ odinioară, Doamne, cum de l-ai dat uitării?“, își zise înfricoșat de grozăviile văzute. Nu mai era loc de speranță, deci a doua zi își luă carnetul cu adresele copiilor și se duse la Pîrscov, să le trimită telegrame să vină *urgent* acasă. La întoarcere, singur pe drum aproape zece kilometri, pentru că până la tren mai era de așteptat, avu răgaz destul să se gândească la toate și un moment îl încercă îndoiala, poate că se grăbise cu telegramele, apoi îi veniră iarăși în minte cele citite în Carte, la acestea adăugându-se și imaginile apocaliptice de la televizor și-și dădu seama că avea atâtea de făcut până să sosească copiii.

Două zile se frământă trecând de la una la alta, muiat până la piele de ploaia care aproape că nu mai contenea. Nu avea nicio îndoială, copiii vor ajunge la timp, numai că asta nu era decât o parte a problemei. La un moment dat chiar își zise că i-a chemat degeaba și, în cea de a treia zi, tocmai când se hotărâse să le scrie să nu mai vină, să-și vadă de treburile lor, adăpostindu-se de ploaie sub streașina lungă a magaziei, înțelese că ceea ce căuta găsise aici: făcută din scânduri de salcâm și cu acoperișul ușor și trainic din șindrilă, trebuia doar să o dea cu smoală și pe dinăuntru, și pe dinafară, deci se apucă să o cerceteze pe îndelete și rezultatul îl mulțumi, mai ales că și smoală avea destulă într-un colț, i-o adusese demult cineva care lucra pe șantier... Spre seară, cei doi fii însoțiți de neveste coborâră din trenul de Nehoiu.

DRUMUL DE LA GARĂ prin pădure îl făcură greu, turna cu găleata, iar de pe coaste apa curgea în torente, însă locul îngust și în pantă nu le permitea să ocolească nici în stânga, nici în dreapta, fiind astfel nevoiți să calce unde se nimerea. La un moment dat strânseră umbrelele, nu le folosea să se mai încurce și cu acestea, apa trecea prin pânză ca prin sită... Când intrară în curte, ploaia îi muiase până la piele, noroc că era în toiul verii și nu părea tocmai rece... Văzându-i, mama rămase mută de uimire, în nici un caz nu i-ar fi așteptat pe o vreme ca aceea, cu atât mai mult se miră când află că ideea cu venitul nu fusese a lor. „S-a întâmplat ceva de ne-ați chemat așa urgent?“, o întrebară îngrijorați intrând pe verandă, la adăpost. Nedumerirea mamei îi nedumeri și pe ei, „cum să nu știi nimic, că doar tata nu dădea telegramă să venim imediat acasă fără să ai și dumneata habar“, însă în acel moment veni de undeva din curte tatăl și le zise de-a dreptul: „Eu v-am chemat, maică-ta nu știe nimic!“. Nu mai insistară, trebuia să se schimbe cu haine uscate, de discutat aveau tot timpul după aceea... „Dacă voiai musai să-i vezi, îl apostrofă nemulțumită femeia, să fi avut răbdare să se termine cu ploile și atunci puteai să-i chemi când voiai.“ „Nu se mai termină cu ploile“, zise Neculai Marin scurt și se îndreptă spre ușă, probabil mai avea ceva de făcut pe-afară.

După ce se schimbară cu ce se găsea prin casă, pentru că apa le intrase până și în bagaje, se apucară de vorbă. Nu se văzuseră de mai bine de o jumătate de an, deci întâlnirea îi bucura și nu se mai întrebară de ce tatăl îi chemase grabnic în Valea Sării, câtă vreme nu se întâmplase nimic. Bănuiseră că e ceva grav la mijloc și se grăbiseră îngrijorați spre casă, întâlnindu-se întâmplător pe peronul gării din Buzău, însă, neavând habar de nimic, îngrijorarea le sporise, tocmai de aceea nu luaseră în seamă cât de greu fusese să urce prin pădure. Acum se bucurau că-i găsiseră pe amândoi sănătoși, „bine că, la vârsta asta, sunteți așa cum sunteți, îi mai ziseră o dată mamei care, luată prin surprindere, încă nu-și revenise. I s-o fi făcut dor de noi, dar nu vrea să recunoască, nu ne-a mai văzut de mult. Să nu-l forțăm, s-ar simți prost... Oricum n-o să mai putem veni și în concediu, pentru că, dacă se îndreaptă vremea, vrem să ne ducem la mare.“

Când, destul de târziu, Neculai Marin se întoarse în casă, îi găsi bine dispuși, chiar și mamei îi trecuse grija și se apucase cu nurorile să pregătească cina. „Dacă nu se schimbă vremea, anul ăsta s-ar putea să trebuiască să ne scoatem marea din cap. Plouă, nu plouă, la mare e de ajuns să fie nor ca să n-ai ce face.“ „Mergem la munte, acolo contează mai puțin. Dacă nu dă de sus, nu te împiedică nimic să te duci pe traseu.“ Tatăl le ascultă planurile în tăcere, dar nu-l luară în seamă, în problema asta nu obișnuiau să ceară părerea părinților... „Nu te mai duce pe-afară, îi zise soția, văzându-l că se ridică de pe scaun. O să mâncăm imediat, că le-o fi foame la copii.“ Neculai Marin voia doar să pornească televizorul și chiar și după ce se așezară la masă rămase în continuare tăcut, cu ochii la grozăviile de pe ecran: aceleași poduri luate de puhoaie, aceleași case surpându-se în apa ajunsă la streașină, aceleași localități pierdute în întinderi de apă fără sfârșit, aceiași oameni disperați, scăpați doar cu ce aveau pe ei... Alături, fiii, nurorile, nevasta erau veseli să fie împreună și nu luau seama la îngrijorarea tatălui, aveau de povestit, mămăliga fumega, cârnații de la borcan erau fierbinți, țuica din butoiul de dud, galbenă de vechime... „Tot nu te-ai săturat de uitat la televizor? se trezi mama la un moment dat că-i zice. Stai și tu de vorbă cu copiii, că de-aia i-ai

chemat. Noi să ne bucurăm că-i vedem acasă, că de grijile ăstora de te uiți întruna la ei ne-a ferit Dumnezeu...“ „Asta s-o crezi tu!“, o întrerupse Neculai Marin cu un ton care-i făcu să tresară. Și acela fu momentul în care le dezvălui motivul chemării lor urgente, pe când afară ploua cu găleata.

„CE-I ACUM NU-I NIMIC pe lângă ce o să fie,“ reluă Neculai Marin, însă, înainte de a continua, ieși pe verandă și deschise ușa, să se asigure că nu ascultă nimeni afară. „Crezi că e cineva atât de fraier, să stea sub fereastra noastră pe o ploaie ca asta?“, se miră fiul cel mare, dar Neculai Marin nu-l luă în seamă, se așeză pe un scaun în fața lor și le vorbi o vreme, fără să-i pese de uluirea cu care îl ascultau... Apoi le citi din Carte, cum Domnul a vestit potopul văzând că răutatea oamenilor s-a mărit pe pământ și că toate cugetele și dorințele lor sunt îndreptate la rău, cum s-a făcut corabia, cum au venit asupra pământului apele potopului, atunci când s-au desfăcut toate izvoarele adâncului și s-au deschis jgheaburile cerului, de-au fost acoperiți chiar și munții cei înalți, în sfârșit, despre semnul legământului... „Adică, ziseră amândoi fiii într-un glas, dumneata crezi că...“ „E mult de când Domnul nu mai este mulțumit de noi, îl întrerupse cu autoritate Neculai Marin. Și nu e de mirare, dacă ne gândim că n-a folosit la nimic, nici măcar că a îngăduit ca Fiul Său să pătimească pentru păcatele noastre... Ce să mai lungim vorba, a mai apărut curcubeul în vara asta?“ „Nu, nu știu să-l mai fi văzut, dar ce-i cu asta?“ „Credeam c-ai fost atent când v-am citit. Oare pui la îndoială ce scrie în Carte?“ „Ferească Dumnezeu! Cum îți închipui c-aș fi în stare de atâta necredință?“ Aici discuția se împotmoli... De-afară se auzea ploaia care se întețise, să zici că în curând o să rupă acoperișul, iar pe ecranul televizorului uitat deschis se succedau aceleași imagini ale dezastrelor de pretutindeni... „Și dacă tata are dreptate?“, se auzi într-un târziu slab o voce, dar nu-i răspunse nimeni. Și trebui să mai treacă două zile și două nopți în care aproape fără contenire turnă cu găleata.

ÎN TIMPUL ACESTA, Neculai Marin îi lăsă în pace, de parcă discuția din seara venirii lor nu ar fi avut loc. Peste zi avea treabă în magazie, scoase de-acolo toate mărunțișurile, putini, butoaie, lădițe, borcane și le duse undeva în fundul curții, în ploaie. Deși nu le-o ceruse, băieții veniră să-l ajute la butoaie, însă nu înțelegeau ce-l apucase tocmai acum, Leana însăși era nedumerită, „i-ai chemat acasă și, în loc să stai de vorbă cu ei, te-ai apucat să aranjezi în magazie, de parcă toate le făcuseși și mai rămăsese asta“, dar Neculai Marin își văzu mai departe de treabă. Atât la prânz, cât și seara mâncau în tăcere și chiar și peste zi discutau puțin, mai degrabă s-ar fi zis că se evitau... În sfârșit, înțeleseră că tatăl are un plan cu magazia, iar dacă-l întrebară le răspunse simplu „asta o să fie arca noastră“, apoi îi lăsă să creadă ce vor, n-avea timp de explicații, abia seara, la masă, le vorbi pe îndelete. „Crezi că vei reuși?“ „Singur nu. Cu voi. Tocmai de-aia v-am chemat, pentru că nu putem ști cât timp ne-a mai rămas. Trebuie să ne grăbim și nu-i deloc simplu... Mâine dăm pereții cu smoală, cum scrie la Carte, atât pe dinafară, cât și pe dinăuntru. Slavă Domnului că n-am aruncat-o până acum, ani de-a rândul mă tot întrebam de ce mai țin în magazie atâta smoală și iată că a venit momentul să ne folosească... O am de la unul din Păliciu pe o damigeană cu țuică, voiam să dau pe garduri, să nu mai intre apa în lemn și-am tot amânat până m-am lăsat păgubaș... Vedeți dar c-avem multe de pregătit, totuși, până terminăm treaba asta, nu ne mai apucăm de altceva.“ Discuția o continuară a doua zi în magazie. „Nu crezi c-ar fi nevoie și de alte transformări?“, îl întrebară băieții după ce cercetară ei înșiși totul, amănunțit. „Eu zic că nu, se pronunță tatăl mulțumit că, în sfârșit, îl luaseră în serios. Dacă smolim podeaua și pereții...“ „Ești sigur că va pluti?“, păru să se îndoiască băiatul cel mare. Apoi tot el, după ce se gândi un timp, declară ferm: „Are dreptate tata, plutește! Putem aproxima care este greutatea totală a construcției desprinse de pe temelie, iar asta, raportată la greutatea volumului de apă dislocuit...“ Celălalt băiat înțelese numaidecât și arătă cu mâna pe perete cam cât ar fi să se scufunde în apă. „Numai că o corabie mai are și catarg, pânze...“ „Nici *cealaltă* n-a avut, încheie tatăl discuția, și era mult mai mare, a plutit unde a vrut Domnul.“ Neculai Marin nu ascunse că acum conta pe fiii săi pentru a-și duce planul la bun sfârșit. Cel mare lucra de mai bine de douăzeci de ani în construcții, or pentru el era ceva obișnuit chestia asta cu smoala. Pentru că trebuia să o topească, se uită în jur și privirea i se opri la cazanul de țuică, „oricum nu mai ai nevoie de el“, îi zise tatălui, care în primul moment avu o ezitare. Într-un cotlon, la adăpost, erau lemne de trei ori pe cât ar fi fost nevoie.

În zilele următoare, peste curtea lui Neculai Marin pluti un fum negru, pe care ploaia nu-l lăsa să se ridice, un fum la fel de negru ca norii ce coborâseră deasupra satului, greu de respirat, dar nu-l luau în seamă, ploaia aproape continuă îi îngrijora din ce în ce mai mult, pentru că lucrul lor nu era deloc de simplu. Întăriră podina cu încă un rând de scânduri și se asigurară că magazia nu era prinsă de temelie, să se poată desprinde pentru a pluti liberă. Apoi desființară ușa, astupând-o cu scânduri pe care le smoliră la fel cum smoliseră pereții, pentru că se temeau că apa ar putea pătrunde pe acolo, în schimb lărgiră trapa prin care se cobora din podul magaziei și încropiră și o scară simplă, iar ferestruica de sub streașină, după o atentă chibzuință, hotărâră să o păstreze, „n-ajunge apa până aici“, însă smoliră cu grijă, și pe dinafară, și pe dinăuntru, marginile geamului gros, precum și locul în care giurgiuveaua se așeza pe toc. În sfârșit, după ce chibzuiră cu grijă, fiii hotărâră să alăture de o parte și de alta a magaziei niște bârne de salcâm, „să fim mai siguri că plutește și pentru echilibru“, și tatăl găsi bună soluția aceasta la care el nu se gândise. „De, oameni cu carte, nu ca mine!“, își zise cu mulțumire.

Erau rupți de oboseală când părea să nu mai fie nimic de făcut, magazia fiind transformată într-o adevărată arcă, dar se apucară numaidecât să aducă din casă tot ce crezură că le va fi necesar, chiar și o masă și scaune, apoi, dându-și seama că se adunaseră prea multe, se răzgândiră și nu păstrară alt mobilier decât paturile din scânduri făcute pe lângă pereți. „Să nu uităm că drăcia asta va trebui să plutească, deci nu ne permitem să o îngreunăm peste o anumită limită, iar noi deocamdată n-am adus proviziile pentru cât vom fi aici“, atrase atenția fiul cel mare și toți fură de acord. Dar, dacă la scaune ori la masă puteau renunța, aveau în schimb nevoie de lucruri de îmbrăcat care le lipseau, „era bine, în loc de telegrame, să ne fi scris, ne explicai amănunțit și veneam pregătiți.“ „N-avea rost. Vedeți doar că și așa, față în față, mi-a fost greu să vă conving... Ce-ați fi crezut dintr-o scrisoare?“ „Așa o fi, numai că, dacă tot am terminat cu magazia, n-ar strica să dăm o fugă fiecare până acasă, să ne luăm ce ne mai trebuie. Ne sfătuim și cu nevestele, vedem și părerea lor. O zi drumul la dus, o zi-două acolo, să rezolvăm ce e de rezolvat, apoi alta la întors... În cel mult patru zile suntem înapoi.“ „În nici un caz, acum nu mai pleacă nimeni din Valea Sării, pentru că nu știm ce planuri are Ăl de Sus. E

prea riscant, gândiți-vă că poate chiar mâine va trebui să intrăm în arcă. Or, dacă nu suntem toți...“ „Tată, dar aici, sus, în sat, deocamdată nu se întâmplă nimic.“ Încă o dată tatăl se opuse, „ne descurcăm cu ce avem“, apoi le zise să se pregătească pentru a doua zi să meargă ei, bărbații, la Buzău ori la Nehoiu, „cumpărăm ce mai e de cumpărat, în primul rând provizii. Plecăm mâine, cu trenul de opt și după-amiază suntem înapoi.“ Nu îndrăzniră să-l contrazică, însă dimineața se duseră degeaba la gară, trenul nu mai circula de câteva zile, fără ca ei să aibă habar: linia fusese ruptă de ape în mai multe locuri, la Pâltineni, la Șețu, la Cislău, iar podurile de la Rușavățu și de la Măgura fuseseră grav avariate, astfel încât linia Buzău-Nehoiașu era închisă... Se întoarseră acasă și povestiră îngrijorați femeilor, dar mama se grăbi să-i liniștească, „bine că suntem toți aici“, lucru care acum părea, într-adevăr, cel mai important.

DE PE COASTA din fața casei se vedeau apa Buzăului, linia, gara și, la doi pași, școala, apoi clădirea fostei cooperative, șoseaua, biserica... Știau că apa Buzăului crescuse, erau doar câteva zile de când nu putuseră să se ducă la oraș pentru cumpărături, dar îi puse pe gânduri într-o dimineață când Neculai Marin veni cu vestea că, peste noapte, gârla ieșise din albie, trecuse de linie inundând gara și școala, iar acum deja era la șosea. Nu luară în seamă ploaia care cădea fără contenire, se grăbiră cu toții pe coasta din fața casei, să se convingă cu ochii lor. Privită de aici, de sus, întinderea de apă parcă era un fluviu și creștea continuu, de la o oră la alta. Astfel văzură dispărând gara, școala, cooperativa și casele de la șosea, ba chiar și acoperișurile acestora, pomii, șoseaua... Biserica, mai înaltă decât celelalte clădiri, o văzură mai multă vreme, înconjurată de ape parcă era o adevărată corabie... Apoi apele o înghițiră și pe ea și un timp doar turla cea mare rămase deasupra valurilor, însă înainte de a se însera dispăru și aceasta... Cu siguranță că nu fusese nimeni surprins de năprasnica revărsare, oamenii n-aveau de ce să stea să vină puhoaiele peste ei, se mutaseră din timp sus, în sat, pe la rude, pe la cunoștințe. Oricum, în cele câteva case de la șosea nu fusese decât o mână de oameni, două-trei dintre acestea nici măcar nu mai erau locuite. „Oare se mai crede cineva în siguranță acum?“, se întrebară seara când, muiați până la piele, se adunară în casă la cină. Erau cu toții împrejurul mesei, cu farfuriile aproape goale, pentru că fuseseră nevoiți să pună deoparte puținul pe care-l mai aveau, dar atenția tuturor era mai degrabă la ploaia ce nu contenea o clipă. Când și când, liniștea era sfâșiată de câte un tunet care făcea geamurile să zbârnâie prelung... Nici Neculai Marin nu mai zicea nimic, el care întotdeauna își amintea să povestească ceva din Banat, unde fusese în tinerețe cadru militar.

A doua zi aflară că și aici, în sat, torentele care peste an erau mai tot timpul secate ieșiseră din albii și inundaseră pădurea în locurile mai joase de la margine, fânețele din Popești, ba chiar și câteva case. Nici Buzăul, în vremurile sale cele mai bune, nu fusese atât de mare, curgea vijelios, rupând permanent din maluri, ducând la vale pomii smulși din rădăcini... După încă o zi, văile se umplură, apa venind și dinspre Mănăstioară, și dinspre Purcăreți, iar izvorul Sării și izvorul Babii Sinii, despărțite de o distanță de câteva sute de metri, se uniră acum într-o curgere amețitoare care nu putea să nu-ți dea fiori... Chiar și lacul din mijlocul satului, cel de lângă casa lui Calarez unde vara se strângeau gâștele și rațele din împrejurimi, spori continuu cu apele de pe coaste și inundă drumul, apoi și gospodăriile din apropiere. Cele aflate pe locuri mai înalte încă păreau în siguranță.

ÎNTR-O DIMINEAȚĂ, NECULAI Marin se întoarse cu gălețile goale. Coborâse pe drum spre fântână, dar se oprise la marginea pădurii. Acum era emoționat, pe gânduri... „De ce-ai venit fără apă?“, îl întrebă Leana nedumerită. „Nu ne mai putem apropia de fântână, apa a ajuns aproape de marginea pădurii și crește văzând cu ochii... Gata, a sosit momentul, în casă nu mai e sigur nici măcar un ceas, apele vin și de sus, urcă și de pe văi, ne pot lua prin surprindere oricând.“ Fiii și nurorile erau abia la cafea, încă nu se dezmorțiseră. „Nu e de glumă, insistă Neculai Marin. Aruncăm o privire prin casă, să vedem ce-ar mai fi de luat și o părăsim chiar acum.“

În mai puțin de un sfert de oră erau în magazie. Ziua o petrecură aici și, neavând ce face și îngrijorați, se culcară devreme. Se treziră însă cu convingerea că se grăbiseră cu mutatul, „de paturile-astea cât palma, în întuneric și-n frig, o să ne săturăm, măcar peste zi să stăm în casă. O fi riscant la noapte, că nu știi ce se poate întâmpla când dormi, dar, cât e lumină și suntem treji, în nici un caz.“ Neculai Marin nu zise nimic, clătină din cap a dezaprobare. După cum se auzea pe acoperișul de șindrilă, ploaia se înteți și, cu toate că la ora aceea ar fi trebuit ca soarele să fie sus, aici, între pereții dați cu smoală lumina era puțină. Amânară totuși să iasă din magazie, parcă niciodată nu plouase atât de tare, pe geamul gros al ferestruicii lunecând o pânză continuă de apă, „ne udă ciuciulete până în casă, așteptăm să se mai potolească.“ Dar de aici nu aveau cum să vadă că norii coborâseră atât de mult încât se uniseră cu pământul, că drumurile fuseseră transformate în râuri care cuprinseseră grădina, curtea, că apa deja intrase în casă. Și, cum lumina scădea mereu, nu-și dădură seama dacă era amiaza ori se apropia seara. Și deodată simțiră o zdruncinătură puternică, urmată apoi de o legănare continuă și abia într-un târziu înțeleseră că magazia fusese smulsă de ape de pe temelia sa de piatră, iar acum plutea pe deasupra a ceea ce fusese până nu de mult Valea Sării.

...ERA LA ÎNCEPUTUL lui august și magazia ce o transformaseră cu atâta iscusință în arcă plutea sub un cer dezlănțuit, peste întinsul netocmit al apelor. Și era zi, și era noapte, iar Neculai Marin și ai lui stăteau tăcuți pe paturile de pe lângă pereți.

Aurel Ciupe – ***Nuci bătrâni***

Maria Nițu

ÎN OGRADĂ – PREȚ DE O VIAȚĂ

Femeia, de 76 de ani, de cum se crăpa de ziuă, iute, nu avea stare să mai stea în pat: „S-a luminat de mult, noi ce facem? Nu ne mai sculăm? Auzi! Afară orătăniile sunt deja pe bătătură, au coborât de la pătul și stau în poartă să le dau să mănânce“.

Fata nu se-ndura să iasă de sub plapumă, îi era greu să se scoale în frig, chiar dacă realiza că nu se cădea asta, față de cei 76 de ani ai maică-sii. Camera, cu ciment pe jos, chiar dacă era cu ziduri de o cărămidă jumate, cum se mândrea maică-sa, se răcea repede peste noapte, oricâte lemne ar fi băgat peste zi în sobă.

Un cocoș parcă anume îi cânta cu foc în strună femeii.

„E cocoșelul porumbac, a coborât mai repede, că-l bate ăl bătrân, ăla roșu. Afurisitu', după ce că nu mai e în stare nici să mai calce ca lumea vreo găină, l-am văzut că se dă și la rațe. Și ce le mai chinuie, Doamne!, de se ascunde aia bălană când îl vede, ca de dracu', una-două fuge de frica lui sub magazie. O să ți-l tai totuși pe ăla porumbac când pleci, să iei și tu o pasăre la tine, și pe cel mare îl mai țin, că poate, poate! Poate o mai face un cocoșel roșu, că porumbaci mai am vreo doi. Sunt tinerei ăia, și mi-e milă să-i despart. Au rămas ca doi frați, din câți au fost, că am avut de la o cloță 12 pui, și au tot murit, câte unu, ba toiegiți de frig, ba sub cloță, că nu avea grijă de ei și-i călca, călca-o-ar împieliatu', ba s-au pierdut prin grădină, seară de seară venea cloța cu câte unul lipsă. Acu' o să auzi imediat cum cântă și celălalt, că și atunci când îi dau de mâncare unuia, trebuie să apară și celălalt…“

* * *

Domnica scosese cenușa din vatră și o pusese-ntr-un bidon, strângea pentru la primăvară, s-o arunce prin vie ca îngrășământ. Din curte se auzea vorbind, și fata se miră că a venit cineva în vizită așa de dimineață, apoi se lămuri cu cine vorbea: „oo, aveți răbdare, fetele mamii, că vă dă mama de mâncare, da' să fac prima dată focul fie-mii, că altfel nu se scoală, e-n stare să stea în țoale pân' la prânzu' mare „scoală-te, scoală-te, puturosule, nu mă scol, nu mă scol, că rămâne patu'gol“.

Cum i se încurcau găinile printre picioare, lăsă jos cocenii pregătiți pentru aprinsul focului, luă două castroane de boabe de porumb și de grâu și le aruncă satisfăcută pe bătătură, unde era locul mai uscat, chemându-și odraslele: „pui, pui, pui, pui, puii mamii, pui“. De fiecare dată, începea apoi să le contabilizeze, cu gravă atenție, uneori gata-gata mai să provoace un alt atentat de la Sarajevo: „nu e găinușa aia cu gâtul gol și pene galbene la aripi, n-a fost nici aseară, îmi zisesem că o fi dormit prin altă parte, dar nu e! dacă ar fi fost, ar fi venit neapărat. Sigur a prins-o Angi, nenorocita, mi-a mai luat deunăzi când am fost la câmp una, chiar din bătătură, că nu se ducea nicăieri mititica de ea, se învățase așa blândă, numai în balconul casei, acolo o lăsam și acolo o găseam când veneam de la câmp.

Uite, trebuie să prindem găina aia mare, neagră la gât, s-o închidem, că s-a învățat la Fica, zboară peste gard, acolo cred că și ouă, mi-a dat-o femeia de vreo două ori, dar până când, pe urmă o s-o țină și o s-o taie, că doar mi-a tot spus să am grijă de ea, i-o fi cu necaz că-i mănâncă boabele de pe bătătură.

Că numai ea mi-a mai luat o găină roșcată, mare și frumoasă, care venea mereu de la ea, și pe urmă a pus penele în colțul casei, să zic eu că o fi luat-o vreun dihor. Că e plin de dihori, au la lemne acolo în capătul grădinii, buturugi cred că de vreo 20 de ani, și-au făcut toți dihorii culcuș acolo, a prins Gogu bărbatu-su la ei, odată, în neștire, i-a dus la marginea câmpului, la Groapa lu' Ștefan. Blana e bună cică pentru gulere, căciuli, și i-am spus să mi-o dea mie, să-ți fac o căciulă, așa că, atunci când a mai prins, mi i-a pus în brațe „Na, descurcă-te!“ I-am luat, ce să fac, omu' îmi făcuse doar hatâru', i-am jupuit, măcar că miros așa de urât, am dat pieile cu mălai, le-am dus la argăsit și n-au fost bune blănile?! Că ce căciulă frumoasă ți-ai făcut apoi din ele!

Uite și o nimicarniță de câță, nu știu cum s-o fi rătăcit bibilica asta, cum o fi apărut pe bătătură, că eu n-am avut nicicând câțe, doar pe vremea când trăia mă-ta mare, știu că avea multe atunci în curte. Pesemne o fi scăpat-o vreo cioară când o fi luat-o în cioc de pe undeva, și a crescut aici printre celelalte orătănii, singură, fără să-i pese, și acum, auzi ce gălăgie face, „păcat, păcat, păcat“ așa, strigă, o auzi? Cică sunt noroc la casa omului câțele.

Găina aia moțată e beteagă sărăcuța, din prostia mea șchioapătă, am vrut s-o vând la târg într-o duminică, dar n-am reușit, doar rața cu care m-am mai dus am vândut-o, și cu ea m-am întors acasă, că erau prea multe. Petre Țiganu se bucură când e așa, el adună găini și le vinde apoi la Craiova, la Caracal, de 2-3 ori mai mult, că de aia, n-ai văzut?, e plin de ghiuluri de aur pe toate degetele. S-ar fi bucurat el să i-o dau pe degeaba, ar veni nici la juma' de preț, de parcă eu mă chinui cu ele pentru Petre Țiganu, să dau eu găinile mele frumoase și grele lui Petre Țiganu! Și când am venit de la târg, i-am dat drumu' pe bătătură, dar se rupsese sfoara, și n-am mai prins-o ca să i-o dezleg de la picior, a rămas cu ea, și a crescut, ața a strâns-o și i-a făcut rană, sărmana!

Mi se zbate ochiul stâng de vreo două zile, trebuie să mi se-ntâmple ceva rău, nu se poate altfel, totdeauna când mi se zbate ochiul stâng se-ntâmplă ceva…

Te-ai uitat pe la căprițe? Ce-o avea Varvara noastră de nu mai mănâncă de la o vreme?! Ți-am spus eu, asta era ochiul meu stâng, i-o fi de sângerat!, dacă nu mănâncă ea niam, nu bea…“

Femeia a luat o foarfece și o nuia subțire: „tu ține-o

bine de coarne, eu să-i crestez urechile, ori să tai dacă pot din vârful urechilor".

Apoi cu joarda, a început să-i plesnească urechea ciuntită de vârf, ca să curgă tot sângele rău, care a început să țâșnească la fel ca la stropitoare, la început mai negru, apoi roșu aprins, ca vopseaua de Paște, se înroșise zăpada și blana albă de la gât, de parcă era costumată căprița de o corridă, în hlamidă alb-sângerie.

Seara, când au intrat în casă, la masă, a ciocnit paharul cu încredere ca de copil: „Noroc să fie, și cu sănătate și pentru Varvara mea". Ține-mi-o, Doamne, că trebuie să fete curând, draga de ea, până să iasă din iarnă!"

Târziu în noapte, n-are somn: „Du-te cu lanterna și vezi ce mai face căprița, vezi dacă mai are pătura pe ea, ia și niște știuleți de porumb, să vezi dacă mănâncă".

Fata se-ntoarce distrată de festa făcută de bălțată: „Ar mânca mamornița acum și lemne, e hulpavă ca o nesătulă, cum a auzit ușa deschizându-se, a țâșnit la porumb, mai să-mi rontăie și mâna".

Femeia se-nchină ușurată și fericită: „Dumnezeu s-o binecuvânteze, bun și mare ești, Doamne, pupa-Ți-aș poala, că mi-ai salvat căprița!"

Cât fusese fata la oborul caprelor, ușa rămăsese întredeschisă și cele două pisici, alte două suflete înscrise în cartea funciară a femeii, intraseră repede în sala dinaintea camerei. Oricât le-ai afurisi, nu vor deloc să se lase școlite, să stea respectuoase în fața ușii, doar la blidul lor. Cum prind ușa deschisă, intră ca niște săgeți în casă, și chiar dacă strigi clocotind de năduf: „păst afară!", nu se sperie, se furișează repede sub masă, sigure de strategia lor. Ori dispar ascunzându-se în cel mai îngust cotlon, cât mai greu de ajuns cu joarda. „Aia vânătă, ai văzut?, șchioapătă, sare numai în trei lăbuțe. A venit cu una zdrobită, cred că o băgase în vreo gaură după vreun șoarece, ori o fi fost vreun șobolan care a mușcat-o, ori vreun dihor dintre buturugile Ficăi. Atârna lăbuța ruptă numai într-o pieliță, ca o cârpă, nu m-am îndurat s-o tai, i-am legat-o eu cu foi de pătlagină, cu bandaje înmuiate în albastru de metil, să nu se infecteze, dar mi-a scăpat pe urmă, că se zbătea, sărăcuța, ca de ceasul morții. Când a mai apărut apoi, după un timp, mirosea a carne putredă când se apropia, că nu știam ce să mai fac cu ea, ar fi râs veterinarul de mine că îl chem să taie laba pisicii. A dispărut pe urmă o bucată bună de vreme, am crezut că o fi murit pe undeva, dar a apărut apoi așa cum o vezi, în trei lăbuțe. S-a vindecat singură, doar că atunci când îi mai prind și-i mai dau câte un șoarece, că îi prind cu nuca sub strachină, în odăița aia din spatele casei, nu știu de unde apar, atunci nu poate să-l țină cu lăbuța, îi scapă, și-l prinde în gură și-l tot învârte așa, și-l roade chinuit, dar de scăpat, nu-i scapă defel.

Cealaltă în schimb, s-a făcut ca o batoză, nu vezi ce mare și grea e?! parcă ar fi Olimpia, nevasta lui Lie, pe care dacă o așezi pe scaun, ocupă tot locul dintre scaun și dulap! Și e așa de lacomă, scârbos de lacomă! Cu greu o scoți afară de pe unde se pitulă, tu o crezi afară și apare de unde nu te aștepți, nu poți lăsa o farfurie neacoperită, că te trezești cu ea goală când ți-e lumea mai dragă, și te miri pe unde a intrat în casă".

* * *

E ger crunt, cum n-a mai fost în sat de zeci de ani, femeia a fost repede doborâtă de boală, i-a luat și glasul, că la 76 de ani, chiar și o răceală e cumplită, ca trăsnetul, te doboară ca pe o pleavă. Îi e greu și să vorbească, suflă greu, abia îngaimă două-trei vorbe.

Medicul satului, devenit acum medic de familie, îi spune că trebuie să stea numai în casă, la căldură, să nu iasă cumva afară în frig, nici să facă vreun efort, de nici un fel.

Femeia nici n-ar fi putut să se mai miște cumva acum, și asta o încremenise de tot, rămăsese încleștată de starea ei de neacceptat, de neputință, și continua încăpățânat să se chinuie să vorbească.

Fata îi plecase iar în altă țară, de parcă ar fi fost de teapa lu' alde Nina lu'Ghigă, plecată la muncă prin Italia, și care nu a mai dat pe acasă, că zicea Gogu că s-a măritat pe acolo cu un hăndrălău, că aici bărbatul îi murise, și nici de copii nu mai voia să știe, că-i luase soacră-sa, încă de pe când trăia Mitel, bărbatu-su. Fie-sa îi spunea că ea nu e așa, ea e în altă țară, nu mai știa cum îi zice, și e de fapt tot la școală, învață mai multe un timp și se-ntoarce, dar parcă poți să crezi tot, ea poate zice orice pentru o femeie neștiutoare de la țară!

Fusese venită acasă, dar numai pentru un timp, și abia plecase. Femeia voia și parcă nu voia să-i telefoneze. De fapt mai mult fata o suna mereu de acolo, la sfârșit de săptămână, s-o întrebe de Mișu, de capre, de ce-i mai fac vecinele, ce-i mai fac oasele reumatice, cum le mai tratează cu foi de varză crudă, pe care le încălzește pe plită, le zdrobește, și le învelește ca foile de ceapă în jurul picioarelor, și acum mai era ceva până la sfârșitul săptămânii.

Trecuse dimineață pe la ea Iulică, nepotul lu' Gheorghe al lui Panciu, cu care se mai ajuta uneori, dar stătea la marginea cealaltă a satului, și plecase și el să-și potolească animalele, că nici bătrânii lui nu mai puteau, țaica Leana era în băț mai rău ca ea, iar nea Gheorghe nu putea să le facă singur pe toate, că ei aveau gospodărie mare, porci, cai, vaci, oi.

Apucase să-i spună cum să aibă grijă de animalele din bătătură, cum să le dea să mănânce: „La căpriță să dai mai întâi 2-3 pumni de boabe, și apoi câte un maldăr de coceni, și la măgar la fel, mereu le-am dat așa, că pe gerul ăsta, dacă mai stau și flămânde, bietele de ele, or să slăbească, cum să iasă și ele din iarnă?! și să te uiți dacă n-a căzut țolul de pe măgar, că-ngheață de frig, și sunt și ele suflete!". Urmărea mișcările flăcăului cu inima strânsă, că-l știa iute la mânie cu orătăniile, îi povestise cum dăduse cu un băț după un curcan până-i frânsese picioarele, că-i ciocănise doi boboci. Vedea că nu-l mulțumea nimic: „Capra aia neagră iar a rupt sârma de la portiță, zbiară de parcă nu i-aș fi dat de mâncare!" Bătrâna încercă cu eforturi de vorbire să-l liniștească: „I-o fi de țap, mai știi?! Aia bătrână, aia albă, trebuie să fete acum în februarie, ai grijă să-i dai și apă, dar nu prea multă".

Iulică era gospodăros, și chivernisea totul, dar nu se-nghesuia să răsfețe animalele femeii. Înainte de a da iar coceni la capre, i-a scos pe bătătură pe cei dați înainte, și a dat drumul la măgar să le mai tragă al doilea perdaf. Știa el despre capre că sunt sclifosite, mănâncă doar frunzele mai mari, mai moi, pe când, din maldărul de

coceni ai măgarului, nu mai rămân decât bețe de glojdeni.

Femeia bolnavă nu mai rânise la măgar de o săptămână și acum era înghețat tun. Iulică luă târnăcopul și sparse bălegarul, ca picamerul în stratul de cărbuni, ca ouăle de huilă, așa erau balegile măgarului. Curățâ cu îndărătnicie, ca atunci când s-o încălzi și s-o-nmuia bălegarul, să nu aibă bătrâna de lucru.

Știa povestea cu măgarii țaicăi Domnica, și râdea de ea când pleca cu măgaru' și căruța la câmp, că era departe, în afara satului, 7-8 km, și pe bătrână n-o mai țineau picioarele: „Ce-i, țaică, mașina lu' matale, Matiz, Tico sau Trabant?!“ chiar dacă ea nu-nțelegea râsul: „Îl cheamă Mișu, nu Tico, ia nu-mi mai porecli așa băiatu'!“

Nu prea e băiat de treabă măgaru' ăsta, chiar dacă îl cheamă tot Mișu, nu are vlaga celor dinainte din dinastia lui. E Mișu al III-lea. Primul Mișu, când a murit, l-a bocit bătrâna ca pe un fiu. Tot vina ei fusese, se zdropsise Iulică la bătrână, că nu-i făcuse de la început căpăstru de curm de cânepă, dacă singură nu știuse ce să facă mai repede, și lanțul îi frecase gâtul de îi făcuse rană. Până să observe ea, se infectase, degeaba mai chemase apoi veterinarul cu disperare. „Eu i-aș fi dat una'n cap și-lăsam acolo lat, nu mai cheltuiam bani pe la veterinar, se bătușise Iulică, pagubă-n ciuperci, doar nu-i el mai al dracului ca mine!“

Pe Mișu al II-lea îl vânduse, că apucase cu o meteahnă: nu voia să meargă pe asfalt ori la vale, se proptea în picioarele din spate, că putea să vină căruța peste el, și tot nu mai pornea, mergea în vitezele cu care avea el chef. Când mai mergea să o ajute pe bătrână la cărat lemne, coceni sau nisip, Iulică îl înjura de toți mucenicii și parastasele mă-sii, îl biciuia, ori îl împungea cu codirișstea biciului de-i făcuse curul tot numai rană, dar degeaba.

Mișu ăsta o fi el frumos, cum se mândrea țaica Domnica, dar avea și el năravul lui, mamă, ce instrucție ar fi făcut Iulică cu el, dacă i l-ar fi dat pe mâna lui! Nu voia defel să meargă prin bălți, și cum drumurile cu el erau doar pe ulițele de la pădure, nu plimbat pe asfalt, ca la „șosea“, ci pe câmp, pe ulițele din Sângerit, unde roțile remorcilor, ale tractoarelor făcuseră numai gropi, era ca o expediție pe Lună un drum pe acolo după ploaie. Gropile se umpleau de apă și de noroi, iar Mișu ocolea orice băltoacă, oricât îl trăgea stăpâna de căpăstru, era în stare să răstoarne căruța, oricât l-ai fi bătut. După ce obosea trăgând de el, bătându-l și drăcuindu-l degeaba, bătrâna se resemna cu consolarea „las'că-ți arăt eu ție acasă, n-o să mai mănânci trei zile!“, și ea mergea prin balta oricât de mai mare, și Mișu pe potecă, pe unde era drumul mai bun, mai bătătorit. Prima dată când și-a descoperit talentele și a răsturnat căruța, noroc de femeie că erau numai cu vreo câteva maldăre de bețe de floarea –soarelui și a trecut mai ușor peste necaz.

Cu toate astea, femeia era mândră de măgarul ei, fata îi făcuse o fotografie color în care ea îi dă să mănânce dintr-o creangă de dafin, un lăstar de salcâm, și ea o privea deseori copilărește, ar fi pus-o în ramă, „tablou“: „Ce frumos a ieșit măgărușul meu, și parcă zâmbește, nu crezi?! Măgarul e animalul Domnului, de aceea are cruce pe spate, eu n-am văzut decât anul trecut, când mi-a spus și mi-a arătat nea Gheorghe la câmp, eu nu băgasem de seamă. Dar, ca să vezi ce păcătoasă e lumea în ziua de azi, toți își bat joc de el, toți ciobanii și toți copiii pe câmp și pe ulițe!“

Era în stare să devină lidera mondială a unei asociații de protecția măgarilor, ca Babette, ocrotitoarea maidanezilor..

* * *

Doctorul din sat o examinează și se uită circumspect la asistenta care dădea din cap compătimitor: „Ce să-i dau?! Pot să-i dau și o tonă de medicamente! La 76 de ani e un organism uzat, asta nu înțeleg unii, când vin la mine în ultimul ceas să-i fac flăcăi sau fete mari. La țară omul e muncit, consumat, nici un tratament nu poate face minuni. Mai venise unu să-mi spună de „bitter-ul suedez“ minune, că eu de ce nu știam! Îmi citea prospectul, și credea tot, nimic nu era scăpat, vindeca până și chelia! Măi să fie, dă-o-ncolo de treabă, păi atunci ar deveni miliardar cine ar vindeca și chelia…

Ce are?! Are de toate, e și cardiacă, are și tensiune hai-hui, și insuficiență renală și astm, și emfizem pulmonar. I-am explicat că plămânii ei sunt uscați, nu o mai duc mult, ca și cum ai mai vrea să faci vin din struguri stafidiți. Eu îi dau acum un tratament, ce mă pricep eu de aici de la țară, după ochi, fără analize făcute, de altfel la fel or să spună și cei de acolo, de la spital. Dar s-o ducă la un spital ca lumea, că pe la noi te internează la etajul patru, te trimite de la un etaj la altul, și la parter îți dă drumul că nu ai nimic grav“ și se uită la femeia care era alături, neavând cui altcuiva să i se adreseze.

Femeia dă înapoi scuzându-se: „eu sunt numai o ve-

Nicolae Grigorescu – ***Ciobănița***

cină, am trecut numai așa pe la ea, că mai lucram în tinerețe împreună, vara, pe la CAP, dar am și eu grijile mele, nu mă pot angaja s-o îngrijesc eu, să am grijă de casă, mai ales cum se fură acum peste tot, chiar și cu tine al casei înăuntru, că ți-e și frică să mai ieși pe bătătură când auzi câinii lătrând. Dacă se-ntâmplă ceva și pic eu de vină…“

Doctorul se-ntoarce hotărât spre bătrână: „Sun la Salvare să te ducă la spital, nu poți rămâne așa singură în casă“.

Femeia începu să plângă speriată, abia înțelegându-se ce vorbește: „Nu mă duc eu la spital, să mor acolo, și să mă aducă și pe mine tăiată ca pe Lina“.

Vecina dădu explicațiile: „Poate acolo a doborât-o boala, că a fost săptămâna trecută la mort, și a stat toată ziua în ger, că a murit aici în sat, pe mahala, Lina lui Vidrosu, a murit la spital și au tăiat-o acolo, au adus-o bucăți. Ar fi putut să ducă numai ploconu' și să se întoarcă acasă, nu să stea până vine popa și citește, până o scot din casă și o plimbă prin sat pe la toate răscrucile. Să fi stat în casă, nu să meargă femeie bătrână și până la cimitir, și apoi să stea și la masa de pomană, că au fost mulți, peste 200 de oameni, și masa a fost afară, în bătătură, pe gerul ăla. Chiar dacă au fost prietene la câmp, pe vremea cooperativei, când mergeau împreună de le apuca miezul nopții cu sacii de porumb în spinare, prin șanțuri, să se ascundă de pândari… Că-i mai ziceam și atunci: „Pentru ce te zbați atâta, țaică Domnică, nu vezi că ești singură și fie-ta, plecată departe nu mai vine la mata pe bătătură…“.

Doctorul și asistenta au plecat. Femeia de peste drum a dormit cu bătrâna în colțul patului, cu lumina aprinsă, că-i spusese cineva că tot înseamnă și asta ceva, nu ar fi chiar o moarte fără lumânare, decât să moară cineva pe întuneric. Dar tot a întrebat-o pe bătrână pe unde are niște lumânări: „Nu de alta, dar dacă se ia curentul, cum nu e gaz în lampă, până să aprind niște chibrituri, nu văd să-ți dau medicamentele, trebuie să am o lumânare la îndemână“.

Când s-a luminat de ziuă, femeia a ieșit să potolească animalele, apoi a plecat la ea acasă, să și le potolească și pe ale ei, că Tudor al ei, bărbatu-su, stătea mai mult în casă, era bolnav cu ficatul, nu-l lăsa să facă eforturi.

Spre seară, bătrâna ieși greu afară în prag, și-și inspectă ca Napoleon armata, înaintea bătăliei de la Waterloo: „Cum să plec eu, copiii mamei, și să vă las singuri?! Cine o să aibă grijă de voi?! Să vină nebunul de Iulică, câinosul, care-și bate măgarii lui ca pe hoții de cai?! Nici să nu-l mai văd în ochi, de când a vrut să se urce pe Mișu al meu, când veneam de la moară, nu era de ajuns greutatea căruței, mai voia să-l care și pe el ditamai găligan…

Și Ghiocel și Voichiță?! Par ei slabi și pricăjiți, dar sunt câini buni, când latră, știu sigur că e cineva la poartă, cum eu nu prea mai aud când strigă cineva. Și le dau de mâncare cum trebuie, nu apuc eu să mănânc de trei ori, când mă iau cu treburile, dar lor tot le dau mereu, nu ca nebunul de Iulică, care le aruncă o dată pe zi, ia' acolo, un codru de mămăligă, și îi mai și bate ca apucatu' când îi sar în cale, de îi auzi cum scheaună și se feresc de el ca dracu' de tămâie…“.

Nu avea avere cu prea multe suflete bătrâna, dar cum se făcea seară, trebuia să le știe potolite pe toate.

„Nu plec, copiii mamei, fie ce-o vrea Dumnezeu! Că dacă el atâta are-n plan să te mai țină, nu poți zice tu „Nu!“, e tot cum vrea el, ba mai mult, îl mai și superi dacă te-mpotrivești și cârtești!“

Se făcuse seară târziu, și femeia de peste drum dacă văzu foc pe hornul casei și lumina aprinsă, nu mai veni.

Bătrâna se duse în camera bună, unde într-un colț, în vechea ladă de zestre, avea legătura ei cu cele trebuincioase de moarte. Le despachetează și iar le împachetează oftând, nu apucase să găsească la târg lenjerie de tron, și degeaba se tot rugase de fie-sa să-i aducă de la oraș, uite și acum, văzuse la Lina albituri dantelate în sicriu și deasupra de toată frumusețea, cumpărate de ea, că i le arătase într-o zi când venea de la târg și o mai oprise de vorbă.

Era frig în cameră, parcă mai ger decât afară, de se făcuseră beton merele și portocalele puse pe brâul sobei de teracotă, în care nu se făcuse foc de ani de zile, nu mai venea nici un oaspete aici, a rămas „camera bună“.

Când îi era dor de fată, lua pachetul cu scrisori, ori albumul cu fotografii și-și mai ostoia dorul.

Ce frumoasă era în timpul școlii, uite, în poză cu dirigintele bătrân, care apărea tot lângă ea, îi povestise că doar ea îl asculta la orele de română ori la dirigenție, încât colegii îi spuneau în răspăr „fata mosului“.

Ori în pozele de la școala ei, înconjurată de profesori, de directori, de copii, stăteau toți pe bancă și ea era în mijloc, diriginta lor, pe când mai lucra în învățământ, că apoi a plecat fără să se gândească ea că nu face bine. Îi spusese de mult bătrânul Bălănică, la „planită“, că fata ei nu va rămâne în învățământ, ce dacă lucrase zece ani, acum plecase. Îi era rușine să spună în sat că fata ei nu mai era profesoară, se mândrise cu ea, acum scria cărți și era bibliotecară. Bibliotecar fusese și Ilie al lui Bartoș, la Căminul Cultural odată, acum îl dăduseră afară, că făcuseră acolo cârciumă din aia cu muzică, pentru tineri, așa o să rămână și fata ei fără serviciu.

Acum fata ei era îngălbenită, că nu mai lăsa tutunul, îi crăpase obrazul de rușine când îi zisese Angi că o văzuse fumând în farmacia Dorianei.

Îi dăduse până la urmă telefon, îi spusese că vine dar uite că nu mai sosea.

Nu va pleca din casa ei, orice-ar zice ea, va muri în casa ei, nu în pat străin, să n-o mai poată aduce de acolo, ori s-o țină în mașină în drum, până s-o ducă la cimitir, să nu aibă omul din sat unde să vină și la ea cu o lumânare, cu o floare, să o bocească și pe ea.

Îi tot spune că va vinde casa oricum după moartea ei, dar cât trăia, măcar nu vedea ea cum se alege praful de munca ei de-o viață…

Și femeia adormi în camera rece de oaspeți, „camera bună“. Nu a simțit cum frigul o toiegește treptat, întrepătrunzându-se printre amintirile calde. Vecina, văzând lumina aprinsă până seara târziu, se gândise că era trează de boală, ori poate venise fiică-sa, că a mai venit odată pe la miezul nopții. Și-a continuat treburile, nu s-a grăbit s-o viziteze. Dimineața devreme era tot aprinsă lumina în „camera bună“.

Ioan Adam

UN OM ÎNTRE CĂRȚI*

După o captivantă expediție cărturărească pe urmele lui Caragiale în care căuta reflexele figurii acestuia în presa vremii, doamna Dorina Grăsoiu revine în actualitatea editorială cu un dosar critic dedicat lui Ovidiu Papadima. ***Viața cărților lui Ovidiu Papadima***, antologia pe care a publicat-o nu demult la ***Editura Vestala***, e dovada unei empatii, a unor afinități elective determinate de similitudini temperamentale. Istoric și critic literar de factură academică, pătruns de cultul documentului și al investigației exhaustive, Ovidiu Papadima e un chip similar al celei care-i cercetează azi opera așezând-o între oglinzi paralele. Pe de o parte, e prisma poliedrică a criticii în care fostul cronicar literar al ***Gândirii*** și autorul atâtor studii fundamentale s-a reflectat multiform, pe de alta, examenul propriu riguros, chiar dacă nu-i total scutit de accente apologetice.

Referindu-mă la primul plan, aș constata că Dorina Grăsoiu are un dar mai rar printre istoricii literari: știe să dea dinamism analizei, pulsație epică examenului documentar, n-are idiosincrazii și partizanate păguboase. Ceea ce i-a izbutit în cărți precedente precum ***„Bătălia" Arghezi*** (policromă reconstituire arhivistică de acum 20 de ani) și în ***Caragiale în presa vremii*** (investigație detectivistică de mâna întâi pe care o publica în 2002) îi reușește și acum. „Subiectul" nu e instalat pe un soclu înalt de pe care să contemple hieratic, ca statuia unei zeități orientale, ofranda jerbelor critice, ci, prin inspirate mișcări de aparat critic, e adus în actualitatea vie în care admirația se împletește cu blamul, rezerva cu elogiul. E, în fond, cea mai adecvată dovadă de fidelitate față de magistrul pe care-l evocă, fiindcă ***Viața cărților lui Ovidiu Papadima*** nu e un titlu întâmplător. În 1969, într-un eseu cu valoarea unei profesiuni de credință, intitulat ***Între istorie literară și critică literară***, Ovidiu Papadima sublinia că „istoria literară presupune [...] evocarea nu numai a vieții scriitorilor, dar și a vieții operelor lor". Or, viața operelor este chiar receptarea lor critică.

Din acest punct de vedere, Ovidiu Papadima a fost un privilegiat. Existența lui intelectuală a fost omologată pe varii planuri de cărturari cu prestigiu incontestabil. Au scris despre el G.Călinescu și Petru Comarnescu, Nichifor Crainic și Constantin Ciopraga, Adrian Fochi și Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Perpessicius și Al. Piru, C. Stănescu și Ion Taloș, Mihai Zamfir și Mircea Iorgulescu, adică exegeți care au impus întotdeauna prin autoritatea argumentelor, nu prin argumentul autorității. Reperele bibliografice pe care le propune Dorina Grăsoiu în finalul antologiei sunt abundente, iar în acest context alegerea textelor reprezentative pentru statura postumă a lui Ovidiu Papadima e o operație dificilă care cere simultan echilibru, simțul arhitectonic al proporțiilor, ochi de geometru. Proba de foc ce trebuia trecută de un autor vizibil fascinat de eroul său este cenzura rațională aplicată admirației. O probă pe care istoricul literar Dorina Grăsoiu a trecut-o în general cu bine, incluzând în sumar și puncte de vedere contestatare precum cele ale lui Vasile Netea și Mircea Popa, rezervele critice ale celui din urmă fiind stârnite de ***Ipostaze ale iluminismului românesc***, sinteza publicată de Ovidiu Papadima în 1972.

Un amănunt interesant e că majoritatea „contestatarilor" lui Ovidiu Papadima sunt de peste munți, din Ardeal, care pedepsesc astfel, instinctiv (?!), „dezerțiunea" transilvăneanului metropolizat. Să fie oare, aici, o urmă tardivă a unui tribalism care tulbură încă oglinda eului românesc supraindividual despre care glosa atât de pătrunzător autorul ***Viziunii românești a lumii***? Aș mai adăuga și că secțiunea ***Sinteze*** a crestomației e cam distrofică. Chiar dacă e mai didactic, mai „uscat", portretul pe care Ion Simuț i-l dedică lui Ovidiu Papadima în ***Dicționarul Scriitorilor Români*** merita inclus tocmai pentru calitatea demersului sintetizator.

Al doilea plan al acestei cuprinzătoare antologii este chiar ampla prefață, de circa 25 de pagini, a Dorinei Grăsoiu. A reuni într-un flux coerent ipostaze divergente (O. Papadima a fost în același timp folclorist, critic și istoric literar, arhivist, bibliograf meticulos, universalist) nu chiar la îndemâna oricui. Examenul presupune polivalență, inițiere profundă în domenii diferite, calități pe care Dorina Grăsoiu le are neîndoielnic. Ceea ce-i reproșez însă aici este o diferență de regim față de antologia propriu-zisă. Acolo spiritul critic e solid, fără fisuri, dincoace pasionalitatea e mai puțin strunită. Dau un singur exemplu: dacă volumul din 1971 ***Scriitorii și înțelesurile vieții*** e o ediție „redusă ca proporții și mult «cumințită» a cărții din 1943" ***Creatorii și lumea lor***, se mai poate susține în tabelul cronologic că tomul cu pricina oferă „imaginea netrucată a mișcării literare interbelice"? Oricât am crede în valabilitatea unui vechi adagiu conform căruia „greșeala e omenească, dar perseverența e diabolică", în materie de spirit critic consecvența e preferabilă.

Inconsecvențe de acest gen sunt însă rare. Scriind despre ***Viața cărților lui Ovidiu Papadima***, Dorina Grăsoiu a reușit să reconstituie și o viață exemplar dedicată cărților.

* ***Viața cărților lui Ovidiu Papadima***. Antologie, prefață, tabel cronologic, bibliografia operei și bibliografie selectivă de Dorina Grăsoiu, Editura Vestala, București

Constantin Coroiu

FONDUL PRINCIPAL DE VALORI

A trecut mai bine de un secol de când pe atunci foarte tânărul prozator Mihail Sadoveanu publica într-un singur an (1904) patru volume de povestiri și nuvele scrise cu o mână de maestru. Cele patru cărți – ***Povestiri***, ***Şoimii***, ***Dureri înăbuşite***, ***Crâşma lui Moş Precu*** – l-au consacrat fulgerător pe autorul lor, care nu împlinise încă 24 de ani, și au intrat încă de la apariție în ceea ce am putea numi *fondul principal al literaturii române*. Martor al acelui moment fast, Nicolae Iorga, salutându-l pe „cel mai citit și iubit dintre nuveliștii de astăzi", proclama anul *1904* ca fiind *Anul Sadoveanu*. Și așa a rămas în istoria noastră literară. Din păcate, am fost nevoiți iarăși să constatăm că avem memorie scurtă, iar adeseori și falsă ori falsificată . Este o boală națională ce se dovedește incurabilă ca și, de pildă, adamismul. Puțini, foarte puțini dintre criticii, publiciștii și editorii români și-au adus aminte de evenimentul literar de la începutul secolului trecut. În rest, ce n-am văzut, ce n-am auzit și ce n-am citit în 2004?! A fost unul, s-ar putea aprecia, al prozei tinere sau, mă rog, al tinerilor prozatori. Am citit cărți pătate de sânge menstrual și inundate de spermă, duhnind a alcool ori aflându-se în pragul sevrajului inclusiv tematic și stilistic. Am asistat la apariția unor noi „stele" pe cerul din ce în ce mai încărcat al audiovizualului autohton. Una dintre ele, cam întunecată la culoare, mi-a amintit de o referire, mai bine zis de o caracterizare malițioasă a unui personaj al lui Marin Preda pe care Alexandru Ivasiuc o făcea într-o convorbire despre proză și eseu. Tumultuosul Ivasiuc îmi spunea atunci: „Să-ți închipui că prostul satului venit la oraș ajunge în trei luni de zile să conducă pagina externă la un ziar, să-și facă relații în fosta înaltă societate bucureșteană, adică să spui: «Stai Achime să bem un țoi la Obor, că mă așteaptă Martha Bibescu» este o naivitate care mi-aduce aminte de ***Elevul Dima dintr-a şaptea***, unde un personaj zice: «Și-atunci mă pusei și în trei ani ajunsei profesor universitar»"... Bietul Ivasiuc! N-avea nici chiar el cum să întrevadă că va veni o vreme când în România se ajunge profesor universitar nu în trei ani, ci în trei luni – și nu în ficțiune, ci în realitate. Nu doar șef de pagină, fie ea și de politică externă, ci de ziar...

Totuși o editură de mare anvergură, „Polirom", care ne-a îndemnat în Anul Sadoveanu, spre lauda ei, cu cărțile pe masă, să „votăm" literatura, proza tânără, mi l-a adus în bibliotecă și pe Sadoveanu. Este vorba despre o antologie alcătuită – fapt semnificativ – de un critic din generația matură, care are în bibliografia sa poate cea mai bună carte ce s-a scris despre Sadoveanu „după Al Doilea Război Mondial – când nu s-ar putea zice că exegeza privind vasta literatură a creatorului ***Crengii de aur*** n-a fost bogată și cu totul remarcabilă (a se vedea eseul lui Alexandru Paleologu ori monografia elaborată de Constantin Ciopraga, ca să amintesc doar două exemple) – și de un critic din generația tânără, unul dintre cei mai reprezentativi ai ei: Nicolae Manolescu și Marius Chivu. Acesta din urmă semnează și *cuvântul-înainte*, *notele* și *comentariile* volumului intitulat ***Ochi de urs şi alte povestiri***. Cuvântul-înainte al cărții în care au fost antologate 20 dintre *cele mai bune* povestiri, nuvele și schițe, cum le consideră Marius Chivu drept cuvânt, este în fond un eseu foarte bine scris, ilustrând spiritul comprehensiv și decomplexat al autorului. Titlul admirabilului text mi se pare deopotrivă sugestiv, provocator (la lectură) și subtil polemic: ***Sadoveanu evergreen*** (***Sadoveanu veşnic verde***). De altfel, antologia însăși își propune să provoace (re)lectura unui scriitor uriaș, „devenit din păcate un tipic autor de manual", dar în a cărui operă sunt – cum observă Mihail Ralea în faimosul eseu din 1930 – „pagini de metafizică grandioasă și înfiorătoare, asemeni paginilor ***Bibliei***, unice în literatura lumii". *Veșnic verde* definește nu doar perenitatea unei opere monumentale, ca dimensiuni și valoare, ci și a unui cosmos și a unui suflet colectiv pe care le exprimă și care au nutrit-o, totodată trimițând, mi se pare, cu gândul și la cele două „*elemente primare*" detectate de același Ralea: „*poezia mistică a naturii și spiritul pandur*". Revenind la scopul demersului editorial și critic – fiindcă, se știe, a alcătui o antologie este, implicit, un act critic – al lui Nicolae Manolescu și Marius Chivu, nu-mi rămâne decât să citez ceea ce declara autorul *notelor asupra ediției*: „Am urmărit ca textele să sugereze, chiar să facă vizibile elementele esențiale ale scrisului sadovenian, recurența temelor, precum și transformările, evoluția scrisului narativ și a concepției artistice... Neavând pretenția că e infailibilă, antologia noastră nu intenționează să substituie, ci să incite și să facă «poftă» de Sadoveanu, mizând pe elementul surpriză al (re)descoperirii câtorva splendide povestiri" (*subl. mea*).

Fiind vorba de o antologie, e aproape obligatoriu să înșiruiesc aici titlurile celor douăzeci de proze sadoveniene. O facă fără teama de a plictisi, căci titlurile înseși evocă o lume, o planetă inconfundabilă. Una pe care se petrec, s-au petrecut copilăria și, după caz, viața noastră „ca frunzele și florile anotimpurilor". Dar nu numai atât. Datorită lui Sadoveanu – singurul dintre românii din secolul 20 cu care, credea Călinescu, Ștefan cel Mare s-ar fi înțeles perfect – retrăim multe alte vieți. Vieți de care nu știm nimic sau pe care le-am uitat și care ar fi rămas uitate pentru totdeauna dacă nu ni le-ar fi povestit cu rostirea sa magică Mihail Sadoveanu. Așadar: ***Într-un sat, odată***, ***Hanul Boului***, ***Cânele***, ***Păcat boieresc***, ***În pădurea Petrişorului***, ***Înecatul***, ***Fântâna Hazului***, ***O istorie de demult***, ***Mergând spre Hârlău***, ***Fiorul***, ***Codrul***, ***Povestea cu Petrişor***, ***Hoțul***, ***Haia Sanis***, ***Bordeienii***, ***Ochii ei arzători de mult s-au stins***, ***Pe Deleleu***, ***Ochi de urs***, ***24 iunie***, ***Roxelana***.

Am afirmat deja că antologia „la zi" – cum precizează Marius Chivu – la care mă refer este implicit polemică. Dar sensul ei polemic e întărit de eseist în ***Mai multe note asupra ediției*** și ținta o constituie școala și „selecția curiculară extrem de redusă (***Hanu Ancuței*** și ***Baltagul*** de pildă) care a provocat, în timp, o saturație de receptare, atât din partea elevilor, cât mai ales din

partea profesorilor". Criticul semnalează și un efect „pervers" al raportării la creația lui Sadoveanu, care „*cu cât a scris mai mult, cu atât a rămas mai necitit*" și „a scris enorm". Observațiile lui Marius Chivu sunt în primul rând de bun simț: „Nu știm exact în ce măsură, dar funcționează foarte bine principiul că nu e nevoie să fi citit prea multe dintr-un scriitor dacă îi cunoști una-două capodopere. Sigur nu e obligatoriu să citești chiar toată opera autorului respectiv, mai ales dacă acesta a scris foarte mult, dar, oare, cât am citit / mai citim noi astăzi din Sadoveanu? Prezența în manual a celor două-trei opere a făcut ca multe dintre titlurile importante ale lui Sadoveanu, cel puțin la fel de reușite artistic, să rămână foarte puțin cunoscute sau chiar străine. În loc să incite și să fascineze prin varietatea tratării temelor și prin evoluția singulară și interesantă a concepției artistice, s-a creat, dimpotrivă, impresia unei opere sadoveniene monotone și plictisitoare".

Scriindu-și eseul introductiv cu ***Sadoveanu și Utopia cărții*** (1976) pe masă, dar nu în poziție subalternă, ci ca participant egal la dialog, la dezbatere, Marius Chivu trece repede în revistă temele și motivele identificate de Nicolae Manolescu în opera marelui prozator, observând că „aproape toate implică o doză de însingurare socială, nemaivorbind de condiția însăși a personajelor". Comentariul care urmează este lămuritor: „Raymond Queneau spunea cândva: «Voyager c'est attendre!», iar la Sadoveanu aproape toată lumea călătorește sau se află în drum spre ceva, gata venit sau, dimpotrivă, gata de plecare. Prin urmare, nu e de mirare faptul că și în notele de călătorie durata este prelungită, iar evenimentele sau povestirea se produc pe fundalul multiplelor și înșelătoarelor chipuri ale așteptării. De aici și senzația de static din majoritatea narațiunilor, de încremenire milenară într-o ordine ce pare să țină mai degrabă de cosmic. Am putea spune că la Sadoveanu așteptarea este agentul narativ prin excelență: ea înlesnește contemplația și tot ea dă apoi impulsul istorisirii: Povestirea suspendă așteptarea, apropie personajele și îi redă timpului calitatea. Dacă la început în spatele povestirii se află simpla așteptare a trecerii timpului, mai târziu personajele își trec timpul așteptând să povestească". În fine, îmi face o deosebită plăcere să „rotunjesc" aceste însemnări cu ceea ce scrie Marius Chivu în încheierea textului său: „Poate că temele literaturii lui Sadoveanu vor fi, tot mai mult de acum încolo, resimțite ca învechite pentru cititorul internaut, consumator (*un cuvânt cum nu se poate mai nimerit aici – n. mea*) exclusiv al ficțiunilor timpului său; poate că însăși scriitura sadoveniană, expresivă și misterioasă în sine, nu-i va mai entuziasma pe marginalii lecturii, pe rafinații degustători din underground-ul stilului, dar Sadoveanu va rămâne – *no matter what* – un scriitor cu o gândire artistică fascinantă și dintre cele mai complexe. Revizitarea lui confirmă, cu multe surprize plăcute, o poziție canonică neclintită. Destul pentru ca „scrierile sale să fie *ever-green*-uri oricând reeditate cu succes".

S-ar putea ca gura și condeiul lui Marius Chivu să-i fie aurite.

În ce mă privește, îmi place să mă iluzionez că așa va fi gustat, receptat, Sadoveanu și în viitorul îndepărtat, chiar dincolo de vremea internauților...

Andrei Milca

PORTRETUL ARTISTULUI LA SENECTUTE: LEONARD COHEN

Moto: „Am auzit despre un om / care rostește atât de frumos cuvintele / încât doar spunându-le numele/ face femeile să i se dăruiască. (***Poem***)

Cât de inspirate sunt versurile din moto pentru a sugera, nonconformist, chiar autoportretul celui care a devenit cântărețul, romancierul și poetul Leonard Cohen! Doi „fani" ai artistului, purtând același prenume – Mircea – au uitat pentru un moment că unul este profesorul Mihăieș și altul „brand"-ul Cărtărescu și și-au dat mâna pentru a aduna într-un volum tot ceea ce înseamnă esențele creației marelui artist evreu canadian. ***Viața, patimile și cântecele lui Leonard Cohen*** este o boemă radiografie a unui rebel, făcută de un împătimit al operei acestuia – Mircea Mihăieș, „ajutat" în traducerea celor 32 de poeme „alese" de Mircea Cărtărescu (volumul a apărut anul trecut la Editura „Polirom"). Cartea pornește de la câteva recenzii publicate de profesorul timișorean în revista lui H.R. Patapievici, „Idei în dialog", amplificate în timp și grupate în câteva „binomuri" eclectice: „vocea / nevroza", „oglinda / balansul", „lumina / remușcarea", „ecoul / frustrarea", „vrajba / durerea", „alchimia / blândețea", angoasa / eșecul", noaptea / otrava", „cruzimea / candoarea", „prada / femeia", verticala / ocolul", „trecutul / tăcerea", „lentoarea / hipnoza" (în partea întâi a cărții, care s-ar lega într-un fel de partea primă a împărțirii poemelor – ***Să comparăm mitologiile***); respectiv „rănile / copilăria", „viul / ratarea", în paralel cu jocul liric secund imaginat de traducătorul atât de marketat – ***Cutia cu mirodenii a pământului***. Evident, este o prezumție analogică, nu obligatorie , dar poate că autorii nu au ales întâmplător să-și împartă fiecare „capitolele" în câte două secțiuni, pentru că *dualul* Cohen, privindu-se în oglindă, nu putea fi judecat decât ca un „dublu", omul *vs.* artistul, în perechi de termeni specifici universului său cameleonic.

Nu puteau lipsi din această poveste Bob Dylan,

partea profesorilor". Criticul semnalează și un efect „pervers" al raportării la creația lui Sadoveanu, care „*cu cât a scris mai mult, cu atât a rămas mai necitit*" și „a scris enorm". Observațiile lui Marius Chivu sunt în primul rând de bun simț: „Nu știm exact în ce măsură, dar funcționează foarte bine principiul că nu e nevoie să fi citit prea multe dintr-un scriitor dacă îi cunoști una-două capodopere. Sigur nu e obligatoriu să citești chiar toată opera autorului respectiv, mai ales dacă acesta a scris foarte mult, dar, oare, cât am citit / mai citim noi astăzi din Sadoveanu? Prezența în manual a celor două-trei opere a făcut ca multe dintre titlurile importante ale lui Sadoveanu, cel puțin la fel de reușite artistic, să rămână foarte puțin cunoscute sau chiar străine. În loc să incite și să fascineze prin varietatea tratării temelor și prin evoluția singulară și interesantă a concepției artistice, s-a creat, dimpotrivă, impresia unei opere sadoveniene monotone și plictisitoare".

Scriindu-și eseul introductiv cu ***Sadoveanu și Utopia cărții*** (1976) pe masă, dar nu în poziție subalternă, ci ca participant egal la dialog, la dezbatere, Marius Chivu trece repede în revistă temele și motivele identificate de Nicolae Manolescu în opera marelui prozator, observând că „aproape toate implică o doză de însingurare socială, nemaivorbind de condiția însăși a personajelor". Comentariul care urmează este lămuritor: „Raymond Queneau spunea cândva: «Voyager c'est attendre!», iar la Sadoveanu aproape toată lumea călătorește sau se află în drum spre ceva, gata venit sau, dimpotrivă, gata de plecare. Prin urmare, nu e de mirare faptul că și în notele de călătorie durata este prelungită, iar evenimentele sau povestirea se produc pe fundalul multiplelor și înșelătoarelor chipuri ale așteptării. De aici și senzația de static din majoritatea narațiunilor, de încremenire milenară într-o ordine ce pare să țină mai degrabă de cosmic. Am putea spune că la Sadoveanu așteptarea este agentul narativ prin excelență: ea înlesnește contemplația și tot ea dă apoi impulsul istorisirii: Povestirea suspendă așteptarea, apropie personajele și îi redă timpului calitatea. Dacă la început în spatele povestirii se află simpla așteptare a trecerii timpului, mai târziu personajele își trec timpul așteptând să povestească". În fine, îmi face o deosebită plăcere să „rotunjesc" aceste însemnări cu ceea ce scrie Marius Chivu în încheierea textului său: „Poate că temele literaturii lui Sadoveanu vor fi, tot mai mult de acum încolo, resimțite ca învechite pentru cititorul internaut, consumator (*un cuvânt cum nu se poate mai nimerit aici – n. mea*) exclusiv al ficțiunilor timpului său; poate că însăși scriitura sadoveniană, expresivă și misterioasă în sine, nu-i va mai entuziasma pe marginalii lecturii, pe rafinații degustători din underground-ul stilului, dar Sadoveanu va rămâne – *no matter what* – un scriitor cu o gândire artistică fascinantă și dintre cele mai complexe. Revizitarea lui confirmă, cu multe surprize plăcute, o poziție canonică neclintită. Destul pentru ca „scrierile sale să fie *ever-green*-uri oricând reeditate cu succes".

S-ar putea ca gura și condeiul lui Marius Chivu să-i fie aurite.

În ce mă privește, îmi place să mă iluzionez că așa va fi gustat, receptat, Sadoveanu și în viitorul îndepărtat, chiar dincolo de vremea internauților...

Andrei Milca

PORTRETUL ARTISTULUI LA SENECTUTE: LEONARD COHEN

Moto: „Am auzit despre un om / care rostește atât de frumos cuvintele / încât doar spunându-le numele/ face femeile să i se dăruiască. (***Poem***)

Cât de inspirate sunt versurile din moto pentru a sugera, nonconformist, chiar autoportretul celui care a devenit cântărețul, romancierul și poetul Leonard Cohen! Doi „fani" ai artistului, purtând același prenume – Mircea – au uitat pentru un moment că unul este profesorul Mihăieș și altul „brand"-ul Cărtărescu și și-au dat mâna pentru a aduna într-un volum tot ceea ce înseamnă esențele creației marelui artist evreu canadian. ***Viața, patimile și cântecele lui Leonard Cohen*** este o boemă radiografie a unui rebel, făcută de un împătimit al operei acestuia – Mircea Mihăieș, „ajutat" în traducerea celor 32 de poeme „alese" de Mircea Cărtărescu (volumul a apărut anul trecut la Editura „Polirom"). Cartea pornește de la câteva recenzii publicate de profesorul timișorean în revista lui H.R. Patapievici, „Idei în dialog", amplificate în timp și grupate în câteva „binomuri" eclectice: „vocea / nevroza", „oglinda / balansul", „lumina / remușcarea", „ecoul / frustrarea", „vrajba / durerea", „alchimia / blândețea", angoasa / eșecul", noaptea / otrava", „cruzimea / candoarea", „prada / femeia", verticala / ocolul", „trecutul / tăcerea", „lentoarea / hipnoza" (în partea întâi a cărții, care s-ar lega într-un fel de partea primă a împărțirii poemelor – ***Să comparăm mitologiile***); respectiv „rănile / copilăria", „viul / ratarea", în paralel cu jocul liric secund imaginat de traducătorul atât de marketat – ***Cutia cu mirodenii a pământului***. Evident, este o prezumție analogică, nu obligatorie , dar poate că autorii nu au ales întâmplător să-și împartă fiecare „capitolele" în câte două secțiuni, pentru că *dualul* Cohen, privindu-se în oglindă, nu putea fi judecat decât ca un „dublu", omul *vs.* artistul, în perechi de termeni specifici universului său cameleonic.

Nu puteau lipsi din această poveste Bob Dylan,

celălalt „poet al rock'n'roll-ului" (pus cumva într-o antiteză care nu-l favorizează în „lupta" sa cu L. Cohen – aici Mihăieș este subiectiv, favorizându-și idolul și caracterizându-l depreciativ pe – totuși! – marele muzician care rămâne Dylan!), Joan Baez, Judy Collins – cea care l-a descoperit și promovat pe Cohen în muzică, Joni Mitchell, Mimi și Richard Farina. Dacă aceștia au demonstrat mai mult sau mai puțin talentul lor solistic, Leonard s-a dăruit scenei pur și simplu fără a-și propune să redefinească paradigma, fără a vrea să demonstreze nimic. Natural și sincer de la primul disc din 1967 (***The Songs of Leonard Cohen***) și până la recentul ***Dear Heather*** artistul nu și-a dorit să fie pop star („Nu sunt lumina generației mele, nu sunt purtătorul de cuvânt al unei noi sensibilități, sunt doar un compozitor ce trăiește în Los Angeles" – spunea el în anii '80), dar a devenit un simbol, un misterios „intimist" dincolo de această modestie și de lungile pauze dintre albume. Mihăieș simte feeling-ul transmis de melodiile celui care nu și-a dorit decât să fie lăsat în pace *să creeze ceea ce vrea el*, nu ceea ce i-ar impune producătorii: „o aceeași hipnotică monotonie, o aceeași lentoare a frazei muzicale, o aceeași profunzime – atemporală, aspațială... o infinită rotire în cercuri, o alunecare somnambulică". Adică o muzică necomercială, axată pe Cuvânt, care devine mai important decât sunetul, o *muzică-text*, nu neapărat melodie, ușor snoblush, ușor elitistă, în care predominante sunt carnalul, spleen-ul, extincția, penumbra (nu cu mult diferit de temele «mentorului» său studiat aici, „discipolul" Mihăieș lucrează la două cărți despre... doliu și bătrânețe!). Cu toate aceste aparente mișcări în cerc vicios creativ, pașii bătuți pe locul artei care nu l-a făcut vedetă mediatică, evreu canadian a trecut ușor de la roman la poezie și apoi la muzică, debutând la 40 de ani, continuând să scoată albume și la peste 70, neîncercând ca alții să se tot reinventeze, racordându-se modelor, ci fiind mereu același, solemn, profund, „încântător", cum îl numea cineva. Depășind confuziile unei lumi de sex, droguri, beții și nopți pierdute, Leonard e născut în același an cu Elvis Presley, fără a avea nimic din aura de macho –simbol sfârșind vicios a acestuia. De la hit-ul ***Suzanne*** până la albumul de aur din 1992, ***The Future*** (împrumutând piese pentru coloana filmului lui Oliver Stone, ***Natural Born Killers***), Cohen n-a făcut vreodată ceva nepotrivit, ceva să nu-l reprezinte – ca paietele și pantalonii mulați, ori spargerea unei chitare pe scenă – reușind să rămână la „înălțimea propriilor standarde": jumătate luându-se cinic peste picior, că e doar un simulacru de cântăreț, în comparație cu cei din generația lui; jumătate făcând la modul foarte serios ceea ce altora li se părea o joacă superficială. Cohen a pus suflet de poet într-o lume de pseudostaruri popcorn și confetti. Suferind de mania persecuției, venită dintr-un soi de eternă nemulțumire perfecționistă față de studiourile de înregistrări, Cohen a devenit un personaj aparte, cu un public restrâns la începuturi și cu milioane de discuri vândute când a ajuns ceea ce-și dorea de la primul disc: *un cântăreț „bătrân"*, adică arhaic, un muzician parcă ancestral, adică un model de ascultat și respectat, care parcă aduce sunetele dintr-un univers paralel ori imaginar, fiind o chintesență a strămoșilor. „Satir" ori „pan" post-modern, artistul și-a făcut din femei și dragoste axul creației sale – și a avut la viața sa multe „încurcături" amoroase, mai multe decât piesele pe care le-a dedicat, gentleman, frumoaselor foste „domnițe".

Cântecele sale *de ură și iubire* persiflează toate genurile și nu-l pot încadra nici în folk, nici în country. Firea sa *întunecată* îl apropie, poate, de morbidul Johnny Cash, dar Cohen are o charismă iudaic-budistă (la senectute s-a convertit la... religia Zen, retrăgându-se într-o mănăstire!), pe care „sudistul" nu a avut-o. Probabil, Leonard face sofisticat în muzică tot ceea ce Woody Allen a încercat în film: „muzica și poezia devin un fel de a se topi al rostirii". Călătorind, având o mare dragoste (Nico), depășind sincopele creației și toate stilurile perimate din anii '60 încoace, Cohen își poartă tristețile, sentimentalismul, nostalgia și prejudecățile celui mereu (auto) exilat și *neînțeles*, pentru că epata și stârnea invidii – datorită inteligenței creației sale, care NU era de „consum".

Primul disc care i se vinde este abia la 55 de ani ***I'm your man***, urmat de cel mai bun album al său, ***The Future***, unde a fost văzut ca o combinație perfectă de Marvin Gaye și Barry White – moment în care li s-a relevat și altora, care nu avuseseră ochi până atunci, că Leonard descoperă sacrul în cele mai întunecate locuri ale universului jungian: „în sufletul uman". Introspectiv, muzicianul își afirmă duplicitatea în cântecul din 2001 ***In My Secret Life*** – de pe ***Ten New Songs***, un fel de articulare a mai vechiului hit ***Dance Me To The End Of Love.*** Temele preferat-ambigue ale lui Cohen, un sadic Eros într-un voluptuos Thanatos, un masochism al trăirii „private", despărțirea, experimentul, autoironia, se păstrează de la un disc la altul, al *căutărilor* și *obsesiilor*. Anunțând „*momentul transcendental*", artistul își propune, septuagenar, să o ia de la capăt, fără teama unui the end pe care și l-a imaginat încă de la vârsta lui Jim Morrison. În ***The Reason I Write***, una dintre piesele sale lirice ce-i definesc resorturile de a scrie, spunea: „motivul pentru care scriu / e să fac ceva la fel de minunat precum ești tu /... un om perfect / care ucide". Este patologicul, obsesivul *creației* și al *distrugerii* ei – un Pygmalion față în față cu un Nero. M. Mihăieș explică în „rănile copilăriei" și „vital vs «ratare»" cele două romane ale lui Cohen, ***Frumoșii învinși*** și ***Joaca preferată***, unde cerebralul se războiește inițiatic cu exacerbatul dionisiac, motive sub care a stat întreaga existență a maladiv-romanticului Leonard. Cele ***32 de poeme*** traduse de Mircea Cărtărescu desăvârșesc portretul acestui personaj devenit notoriu, pe măsură ce a îmbătrânit și public când nu-și mai dorea asta (o paralelă cu Andy Warhol sau Truman Capote ar putea fi de discutat). ***Comparând mitologiile*** în ***cutia de mirodenii a Pământului***, un poet îl tălmăcește pe altul, legând divinul de teluric, imaginarul de real. Sunt cuprinse aici poemele de rezistență ***Toată lumea știe***, ***Viitorul***, ***Ora închiderii***, dar și altele, reușit (re)interpretate de Cărtărescu: ***Scrisoare***, ***Dar***, ***Călătorie***. „Există unii oameni / ce-ar trebui să aibă munți / să le păstreze numele prin vremuri". Cu siguranță *frumosul învins* în lupta cu sine însuși, cu tarele sale transfigurate în Creație, cel care ne-a învățat să ascultăm liniștea, Leonard Cohen, ar merita acest lucru.

Mariana Ionescu

JUMĂTATE VIS ȘI ILUZIA RISIPEI DE SINE

Confruntat cu himera veșniciei și fascinat de jocul care promite învesnicire, sau cel puțin iluzia acesteia și care dă sentimentul eliberării de presiunea tiranică a timpului, poetul ajunge, uneori, să se grăbească încet, căutând temeinicia după vechiul adagiu latin *festina lente*. Într-o astfel de afirmare a creației sale se înscrie Tatiana Rădulescu. Deși debutează în timp ce își făcea studenția la Facultatea de Litere din București, publicând versuri în revista „Familia" din 1975, ea își întârzie apariția primului volum mai bine de un deceniu, până în 1987, când îi este tipărită cartea de poeme ***Liniștea aerului***, distinsă apoi de Asociația Scriitorilor din Iași cu Premiul „Mihai Eminescu" pentru debut. Însă în ciuda succesului, abia peste mai bine de un deceniu se decide poeta să-și adune textele în volum și tipărește două cărți deodată, ***Oaspetele de piatră*** și ***Iluzia risipei de sine***, apărute amândouă în același an, 1998, la Editura „Eminescu", instituție prestigioasă cândva, prin care destinul așeza încă o dată creația Tatianei Rădulescu sub semnul poetului național. Între timp, ea colaborează cu versuri, cronici literare și cronică plastică la „România literară", „Viața românească", „Luceafărul", „Poesis", „Contemporanul", într-un exercițiu necesar de întreținere a condiției spirituale prin dialogul cultural.

Întâmpinată favorabil de critică, ***Liniștea aerului*** are coerență mitopoetică și forță imagistică de sorginte expresionistă. Evitând sentimentalismul, poeta fascinată totuși de iluzie își proiectează ipostazele lirice într-un mod dinamic prin succesiunea motivelor viața ca teatru, arborele emblematic, singurătatea, criza de identitate, proiecția celuilalt. În orizontul cărții, se armonizează simbolurile naturii originare cu acelea ale spațiului citadin asimilat devenirilor interioare.

Distinct configurate, în virtutea schimbării unor etape de creație, cele două cărți publicate în 1998 etalează o evidentă variație a viziunii poetice. În ***Oaspetele de piatră***, autoarea continuă traseul poeziei din cartea debutului: poemele reflectă mozaicul straniu al existenței, dând sugestia sfârșitului marcat de gravitatea spunerii, de unde se insinuează compasiunea și drama. Într-o atmosferă stranie, egal susținută de-a lungul cărții, Tatiana Rădulescu proiectează o autobiografie lirică reflectând condiția umană marcată de o suferință trăită cu noblețe și grație. Prin tematică și disponibilitatea receptării, autoarea se orientează înspre o estetică a urâtului, relevând „florile" răului existenței, într-un orizont selectiv al decorului. Motivele cele mai frecvente – trupul martirizat prin propria-i condiție, frigul, rana, masca, întunericul, descompunerea, soarele orb, străinul, dublul etc. – dobândesc valențe simbolice, înscrise cu o căutată originalitate în perspectiva „lumii ca teatru". Un ritual al suferinței se adecvează unei existențe citite în notele tragicului, însă deznodământul tragic prefigurat pare să fie doar o apocalipsă la scară redusă, confecționată într-o viziune înclinată să perceapă îndeosebi aspectele derizorii ale vieții cotidiene, care ar ascunde în fond o moarte lentă. Un surplus de sensibilitate dramatizează evenimentul apelând frecvent la accente expresioniste: „Te costă păgubitor de mult / curajul de a-ți inventa o identitate. / Nu poți lua decât / o fâșie de existență / transcrisă întotdeauna / cu sângele altuia. / Protocolul zilei / te face tot mai nisipos: chiar biciul nu-l / mai simți când incizează tranșee pe piele" (***Identificare***).

Surprinde transpunerea conviețuirii cuplului erotic în această tonalitate ce acordă grație prin cultivarea irealului: „Vei reveni acasă / prea prin labirinturi majore / înalt și neguros. Vocea ta / va celebra tăcerea în noile ore. // Și ne vom îndura reciproc făptura / în stare să iubească mult / vom șuiera silabele atingerii / noi înșine paznici ai unui ținut / de umbre înțelepte […]" (***Insectar***). Trăind o „tandră înstrăinare" (***Jurnal de noiembrie***), poeta mărturisește, în compensație, o impresionantă sete de tandrețe, exprimată prin preluarea unui vers (motiv) arghezian, pentru a-l monta într-o variantă proprie semnificativă în privința condiției umane considerată sub semnul suferinței: „Iartă-mă, frate, am fugit de pe cruce./ Ascunde-mă în inima ta, primește-mă-n sângele tău" (***Romanitate amară***). Prin urmare, poezia se constituie ca un dialog continuu, cu sine sau cu celălalt, martorul vieții desemnat adeseori prin „oaspetele de piatră", care trimite, între altele, la instanța morală supremă și înseamnă metafora structurată a universului liric din această carte și emblema conștiinței revelatorii și frustrante.

A treia carte de poeme a Tatianei Rădulescu, ***Iluzia risipei de sine***, aduce o cardinală schimbare de imagine: notele dramatismului sfâșietor se sting, iar personajul liric, deși aflat într-o lume contorsionată și problematică, se configurează drept un căutător al frumuseții care acceptă legea „risipei de a înflori în țărână", așadar nobila umilință a condiției umane. Înnoirea universului liric pornește de la înlocuirea „oaspetelui de piatră" cu divinitatea generoasă care cuprinde întreaga lume. Invocarea divinității, prelungită în dialogul cu Dumnezeu, în tradiția psalmilor arghezieni ai credinței, aduce împăcarea personajului liric cu propria-i condiție în texte care dau măsura posibilităților autoarei: „Aștept ca fosnetul pădurii să îmi pătrundă plămada, / proaspătă clorofilă să-mi cheme tot sângele din agonii. / Ci, Doamne, mă adună din risipă și vii, / împacă în mine și vânătorul și prada", imploră poeta, care stăruie să își aducă îngerii aproape, de asemenea în buna tradiție a „poemelor cu îngeri" din poezia noastră: „Vino aproape, îngere, / și surpă în mine / aburindă a simțurilor

cetate“ (ciclul ***Sigilii***, 6). O performanță pe acest traseu tematic o constituie superbul poem care deschide ciclul ***În camera căptușită cu plută***, prin configurarea motivului angelic caracteristic pentru universul și spiritualitatea autoarei: „Cu pupilele obosite fixezi / cadența roților dințate / cum desfac un trup nenăscut, / jumătate vis, jumătate… // A venit îngerul la cină / lăsând să-i picure din rană must cald. / Făgăduielile, căldura palmei, haloul / albastru al cuvintelor sale / se rostogoleau în urmă, pe încinsul asfalt. // Acum somnul alunecă de pe mine / ca pielea șarpelui gonit din Paradis / și din articularea silabelor aud suspine / care mă cheamă în vulcanic abis“. Îngerul Tatianei Rădulescu impresionează printr-o transfuzie de trăire (suferință) omenească de o intensitate care sugerează pasiunea arzătoare în proximitatea confundării erosului cu tanaticul. Îngerul de aici este dublul celest al poetei, care îi preia trăirile pentru a permite confesarea lor tensionată și esențială. Dar, în ***Iluzia risipei de sine***, poeta disociază în mod deliberat registrele stilistice: poezia de notație contrastează cu structurile de tip clasic, care par să fie variațiuni pe o temă de Rilke, meditația religioasă și fiorul naturist coexistă sub semnul unui estetism asumat!

În volumului ***Chip nevăzut*** (2001), publicat în colaborare cu poeta Magdalena Constantinescu (stabilită la München), Tatiana Rădulescu prelungește traseul liric din ***Iluzia risipei de sine***: poezia acordă sens lumii armonizând-o, îmblânzind-o așadar, precum odinioară cântarea lui Orfeu. În secțiunea intitulată ***Orașul iubirii***, Tatiana Rădulescu grupează poezii în parte cu temă religioasă, imnuri pascale, precum și poezii în care iubirea este încadrată de ample volute imagistice, cu o libertate a mișcării secondată de o sintaxă riguroasă. Obsesia transpunerii lumii în text nu face decât să pecetluiască imaginea acesteia cu imaginea idealizată a poetei, care asimilează existența metamorfozând-o prin desprinderea de real: „Pleoapele ritmează versurile poemului / care se zbat între pietre, între borne. / Noi am uitat din prea multă iubire / noima îndemnului / de-a ne acoperi cu aripi de flăcări enorme. // O, trupuri vii, mereu îndrăgostite-n cădere / și în urcuș, / pe gleznele începutului dureroase; / mi-e dor să vă suport fluiditatea de miere / ce mi se-așază muzical între oase“ (***Provincia din suflet***). Versurile Tatianei Rădulescu exprimă o conștiință modernă fascinată de regăsirea orizontului cosmic și de cântarea dimensiunii sacre a existenței, demers în care primul loc îl deține eflorescența visării practicate de poetă, ca într-o primejdioasă pe cât de frumoasă risipă iluzorie de sine.

Ștefan Luchian – ***Sălciile***

Ion Roșioru

UN PROZATOR VIGUROS

Dincolo de timp (Editura „Pallas Athena“, Focșani, 2006) e cea de a cincea carte a tumultuosului Daniel Dincă și ea cuprinde cinci povestiri, una mai interesantă decât alta. Forța de transfigurare a realului aparent anost e colosală: totul, dar absolut totul, își află corespondențe în zona miraculosului pe care convenientele cuminți ne forțează clipă de clipă să-l ignorăm sau să-l bagatelizăm. Prozatorul, dublat fericit de un poet și de un dramaturg pe măsură, cu fiecare frază așternută pe hârtie, se dovedește un passeur ingenios, inspirat și temerar, pe care frontiera dintre viață și vis, sacru și profan, rațional și ireal, real și fantastic, luciditate sterilă și nebunie creatoare, au încetat să-l mai sperie. În ***Broscuța***, de pildă, întâlnim un întreg evantai de tribulații intrinseci unei iubiri imposibile, ajunsă parcă la crepuscul de karmă, perspectiva contopirii androginare a actanților erotici manifestându-se întocmai ca sarcinile electrice din același sens și supunându-se orbește destinului ineluctabil, hybrisul desăvârșindu-și imperturbabil lucrarea sa misterioasă. Love-story-ul lui Horia și Sabinei e, de fapt, drama ieșirii din vârsta când imaginația eidetică e încă un datum natural, demers rimând cu prăbușirea într-un abis existențial. Bărbatul refuză deliberat fericirea pentru că intuiește că-n spatele acesteia nu mai există decât vidul. El simte teribil pericolul alienării și respinge tot ceea ce ar echivala cu o trădare: șansa unei cariere universitare l-ar rupe de iarba verde de acasă, iarbă sub rădăcinile căreia își aude strămoșii zvâcnind roural, după cum și o iubire nesăbuit de puternică ar echivala cu o cantonare a generalului în particular și, deci, ar îngusta

cetate“ (ciclul ***Sigilii***, 6). O performanță pe acest traseu tematic o constituie superbul poem care deschide ciclul ***În camera căptușită cu plută***, prin configurarea motivului angelic caracteristic pentru universul și spiritualitatea autoarei: „Cu pupilele obosite fixezi / cadența roților dințate / cum desfac un trup nenăscut, / jumătate vis, jumătate… // A venit îngerul la cină / lăsând să-i picure din rană must cald. / Făgăduielile, căldura palmei, haloul / albastru al cuvintelor sale / se rostogoleau în urmă, pe încinsul asfalt. // Acum somnul alunecă de pe mine / ca pielea șarpelui gonit din Paradis / și din articularea silabelor aud suspine / care mă cheamă în vulcanic abis“. Îngerul Tatianei Rădulescu impresionează printr-o transfuzie de trăire (suferință) omenească de o intensitate care sugerează pasiunea arzătoare în proximitatea confundării erosului cu tanaticul. Îngerul de aici este dublul celest al poetei, care îi preia trăirile pentru a permite confesarea lor tensionată și esențială. Dar, în ***Iluzia risipei de sine***, poeta disociază în mod deliberat registrele stilistice: poezia de notație contrastează cu structurile de tip clasic, care par să fie variațiuni pe o temă de Rilke, meditația religioasă și fiorul naturist coexistă sub semnul unui estetism asumat!

În volumului ***Chip nevăzut*** (2001), publicat în colaborare cu poeta Magdalena Constantinescu (stabilită la München), Tatiana Rădulescu prelungește traseul liric din ***Iluzia risipei de sine***: poezia acordă sens lumii armonizând-o, îmblânzind-o așadar, precum odinioară cântarea lui Orfeu. În secțiunea intitulată ***Orașul iubirii***, Tatiana Rădulescu grupează poezii în parte cu temă religioasă, imnuri pascale, precum și poezii în care iubirea este încadrată de ample volute imagistice, cu o libertate a mișcării secondată de o sintaxă riguroasă. Obsesia transpunerii lumii în text nu face decât să pecetluiască imaginea acesteia cu imaginea idealizată a poetei, care asimilează existența metamorfozând-o prin desprinderea de real: „Pleoapele ritmează versurile poemului / care se zbat între pietre, între borne. / Noi am uitat din prea multă iubire / noima îndemnului / de-a ne acoperi cu aripi de flăcări enorme. // O, trupuri vii, mereu îndrăgostite-n cădere / și în urcuș, / pe gleznele începutului dureroase; / mi-e dor să vă suport fluiditatea de miere / ce mi se-așază muzical între oase“ (***Provincia din suflet***). Versurile Tatianei Rădulescu exprimă o conștiință modernă fascinată de regăsirea orizontului cosmic și de cântarea dimensiunii sacre a existenței, demers în care primul loc îl deține eflorescența visării practicate de poetă, ca într-o primejdioasă pe cât de frumoasă risipă iluzorie de sine.

Ștefan Luchian – ***Sălciile***

Ion Roșioru

UN PROZATOR VIGUROS

Dincolo de timp (Editura „Pallas Athena“, Focșani, 2006) e cea de a cincea carte a tumultuosului Daniel Dincă și ea cuprinde cinci povestiri, una mai interesantă decât alta. Forța de transfigurare a realului aparent anost e colosală: totul, dar absolut totul, își află corespondențe în zona miraculosului pe care convenientele cuminți ne forțează clipă de clipă să-l ignorăm sau să-l bagatelizăm. Prozatorul, dublat fericit de un poet și de un dramaturg pe măsură, cu fiecare frază așternută pe hârtie, se dovedește un passeur ingenios, inspirat și temerar, pe care frontiera dintre viață și vis, sacru și profan, rațional și ireal, real și fantastic, luciditate sterilă și nebunie creatoare, au încetat să-l mai sperie. În ***Broscuța***, de pildă, întâlnim un întreg evantai de tribulații intrinseci unei iubiri imposibile, ajunsă parcă la crepuscul de karmă, perspectiva contopirii androginare a actanților erotici manifestându-se întocmai ca sarcinile electrice din același sens și supunându-se orbește destinului ineluctabil, hybrisul desăvârșindu-și imperturbabil lucrarea sa misterioasă. Love-story-ul lui Horia și Sabinei e, de fapt, drama ieșirii din vârsta când imaginația eidetică e încă un datum natural, demers rimând cu prăbușirea într-un abis existențial. Bărbatul refuză deliberat fericirea pentru că intuiește că-n spatele acesteia nu mai există decât vidul. El simte teribil pericolul alienării și respinge tot ceea ce ar echivala cu o trădare: șansa unei cariere universitare l-ar rupe de iarba verde de acasă, iarbă sub rădăcinile căreia își aude strămoșii zvâcnind roural, după cum și o iubire nesăbuit de puternică ar echivala cu o cantonare a generalului în particular și, deci, ar îngusta

sine qua non câmpul experiențelor cunoașterii de sine. Există mereu o evadare din comoditatea pauperizatoare, din soluționarea facilă a eternelor dileme, din sufocarea obsesiilor capitale culminând cu cea a libertății spirituale absolute.

În încrâncenarea cu timpul, personajele lui Daniel Dincă știu că n-au vreme de zăboviri în prejudecăți. Le pasă mai puțin sau deloc de imaginea avantajoasă pe care ar putea s-o aibă în oglinda opiniei publice. Între compromisul căldicel de a fi ca toată lumea și trăirea autentică, sub zodia sincerității față de ele însele, aceste personaje, care se introspectează cu luciditate, optează pentru această din urmă ipostază în care spiritul se revoltă împotriva materiei ambarasante. Imaginația înfierbântată poate înfrânge timpul, îl poate da înapoi sau încremeni faustic în marea clipă de grație. Însă absolutul rămâne o perpetuă himeră atâta vreme cât hazardul nefast îl obturează fără milă. Meritul prozatorului e de a revela această dramă umană a neputinței ce se ascunde sub masca banală a unui fapt divers. Iubirile neconsumate sunt singurele care au șansa învesnicirii lor. Și acest lucru li se întâmplă, fie că vor, fie că nu, cuplurilor Horia-Sabina din ***Broscuța***, și Kostas-Roberta din nuvela ***Roberta***, cel din urmă amintind palimpsestar de cel al lui Ulise și al Penelopei, numai că marinarul așteptat timp de 20 de ani de româncă moare înainte de așteptata debarcare la Pontul Euxin.

Prozatorului nu-i lipsește deloc priceperea discursului în registru strict realist. ***Viitura*** pare, cel puțin în partea inițială, o replică la proza cu subiect rural a lui Marin Preda: pufăitul țigărilor la poartă, replicile pe care, în răspăr, i le dă Istrate vecinului său Smarandache, tăcerile semnificative dintre ei, constatările de bun simț și pline de umor subtil referitoare la programele deșănțate ale posturilor de televiziune actuale ori la autoritățile locale care au construit o școală într-o zonă inundabilă etc.

Ștefan Luchian – ***Bujori și maci***

Daniel Dincă e deci un bun cunoscător al psihologiilor omenești, îndeosebi a celei țărănești. La începutul ***Viiturii***, Istrate îl acuză pe Smarandache că, în urmă cu câțiva ani, i-ar fi furat niște porumb de pe o tarla. La sfârșitul povestirii, Smarandache e gata să-și recunoască fapta reprobabilă pe care o negase cu încăpățânare până atunci. Viitura îi înecase tatăl care se întorsese din drum să-și salveze banii de pensie aduși de poștaș cu doar o zi înainte. Cel care încălcase un cod moral, însușindu-și pe nedrept bunul altuia, se simte acum pedepsit de Dumnezeu, dar vecinul păgubit se dezice de orice acuzație și renunță la orice pretenție, sentimentul de solidarizare în preajma morții dovedindu-se superior conflictelor inerente în colectivitatea rurală care-și are legile ei nescrise racordate la omenie, toleranță și iertare.

Nuvela care împrumută titlul volumului amintește, prin modul de glisare imperceptibilă a fantasticului în real, de capodopera lui Gala Galaction și anume ***Moara lui Călifar***. Suspansul e aici la el acasă. Bogăția de fapte relatate în detaliu și cu un umor demn de colocvialitatea din Poiana lui Iocan, voluptatea povestitorului și grija de a păstra necontenit subiectul ancorat într-o realitate plauzibilă, dexteritatea alternării planurilor și a tranșelor de timp ingenios brești dau povestirii o savoare nemaipomenită. Cadrul demarării acțiunii e unul prin excelență al *întrelui*: o plajă unde stepa dobrogeană aridă întâlnește neliniștita mare. Pe altă axă, ziua se pregătește să cedeze nopții. Într-un astfel de cronotop, doi pescari își pregătesc năvoadele pentru a doua zi, îndeletnicire pe care o vor fi exercitat-o de sute și sute de ori. Ceva pare însă să tulbure și să ebranleze normalitatea de până atunci: e vorba de apariția, la oarece distanță, a unui străin ciudat care privește apusul precum tibetanii care-și iau de la soarele ce stă să scapete toată energia vitală necesară organismului lor. După ce astrul zilei asfințește, straniul musafir se întoarce cu fața spre marea deasupra căreia stă să răsară luna și încremenește din nou în poziție de rugă. Pescarii, cărora țuica ingurgitată le sporește curajul, sunt intrigați de această prezență și se apropie de intrusul pe care privindu-l cu oarecare insistență în ceafă cad într-un somn hipnotic în care se va derula, vis în rama stării de veghe, povestirea propriu-zisă. Iar dacă Stoicea, copilul sărac și orfan din nuvela galactioneană, călătorea într-un viitor virtual, Vasile și Iosif întreprind această incursiune inițiatică într-un trecut posibil. Vasile, mai bogat cu duhul decât partenerul său de năvod și de pahar, cunoscuse, pe când își satisfăcea serviciul militar, o fată dintr-un sat relativ apropiat de cătunul lui și între ei se înfiripase o poveste de dragoste ce, după lăsarea lui la vatră, ar fi urmat să se finalizeze matrimonial. Florica e sora lui Jan, camarad de arme al lui Vasile, între cei doi gradați (erau caporali) instituindu-se apelativul de *cumnate*. Din motive lesne de bănuit, Vasile nu va da câțiva ani curs promisiunii de a vizita familia lui Jan. O primă tentativă eșuează lamentabil, Vasile și Iosif care-l

Hans Mattis Teutsch – ***Flori sufletești***

însoțea, așa cum se obișnuiește la țară când un flăcău tatonează eventualitatea unui mariaj, sunt snopiți de alți flăcăi într-o cârciumă străină unde cei doi poposiseră să-și stingă setea cu nici ei nu mai știau câte halbe de bere. O a doua încercare de a ajunge în satul Floricăi și al lui Jan e mai norocoasă, dar lucrurile se complică, de data aceasta. De la un țăran care-i ia o bucată de drum în căruța sa, drumeții cătători de casă află că într-un sat de pe traseu trăia cineva care-i cunoscuse pe tații celor doi, muncitori sezonieri în podgoria pe lângă care treceau și care dispăruseră definitiv, ca și cum i-ar fi înghițit, cu 20 de ani în urmă, pământul, în împrejurări enigmatice. Părinții dispăruți erau însoțiți de o țigancă tânără și cu dinții albi ca fildeșul. De la Florica, în perspectivă de a se mărita în toamnă cu un șofer, Vasile află că la un canton părăsit locuia un pustnic ce ar fi putut să le spună ceva despre cei ce nu mai dăduseră nici un semn de viață de două decenii. Ajung la locuința ermitului seara târziu, dar acesta nu e acasă. De la un pădurar care-și recupera un bou rătăcit, cei patru tineri află că ascetul dispăruse de câteva zile, mai precis de când fusese convocat de autorități să-și spună și el părerea (că doar era domeniul lui de clarvăzător!) în legătură cu descoperirea a două schelete, unul de bărbat, altul de femeie, date la iveală de curând, cu prilejul săpării fundației pentru un oarecare acaret în incinta cantonului cel nou de la marginea șoselei. Tinerii se rătăcesc prin pădure, unde sunt cât pe ce să dea nas cu ascetul. Pescarii se reped să-l contacteze, în timp ce în pădure li se aud numele strigate de o voce de femeie. E vocea Floricăi, rămasă în compania lui Jean sau a uneia din soțiile celor doi pescari, acum oameni în toată firea și așezați la casele lor. Glasul din realitatea propriu-zisă se suprapune peste cel din visul în care timpul își pierduse relevanța obișnuită.

Dincolo de timp se profilează, neîndoielnic, ca una dintre cele mai bune cărți ale anului în curs. Lectura ei mi-a prilejuit revelația întâlnirii cu un mare și viguros prozator și ea s-a constituit într-un festin spiritual de zile mari.

Ioan Holban

ÎN CĂUTAREA TEMPLULUI PIERDUT

Poezia lui Shaul Carmel din ***Sânul drept al amazoanei*** este una a interogației active adresate lumii și sinelui, într-un efort dramatic de a reface legăturile pierdute ale omului cu Dumnezeu; nu este însă doar o poezie a sentimentului religios, ci, mai ales, una a problematizării condiției umane în orizontul relației cu textele sfinte (explicit citate sau implicit contextualizate); aproape mereu, poezia lui Shaul Carmel este în vecinătatea ideatică a ***Cărții lui Iov***: „De ce, Doamne, m-ai lăsat în minciună? / De ce nu mi-ai îngăduit adevărul / Pe care îl știam, ca și Tine? / De ce m-ai lăsat să cred / Ceea ce nimeni n-a crezut, / Ceea ce nu-i de crezut? / Auzeam, uneori, în spatele meu / Oameni vorbind între ei / Despre mine. / «Îl vezi pe ăsta care pășește / Înaintea noastră? / Acesta din fața noastră? /E un platnic cinstit! / Îl cunosc! /Nu datorează nimănui nimic. / N-a rămas dator niciodată!» / Doamne, Dumnezeule, / Cum ai putut să mă lași / Să pășesc mai departe, / Să nu întorc capul, / Să nu roșesc de rușine? /Cum? / Tu și cu mine știam / Că nu mi-am plătit toate datoriile, / Că dușmanilor mei / Nu le-am plătit ceea ce li se cuvenea / Și încă li se cuvine / Pentru că mi-au rămas credincioși / În viață, / Ca și în repetatele mele morți / Trăite în preajma lor“ (***Datorii neplătite***). În ***Sânul drept al amazoanei*** interesează, în primul rând, *examenul condiției umane*, al ființei care viețuiește fără a avea acces la orizontul destinului; sau poate – sugerează poetul – destinul său e chiar nefericirea și suferința, asemeni lui Iov, uneori, peste marginile suportabilității.

Hans Mattis Teutsch – ***Flori sufletești***

însoțea, așa cum se obișnuiește la țară când un flăcău tatonează eventualitatea unui mariaj, sunt snopiți de alți flăcăi într-o cârciumă străină unde cei doi poposiseră să-și stingă setea cu nici ei nu mai știau câte halbe de bere. O a doua încercare de a ajunge în satul Floricăi și al lui Jan e mai norocoasă, dar lucrurile se complică, de data aceasta. De la un țăran care-i ia o bucată de drum în căruța sa, drumeții cătători de casă află că într-un sat de pe traseu trăia cineva care-i cunoscuse pe tații celor doi, muncitori sezonieri în podgoria pe lângă care treceau și care dispăruseră definitiv, ca și cum i-ar fi înghițit, cu 20 de ani în urmă, pământul, în împrejurări enigmatice. Părinții dispăruți erau însoțiți de o țigancă tânără și cu dinții albi ca fildeșul. De la Florica, în perspectivă de a se mărita în toamnă cu un șofer, Vasile află că la un canton părăsit locuia un pustnic ce ar fi putut să le spună ceva despre cei ce nu mai dăduseră nici un semn de viață de două decenii. Ajung la locuința ermitului seara târziu, dar acesta nu e acasă. De la un pădurar care-și recupera un bou rătăcit, cei patru tineri află că ascetul dispăruse de câteva zile, mai precis de când fusese convocat de autorități să-și spună și el părerea (că doar era domeniul lui de clarvăzător!) în legătură cu descoperirea a două schelete, unul de bărbat, altul de femeie, date la iveală de curând, cu prilejul săpării fundației pentru un oarecare acaret în incinta cantonului cel nou de la marginea șoselei. Tinerii se rătăcesc prin pădure, unde sunt cât pe ce să dea nas cu ascetul. Pescarii se reped să-l contacteze, în timp ce în pădure li se aud numele strigate de o voce de femeie. E vocea Floricăi, rămasă în compania lui Jean sau a uneia din soțiile celor doi pescari, acum oameni în toată firea și așezați la casele lor. Glasul din realitatea propriu-zisă se suprapune peste cel din visul în care timpul își pierduse relevanța obișnuită.

Dincolo de timp se profilează, neîndoielnic, ca una dintre cele mai bune cărți ale anului în curs. Lectura ei mi-a prilejuit revelația întâlnirii cu un mare și viguros prozator și ea s-a constituit într-un festin spiritual de zile mari.

Ioan Holban

ÎN CĂUTAREA TEMPLULUI PIERDUT

Poezia lui Shaul Carmel din ***Sânul drept al amazoanei*** este una a interogației active adresate lumii și sinelui, într-un efort dramatic de a reface legăturile pierdute ale omului cu Dumnezeu; nu este însă doar o poezie a sentimentului religios, ci, mai ales, una a problematizării condiției umane în orizontul relației cu textele sfinte (explicit citate sau implicit contextualizate); aproape mereu, poezia lui Shaul Carmel este în vecinătatea ideatică a ***Cărții lui Iov***: „De ce, Doamne, m-ai lăsat în minciună? / De ce nu mi-ai îngăduit adevărul / Pe care îl știam, ca și Tine? / De ce m-ai lăsat să cred / Ceea ce nimeni n-a crezut, / Ceea ce nu-i de crezut? / Auzeam, uneori, în spatele meu / Oameni vorbind între ei / Despre mine. / «Îl vezi pe ăsta care pășește / Înaintea noastră? / Acesta din fața noastră? /E un platnic cinstit! / Îl cunosc! /Nu datorează nimănui nimic. / N-a rămas dator niciodată!» / Doamne, Dumnezeule, / Cum ai putut să mă lași / Să pășesc mai departe, / Să nu întorc capul, / Să nu roșesc de rușine? /Cum? / Tu și cu mine știam / Că nu mi-am plătit toate datoriile, / Că dușmanilor mei / Nu le-am plătit ceea ce li se cuvenea / Și încă li se cuvine / Pentru că mi-au rămas credincioși / În viață, / Ca și în repetatele mele morți / Trăite în preajma lor“ (***Datorii neplătite***). În ***Sânul drept al amazoanei*** interesează, în primul rând, *examenul condiției umane*, al ființei care viețuiește fără a avea acces la orizontul destinului; sau poate – sugerează poetul – destinul său e chiar nefericirea și suferința, asemeni lui Iov, uneori, peste marginile suportabilității.

Nagy Imre – ***Autoportret***

Această explorare începe chiar din primele poeme: „Îmi desfac învelișul de carne / Cu mâini tremurânde de vis / Să-i caut sufletul. / Anii rodiți și putreziți în mine / Mă-ndeamnă să-l văd / Pe cel pe care-l simt de-o viață iubind. / Nevăzându-l, nu voi ști / Dacă Dumnezeu însămânțându-Se, / Încă din clipa dinaintea ivirii, / E acolo, în el. / Dacă sămânța de Dumnezeu, / Încolțită, / Crescută până la rodire / Se joacă cu zămislirea Sa, / Cu mine, / De-a iubirea“ (***Sământă de Dumnezeu***). Poetul – *eu* și *imaginea*, *viața* și *destinul*, *omul* și *Dumnezeu*, *omul exterior* și *omul interior* – asistă neputincios la transformarea realității, a tuturor faptelor tragice în motive culturale: căci una e moartea și alta „motivul“ morții, una e disperarea și alta „tema“ ei, una e sentimentul comuniunii de gând cu Dumnezeu și alta „prezența“ sa culturală. O poezie mistică, s-ar zice; nu e vorba numai despre un sentiment religios, foarte profund, de altfel, la Shaul Carmel, ci de căutarea acelui punct magic al *intersectării* gândului propriu cu lumina credinței, a aceleia pe care o izvorăște „bobul de mușțar“ al credinței. Atunci, în ce constă *erezia* poetului, față de *smerenia* omului? E aici o dublă erezie: față de oameni, pentru care insul având o înaltă religiozitate, rămâne, adesea, „marginal“ și față de Dumnezeu pentru că, se spune, *omul interior* e „din același lemn“ cu însuși Dumnezeu. Ceea ce frapează, în ordinea acestei structuri de profunzime a poeziei lui Shaul Carmel, e recurența *numelui propriu* al Divinității, semnificând și suferința, dar și înălțimea, și tragismul pe care și-l asumă actul credinței, dar și superbia sa: Iov și Lazăr.

Shaul Carmel mai comite însă o „erezie“ față de paradigma literară specifică poeziei ce se implică în relația insului cu dumnezeirea; aceasta este abordată, de obicei, dintr-un orizont al sensibilității, al mărcilor de afectivitate. La Shaul Carmel, această relație este una *conceptuală,* care presupune contextualizarea textului sacru cu acela „profan“. Altfel spus, tonul liturgic, întâlnit cel mai adesea în poezia de acest tip, este dublat în ***Sânul drept al amazoanei*** de un *ton analitic*, eseistic, cu un mare grad de intelectualizare (citește: conceptualizare). Cu toate acestea, sensibilitatea e peste tot prezentă, conceptul crește din sentiment, figurând asceza, imensa dramă care apasă destinul și simpla existență de aici și acum: „Am venit să Te văd, / Doamne, / Pe patul de suferință. / Patul de care Te-au legat / Nebunii / Din împărăția / În care ai domnit, /Domnindu-i, / În care ai stăpânit, /Înstăpânindu-i. / Nebunii / Care ți-au furat sceptrul / Să se îndumnezeiască, / Precum rusul acela, / Care a furat calul / Din grajdul omului / Căruia îl vânduse / Pentru o litră de vodcă. / Sătul, / Ți-ai turnat / În pocalul regesc / Zeamă din fierea lor, / Otravă, / Să Te miluiești, / Să scapi de ei, / În Vecii-Vecilor. / Șireți și pânditori, / Te-au prins. / Te-au legat // Și Ți-au stors din vene / Licoarea vieții / Ca să trăiești, / Să mai trăiești / Pentru ei, / Până se va termina / Iarmarocul / Din incinta Templului / Întreținut de curvele / Care vând plăceri / Sprijinindu-se / De pietrele sfinte / Ale lăcașului Tău. / Te-au legat, Doamne, / Să nu fugi, / Să nu Te ascunzi / Într-o casă de om / Ca să mori, acolo, de-o fi, / Să mori de rușine, / În brațele necredinciosului Tău / În brațele mele“ (***Nebunii Tăi***). Această dezvoltare *în polaritate* a discursului liric nu poate înșela asupra mesajului „de suflet“ transmis; respectând convenția poetică a reprezentării divinității prin omul interior și a „profanului“ prin omul exterior, textul crește într-un decor expresionist, unde răsună tânguirea de la trecerea Akeronului, a fluviului mocirlos peste care Haron transportă în luntrea sa sufletele morților: ale celor care au devenit, în viață fiind, *neființă*. Acest scenariu, în egală măsură conceptual și de sensibilitate, de expresie analitică și de adiere a *feeling*-ului, conturează reperele amintitei explorări a condiției umane: în memoria relației insului cu dumnezeirea, Shaul Carmel caută simbolurile dramei, ale disperării, ale plecării, când *fapta* și *melancolia* poetului se sting în tânguirea ce petrece umbrele peste apa întunecată a lui Haron. Metafora obsedantă a cărții, evocată chiar în primul poem, este aceea a *trecerii* care trimite, deopotrivă, spre realitatea biografiei omului exterior (pentru care momentul plecării este placa turnantă dintre viața de dincoace de bine și o alta, de dincolo de rău) și spre irealitatea unui spațiu poetic: „Voi muri singur, / Fără mine, / Unicul meu tovarăș / De-o viață. / Fără mine? / Fără nimeni! / Pentru că eu, / Numai eu, / M-am însoțit / În drumul anevoios / Spre nicăieri. / Despărțirea asta / Mă va ucide până și-n moarte, / Până și-n trecerea mea / În nimic, /Acolo, unde voi mai putea fi util / Îngrășând pământul / Ivit de sub nisipul pustiului. /Voi muri singur, / Fără mine, / Fără cel încăpățânat / Să rămână“.

(***Singur fără mine***).

A descoperi *un sens negativului*, afirmarea credinței în plină negare reprezintă miezul poemelor din ***Sânul drept al amazoanei***, cea mai bună carte a lui Shaul Carmel; poezia e desfacere, acel mediu *protector* și, în același timp, *(re)formator*, pe care poetul îl așează între concept și afectivitate: de la un mod de a simți realul la *capacitatea de a fi* – acesta este traiectul evoluției interne a lirismului lui Shaul Carmel, pe coordonatele căruia punctul mobil (ființa) devine punct fix (textul). Impresionează în poemele lui Shaul Carmel viziunile tulburătoare, blitz-urile *disperării de a fi* și cântecul trist al *dispersării în a nu fi*. Se vorbește, adesea, în lecțiile despre poeți de felul *cum văd* lumea. Shaul Carmel dovedește o dată mai mult că problema e falsă întrucât poeții nu văd lumea. Nu vom găsi în ***Sânul drept al amazoanei*** sfere semantice ale privirii; vom descoperi însă un plan intens vizualizat (cel al omului interior), mărit până la grotesc tocmai pentru că e privit foarte de aproape: până acolo încât lumina vederii e, în fapt, orbire, iar ochii văd ce nu se vede. Un alt fel de *a exprima inexprimabilul*, în efortul dramatic, niciodată încheiat, al descoperirii unui *centru structural*, cel al omului interior.

Cine e omul interior din poezia lui Shaul Carmel? E cel din ***Vechiul Testament***, trăind în „bezna" de dinaintea ivirii Sale și în vina păcatului originar, cu toate miturile sale (fructul oprit, șarpele, pomul de aur etc.); omul acestei poezii e „firavul trunchi" cu rădăcini adânc înfipte în „sângele păcatului". Dar e și *omul-poezie* ale cărui „scormonitoare întrebări" mângâie a ispită „obrajii Zânelor-Fecioare", e cel prin care Dumnezeu cântă, râde și plânge, e cel care prin *poezia-rugăciune*, poate fi reînviat asemeni lui Lazăr: „La căderea întunericului / Ți-am trimis îngerii la culcare; / Pe toți cei care mă ocrotesc, /Pe toți cei care mă păzesc de toate. / În patul acestei nopți / Nu este loc decât pentru noi. / Fără martorii Domnului. / Doar supraviețuirea mea / Trebuie să-ți tulbure somnul, / Ca strigătul de fericire / Al trupului reînviat, / Reîntors din pragul morții, / Să triumfe. / Visările mele de zi cu zi / Să se împlinească sălbatic /Cu tine, /Tăcuta și veșnica mea Rugăciune" (***Triumful unei nopți***). Poezia-rugăciune este specia sub semnul căreia se structurează materialul liric din volumul lui Shaul Carmel, cu o dinamică a sentimentelor și stărilor circumscrise neoromantismului: trecerea timpului, a duratei omului – *sensul* acestei treceri, mai ales –, *tinerețea bătrâneții*, cum spune într-un poem, căutarea sânului sacrificat al amazoanei, ca o recuperare a vieții și a „laptelui" ei, dar și regenerarea măștii durerii unui poet, crăpată „de folosință îndelungată"; și tot în orizont neoromantic este evocată figura poetului *trubadur* și *bard* (în texte precum ***Momentul artistic și Discursul***).

Topos-ul și figurile lirice sunt locuri și personaje „istorice" din Biblie; Avraam, Rahel, Agar (***Umbra Ta, Doamne***) și, mai cu seamă, *Templul dărâmat* care își asociază sfera semantică a păcatului: „Ca să mă-ntorc acolo, de unde vin, / Va trebui să urc un drum de-o viață. / Și scara e mai lungă înspre sus, / Iar capătul de jos e-un fir de ață. / Ca să ajung la el nici n-am să pot. / Mă-mpiedic de cadavre putrezite / Și de nebuni care mănâncă inimi, / Scuipând din ele clipele trăite. / E plin de sânge drumul către scară / Și cărămizi din Templul dărâmat / Ascund sub ele șerpii-ademenirii / Pe care am coborât, am lunecat / În lumea faptei tale, în Păcat" (***În lumea faptei tale***). Templul dărâmat – pierdut în fapta istoriei, regăsit prin poezia-rugăciune –este însăși ființa surpată în „repetatele morți" trăite, iată, în vecinătatea prietenilor unde se aude, distinct, șuieratul șarpelui: ființa se (re)cunoaște în cel înlănțuit, „otrăvit de licoarea Diavolului", cu sufletul împrumutat (***Despărțirea***), rătăcind prin iarmarocul din incinta Templului, ridicat și sfințit de niște visători, pângărit, dărâmat, apoi, de oamenii păcatului: „Zvonul că ai murit, / Doamne, / S-a împrăștiat, / Ca o molimă, / Pretutindeni. / Puzderie de credincioși, / Ducând în mâini / Cărțile Tale, / S-au repezit / Spre ruinele Templului. / Ultimul Templu / Construit / De oameni-cedri / Aduși de departe, / De peste ape și pământuri / Străine. /Templul unui cioban / Neîncoronat /De Marele Preot / În numele Tău. / Cei care aleargă, / Acum, / Să-Ți vadă / Rămășițele pământești, / Au dat foc Templului, / Lăcașul Tău, Doamne, / Ridicat / De pietrari și lemnari /Visători, / Sfințit cu dragostea lor, / L-au aprins, / Să ardă cu ei cu tot. / Dacă mai trăiești, / Pedepsește-i, Doamne! / Alungă-i din lumea Ta! / Smulge-le din piept / Credința în Tine / Să le rămână / Inimile secate, / Nedumnezeite de dragoste" (***Dacă mai trăiești, Doamne***).

Cel care spune / scrie poezia-rugăciune în ***Sânul drept al amazoanei*** suferă asemeni lui Iov și făptuiește asemeni lui Lot care, pentru a salva îngerii, își oferea fiicele pentru desfătarea bărbaților din Sodoma: e un poet adevărat care caută semnul iertării după „marea trădare" a păcatului; astfel: „Ai grijă când pleci / Spre lumea-nstelată / Să-mi trimiți / Ultimul zâmbet. / Un bun găsit / Rostit fără vorbe, / Fără învițuite cuvinte / Dansându-ți pe buze. / Va fi acesta semnul iertării /Că m-au dus înainte, / În pripă, / Lăsându-te nimănui / Sub soarele zilei apuse. / Și fuga în moarte / Mi-a fost o trădare /Ca marea trădare a vieții" (***Trădare***).

Petru Feier – ***Peisaj***

Un timbru distinct în cadrul vocilor critice

Născut în Bacău, unde urmează cursurile școlii generale, ale liceului și ale Institutului Pedagogic, Mircea Dinutz se înscrie la Facultatea de Filologie, profil româno-latină, în timpul căreia frecventează cenaclurile patronate de Eugen Simion și Ovid Crohmălniceanu.

Tribulațiile carierei ar putea fi un exemplu pentru neliniștea omului care își caută locul în lume – profesor în Gorj, muzeograf în Bacău, director al Casei de Cultură în Slănic Moldova și Onești, administrator la Întreprinderea Cinematografică Vrancea.

Stabilitatea socio-profesională și, probabil, liniștea sufletească, i-o oferă tot învățământul, la care se întoarce după 15 ani de peregrinări: în 1990 – profesor la Colegiul Național „Al. I. Cuza“ și din 1997 – profesor la Colegiul Național „Unirea“, unde funcționează și în prezent.

Dincolo de meandrele evoluției sale sociale există însă un fir al Ariadnei care l-a însoțit permanent și anume preocuparea constantă pentru literatură și creația literară: în facultate colaborează la „Viața studențească“, din 1978, publică recenzii, cronici literare, eseuri în diferite reviste din Bacău, Onești și București („Contemporanul“, „Luceafărul“ și „România literară“), Focșani („Revista noastră“, „Salonul literar“ și „Revista V“), îngrijește ediții critice (prefață, note, selecție) ale unor autori precum Duiliu Zamfirescu – ***Lydda***, ***Viața la țară***, Mihai Eminescu – ***Sărmanul Dionis***, coautor al unui manual de limba și literatura română pentru clasa a XI-a, unde redactează capitolele despre ***Poezia pașoptistă romantică*** și ***Modernism***.

În 1977 îi apare volumul ***Marin Preda – patosul interogației***, în 2001, la Bacău, îi iese de sub tipar volumul ***Popasuri critice***, care face obiectul prezentării de față. Volumul este alcătuit din trei secțiuni: – prima, intitulată ***Cinci romane – patru romancieri***, jalonează câteva repere semnificative în evoluția romanului românesc (Duiliu Zamfirescu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Marin Preda); – a doua, ***Profiluri epice contemporane***, se oprește asupra lui George Bălăiță, Gabriela Adamești eanu, Sorin Preda, Ioan Dumitru Denciu și Gheorghe Stroe; – a treia – amintind de un posibil mentor, Titu Maiorescu, se numește ***Poeți și critici*** și include doi poeți (Liviu Ioan Stoiciu și Ion Tudor Iovian) și criticii Gheorghe Grigurcu și Constantin Călin.

Titlul ***Popasuri critice*** anunța în mod clar lipsa intenției de exhaustivitate a demersului critic; la prima vedere, pare un poncif, o sintagmă preluată dintr-un dicționar de idei primite de-a gata; în realitate, popasul induce în egală măsură ideea de călătorie și pe cea de oprire pentru odihnă. Așadar, în lungul său drum prin literatură, devenită spațiu ontic alternativ, Dinutz își alege locuri semnificative și în mod evident dragi, în care spiritul său neliniștit caută certitudini și găsește valori.

Subtitlurile exprimă, în doze homeopatice, ideea centrală a fiecărui capitol și e suficient să amintesc exemple precum: ***Moromeții – un spațiu al interogației***; ***Insurgența ca stare de spirit. Poezia lui Liviu Iona Stoiciu***; ***Gheorghe Grigurcu. Între poezie și critică***; ***Ioana Pârvulescu sau Bătălia pentru o nouă ierarhie***.

Demersul critic este inteligent gândit – capitolul destinat autorilor cunoscuți și care intră în grila de repere literare a elevilor (cărora cartea le este dedicată) debutează cu precizarea unor noțiuni de teorie literară precum clasicismul (***Viața la țară sau noblețea clasicismului***), cu integrarea autorului în contextul mai larg al literaturii europene (***Camil Petrescu – un roman al condiției umane***) sau cu paralele uneori surprinzătoare, precum cea între ***Amintiri din copilărie*** și ***Moromeții***.

Părțile a doua și a treia, ***Profiluri epice contemporane*** și respectiv, ***Poeți și critici*** debutează aproape invariabil cu binevenite și necesare informații biobibliografice, prin care autori cunoscuți doar publicului avizat sunt fixați într-un timp și un spațiu ontico-literar, raportați la colegii de generație și evidențiați prin trăsăturile care îi unicizează.

Portretele sunt esențializate, iar analiza critică a operei stă sub semnul unor afirmații emblematice care dovedesc un real simț critic: Sorin Preda are „fascinația cuplului ratat“, opera lui Gheorghe Stroe are ca supratemă „criza identității“, Liviu Ioan Stoiciu se caracterizează printr-un „desen liric esențializat și o retorică sever controlată“, în timp ce Gheorghe Grigurcu este un „adept al revizuirilor necesare“.

După ce definește astfel opera, într-o formulă concisă, menită să fixeze un reper clar, criticul se deschide unei lecturi plurale, în comentarii ale căror note distinctive le constituie finețea și precizia, eleganța analitică a stilului și echilibrul aristocratic al spiritului.

Minuțiozitatea analizei se îndreaptă mai întâi spre înlăturarea unor prejudecăți, cu care polemizează mai mult sau mai puțin cordial; în ***Lydda, triumful literaturii***, Mircea Dinutz realizează o exegeză, lipsită de servilism, a opiniilor critice, de la Titu Maiorescu și H. Sanielevici, până la Alexandru Protopopescu și Nicolae Manolescu, studiul despre George Bălăiță își propune redimensionarea unui scriitor „ocolit sau marginalizat“ din cauza „rezervelor uriașe de oportunism ale criticii literare de ieri și de azi“ etc. Așadar, Mircea Dinutz nu se înclină obedient în fața unor nume ale criticii românești, rămânând fidel unor principii de etică profesională pe care le admiră și la Gabriela Adamești eanu, din care citează: „Legea de care ascultăm îmi cerea să nu mint, să nu scriu despre ceea ce nu există, să nu laud în scris ceea ce disprețuiesc în gând“. „Mircea Dinutz aplică acest principiu pentru a sugera o concluzie de ordin moral sau estetic, de a sublinia o nuanță, de a insista asupra unui detaliu de natură să provoace atenție si să o fixeze“, apreciază unul dintre comentatorii săi, Petru Isachi.

Nu mai insist asupra acurateței și finеții ideilor critice și nici asupra acribologiei limbajului, pentru că ele au fost reliefate de către criticii, profesionali sau de ocazie, ai domnului Dinutz. Mă interesează mai curând un aspect mai puțin reliefat al criticii practicate de Mircea Dinutz și anume finețea sufletească, sensibilitatea superioară, care nu mai e a spiritului, ci a sufletului. Acest aspect, pe care cred că omul Dinutz îl ocultează intenționat, iese la iveală în analiza critică. Sunt de remarcat, în exprimarea unor opinii nu tocmai pozitive, grija deosebită pentru menajarea sensibilității celuilalt, însoțită, în același timp, de respectul pentru adevăr, precum sintagme de genul: „autorul folosește, ca și altă dată, dar nu cu aceeași eficiență în plan estetic, tehnica...“ sau „ansamblu nu tocmai suficient definit“ etc. *Breviter dictu*, există o unitate infrangibilă între suflet și spirit, între idee și limbaj care conferă ***Popasurilor critice*** un timbru distinct în corul vocilor critice, mai ales prin pasiunea bine ținută în frâu de rigorile unei educații aristocratice bazate pe interdicția oricărei exhibiții.

Trecând prin registre diferite, de la symposion la satyrikon, excluzând poncifele, idiosincraziile sau nebuloasele terminologice, volumul ***Popasuri critice*** dovedește că spiritul lui Mircea Dinutz nu are popasuri. Și nici astâmpăr.

Nu știu dacă viața unui intelectual de talia lui Mircea Dinutz nu este cumva un fel de palimpsest al literaturii, cert este însă că distinsul domn face parte din categoria, fericită sau nu, a celor care au văzut „jocul ielelor“. (***Carmen Ion***)

Între două altare

Se pare că medicii sunt „condamnați“ la a purta în ei o binecuvântată „boală“ – aceea de a sluji la altarele a doi zei, cu egală credință, când moartea pre viață își tremură umbra și viața amestecă-n umbră lumini.

Cum altfel să-nțelegem închinarea la altarul artelor (literatură, muzică, pictură, sculptură) de către slujitorii lui Esculap de n-ar fi egala lor strădanie de-a adăuga la *mens sana in corpore sano* și înnobilarea dintr-un *ars longa* când *vita nostra* se cantonează în limitele îndărătnicului *brevis est*…

În viața artistică a Clujului, Laura Poantă (n. 1971), membră a Societății de Artă a Medicilor Clujeni, a devenit un nume de referință în artele plastice, lucrările sale (ulei, grafică, desen, gravură) fiind prezente într-un apreciabil număr de expoziții personale (Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga“), la Saloanele de pictură ale medicilor clujeni și, deopotrivă, pe copertele a peste 150 de volume apărute la Editurile „Dacia“, „Libra“, Casa Cărții de Știință, „Pallas Athena“, „Clusium“, Editura Didactică și Pedagogică etc.

Recent, la Muzeul de Artă Cluj-Napoca, Sala Atelier, medicul Laura Poantă a venit la o nouă întâlnire cu publicul printr-o amplă *Expoziție de desen și grafică* în care, cu precădere, în joc de alb-negru, se alcătuiesc siluete de cai, ca pentru un zbor întrupat din dorul pământului de a fi mai lângă cer.

Esențializate, simplificate până la ideea pură, desenele plasticienei par să recreeze o lume de simboluri în măsura să-i „vorbească“ fiecăruia după cum îi e sufletul și gândul.

După ce a absolvit Liceul de Artă din Cluj-Napoca, secția grafică (sub îndrumarea profesorilor, Bárdocz Ludovic, Maria Sârbu, Ion Sbârciu), graficiana Laura Poantă a ales să urmeze Facultatea de Medicină a U.M.F. de aici, rămânând, după absolvire, asistent universitar, doctor în orașul în care s-a format profesional (cu egală măsură) pentru statutul de medic și de plastician.

Multe din cărțile plecate în lume au, drept însemn pe copertă, câte una din lucrările sale – pașaport cu semn schimbat în care cuvântul devine imagine limpezită și limpezitoare de sensuri, dar și tablourile de mari dimensiuni – uleiuri reprezentând peisaje, naturi statice, flori – minuni care vin să se adauge corolei de minuni pe care Blaga, numind-o, ne-a și sugerat să n-o strivim, sporindu-i și tainele și tâlcul. Asta și face Laura Poantă – medic, pictor, grafician, ilustrator de carte și de tăceri cântând. (***Paula Romanescu***)

Un imn ridicat lui Iisus*

În absorbția nopților mele literare, am deschis-redeschis raftul cărților primite în ultima vreme, rugate să-mi aștepte „deruginarea“ condeiului oarecum obosit sau posac în întâmpinarea altor volume explozive – venite de oriunde.

Un astfel de volum m-a nimerit din mareea americană (total necunoscută mie), poposit cu o întârziere religioasă pe masa mea atât de aglomerată de epopei nesfârșite, o carte elegantă semnată de poetul Benone Burtescu**, despre care

Ștefan Luchian – ***Spre cimitir***

am mai scris cândva exclamativ.

Titlul cărții lui Benone Burtescu, ***Cât m-ai iubit știu numai eu***, mi-a amintit ușor de romanul lui Zaharia Stancu ***Ce mult te-am iubit***, cu care se întâlnește, într-un fel, în același punct, dar nu în aceeași cheie. Stancu se revărsa în maturitatea lui totală, zvâcnind din matricea inițială, în recunoașterea tiparelor inițiale. Cartea lui e mai mult un prohod, o sărutare de mână maternală, un plâns vinovat prin ploile cărnii ce se spală de păcate – atâtea câte vor fi fost ele.

Benone Burtescu se află într-un pol opus: în lumină. Cartea lui e un imn ridicat în raza de răsărit a lui Iisus. Poetul este un înger îngenuncheat în fața altarului care îl așteaptă, cu nerăbdare, să intre în armonia de veci a re-înființării. Dar nu oricum. Imnele lui Benone Burtescu sunt eclatante, fosforescente, au o descărcare de carne și de țărână, o pătrundere în făclia de hotar a purificării veșnice, dincolo de care își dorește un lăcaș umil, cât gura unui clopot descărcat de slavă.

Prin cărțile sale, Benone Burtescu a ridicat un ansamblu iconic ideii de Dumnezeu – iar versurile sale sunt tot atâtea trepte către o lume miruită, cum spune poetul, „pe drumul plin de cruci“.

Țara credinței întru Iisus a lui Benone Burtescu este, neîndoios, România. Desprins de aici de mulți ani, el își regăsește mireasma liturgică dar și lingvistică în vocalele și consoanele limbii părintești.

Condeiul meu scrie acum muiat în sucul poeziilor lui, cele care sâmbătă de sâmbătă sunt cântate în satul meu buzoian Limpeziș, în casa de rugă a multor adventiști. Eu îi ascult, cu o uimire evlavioasă, credința mea ortodoxă având o altă putere tradițională, însă îmbrățișată întru același, unic, Christos. Acolo răsună rimele poetului Benone Burtescu, cel atât de departe de țară, însă rămas atât de aproape de Șuța Seacă – cea niciodată secată. (***Gheorghe Istrate***)

O culegere de poezii de o expresivitate cuceritoare*

Volumul pe care îl avem în reper este un unicat în literatura și etnografia românească, prin specificitatea domeniului abordat. De aici și interesul excepțional pe care l-a declanșat încă de la apariție, înscriindu-se în rețeaua destul de strânsă a unor astfel de studii, făcând însă parte din bibliografia obligatorie a secțiilor de limbi

*Benone Burtescu, ***Cât m-ai iubit știu numai eu***, Editura „Danubius“, 2005

** Benone Burtescu s-a născut în comuna Șuța Seacă, jud. Dâmbovița, în ziua lui Eminescu, 15 ianuarie 1948. În anul 1986 emigrează în SUA. A publicat mai multe cărți de versuri și eseuri pe teme religioase: ***Viitorul se grăbește*** (eseuri, 3 vol.); ***A țipat un cocor*** (versuri); ***Locuitorii stelelor așteaptă*** (eseuri); ***Simplități vibrate*** (aforisme); ***Cântând iubirea lui de-a lung de drum*** (cântece religioase).

* Cornelia Călin-Bodea, ***Poezia populară turcă. Poezia cunoașterii și a iubirii***, vol. I, Editura „Erc Press“, 2005

Ștefan Luchian – ***Gălbenele***

orientale ale facultăților de filologie din țara noastră.

De altfel, toate cărțile regretatei Cornelia Călin-Bodea (***Jurnal oral***, 1993; ***Legendele și tradițiile Dunării***, 1994; ***Etern și emblematic în devenirea neamului românesc***, 1998; ***Folclorul rezistenței anticomuniste***, vol I, II, 1999-2001; ***Înscrisuri etnologice***, 2005 – apărut postum) „au fost repere de rezonanță internațională", așa cum preciza prof. univ. Mihai Maxim, directorul Institutului Cultural Român de la Istambul și a Centrului de Studii Turce al Universității București.

Cornelia Călin-Bodea a fost unul din remarcabilii (și puținii) noștri turcologi. S-a născut la Cernavodă (1939) și este licențiată a Universității din București – secția de limbi orientale, domeniu în care s-a specializat, încununată fiind cu un doctorat de prestigiu. A fost cercetător științific la Institutul de Lingvistică, dar aportul său cel mai de preț l-a subsumat Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu" al Academiei Române, până la ultimul ceas al existenței sale (2004). Etnograf, sociolog și istoric, ea a lăsat după dispariția sa nu numai volumele amintite mai sus, dar și alte studii, sute, publicate în țară și străinătate. A cules folclor din peste 20 de localități cu populație turco-tătară din Dobrogea, alcătuind o substanțială arhivă fotogramică a acestor graiuri cu areale restrânse.

Cornelia Călin-Bodea a fost membru fondator al Societății de Etnografie Română, membru al Societății de Filologie română – Secția de orientalistică „Atatürk" (Ankara), membru al Conferinței de Altaistică (PIAC) – Bloomington, vicepreședinte al Asociației de Știință și Cultură România-Turcia și membru al Centrului de studii otomane al Facultății de Istorie a Universității București, activitatea ei concentrându-se în special pe studii de referință pentru cercetarea academică româno-turcă.

Volumul amintit în preambulul acestei prezentări este rodul unei descoperiri de excepție a autoarei: un inedit caiet-manuscris în limba turcă al defunctei pasionate de folclor, Hasan Emriye din Babadag, în care erau rânduite creații orale vechi de peste 200 de ani, acum făcând parte din tezaurul Institutului de Etnografie și Folclor, socotit fiind o sinteză artistică islamică-pontică, în care pot fi descifrate tradiții seculare oguze, interferate cu idei ale ortodoxiei românești.

Această carte tipărită postum este mai mult decât un dar pentru „etajul" obscur al culturii românești pe care îl luminase acum trei sute de ani erudiția enciclopedică și voievodală a lui Dimitrie Cantemir (continuat mai apoi de Densușianu, Gusti, Mihai Pop, Adrian Fochi ș.a.). Autoarea desface misterele arhaice ale culturii orale a unei etnii aparte, ușor enigmatice sau controversate în viziunea cititorului contemporan, însă cu izvoare savante în înțelesurile clare ale celor inițiați.

Autoarea analizează cu tehnica unui adevărat arheolog această arhivă inedită, așezând în pagină, într-o traducere proprie (literală) cât mai inspirată, prețioasa culegere de poezii populare turcești, de o expresivitate cuceritoare și un exotism parfumat. (***Gheorghe Istrate***)

Un debut reușit*

Am citit cartea Teodorei Bunea Popescu dintr-o respirație.

E vorba de un mic roman-memorialistic, în șapte capitole, cât șapte zile ale săptămânii, cât șapte decenii pe care autoarea deja le-a și împlinit.

Viața mea ca un tango e o cronică de familie reală, o sagă concentrată cu toate luminile și umbrele unei existențe febrile, uneori dramatice, strecurate, în marea ei majoritate, prin sârmele ghimpate ale unui regim totalitar – existență asumată de o tânără pură și îndrăzneață, neîncovoiată de arcanele înșelătoare și traumatizante ale acestui calvar pe care l-am traversat și noi, fiecare în parte.

Anii copilăriei fetiței Dora, ani interbelici, sunt însă plini de farmecul și elixirul unei vârste deschise ca o corolă gata să primească sărutul soarelui, al fluturilor și al albinelor binefăcătoare.

Acest volum este, de fapt, un portativ pe liniile căruia picură lacrimile bucuriilor și ale tristeților unui destin prea des fracturat.

Ceea ce impresionează pe parcursul celor 170 de pagini de spovedanie ale acestui jurnal este cerbicia eroinei de a-și păstra existența în apele curate ale demersului ei, de a nu face compromisuri și de a putea să treacă prin experiențe dureroase cu fruntea sus.

Dacă ne gândim bine, mulți dintre noi am traversat cataracte asemănătoare, dar Teodora Bunea Popescu depune un anume patos în descrierea lor, într-o caligrafiere confesivă, adiată, parcă, de paginile unui roman celebru, ***Pe aripile vântului***. Precum Scarlet O'Hara, dânsa pare a spune cu un optimism necruțător: „Lasă, și mâine va mai fi o zi!..." Zodia Berbecului în care s-a născut autoarea noastră îi umflă cu adevărat aripile să poată trece peste o primă căsnicie eșuată și să întâmpine, mai apoi, două împliniri totale, succesive, dar fiecare retezată de un tragism ineluctabil.

Viața mea ca un tango (eu i-aș fi zis „Viața mea ca o corabie") e o carte fără exhibiții stilistice artificiale; e scrisă cu sufletul cald al mărturisirilor bouche-à-bouche, episod cu episod, nu dintr-o dorință de a impresiona cititorul, ci din nevoia unei descărcări sufletești, a unui prea plin, făcută cu o sinceritate cuceritoare.

De aici izbucnește și flama acestei calme rememorări, scrisă cu inteligență și cumpătare, fără a apăsa prea adânc clapele unei orgi convulsive. Paginile volumului se succed filmic, precum undele unui râu calm, în curgerea lui înțeleaptă printre malurile zgrumțuroase pe care destinul i le-a fixat. De mai multe decenii Teodora Bunea Popescu trăiește în SUA. (***Gheorghe Istrate***)

---

* Teodora Bunea Popescu, ***Viața mea ca un tango***, roman, Editura „Danubius", 2006